

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 00239

MENTSHN UN HAYES

Joseph Opatoshu

*Permanent preservation of this book was made possible by
Allen & Ruby Mintz & family
in memory of
Dorothy Roosov Copellman*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

׳. נַפְתָּחֵנוּ

מַטְנֵטֵן אִין חַיִּית

קאַאָפּעראַטיווער פּאַלקס פּאַרלאַג
פּון אינטערנאַציאָנאַלן אַרבעטער אַרדן
ניו יאָרק, מאַי, 1938.

Copyright by the
YIDDISH COOPERATIVE BOOK LEAGUE
OF THE
JEWISH SECTION, INTERNATIONAL WORKERS ORDER
80 Fifth Avenue, New York, N. Y.
May, 1938

209

געדרוקט אין 3,000 עקזעמפלארן

אִיִּנְהַאָרַט

זייט	
7	בירגער
12	קיווקע גנב
17	אין א רעגנדיקן אָוונט
22	טרעמפס
27	א שיד־פּוצער
32	אין א העק
37	באם איסט ריווער
42	דער נייער טעסטאמענט
47	א מאמע
52	טרויער
56	א יידישער „איטאליענער“
61	אויסגעוואָרצלט
66	אין דער נאכט פון ניטול
72	אין צוואַנציק מינוט
77	פערד
82	א ביק
87	דזשונאָ
92	קאשטאָנקע
97	ראסע
102	צומאָרנס
106	ערב חתונה
111	אפּריל־דיחות
116	„שוואַרצן“ די גרענעץ
121	היים געבאָרן
126	שמוגל
131	שותפים
136	א פאַרשייט הייבל
141	נסים

זייט

145	א הספד
150	באם ייד הקדוש
155	דער אַסטראָווער
160	פרייד
165	א שידוך
170	יונגוואַרג
175	צעאָקערטע פעלדער
179	זאָקן
184	סעפטעמבער־ווינטן
188	אַלעקס און רוט
193	באַנינען
198	אונטערוועגנס
202	א גראַדואירונג
207	יונגט
211	אין אַ זאווערוכע
216	א רביצין
221	א וואַרשעווער מעשה
226	גענעזן געוואָרן
231	אין אַ שטורעם
236	לעבן
241	אין אַ שול
246	יחוס
251	איז שאָרן
255	אַף רעליף
260	אַן אַמעריקאַנער
266	מפּטיר
271	שכנים
276	אַ געבראַטענע הון
281	ספרים
285	אַפן גזשײבאָוו

מענטשן און חיות

בירגער

פריער האָט געשפּריצט אַ קאַלטער רעגן. דערנאָך האָט אויפּגעהערט. דערנאָך האָט ווידער גענומען שפּריצן. אזוי האָט דער רעגן זיך געפּאַטשקעט איבער אַ מעת-לעת.

די ברייטע לאַפּאַיעט גאַס, וואָס האָט גערוישט אַ גאַנצן טאָג, איז נאָך האַלבער נאַכט געוואָרן שטיל און ליידיק, ווי אַלץ וואָלט אויסגעשטאַרבן. אונטערן רעגן האָט די גאַס אויסגעזען, ווי אַ צעגאַסענער טייך. בלויז דאָס ליכט וואָס האָט באַ דער ניינטער גאַס רעגולירט דעם אויטאָמאָביל־פּאַרביפּאַר, האָט זיך געטאָן זיינס, זיך געביטן פון רויט אַף גרין, פון גרין אַף רויט, כאַטש סײַן לֶעבעדיקער מענטש איז ניט פּאַרבייגעפּאַרן.

די „האַיאָס“־געביידע — טיר און טויער צוגעהאַקט — האָט פינצטערער געמאַכט די אזוי אויך פינצטערע גאַס. די געביידע האָט זיך צעלייגט איבערן טראַטואַר, ווי אַ שטיק הושך. לֶעבן די פּאַרשלאָסענע אַריינגאַנג־טירן, צווישן אַ שטיינערנער קאַלאַנע און דער וואַנט, איז געשטאַנען אַ געבויגענער פּאַר־שוין. די הענט צעלייגט אַפּן שטיין, דער קאַפּ אַף די הענט, און ס'געזעס, אַ דאַרס, איז געווען אַרויסגעשטעקט צו דער גאַס. הענט, קאַפּ, פּלייצעס — זיינען נאָך ווי עס איז געווען באַשיצט פונעם רעגן, וואָס האָט געשפּריצט איבער די פּיס. די הויזן, קורצע, אויסגעוואַקסענע, האָבן זיך פּאַרשאַרצט, אָפּגעדעקט נאַקעטע קנעכלעך. אַרום די צעפּאַרענע, אויפּגעשנורעוועטע שייך, האָבן זיך געקליבן גריבלעך וואַסער.

ס'איז אָנגעקומען פון בראַדוויי אַ צעוואַקסענער פּאַרשוין אין אַ שטייפן, צעקנייטשטן קאַפּעלוש. ס'רעקל מיטן אויפּגעשטעלטן קאַלנער איז געווען אַף אים אזוי ענג, אַז ס'האַט זיך נישט צוגעקנעפּלט. אַ צי מיט די פּלייצעס — און ס'רעקל וואָלט געפּלאַצט. און אַז דער פּאַרשוין איז צוגעקומען צו דער „האַיאָס“־געביידע, האָבן זיינע לייכטע טריט גענומען לויפן איבערן טראַטואַר, זיינען געלאָפּן צום געבויגענעם פּאַרשוין, וואָס איז געשטאַנען צווישן דער קאַלאַנע און דער וואַנט, זיך גענומען הייבן איבער זיינע קנעכלעך.

באם געבויענעם האָבן די נאָז־פּליגל אַ ציטער געטאָן. ער האָט דערשפּירט לעבן זיך אַ מענטש און אַ הייב געטאָן דעם קאָפּ. מיט איין אויג האָט ער זיך איינגעקוקט ווער ס'קומט. דערנאָך האָט ער זיך גענומען ציען. ער איז געווען דין און לאַנג. ער האָט זיך אוועקגעשטעלט מיט רונזה, וואָס מען שטערט אים, וואָס מען קומט אין זיינע דלד־אמות, און האָט אַ שפּיי געטאָן אין מיטן טראַטואַר אַריין, ווי דאָרט וואָלט געשטאַנען זיינס אַ שונא.

דער צעוואַקסענער האָט אויסגעגאַסן ס'וואַסער פונעם קאַפּעל־שדראַנד, אַרומגעטאַפּט מיט די אויגן, מיט דער נאָז דעם פאַרשוין, ווי חיות באַשמעקן זיך, און ער האָט אים געפרענט :

— אַף וועמען שפּייסטו ?

— כ'שפּיי אַף דער וועלט, — האָט ער אַ צי געטאָן דעם האַלדז ווי אַ זשיראַף און געוויזן מיט דער האַנט אַפּן איינגעפאַלענעם בויך.

— וואָס, ביסט הונגעריק ? — האָט דער צעוואַקסענער אַ צי געטאָן דעם שטייפן, דורכגעווייקטן קאַפּעל־ש ביו איבער דער מיט שטערן. — אַז איך בין הונגעריק הייס איך מיר ברענגען פון אַן ערשט־קלאַסיקן רעסטאָראַן עסן.

— וואָס ? — האָט דער לאַנגער שוין אַראַפּגעקוקט אַפּן צעוואַקסענעם מיט ביטול. — טרייבסט חוזק, צי דו האַסט אַ מיש אין קאָפּ ?

דער מאַן מיטן מיש אין קאָפּ האָט אַריינגעשטעקט די גראַבע פינגער פון ביידע הענט אין די וועסט־ל־קעשענעם און געמאַכט אַ מינע, ווי אַ קעלנער וואָלט לעבן אים געשטאַנען. ער האָט באַשטעלט :

— גיט מיר אַ געבראָטן הינדל, גיט מיר אַ ביר און זשאַלעוועט ניט קיין ברויט !

איצט איז דער לאַנגער פאַרשוין געווען זיכער, אַז ער האָט פאַר זיך אַ משוגענעם, וואָס וועט רעדן אַ גאַנצע נאַכט, וועט נישט לאָזן צוטאָן מיט קיין אויג. ער האָט איינגעצויגן די באַקן, ווי ער וואָלט גענאָגט אַ זויער צוקערל, און מיט אַ שנאה צו דער וועלט, וואָס איז געהאַנגען איבער אים ווי אַ שטיק איינגעווייקט וועש, האָט ער זיך אַ דריי געטאָן פון דעם משוגענעם. ער האָט קריק אוועקגעלייגט די הענט אַפּן שטיינערנעם פאַסאַד, פון וואַנען די קאַלאַנע האָט זיך אַרויסגעהויבן. אַף די הענט — דעם קאָפּ. און ס'געזעס האָט ער איצט, ווי פריער, אַרויסגעשטעקט צו דער ליידיקער גאַס, צום משוגענעם.

דער מיטן מיש אין קאָפּ האָט אויסגעשניטן מיט ביידע הענט אַ קרייט.

ווי א קיילעכדיק טישל. לעבן טישל — א בענקל. ער האָט זיך צוגעזעצט, זיך צערעדט צום קעלנער :
— ס'הינדל זעמ-אויס צו זיין גוט געבראָטן. האָסט געבראָכט שוואַרץ ביר ? גוט, גוט.

ס'איז געוואָרן א וויילע שטיל. טראָפנס רעגן זיינען טעמפ געפאלן אין די גריבלעך וואַסער. א היימלאָזע קאץ האָט זיך געצויגן הארט לעבן דער וואַנט, זיך געהיט זיך ניט צו פאַרנעצן און פון איר דאַרן בויך האָט זיך געטראָגן א פאַרשטיקט וואַרטשען.

דער מיטן מיש אין קאָפּ האָט געמאַכט דעם אָנשטעל ווי ער וואָלט צוגעהאַלטן ס'הינדל מיט איין האַנט און מיט דער צווייטער האָט ער אויס-געריסן א פּאַלקע. ס'האָט א שמעק געטאָן מיט געבראָטענער הון. די קאץ האָט זיך צעמיוואקעט. ער האָט זיך איינגעביסן מיט די ציין אין דער פּאַלקע, אָפגעריסן א שטיק, פאַרביסן מיט ברויט, פאַרטרונקען מיט ביר און געקייט מיט ביידע באַסן, געקייט אַפן קול, זיך באַלעקט. די צונג האָט באַ אים געאַרבעט מעשים.

אויס רעגן, אויס האַרטער שטיין, אויס פינצטערע נאַכט. דאָס מויל האָט גענומען וואַסערן באַם לאַנגן פאַרשוין. ער איז נאָך קיינמאָל אזוי הונגעריק נישט געווען. און דאָ האָבן זיך געטראָגן ריחות, פלייש-ריחות, ס'האָט געשמעקט מיט געבראָטנס. דער הונגער איז נאָך געוואָרן שטאַרקער. ער האָט ווידער א הייב געטאָן דעם קאָפּ, צעעפנט די אויגן. דער צעוואַקסענער פאַרשוין האָט געקייט אַפן קול, האָט זיך באַלעקט. די קאץ האָט זיך געריבן אַרום זיינע פיס, געהויבן דעם עק ווי א לירע. דער לאַנגער פאַרשוין האָט געציטערט אין גאַנצן, פאַרנעסן, אז דער צעוואַקסענער האָט אַ מיש אין קאָפּ, אז דאָס טרייבט ער שפּאַס. דער לאַנגער האָט זיך געבעטן באַם צע-וואַקסענעם :

— ניב א שטיקל.

— נעם. וואָס בעטסטו ? ס'איז אזוי דינס ווי מיינס, — האָט דער צעוואַקסענער אים געשטופט אין די הענט אַריין. — דאָ האָסטו א געבראָטענע פּאַלקע, דאָ ברויט. עס, און אז ס'וועט זיין ווייניק וועלן מיר באַשטעלן נאָך. איצט האָבן שוין ביידע געקייט, ביידע האָבן פאַרביסן מיט ברויט, פאַרטרונקען מיט ביר. ביידע האָבן געגלעט די קאץ איבערן רוקן. מיטאַמאָל האָבן זיך ביידע צעלאָכט, קינדערש זיך צעלאָכט, וואָס אָנשטאָט צו עסן.

שפילט מען זיך אין עסן. דער לאַנגער פארשוין האָט זיך אַפן אָרט אויס-
געניכטערט:

— מיר טרייסטן זיך מיט הלשות.

— און פון הלשות, — האָט דער צעוואַקסענער אַן אויפגעלייגטער צור-
געגעבן, — איז נאָך קיינער נישט זאָט געוואָרן.

דער צעוואַקסענער איז בטבע געווען אַ פריילעכער, דער היפוך פונעם
לאַנגן פארשוין, באַ וועמען אַ שמיכל איז זעלטן דערגאַנגען צום פנים,
שטענדיק ערגעץ אַפן וועג צערונגען געוואָרן.

ס'איז אויסגעוואַקסן אַ דריטער פארשוין, וואָס האָט געטראָגן צוויי
מאַנטלען, צוויי רעק, צוויי פאַר הויזן. ער איז געווען ברייטער ווי העכער.
איבערן רעכטן אַקסל איז באַ אים געהאַנגען אַ זעקל מיט עסנוואַרג. אַלע
דריי האָבן זיך אָנגעקוקט, ניט גערעדט צווישן זיך און זיך באַשמעקט מיט
די נעז, ווי הינט. דער צעוואַקסענער האָט וואויל-ברודעריש אַ פרעג געטאָן
דעם פארשוין מיטן זעקל:

— קאָנסט אָפּשפאַרן אַ ביסל דרויב?

און איידער וואַס-ווען האָט ער אַראָפּגענומען פון יענעם אַקסל ס'זעקל,
עס געעפנט און זיך אַראָפּגעלאָזט אַף די סני. אינעם זעקל איז געלעגן אַ
גאַנצער רעסטאָראַן: געקאָכטע אייער, ברויט, זעמל, פלייש, אפילו פאַמע-
ראַנצן. די צוויי פארשווינען, דער לאַנגער און דער צעוואַקסענער, האָבן
געוויקלט ס'פלייש צווישן ברויט, ווי מען וויקלט-אויס אַ צינאַרעט, אָנגע-
שטאַפט אַ פול מויל און באַטראַכט דעם דריטן:

— וואָס שווייגסטו? זעץ דיך צו און נעם עפעס אויך אין מויל אַריין!

זעסט-אויס נישט צו זיין קיין הינער!

— איך? — האָט דער דריטער גענומען קנעפלען די מאַנטלען, די רעק,

— איך בין פונקט אזאַ בירגער פון די פאַראייניקטע שטאַטן ווי איר. בירגער
פון אַלע שטעט, פון אַלע פעלדער און וועלדער, און קיין אייגן געלעגער האָב
איך נישט!

— דו רעדסט דאָך ווי אַ פאַעט, — האָבן די צוויי פארשווינען געשלעפט

עסנוואַרג פון זעקל און געשטופט אין מויל אַריין. — רעד זויטער, רעד.

— איך? — האָט דער דריטער אַלץ געקנעפלט די רעק, די וועסטלעך,

געזוכט אין די בוזעס-שעשענעם. — איך קען נישט בלויז באַוושאָוערן,
ראַזנפעלדן, פרוגן אַף אויסנווייניק, כ'קען אויך די גאַנצע ענגלישע פאַעזיע

אף אויסווייניק. און איר האָט געהערט פון באַווישאווערן? געהערט פון ראָזנפעלדן?

— מיר, — האָבן שוין די צוויי חברה געהאַט איבערגעכאַפט די הערצער, — מיר האָבן נישט געהערט. מיר לייענען נישט קיין ענגליש. מיר לייענען יידישע „פּייפערס“. און וואָס גייט אונדז אָן פּאַעזיע? מיר דאַרפן אַ טראַכט טאָן וועגן אַ נאַכטלעגער.

— איר, — האָט דער דריטער אַ נעם געטאָן ס'זעקל אָפן אַקסל, — איר האָט שפּאַר אַריינגעאַכלט, חברה. איר האָט מיר געמאַכט אַ „שוואַרץ־שבת“ אינעם זעקל. — איר זוכט אַ נאַכטלעגער? דאָ אין דער קיך שלאָף איך אַמאָל איבער.

— אף צענטער גאָס?

— יאָ.

— קום, — האָט דער צעוואַקסענער אַ שלעפּ געטאָן דעם לאַנגן, — האָב נישט מורא. פאַרפירן וועט מען אַ מויד, ניט דיך.

צעקנייטשטע, דורכגענעצטע האָבן זיי זיך אוועקגעשלעפט. אַרום פינצ־טערן „האַיאָס“ איז געבליבן די קאַץ, וואָס האָט געשניפּט מיט דער נאָז, אַרומגעשמעקט ס'פּלאַץ וואו די דריי „טרעמפּס“ זיינען געשטאַנען. און דער רעגן האָט געטריפּט, טעמפּ געקלאָפּט אין די גריבלעך וואַסער.

קיווקע גנב

נאָכן לוסטנאָרטן, וואו ס'איז אַמאָל געשטאַנען אַ צערקווע און היינט איז פון דער צערקווע געבליבן בלויז דער ציגלנער פונדאַמענט — דאָרט, צווישן שטיינער און ווילדע געוויקסן, איז געלעגן קיווקע גנב. לעבן אים — אַ רעקל. אַפן רעקל — אַ בלוי טוכן היטל מיט אַ לעדערנעם דאַשעק. קיווקע האָט זיך געוואַרעמט. ס'העמד אַרום האַלדז איז באַ אים געווען צע-קנעפלט. ער האָט הנאה געהאַט, וואָס די סעפטעמבער-זון ברייט נישט מער, וואָס אַרום איז אזאַ בלויע רחבות. און אין דער רחבות, וואו עס טראָגן זיך אלול-פעדים, הערט זיך ס'געקלימפער פון טרוקענע בלעטער, הערט זיך אַ ווייט געגודער פון ווילדע גענז.

וואוהין פליען די גענז?

פון דער בלויער רחבות, ווי פון אַ גוטן טרונק-בראָנפן, האָט קיווקע דערפילט, ווי הענט און פיס גיסן זיך אָן מיט גבורה. דאָס ליגן אין פעלד האָט אים אָנגעהויבן צו דערעסן. די פוילקייט האָט געהאַלטן אין אויס-וועפן. ער האָט גרויס חשק געהאַט זיך צו לאָזן מיט די בערגלעך בלעטער, אוועקצופאַטשן פונעם שטעטל. און קיווקע האָט דאָ קיינעם נישט געהאַט, כאָטש ער איז געווען אַ געבירטיקער אַ מלאָווער.¹

פאַר די אַכט יאָר, וואָס קיווקע איז ניט געווען אינעם שטעטל, האָט זיך אַלץ געענדערט, און צום ערגערן. אז די וועלט-מלחמה האָט אויסגעבראַכן, איז קיווקע געזעסן אין אָדעס פאַר אויפהאַקן אַ קאַסע. און אז מען האָט אים באַפרייט — איז שוין געווען נאָך דער מלחמה, ס'איז געווען רעוואָלוציע. פיר יאָר האָט ער זיך געשלעפט פון אָדעס קיין מלאָווע. ס'האַט אים געצויגן אַהיים, וואו ער האָט געהאַפּט צו טרעפן די אַלטע מאַמע, געהאַפּט צו טרעפן מאַרילעז, „ס'גאַלדענע הענטל“, וואָס איז מיט אים געפאַרן אַה יאָר-מערס. די אַלטע מאַמע איז געשטאַרבן אין דער מלחמה, און מאַרילע, וואָס איז אים געווען געטרייער, ווי אַ לייבלעך ווייב, איז ווי אין וואַסער אַריין. דערצו אזאַ דלות! פריער באַס רום האָט די שטאָט געלעבט פון דער גרענעץ. מען האָט געמולכט פון פרייסן זיידנס, ציגאַרן, בלאָזן אַקעוויט, זייגערלעך. מען

האָט „געשוואַרצט“ קיין דייטשלאַנד פּערד, פּאַרשווינען, וואַגאַנען מעל. כאַס פּאַליאַק האָט אַלץ אויסגעווירטשעפּט. אויס מולכן, אויס שוואַרצן, אויס גרענעץ. דרייען זיך אַרום אַ שטאָט מיט מתים.
 קיווקע וואָלט באַלד צומאַרנס אַנטלאָפּן פּון מלאַווע. האָט ער אָבער געוואָלט שטעלן דער מוטער אַ מצבה, געוואָלט בלייבן דאָ איבער די ימים נוראים.

פּון לוסטגאַרטן האָבן זיך דערטראָגן קולות, פּאַרשטיקטע קולות, ווי מען וואָלט עמיצן געשלאָגן. דאָס האָט אָנגעהאַלטן בלויז אַ ווייל און ס'איז צוריק שטיל געוואָרן. באַלד האָט זיך דערהערט דאָס בילן פּון אַ הונט, אַ בייז בילן. נאָכן בילן — ווידער קולות.

קיווקע האָט זיך אַ האַסטיקן זעץ־אויף געמאָן. די בלויקייט האָט באַ אים צוגענומען די ראייה. ער האָט זיך געריבן די אויגן און זיך אינגעהערט. ס'געניטע אויער האָט אויפגעכאַפּט שטיקלעך געוויין. ס'האַרץ האָט אים געזאָגט, אַז מען שלאָגט עמיצן, מען שלאָגט אַ ייד.

ער האָט אַרויפגעוואָרפּן אַף זיך ס'רעקל, ס'היטל און זיך אַ לאָז געמאָן מיט די בערג בלעטער, וואָס זיינען געלעגן צווישן די קאַשטאַן־ביימער. מיטן לויפן איז אין אים געוואַקסן אַן אימפעט. אָט איז ער שוין אין לוסטגאַרטן. ער קען דאָ יעדן בוים, יעדע אַלייע, יעדעס וועגל און אונטערוועגל. דאָ האָט מען זיין פּאָטער, אַליה „ווילנער“, דערהרגעט. פּויערים מיט דרענגער, מיט שטעקנס, האָבן זיך געיאָגט נאָך אים, זיך געיאָגט פּון אַלטן פּערד־מאַרק, אים אַריינגעטריבן צווישן די קאַרטשעס, ווי מען טרייבט אַריין אַ וואָלף, און מיט די דרענגער, מיט די שטעקנס, אים אַוועקגעלייגט. דעם פּאָטערס קולות, באַנומענע קולות, שטייען נאָך איצט באַ אים אין די אויערן. ווען איז דאָס געווען? מיט אַ קנאַפּ פּערטל יאָרהונדערט קריק. קיווקע איז נאָך געווען אַ קינד, קיין זיבן יאָר נישט אַלט געווען. פאַר דער צייט האָט ער שוין נישט איינמאַל פּאַרזוכט דעם טעם פּון שטעקנס, פּון דרענגער. אַ מאַרק פּויערים יאָגן זיך נאָך דיר — כאַפּט אַ גנב, כאַפּט אַ גנב — און די ערד שפּאַלט זיך נישט אונטער דיר, ווענט צערוקן זיך נישט און ס'נעמט רעגענען מיט שטעקנס, מיט דרענגער.

אַף אַ זייטיק וועגל איבער אַ באַנס איז געשטאַנען אַן איבערגעשראַקענער ייד. אַ רויטער הונט, גרויס ווי אַ קאַלב, האָט זיך צוגעזעצט אַף די הינטערשטע פּיס און מיט די פּאָדערשטע איז ער געווען גרייט זיך אַ וואָרף צו טאָן אַפּן ייד.

אָן אַ זייט איז געשטאַנען אַ געוויקסיקער פּאָליאַק מיט געלאָקטע וואַנסן, ווי פייקעס. ער האָט גרויס נחת געהאַט וואָס דער כלב זיינער איז גרייט צו דורסן אַ ייד. אַ וואַרט, צי אַ וואונק — און דער הונט וועט אומוואַרפן דעם ייד, וועט צערייסן אים די קאַפּאַטע, וועט אים אויסרייסן די באַרד. ס'האָט נישט געהאַלפן וואָס דער ייד האָט זיך געבעטן באַס גוי ער זאָל צונעמען דעם הונט. און אַז דער הונט האָט אָפּגעדעקט די שאַרפע, שפּיציקע ציין און זיך צעבילט, ווי אַ מלחמה־רוף, האָט דער ייד זיך צעשריגן מיט באַנומענע קולות.

פאַר קיווקען איז דאָס נישט געווען סתם קיין ייד. דאָס האָט ער מיט־אַמאָל דערהערט דעם אייגענעם פּאַטער שרייען. ער איז אָנגעלאָפּן אָפּן פּאָליאַק מיט אַזאַ רציחה, אַז דער גוי האָט זיך גענומען רוקן אַף קריק. קיווקע האָט געוואַלדעוועט:

— דו הינטישער זון, אַ ווינט דיר אין די חזירשע אויגן! וואָס ווילסטו פון דעם מענטש, אַ שטילן מענטש, וואָס דו רייצסט אַף אים אָן דיין הונט? שטייט, דו פאַרזשאַווערטער קנאַפּ, און פּרעגלסט זיך פון נחת, וואָס דער ייד שרייט! וואַרט, איך וועל דיך אַזוי אַוועקשטעלן, דו הינטישער עק, וועסטו איינמאָל אויסטאַנען אַ מאַזורקע!

— און וואָס פאַר אַ „גרויסער פּאַן“ ביסטו דאָס מיר, וואָס האָסטו זיך אַזוי צעפּיסקעוועט? — האָט דער פּאָליאַק גענומען גיין אַף קיווקען. אין דעם באַלעבאָס בייזערן זיך האָט דער הונט זיך אָנגעשטויסן, אַז מען דאַרף זיך וואַרפן אַף דעם נייעם פאַרשוין. און איידער דער הונט איז פאַרטיק געוואָרן מיט זיך, האָט דער גוי געוויזן אַף קיווקען און שטיל דורך די ציין אַ צישע געטאָן:

— נעם אים, צעזאַר, נעם אים!

קיווקע האָט וואוילעריש אַ צי געטאָן איבערן קאַפּ דאָס טוכענע היטל, פאַרשפּיליעט ס'געפּאַסטע רעקל אַף אַלע קנעפּלעך, ווי דאָס וואַלט אים צו געגעבן גבורה, און איז געווען גרייט זיך צו פאַרמעסטן מיטן הונט, וואָס האָט שוין געהאַט אָפּגעלאָזט דעם ייד און זיך געקליבן אַ שפרונג טאָן אַף קיווקען.

פון די צעוואַרפענע אַלייעס האָט זיך גענומען טראָגן אַ נייגעריקער עולם, זיך איבערגעוואַרפן לויפּנדיק:

— מען שלאָגט?

— וועמען שלאָגט מען?

דאָס אַלץ האָט בלווי געדויערט אַ הע. אין דער רגע האָט קיווקע אָפֿ-
געמאַכט באַ זיך, אַז ער טאָר זיך נישט קיין ריר טאָן פֿון אָרט. טוט ער זיך
אַ ריר — איז דער הונט אָף אים. ער האָט געקוקט אָפֿן הונטס גרויסן
בויד און ס'איז אים אויך איינגעפֿאַלן, אַז ס'איז נישט קיין יונגע סוקע.
און ווי דער הונט האָט אויפגעכאַפֿט די טריט פֿונעם עולם און האָט אַ דריי
געטאָן מיטן קאָפּ, איז קיווקע מיטן גאַנצן כּח און אימפעט פֿאַרפֿאַרן מיטן
נייעם שוך דער סוקע אין בויך אַרײַן. פֿונעם קלאַפּ האָט זיך באַם הונט
אין בויך ווי עפעס אָפֿגעריסן. דער הונט איז אַ פֿאַל געטאָן מיט פֿאַרוואַרפענע
לאַפעס.

דער פֿאַליאַס איז אַ ווייל געבליבן שטיין אַ געפֿלעפטער, ווי נישט דער
פרעמדער וואָלט דערהרגעט דעם הונט, נאָר אַ דונער וואָלט אים געטראָפֿן.
באַלד האָט זיך אַרויסגערוקט אַ פֿאַרשוין.

— איך וואָלט דעם ייד נישט געשוויגן.

— ס'איז דען אַ ייד?

— ס'איז דאָך קיווקע גנב.

ערשט איצט האָט דער פֿאַליאַס זיך געוואַרפֿן אָף קיווקען, וואָס האָט
פֿאַר דער צייט אָפֿגעבראַכן אַ צווייגל פֿון אַ בוים און מיט אַ דין, לאַנג
מעסערל עס געשניצט. קיווקע מיט די איינגעפֿאַלענע באַקן, מיטן פֿאַרמעט-
פנים, איז געווען אַזוי רואיק, ווי נישט צוליב אים האָט זיך דער עולם גע-
בונטעוועט. און אַז דער באַלעבאָס פֿונעם הונט האָט זיך געוואַרפֿן אָף אים,
איז ער אַלץ געבליבן מיט די פֿלייצעס אָנגעשפֿאַרט אָן בוים, זיך קיין ריר
נישט געטאָן, בלווי ס'קלינגל האָט זיך געשניטן אין פֿייכטן האַלץ אַרײַן, ווי
אין ווייסן קעז. ער האָט רואיק אַ זאָג געטאָן צום פֿאַליאַס:

— דעם הונט האָב איך אָפֿגעשלאָגן די געדערים און דיר וועל איך זיי
אַרויסלאָזן, אַט מיט דעם מעסערל. נו, וואָס וואַרפסטו זיך נישט אָף מיר?
— מען וועט זיך וואַרפֿן, מען וועט זיך, — האָבן זיך פֿון אַלע זייטן
געהערט קולות.

— וועסט האָבן אַן ערגערן סוף ווי דער הונט! ביסט געזעסן איבערן
בלעכענעם עמער און וועסט זײַטער זיצן!

— אזא גנב!

— אזא ייד!

— ער האָט דערהרגעט סטאַשעווסקים הונט!

דער רואיקער קיווקע איז מיטאַמאָל אומרואיק געוואָרן. ער האָט פֿון

דערווייטנס דערזען ווי מען ברענגט א פאליציאנט. ער האט זיך א שאר געטאן פון בוים, איז אריין אין די קארטשעס, געוואלט אפציען. פון דער זייט איז מען אים פארלאפן דעם וועג, מען האט אים אפגעמאסטן מיט א שטעקן איבערן קאפ. ער האט זיך אפגעשאקלט ווי פון א ברי, און זיך געווארפן אפן שייגען. ביידע זיינען א פאל געטאן אף דער ערד. ס'האט גענומען רעגענען מיט שטעקנס, מיט שטיינער. אין די אויערן — באנומענע קולות, דעם פאטערס קולות, וואס איז אומגעקומען דא אין לוסטנארטן. די בלויע רחבות האט גענומען איינלויפן, מיטגעבראכט די אלטע מאמע, מיטגעבראכט מארילען, „ס'גאלדענע הענטל“, זיך אראפגעלאזט אליין נידעריקער און נידעריקער, אים איינגעדעקט.

אין אַ רעגנדיקן אָונט

וואָלף איז צונעקומען צו דער וויליאַמסבורג בריק. דער דראָבנער דעגן, אַ קאלטער, וואָס האָט אַ גאַנצן נאַכמיטאָג נישט אויפגעהערט, איז געדאָנען איבער דער בריק, ווי אַ נעפל. פלעמלעך האָבן פון מאָל צו מאָל אַרויסגעטוטט פונעם נעפל, באַלויבטן די שטאַלענע פארענטשעס פון דער הענג-בריק, וואָס האָבן פון דערווייטנס אויסגעזען, ווי ריזיקע האַרפעס. פון די באַנען, טראַמוויען און אויטאָמאָבילן האָט דער שטח אַרום דער בריק געציטערט. דער ציטער האָט זיך דערטראַגן צו וואָלפן און איבער זיין מיד אויסגעהונגערט לייב האָבן זיך גענומען שאַרן קאלטע פינגער. אַ שוואַכקייט, ווי אַ ריח, האָט זיך געטראַגן פון אים. ער האָט איצט די אייגענע שוואַכקייט געקאַנט אָנטאַפן.

— וואו גייט מען ?

וועגן אַהיימגיין האָט ער אפילו נישט געטראַכט. אייערנעכטן האָט אים די באַלעבאַסטע געלאָזט שטיין הינטער דער טיר, נישט אַריינגעלאָזט און געוואָרנט :

— כאַטש פאַר אַ חודש באַצאָל, אַז נישט וועל איך פאַרדינגען ס'צימער.

וואָלף איז איר שולדיק געווען פאַר דריי חדשים. ער האָט די ערשטע גאַכט איבערגעגעבן באַ איין באַקאַנטן, די צווייטע גאַכט באַ אַן אַנדערן און איצט האָט ער זיך געקליבן קיין וויליאַמסבורג, וואו עס האָט מיט אַ יאָר צוויי צוריק געוואוינט זיינס אַ ווייטער קרוב. באַם קרוב האָט ער גערעכנט אַפצוועסן אָונט-ברויט און בלייבן דאָרט געכטיקן. וואָס מאָרגן וועט זיין, וואָס איבערמאָרגן וועט זיין, וועגן דעם האָט ער איצט נישט געטראַכט און נישט געוואָלט טראַכטן. ער האָט בלויז געהאַט איין זאָרג — ווי נאָך כאַפט מען זיך אַריבער די בריק ? אַריבערפאַרן מיט אַ טראַם ? ער האָט באַ זיך נישט געהאַט קיין סענט. אַריבערגיין צופום ? די פיס האָבן זיך באַ אים ניט געהויבן. און דאָ טראַגן זיך צו דער בריק צו אַזוי פיל אויטאָ-מאָבילן, אַזוי פיל לאַסט-וועגענער.

פון וואָלפס דורכגעריבענעם און אויסגעבויענעם קאַפּעלוש-ראַג, ווי

פון א רינע, האָט זיך געגאָסן וואָסער אַף זיינע אַקסלען, אַף זיינע עלנבויגנס. איבער די פיס, וואָס זיינען געזעסן אין די צעפאַרענע שיד, האָט זיך געהויבן אַ פייכטיקייט. די נעיַץ האָט זיך איינגעזאָפּט אין די פיס, ווי אין לעש-פאַפיר. וואָלף, אַן אויסגעוואַקסענער פֿון די מלבושים, האָט אויפגעשטעלט דעם קאַלנער פֿון רעקל און איז אַראָפּ פֿון דעם טראַטואַר. ער האָט זיך אַוועק-געשטעלט מיט עטוואַס-צעשפּרייטע פיס, די הענט איבערן קאַפּ, ווי מען וואָלט אַף אים געמאַכט אַן איבערפאַל. אזוי, אַף שטום-לשון, האָט ער זיך געבעטן באַ יעדן אויטאָמאָביל, וואָס איז פאַרבייגעפאַרן, באַ יעדן לאַסט-וואַגן, מען זאָל אים מיטגעמען איבער דער בריק. קיינער האָט זיך אַף אים נישט אומגעקוקט, זוי מען קוקט זיך נישט אום אַף אַ סטראַשידלע, ווען ס'אויבס איז שוין אַראָפּגענומען פֿון די ביימער.

ס'איז אָנגעפאַרן אַ לידיקער לאַסט-וואַגן. הינטערן אַנטרייבער אַף דער פלאַטפֿארמע זיינען געשטאַנען צוויי יונגען. זיי האָבן גערעדט צווישן זיך און געלאַכט. וואָלף האָט העכער אַ הויב געטאָן די הענט, זיך געבעטן מיט אַ געבענדיק קול:

— נעמט מיך איבער דער בריק!

ער האָט נישט געהערט, וואָס מען האָט אים געענטפערט, איז געווען אַבער זיכער, אַז מען הייסט אים זיך אַרויפזעצן אַף דער פלאַטפֿארמע. ער איז געוואָרן באַ זיך אויפגעהייטערטער. מיט אַלע כחות האָט ער זיך אַ כאַפּ געטאָן מיט ביידע הענט פאַרן וואַגן, גענומען נאָכלויפן. אינמיטן לויפן האָט ער זיך אַ הויב געטאָן מיט די לעצטע כחות, זיך געוואָלט אַוועקזעצן. ס'איז אויסגעוואַקסן אַ פוס. אַ פאַדעשווע, ווי אַ ריב-אייזן, האָט אים אַ וויש געטאָן איבערן פנים. ס'לעצטע ביסל חיות איז אים אַריין אין די אויגן, וואָס האָבן זיך געפלעמלט. פֿון ווייטיק האָט ער אָפּגעלאָזט די הענט און איז אַ פאַל געטאָן פֿון וואַגן. ער איז געפאַלן מיטן פנים אַראָפּ, זיך פאַרשפּריצט די אויגן און געהערט, ווי די יונגען פלאַצן פֿון געלעכטער.

וואָלף האָט זיך אַ ריס געטאָן פֿון ד'רערד און כשעת מעשה זיך גע-חידושט פֿון וואַנען ס'האָבן זיך צו אים גענומען כחות זיך אויפצוהויבן. און אידער ער האָט צייט געהאַט אַראָפּצוגיין פֿון דער גאַס, האָט אַ שאַפּער מיט אַ סקריפּ אָפּגעשטעלט אַ מאַשין און גענומען גוואַלדעווען:

— אזוינער און אזוינער — אין טאַטנס טאַטן — וואָס קריכט דער

הינטישער זון אונטער די רעדער? וואָלף האָט אַ שפרונג געטאָן אַפֿן טראַטואַר אַרויף. ער האָט זיך דער-

פילט שולדיק, האָט אַרײַנגענומען דעם קאַפּ צווישן די אַקסלען און די זירלערייען זײַנען אַרײַם געפאַלן ווי שטיינער. און אַז דער שאַפּער איז אַוועק מיטן אויטאָמאָביל און ס'איז ווידער שטיל געוואָרן, ס'האָט זיך בלוז געהערט ס'טרייסלען פון דער בריק, דאָס קלאַפּן פונעם דראָבנעם רעגן, ערשט דעמאָלט האָט זיך אַ צעגליטער קנויל אַ הויב געטאָן וואָלפּן אין האַלדז אַרײַן. עס האָט אים פאַרקוועטשט אַרום קאַרק, ווי מיט צוואַנגען. אַ באַליידיקונג, אַ טיפּע באַליידיקונג, פאַר די צעריסענע שיד, פאַרן הונגער, פאַר נישט האָבן קיין דאָך איבערן קאַפּ, און דער עיקר פאַרן פרעמדן פּוס, פאַר דער פרעמדער פאַדעשווע, וואָס איז אים פאַרפאַרן אין פנים אַרײַן. אָט די באַליידיקונג האָט איצט געריסן פון אים שטיקער, לעבעדיקע שטיקער. וואָלף האָט זיך צוגעשאַרט צו דער וואַנט און זיך צעוויינט. הויך, אפּן קול. ער האָט באַוויינט זיך, באַוויינט דעם מענטש, באַוויינט די חיה, וואָס זיצט נאָך אין מענטש.

און אַז דאָס קלעמעניש אַרום האַרץ האָט אויפגעהערט, איז אונטער געקומען אַן איבערגעוואַקסענער פאַרשוין. ער איז פאַרבייגעגאַנגען וואָלפּן איינמאָל, אַ צווייט מאָל, האָט אים געקוקט אין פנים אַרײַן מיט אַ מינע, ווי ער וואָלט זיך געוואָלט עפעס איבערצײַגן. דער פאַרשוין האָט זיך אָפּגעשטעלט און אַ נישט דרייסטער אים געפרעגט:

— וואָס איז אייך, לאַנדסמאַן?

וואָלף האָט אים נישט געענטפערט. דער פרעמדער איז געוואָרן דרייסטער, גערעדט, ווי צו אַ באַקאַנטן:

— ס'דאַרף שוין זײַן גוט פאַסקודנע אפּן האַרץ, אַז אַ דערוואַקסענער מענטש ווײַנט אין מיטן גאַס.

וואָלף האָט אַ וויש געטאָן די אויגן מיט די באַרענגטע הענט און מיט חשד זיך אַ שלײדער געטאָן אפּן פרעמדן:

— וואָס אַרט עס אייך?

— אַ מענטש ווײַקט זיך אפּן רעגן, — האָט דער פרעמדער געזאָגט מיט אַזא ווייך קול, אַז די שטייפּקייט אין וואָלפּן האָט גענומען נאָכלאָזן, — איז אפשר האָט ער ניט קיין דאָך איבערן קאַפּ?

— ער האָט טאַקע נישט!

— ר'זעט, כ'האָב געטראָפּן — האָט דער איבערגעוואַקסענער פאַרשוין צעקנעפּלט אַר גיך דעם מאַנטל, דערנאָך דעם ראָק, זיך געדרייט אַרום וואָלפּן, ווי אַרום אַ יונגערן ברודער. — און הונגערײַס זענט איר דאָך אודאי אויך? טאָ קומט, קומט מיט מיר. כ'בין אויך אַן אַרבעטער, אַן אַרבעטער, וואָס

האַט נאָך דערווייל אַ שטיקל דאָך איבערן קאָפּ. קומט, וועלן מיר צוזאַמען
עסן נאַכטמאָל.

פון די בלוזע רייד איז וואָלפן לייכטער געוואָרן. ער איז נאָכגעגאַנגען
דעם פרעמדן, וואָס האָט אים געהאַלטן אין איין שטעלן קשיות :

— איר אַרבעט שוין לאַנג נישט ?

— ס'צווייטע יאָר.

— וואָס זענט איר פון פאך ?

— כ'ווייס, אַ שטיקל גאָלדשמיד, אַ שטיקל בריליאַנטן-שלייפער.

— און איר אַרבעט אין אַ מאַרקעט באַ הינער, כ'פליק די פּעדערן, —

האַט דער פרעמדער זיך אַריינגעדרייט אין קלינטאָן סטריט. — איצט, פאָר
די ימים-טובים, איז דאָ אַ סך אַרבעט. כ'קאָן אייך אַריינגעמען צו מיר
אין פּלאַץ. איר וועט מיר אַרויסהעלפן.

וואָלף האָט געוואָלט אַ כאַפּ טאָן דעם פרעמדנס אַ האַנט, אים דאַנקען,

האַט דער פרעמדער אָנגעכאַפט וואָלפן פאָר די אַקסלען און איז מיט אים
אַריין אין אַ פינצטערן קאָרידאָר.

— אַט דאָ וואוּן איך. ס'איז פינצטער, גיט אַכטונג, איר זאָלט זיך

קיין קלאַפּ נישט טאָן. וואַרט, איך וועל אייך פירן.

די הילצערנע טרעפן, געבויגענע, האָבן געקרעכצט. זיי זיינען אַרויף

אַפן דריטן שטאָק. דער פרעמדער האָט געעפנט אַ טיר און אַריינגעלאָזט

וואָלפן. ס'איז געווען אַ קיך, וואוּ אין דער מיט איז געשטאַנען אַן אייזערנער

אויבן, אַ צעפלאַמטער. עס האָט געשמעקט מיט געפרעגלטע פיש, מיט

קרופניק, מיט נאַסע וועש. באַ אַ קליין טישל זיינען געזעסן דריי סינדער,

איינס קלענער פונעם צווייטן, און האָבן געגעסן. די דריי סינדער האָבן מיט

אַמאָל אויסגעשריען — „דער טאַטע!“ דערנאָך האָבן זיי דערזען דעם

פרעמדן און זיינען אַנטשוויגן געוואָרן. די פאַרהאַרעוועטע פרוי, וואָס האָט

זיך געפאַרעט באַם אויבן, האָט אַ דריי געטאָן דעם קאָפּ צו דער טיר און זיך

אַ וואָרף געטאָן מיט רוגז:

— ער האָט מיר שוין געבראַכט אַן אורח !

דער באַלעבאָס, וואָס האָט שוין געהאַט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם

מאַנטל, געהאַט צוגעפירט וואָלפן צום אויבן, און אליין האָט ער געשלעפט

פון די הענט פּעדערן, האָט באַרוואיקט ס'ווייב :

— ס'איז נישט קיין אורח, לאה, ס'איז מיין אַרויסהעלפער. באַקענט

אייך. מיר האָבן היינט געהאַט אַ שווערן טאָג אַרבעט און מאָרגן וועט נאָך

זיין שווערער. פיר פארטאָג דארפן מיר שוין זיין אין מאַרקעט. וואָלף
וואוינט אין די בראַנקס, אזא מהלך, וועט ער היינט באַ אונדז איבערנעכטיקן.
דער בליק באַ דער פאַרהאַרטעוועטער פרוי איז געוואָרן ווייכער. זי איז
אַ גיך פאַרטיק געוואָרן מיט די קינדער, האָט באַזעצט ביידע מאַנצבילן
באַ צוויי הייסע שיסלען קרופניק און אַליין איז זי געשטאַנען מיט פאַרלייגטע
הענט, זיך צוגעהערט, ווי די פּרנסה־געבער הויבן די לעפל, זופן מיט
אַ פּיף.

.1936

טרעמפס

א ווייכער שניי האָט זיך געלייגט איבער טאָל און באַרג, אָפּגעווישט וועג און שטעג, און געצונדן אין די אויגן אַ בלענדעניש.

ס'איז געווען אַ שטיק נאָכמיטאָג. באַם ברייטן אָלבאניוועג איז גע- שטאַנען אַ הויכער, עטוואָס געבויגענער פאַרשוין. געשטאַנען, ווי אַ פאַר- שנייטע סטראַשידלע, וואָס מען האָט פאַרגעסן אַראָפּצונעמען נאָכן זומער. איז אָנגעפאַרן אַן אַטאָמאָביל, האָט די סטראַשידלע זיך אַ צי געטאָן, אויפֿ- געהויבן ביידע הענט און איז געבליבן שטיין, ווי אַן אויסגעבויגענער קרייז: — נעמט מיט אַן אַרעמען יונג!

ניט בלויז האָט זיך קיינער נישט אָפּגעשטעלט, נאָר אַז מען האָט אים דערזען פון דערווייטנס, אַזאַ ווייסע גרייס, האָט מען פון אומהיימלעכקייט וועגן זיך שנעלער פאַרבויגעטראָגן מיט דער מאַשין.

אַזוי איז דער פאַרשוין אָפּגעשטאַנען איבער אַ האַלבע שעה. דער צע- קרומטער קאפּעלוש, דער צעפּלויגענער מאַנטל, די הויזן — איין שטיק שניי. בלויז אַרום די צעפּאַרענע שייך האָט דער שניי זיך געשמאַלצן, זיך געקליבן אַרום די פיס, ווי אַ שוואַרץ וואַסערל.

פון דערווייטנס האָט זיך דערטראָגן אַ געלעכטער. דער פאַרשוין האָט זיך אַ לאָז געטאָן מיטן אָלבאניוועג, איז געווען זיכער, אַז איצט וועט מען אים אַרויפּנעמען. ס'געלעכטער האָט זיך דערווייטערט, איז צעשוואומען. ס'איז געוואָרן שטיל, אַזוי שטיל, אַז ס'אייגענע קול האָט געקלונגען פרעמד, ווי מען וואָלט עס געוויקלט אין וואַטע.

ס'איז אָנגעפאַרן אַ פאַרמאכטער אַטאָמאָביל. דער פאַרשוין האָט אַ הויב געטאָן ביידע הענט. דער אַטאָמאָביל האָט גענומען פאַרן פאַמעלעכער. דער אַנטרייבער האָט אַרויסגעשטעקט דורכן אָפּענעם פענצטער אַ קאַלט, שטאַלן פנים, וואָס האָט געהאַט צו זאָגן:

— וואָס, ס'האָט זיך דיר פאַרגלוםט מיטצופאַרן? וועסט שוין גיין צורפּוס, וועסט גיין!

און ווי דער פאַרשנייטער פאַרשוין האָט זיך אַ בויג געטאָן צום אָנ-

טרייבער, האָט די מאַשין זיך אזא האַסטיקן טראָג געטאָן, ווי זי וואָלט עפעס מיטגעריסן פונעם פאַרשוין. ער האָט פון גרויס כעס אַרויסגעכאַפט פון דער קעשענע אַ שטיין און אים נאַכגעשיקט אינעם אַטאָמאָביל אַריין, וואָס איז פאַרשוואונדן.

פון אַ זייטיק וועגל איז אָנגעקומען אַ מיטל-יעריק מענטשל, וואָס איז געווען ברייטער, ווי העכער. ס'מענטשל איז אונטערגעקומען און פאַרריסן צום פאַרשוין דעם קאַפּ:

— איך וואָלט אַ שיק געטאָן דעם שטיין אין זיין הינטיש פרעסער אַריין, ווען ער האָט געהאַלטן אין אָפּשטעלן די מאַשין, נישט ווען ער איז מיט איר אַנטלאָפּן. זיי זיצן באַ די אַטאָמאָביל-רעדלעך, די אָנגעבלאָזענע לונג-און-לעבערס, קוקן זיי אַף אונדז, פוסנייערס, פון אויבן אַראָפּ! אַ זאווערוכע זיי אין די אויגן! און דו, ביל, רעכנסט זיך נאָך היינט מיטצוכאַפּן קיין ניו יאָרק? שלאָג עס דיר אַרויס פון קאַפּ! ווי דער אָוונט פאַלט צו, וועט דיך קיינער נישט אויפנעמען. דערצו — האָט דאָס מענטשל זיך אַ שטעל געטאָן אַף די שפיץ פינגער און אָפּגעמאַסטן מיט אַ האַנט דעם פאַרשוין — ביסטו זיך אַליין מיט אַ קאַפּ אַריבערגעוואַקסן, שרעקסט איבער מענטשן. אזא אַריבערגעוואַקסענער רעטער, ווי דו, דאַרף זיך באַזאָרגן מיט אַ פאַר שפּאַקולן, מיט אַ לעדערנער ביכער-טעקע. שפּאַקולן איז די זיכערסטע קמיע — זיי פאַרטרייבן שרעק און רופן אַרויס דרך-אָרץ. ווען איך האָב דיין געשטעל, ביל, מיט אַ פאַר שפּאַקולן אַף דער נאָז, מיט אַ ביכער-טעקע אונטערן אָרעם, אזוי מען זאָל מיך נעמען פאַר אַ פּראָפעסאָר, וואָלט איך זיך נישט געוויקט דאָ אין שניי. איצט, ברודער, וועסטו אָנקומען צו מיר נאָך אַ נאַכטלאָג.

— וואָס, דו וואוינסט דאָ ערגעץ? — האָט דער פאַרשוין אַראָפּגערעדט צום מענטשל.

— ווען איך וואוין דאָ, ביל, וואָלט איך ניט בלויז דיך פאַרבעטן אַף נאַכטלאָג, איך וואָלט דיך אויך מכבד געווען מיט אַ גוטן נאַכטמאַל, מיט אַ הייס לעפל געקעכט, מיט אַ גוטן שנאַפּס. אזוי, ברודער פרעמדער, וועלן מיר ביידע איבערנעכטיקן אין איינער פון די רייכע באַנגעלאָס, וואָס שטייען באַם „בלו רידזש" טייך.

— זיי שטייען דען אָפּן?

— פרעג נישט, קום!

ס'מענטשל איז געגאַנגען אַף אַ פריער. דער פאַרשוין — נאָך אים.

ס'וועגל איז געווען אַ שמאַלס, ס'האָט זיך געצויגן באַרג-אָרויף, דערנאָך —

בארגאראָפּ. פון ביידע זייטן — ווייסע, צעקרימטע בייער מיט צווייגן, ווי פארשניטע לאַפעס. און פאר די אויגן — וויאטראַקעס, וואָס מאַלן און זיפן, שפרייטן ווייסע פלאַכטעס, גלייכן אויס וועג, טיך, לאַנקע.

א הונדערט פוס פונעם וועגל זיינען געשטאנען צעוואָרפענע באַנגע-לאָס. ס'מענטשל איז אַרויף אַף אַ ברייטער וועראַנדע. נאָך אים — דער פאַרשוין. ס'מענטשל האָט זיך אַרומגעקוקט, געווען בייז, וואָס דער שניי לאָזט נישט נאכט ווערן, און אַ פרעג געטאָן דעם פאַרשוין:

— דו זעסט די צווייטע באַנגעלאַ?

— כ'זע נישט.

— גוט.

דאָס מענטשל האָט אַרויסגענומען פון אַ זייטיקער קעשענע אַ שטיקל לעדער, וואו ס'זיינען געווען צוגעטשעפעט אַף האַקעס וויטריכעס צו עפענען שלעסער, אַ צווענגל, אַ קליין האַנט-זעגל, בויערעס. ער האָט מיט אַ וויטריך לייכט געעפנט איין טיר, אַ צווייטע. ער איז אַריין אין דער באַנגעלאַ, נאָך אים — דער פאַרשוין. ס'איז געווען פינצטער. און אז מען איז געשטאנען אַ ווייל, צוגעוואוינט די ראייה צו דער פינצטערניש, האָבן זיך גענומען אַרויסשילן — אַ טיש, אַ קאנאָפּע, אַ פּיאנאָלע.

ס'מענטשל האָט דורכגענישטערט אַלע צימערן, געעפנט די שענק, די שופלאָדן. ער האָט גאָרנישט געפונען. אַרום דעם פאַרשוין, וואָס האָט זיך נישט גערירט פון אָרט, האָבן זיך גענומען ציען ריטשקעלעך. ס'מענטשל האָט פון זיך אָפגעשאַקלט דעם שניי. ער האָט פאַרריסן ס'פנים, אַ זויער פנים, צום פאַרשוין און געוויזן אַפן מעבל:

— פאַר איין פלייש-סענדוויטש שענק איך דיר אַוועק ס'גאַנץ ביסל בעבעכעס! וואָס, דו ביסט גאָרנישט הונגעריק?

— כ'האָב אַ פונטיק ברייטל — האָט דער פאַרשוין אַרויסגעשלעפט פון אונטערן נאָסן מאַנטל אַ לענגלעך ברויטל, עס צעבראַכן אין צווייען און איין העלפט געגעבן דעם מענטשל. — נאָ, עס!

— און אַ סיגאַרעט אויך?

— דאָס נישט.

— אָן אַ סיגאַרעט איז פאַסקודנע, — האָט ס'מענטשל זיך געלאָזט אין אַ רעדל. — ווייסט גאָר וואָס? מען דאַרף זיך אַריבערכאַפן אין אַנדערע באַנגעלאָס.

— נישט איך, — האָט דער פאַרשוין אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם

קאפעלוש, דעם מאנטל און גענומען אויסטאָן די שידך. — אבי א דאָך איבערן קאַפּ, איז ברויט מיט וואַסער א גוטע וועטשערע.

ס'איז געוואָרן פינצטערער. דער פאַרשוין האָט זיך פאַרקליבן אַף דער קאַנאַפּע, געקניפט פונעם ברויטל שטיקער, געקייט און געפילט, ווי ס'פינצטערער ניש רוקט זיך אַף אים. ס'פינצטערניש, וואָס האָט שוין געהאַט איינגעשלונגען דעם טיש, א האַלבע פּיאַנאַלע, האָט זיך געטראָגן אַפן פאַרשוין. ער האָט זיך אי געשראַקן, אי געוואַרט ס'פינצטערניש זאָל שוין אים אויך איינשלינגען, זאָל אים באַפרייען פון די שטיקלעך מורא, וואָס זיינען נישט אָפּגעטראָטן פון אים, געמאַנט, ווי ס'מאַנען הונגעריקע שטוב-חיות. אינעם מידן, פאַר געפּלטן מח זיינען געשטאַנען פינצטערע קאָרידאָרן, פינצטערע פּראַכט-וואַגאַנען, פון וואַנען מ'האַט אים געטריבן, מען האָט אים געשלידערט אינ-מיטן באַן-געלויף. ער האָט אויפגעציטערט. דאָס טרוקענע ברויט האָט זיך אים אַוועקגעשטעלט אונטערן האַרץ און יעדער שלוקערץ זיינער האָט אָפּ געהילכט אין דער ליידיקער באַנגעלאָ.

ס'האַט זיך געהערט אַ קלאַפּ אַף דער וועראַנדע. דער פאַרשוין האָט פון שרעק אויפגעהערט צו שלוקערצן. ער האָט אַ כאַפּ געטאָן די שידך מיטן קאפעלוש, זיי איינגעוויקלט אינעם מאַנטל און איז גרייט געווען זיך אַרויס-צושאַרן פון דער באַנגעלאָ. ס'מענטשל האָט זיך צעשריען :

— דו, איבערגעוואַקסענער, וואו ביסטו ? כ'האָב דורכגעזוכט אַלע באַנגעלאָס — קיין לעק שנאַפּס. דאָס זיינען הינטישע זין, נישט קיין מענטשן. ווען ס'מזל שפּילט מיר צו און איך האָב אַ זומער-וואוינונג, וואָלט איך אַפן ווינטער איבערגעלאָזט אַ פאַר פּלעשלעך שנאַפּס, אַ וואורשט. ס'וועט פאַרבלאַנדושען אַ הונגעריקער טרעמפּ, וועט ער זיך ס'האַרץ אָפּכאַפּן און דיך בענטשן, און אזוי — אַ לופט זיי אין די אויגן, אַ זאַווערוכע אין די געדערס. וואָס, שלאַפּסט שוין ?

— כ'שלאַף נאָך נישט, — האָט דער פאַרשוין זיך קריק צוגעשאַרט צו דער קאַנאַפּע, אונטערגעלייגט ס'פּעקל צוקאַפּנס און זיך אויסגעצויגן.
— אַז דו שלאַפּסט נישט, פאַרוואָס שווייגסטו ? — האָט דאָס מענטשל זיך צוגעשאַרט צו דער פּיאַנאַלע. — וואָס טוסטו מיט די אַלע רייד, וואָס קלייבן זיך אין דיר ? ס'וויילט זיך דיר נאָרנישט רעדן ?
— ניין, ס'וויילט זיך נישט.

— הערסט, ביל, אַלץ וואָס איז איבערגעוואַקסן טויג נישט — אַ רעטעד, אַ מער, אַפילו אַ טרעמפּ. ווי כ'זע, וועסטו שוין קיין וועלט נישט איבערקערן.

— ניון, כ'וועל נישט איבערקערן.

— כ'וועט, אז דו וועסט נישט איבערקערן, — האָט ס'מענטשל אַ שפּיי געטאָן אין דער ריכטונג פון דער קאָנאָפּע מיט אַזאַ רוגז, אז דער פּאַרשוינ האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן מיט די הענט פּאַרן פנים.
ס'איז געווען שטיל, אַזוי שטיל, אז מען האָט געהערט ווי דער ווייסער שניי פּאַלט אָף די שויבן. אין דער פינצטער האָט ס'מענטשל מיטאַמאָל גע-
נומען אָנדרייען די פּיאַנאָלע. ער האָט לאַנג געדרייט, געשאַלטן און געדרייט,
און מיטאַמאָל האָט די פּיאַנאָלע זיך צעזונגען :

“Take me in your arms,
Before you take your love away . . .”

דער פּאַרשוינ איז אַראָפּ פון דער קאָנאָפּע. ער איז געשטאַנען מיט אַן אָפּן מויל, מיט נאָך ברייטערע צעפּנטע אויגן. און אז די פּיאַנאָלע האָט אויפּגעהערט זינגען, האָט ער זיך געבעטן באַם מענטשל :
— דריי נאָך אַמאָל אָן, בילי, כ'בעט דיך — נאָך אַמאָל !
ס'מענטשל האָט אָנגעדרייט, און אז די פּיאַנאָלע האָט זיך צעזונגען,
האַבן ביידע טרעמפּס מיטגעזונגען :

“Take me in your arms,
Before you take your love away . . .”

א שיד-פוצער

כאם סאָבווייִאַרייננאַנג אָפּ דער זעקס־און־ניינציקסטער גאַס איז ער געשטאַנען. זיין געשטעל און הילוך האָבן זיך געוואָרפן אין די אויגן. מען האָט זיך געמוזט אָפּשטעלן און אַ קוק טאָן אָפּ אים. אַ הויכער, איבער זעקס פוס, מיט שמאַלע, עטוואָס געבויגענע פלייצעס. די בלאַנדע האָר, גלייכע, לאַנגע, זיינען געפאַלן איבערן קאַרק, ווי באַ יעזוסן. דאָס פנים — לענגלעך, קרענקלעך, ווי ער וואָלט געהונגערט. און אין די אויגן — גרינלעכע אויגן, ווי וואַסער־פלאַנצן — שנאה און ביטול צום אַרום, צו די אויסגעשמירטע אינגלעך, די שיד־פוצערס, וואָס האָבן אָפּגעשטעלט יעדן פאַרבייגייער, אים געשלעפט צו זיך:

— שוין, מיסטער, שוין! פינף סענט אַ שוין!

דער פאַרשוין איז אויך געווען אַ שיד־פוצער. מ'האָט עס דערקענט אין די מכשירים, וואָס זיינען געשטאַנען לעבן אים — אַ קליינע איינלייג־שטול, אַ פוס־בענקל, אַ קעסטל מיט באַרשטן, מיט בערשטלעך, מיט שמירעכצן. ער האָט אָבער קיינעם נישט גערופן. פאַרקערט, די פאַרבייגייער האָבן זיך נאָך געפילט שולדיק, וואָס אַ מענטש מיט אזאַ פנים, מיט אַזוינע האָר, מיט אזאַ הייך, פוצט גאָר שיד. זיי האָבן אים אויסגעמיטן. און אז ער איז אָפּגעשטאַנען אַזוי אַ שעה אָדער צוויי און קיינער איז צו אים נישט צור־געקומען, האָט ער פון פאַרדרוס זיך אַוועקגעזעצט אפן פוסבענקל מיטן פנים צו דער ליידיקער איינלייג־שטול און מיט די פלייצעס צו דער סאָבוויי, צו דער גאַס, צו די פאַרבייגייער.

אָן אַטעם בין איך אַרויס פון דער פאַרשטיקטער סאָבוויי. אַ חמימה, וואָס האָט זיך ניכער געפאַסט פאַרן סוף יולי, ניט פאַר אָנהויב יוני, האָט מיר אַ שלאָג געטאָן אין פנים אַרײַן. אינגלעך, שיד־פוצער, האָבן מיך אַרום־גערינגלט מיט זייערע מכשירים־קעסטלעך. איינער, אַן אויסגעשמירטער, האָט מיר געוויזן אָפּ מיינע שיד, וואָס זיינען געווען פאַרשטויבט.

— איר דאַרפט אַ שוין. און אז איך פּוץ אָפּ אַ פאַר שיד, קען מען זיך שפינגלען אין זיי. אינגאַנצן פינף סענט.

מיין בליק איז געפאלן אפן איבערגעוואקסענעם שיד-פּוּצער, האָט זיך פאַרטשעפּעט אָן זיינע בלאַנדע האָר. מיך האָט געחידושט, וואָס ער זיצט מיטן פנים צו דער וואַנט און מיט דער געבויגענער פלייצע צו די פאַרביי גייער. כ'האָב אַ פּרעג געטאָן באַם יינגל:

— וואָס זיצט ער אזוי?

ס'יינגל האָט אַרויסגענומען אַ ניקל פון מויל, אים געריבן אין די הויזן. דערנאָך האָט ער זיך צוגעלייגט אַ פינגער צום שטערן:

— ער האָט אַ מיש אין קאָפּ. וואו ער זעט אַ ליידי, איז זי זיין געוועזן

ווייב.

דער פאַרשוין, ווי ער וואָלט געהערט, אַז מען רעדט וועגן אים, האָט אַ דריי געטאָן צו מיר מיט דעם קאָפּ. דאָס פאַרכמורעטע פנים, די אויגן גריין ווי נאַל — אַלץ האָט געהאַט צו זאָגן: וואָס קוקסטו אַף מיר, ווי אַף אַ בייז וואונדער? . . .

איך האָב זיך פאַרלוירן. כ'בין געבליבן אַ ווילע שטיין נישט אַהין, נישט אַהער. דאָס אויסגעשמירטע יינגל האָט שוין געהאַט אַ שטעל געטאָן לעבן מיינע פים זיין מכשירים-קעסטל. דעם פאַרשויןס בליק האָט מיך אָבער נישט אָפּגעלאָזט. איך האָב זיך אַ שאַר געטאָן פונעם יינגל, וואָס האָט מיר נאַכגעשיקט אַ קללה און כ'בין צוגעגאַנגען צו דער איינלייג-שטול. און אַז כ'בין שוין געזעסן, כ'האָב שוין געהאַלטן דעם רעכטן פוס אפן אייזערנעם שוך-פּורעם, האָט דער פאַרשוין מיך אַ פּרעג געטאָן:

— אַ שוין?

— איר טוט דען עפעס אַנדערש? — האָב איך אים געפּרעגט.

איבער זיין לענגלעך פנים האָט זיך צעלייגט אַ שמייכל, פאַרטריבן די שנאה און דעם ביטול פון די גרינע אויגן. ער האָט געזוכט אין דעם קעסטל, גענומען פון דאָרט שלעפּן באַרשטן, בערשטלעך, פלעשלעך און שאַכטעלעך. ער האָט אַלץ געטאָן אומגעלומפּערט. וואָס ער האָט נישט גענומען אין די הענט אַרײַן, איז עס באַ אים אַרויסגעפאַלן. ער האָט געזאָגט:

— די ערשטע פאַר שיד, וואָס איך פּוץ היינט אָפּ.

— שלעכטע צייטן, — האָב איך געפּרואווט פאַרציען אַ שמועס, —

מען שפּאַרט אַ סענט, מען פּוצט זיך אַליין די שיד.

— מען מיינט מיך אויס, — האָט ער גערעדט ווי צו זיך. — צי מיין

פנים געפּעלט נישט, צי מיין גרייס, ווי ס'זאָל נישט זיין, פילט זיך אַ דער וואַקסענער מענטש בעסער, ווען אַ יינגל פּוצט אים די שיד.

און דער פּאַרשוין איז גערעכט געווען. ווי ער האָט עס אַרויסגעזאָגט, איז מיר געוואָרן אומבאַקוועם, וואָס זעקס פּוס מענטש האָט זיך געשטעלט אַף די קני, איז געלעגן אַרום מיינע פּיס און געאַרבעט איבער מײן שוך דאָ מיט אַ באַרשט, דאָ מיט אַ פּלאַנעלנעם באַנד, וואָס האָט געקנאַלט אינעם פּוצערס הענט, אָנגערירט און נישט אָנגערירט ס'לעדער. איך האָב אַ זאָג געטאָן :

— ווי כ'זע, זענט איר פאַרן קריזיס נישט געווען קיין שײך־פּוצער ?
— איך ? — האָט ס'אויסגעהוונגערטע פנים זיך אַ הויב געטאָן, אונטער־געטראָגן אַ סוד, — כ'בין געווען אַ לערער. כ'האָב אין אַ פּריוואַט־שול געלערנט מיט קינדער געשיכטע.

ער האָט זיך אויסגעגלייכט אַפן פּוסבענקל, אַ הויב געטאָן די באַרשט און ווייטער גערעדט :

— כ'האָב זיי געלערנט, אַז מלכים, פּויפּסטן, שטאַטסלייט, אַז מלחמות געפירט איבער אַ קרוין, צי איבער אַ טראָן, אַז געזעצן, וואָס קעניגן האָבן געמאַכט — דאָס אַלץ, האָב איך געלערנט מיט די קינדער, איז נאָך נישט קיין געשיכטע. וואו איז דער פּאָלקס־מענטש ? וואו זיינען די פּאָלקס־מאַסן ? וואו איז דער גרויסער אַנאַנים — דער אמתער טרעגער און שעפּער פון געשיכטע ?

— ווילט איר זאָגן, אַז דערפאַר האָט מען אייך אָפּגעזאָגט פון אייער שטעל ? — האָב איך אים איבערגעריסן.

— מען האָט מיר אָפּגעזאָגט, וויל כ'האָב געהאַט מײן אייגענע מיינונג, — האָט ער אַפן קול אַ זאָג געטאָן, ווי ער וואָלט ניט גערעדט בלויז צו מיר, נאָר צו אַ גרויסן עולם. — אין די פאַראייניקטע שטאַטן קען בלויז דער האָבן אַ מיינונג, ווער עס איז פאַרזאָרגט, ווער עס דאַרף נישט אָנסומען צו יענעם. קומסטו אָן צו יענעם — האָב יענעם מיינונג. אַזוי ציט זיך עס אַ גאַנץ לעבן. קליינערהייט האָב איך געמוזט האָבן מײן מוטערס מיינונג. אין שול — דעם לערערס מיינונג. און נישט אַזוי דעם לערערס, ווי די מיינונג פון דעם אָנגענומענעם טעקסטבוך. שפּעטער, ווען כ'האָב זיך געקליבן חתונה האָבן, זיינען די עלטערן געווען דאַגעגן. מײן פּאַטער, אַן אירלענדער, וואָס ציט זיין יחוס פון הענרי דעם אַכטן, איז צו מיר געקומען אַ וואָך פאַר דער חתונה :

— עדנאָר, מיר געפעלט נישט דער שידוך.
— כ'האָב אָבער ליב ס'מידל, — האָב איך געזאָגט.

— נישט איך, — האָט ער זיך געבויזערט אַף מיר. — איר פּאָטער, איר מוטער, זי אליין — קיינער פון זיי הויבט מיר נישט אָן צו געפעלן. און אויב דו וועסט זיך איינשפּאַרן, ביסט פון קינדווייז אָן אַן עקשן, אין דו וועסט מיט איר חתונה האָבן, ביסטו מער מיין זון נישט און איך בין נישט דיין פּאָטער. — און ער האָט געהאַלטן וואָרט. כ'בין זיך שפּעטער צעגאַנגען מיט מיין ווייב און דער פּאָטער האָט מיך נישט געוואָלט זען. ער האָט געהאַלטן באַם שטאַרבן און ער האָט מיך נישט געוואָלט זען. און אַלץ דערפאַר, וואָס כ'האָב חתונה געהאַט מיט אַ מיידל, וואָס איז מיר געפעלן און נישט אים.

— און פאַרוואָס זענט איר זיך צעגאַנגען מיטן ווייב? — האָב איך אים איבערגעריסן, און בשעת מעשה זיך געחידושט, פאַרוואָס ער נעמט נישט אָפּפּוצן מיין צווייטן שוך.

— ווידער ס'זעלבע, — האָט ער אַ שמיכל געטאָן. — מיין ווייב, מערין, איז געגאַנגען אין לעבן כ'זאָל זיך איבערבעטן מיט די עלטערן. זי איז אויך אַן אירלענדערין, האַלט שטאַרק פון יחוס. און ווי זי האָט זיך דאָס איבערגענומען, וואָס מיין פּאָטער שטאַמט פון הענרי דעם אַכטן. נישט איך! ווייל איך האָב פיינט יחוס, האָב פיינט טיטולן. באַ מיר איז אויס-געקומען, אַז מערי האָט נישט מיט מיר חתונה געהאַט, נאָר מיט מיין יחוס. בין איך זיך צעגאַנגען מיט איר. און כ'בין זיך מודה, אַז קיין זאך האָט מיר אַזוי נישט וויי געטאָן, נישט דער ברוגז מיט די עלטערן, נישט דאָס וואָס איך האָב פאַרלוירן מיין לערער־שטעל, ווי דאָס זיך פאַנגערניין מיט מערין. זי איז געווען פון די געציילטע מענטשן, וואָס האָבן געהאַט אַן אייגענע מיינונג. כ'האָב זי נאָך איצט ליב. כ'האָב זיך אָבער נישט געקענט העלפן. איר איז געגאַנגען אין לעבן מיך איבערצומאַכן, האָט גע-וואָלט פון מיר, פון עדנאַרן, מאַכן אַ מערי. דאָס נישט! ס'איז נאָך דערווייל נישט געבוירן געוואָרן אַזאַ מענטש, וואָס זאָל עדנאַרן איבערמאַכן. אָט דאָס איז מערי, אָט גייט זי — האָט ער מיטן פינגער מיר געוויזן אַף אַ דאַמע, וואָס איז אַרויס פון סאָבוויי, און ס'פנים האָט באַ אים אויפגעלויכטן.

אליין האָט ער זיך גענומען צו דעם צווייטן שוך. ער האָט זיך געבויגן. די בלאַנדע האָר זיינען זיך צעפאַלן איבערן קאַרק, איבער די פלייצעס. כ'האָב געקוקט אַף דער דאַמע. עס איז שווער געווען צו זאָגן, צי זי איז אין די דרייסיקער, צי אין די פערציקער. דאָס זיידענע געבלימלטע קלייד איז לייכט געפאַלן פון די אַקסלעז. איבער די שוואַרצע האָר — אַ ברייטער שטרויענער

קאפעלוש. זי האט א קוק געטאן אפן שיד-פוצער, אף מיר, נאכאמאל א קוק געטאן, און איז פארשוואונדן אין א זייטיקער נאם. כ'האב זיך געקווענקלט — זאל איך אים גלויבן, צי זאל איך אים נישט גלויבן? ער האט זיך א הויב געטאן, איז געשמאנען איבער מיר. איך האב זיך געכאפט, אז דער צווייטער שוך איז שוין אויך אפגעפוצט. און אז איך האב אים באצאלט, האב איך צוגעגעבן:

— מערי איז א שיינע!

— אודאי א שיינע, — איז זיין פנים געווארן יינגער, — מיך אבער וועט די שענסטע נישט קענען ברעכן. וויל מען האבן אן אייגענע מיינונג, דארף מען דערפאר באצאלן מיט טאטע-מאמע, מיט א שטעל, אפילו מיט א ווייב, וואס מען האט ליב.

אין א העק

פון צווישן די בערג, וואו א קאלטער, שטילער פארנאכט איז צוגעפאלן, האָט זיך געצויגן א פאסיקל רויך. א פארשנייט שטיבל, וואָס איז געשטאַנען אין טאָל, האָט זיך אַרויסגעזען. דזשאַן בידלאַק, א שטיקל פאַרמער, א שטיקל האַלץ־העקער, האָט אַ שלעפּ געטאָן דעם קעפּ איבער די אויגן און זיך אָנגעשפּאַרט אָן דעם הענטל פון דער האַק, וואָס ער האָט געהאַלטן אין דער האַנט. מיט אויסגעלאָשענע אויגן האָט ער זיך איינגעקוקט אין דעם אַרום. בערג, ביימער, שניי. דאָ אַ שטיבל, דאָרט אַ שטיבל, און אַרום די שטיבלעך — אומהוימלעכקייט און טרויער. דער קאַנאַדער ווינטער, וואָס האָט זיך פרי אַוועקגעשטעלט, דער געמישטער וואַלד וואָס האָט זיך געצויגן אַר מיטן, די נאַקעטע שטילקייט, און דער עיקר, דאָס נישט דערעסן צו דער זאַט — אַלץ האָט דזשאַנען פאַרסמט דאָס לעבן. דערצו איז זיין עליאַבעט געווען אַר דער צייט, האָט זיך יעדן טאָג געריכט מיטן דריטן קינד אין קימפּעט אַרײַן.

דזשאַן האָט פּעסט פאַרצויגן אַרום זיך די שטריק, פאַרשטעקט אַהין די האַק און מיט עטוואָס געבויגענע אַקסלען זיך געלאָזט אַהיים. מיט זיבן יאָר צוריק האָבן ביידע געאַרבעט אַר אַ רייכער פאַרם. זומער האָט דזשאַן — אַ פּאָליאַק אין די צוואַנציקער — געאַקערט, געזייט, געד אירלענדערן מיט גרינע אויגן און אַ פאַרריסענער נאָז — האָט אַ פעליק יאָר געמאַלקן קי, געוואַשן וועש, געקאָכט און זיך אַרומגעשלעפּט מיט פּיטן — אַן אירלענדער, וואָס האָט געאַרבעט אַר אַ שכנישער פאַרם. דזשאַן האָט זיך מיט עליאַבעטן נישט געקאָנט צונויפּרעדן. אַר שטום־לשון האָט ער איר געהאַלטן אַרויסוואַרפן ס'בהמה־מיסט, געהאַלטן איבערזייען די מילך. ער האָט געליטן, שטאַרק געליטן, ווען די מויד איז אין די לאַנגע ווינטער־דיקע אָונטן פאַרשוואַנדן מיט פּיטן. אַזוי האָט עס אָנגעהאַלטן אַ גאַנצן ווינטער. מיטן פּרילינג האָט עליאַבעט זיך גענומען שאַרן צו דזשאַנען. פּיטן האָט די נכּפה געגעסן. צוויי מאָל האָט ער זיך געוואַרפן אַפן פּאָליאַק, זיך געוואַרפן מיט אַ האַק. דזשאַן איז אים בייגעקומען. פּיטן האָט מען

אהיימגעפירט אין א וועגעלע. דזשאן האָט זיך געטראָגן מיטן אַקער־אייזן, מיט דעם פּאַר פּערד, זיך געטראָגן ווי מיט אַ שיף איבער דעם שוואַרצן, אויפגעריסענעם שטיק ערד. אזוי פון באַגינען ביז פּאַרנאַכט. דעם זעלבן אַפּדערנאַכט האָט דזשאן געוואַרט אַף עליוואַבעטן, געוואַרט אַף איר, וואו ער האָט צעשלאָגן פּיטן. ס'איז געווען פּינצטער. דאָס צעאַקערטע פּעלד האָט זיך געצויגן ווי אַ טייך. די לופט איז פול געווען מיט עליוואַבעטן. און נישט בלויז די לופט. דזשאן אַליין איז פול געווען מיט איר. און דאָרט וואו מען געווינט ליבע מיט אַ האַק, זיינען רייד איבעריס. דער מענטש רוקט זיך צוריק אַף אַ הונדערט טויזנט יאָר, אַף אַ מיליאָן יאָר. אַנשטאָט ווערטער, אַנשטאָט רייד, ווערן הענט פּאַרשטענדלעך, באַקומט דער מענטש צוריק זיין האַנט־לשון. דזשאַנס הענט — שטאַרקע, דרייסטע — האָבן זיך געשאַרט פון עליוואַבעטס האָר אַף איר פנים. פונעם פנים צו די קני. ביידע האָבן זיך געקיקלט אין דער אויפגעריסענער ערד, אַריינגעזאַפט אין זיך דאָס שטומע געשריי פון די צעאַקערטע פּעלדער, דאָס נאָך שטומערע געשריי פון די בערג. דזשאן, וואָס האָט צעאַקערט די פּעלדער, האָט אויך יענע נאַכט עליוואַבעטן צעאַקערט. אז זי האָט אים געבוירן די ערשטע טאַכטער, האָבן זיי שוין געהאַט זיך אויסגעבויט אין די בערג אַ שטיבל. הינטערן שטיבל — אַ שטיק לאַנד פּאַרזייט מיט קאַרטאַפּל, אַ שטיק לאַנד פּאַרזייט מיט תבואה. מיט די אייגענע קאַרטאַפּל, מיטן אייגענעם ביסל מעל האָט מען זיך ווי עס איז דערנערט ביז ניי־יאָר. דערנאָך האָט מען צוגעהונגערט. און אז פּיט, וואָס האָט נאָך אַלץ געאַרבעט אַף דער רייכער פּאַרם, איז געקומען מיט אַ זעקל מעל, מיט אַ פּלאַש בראַנפן, האָבן די מאַנסבילן זיך אַנגעשיכורט, זיך געמיתט, ווייל פּיט האָט נאָך אַלץ געגלוסט צו עליוואַבעטן. דער חוב אַפן שטיבל, אַפן שטיקל ערד, איז געוואַקסן פון יאָר צו יאָר. פאַר דער צייט איז צוגעקומען נאָך אַ סינד — ווידער אַ מידל — און איצט ריכט זיך עליוואַבעט מיטן דריטן אין קימפעט אַרײן.

אַפן הויף האָט דזשאן מיט איין האַנט אַראָפּגעלאָזט די האַק אַפן אויס־געשטשערבעטן קלעצל. די האַק איז געבליבן שטעקן מיט אַ פּאַרריסן הענטל. פון שיער, וואו ס'פּערד איז געשטאַנען, איז אַנגעלאָפּן מיט גרויס שמחה אַ סודלאַטער הונט. דזשאן האָט גענומען אַן אָרעם האַלץ און איז אַריין אין שטוב.

די סינדער, איבערגעשראַקענע — זעקס און פיר יאָר אַלט — זיינען אים באַפּאַלן.

— די מאמע איז קראַנק.

— דזשאַני, — האָט ס'ווייב, וואָס איז געלעגן אין בעט, אים גערופן, — כ'האַב אַ גאַנצן נאָכמיטאָג וויען. שפּאַן איין ס'פּערד און וועגעלע און פּאַר אַריבער נאָך דער אַלטער מיסעס פּוירקינס.

ער האָט נישט געענטפּערט. מענטשן, וואָס וואוינען אין אַ העק, שווייגן. ער האָט אַראָפּגענומען פּון אויוון אַ טעפּל געקעכץ און קאַלטערהייט עס אויפגעגעסן. די רציחה אין אים האָט זיך געהאַלטן אין טאַמעווען. ער האָט נישט געקענט הערן, ווי עליזאַבעט קרעכצט און אַראָפּגענומען פּון דער וואַנט ס'געשפּאַן. ס'האָט פּון אים אַרויסגעבלעזלט :

— מעג אַלץ פּאַרבּרענט ווערן !

ער האָט אַ שלידער געטאָן פּון זיך די טעכטער, וואָס האָבן זיך אים געדרייט הינטער די פּיס, איז צוגעגאַנגען צום ווייב און ס'האָט גענומען אַ ווייל ביז די ווערטער האָבן זיך באַ אים אויסגעשטעלט. ער האָט אַ זאָג געטאָן צום ווייב מיט רציחה :

— כ'פּאַר נאָך דער „באַבע“, — נאָר אויב דו גייסט מיך ווידער באַ- נליקן מיט דעם יוקס — און ער האָט אָנגעוויזן אַף די מיידלעך — וועל איך אַנטלויפן אין וואַלד אַריין און מער נישט צוריקקומען !

די ווערטער זיינען געפאַלן ווי אַ מלחמהדרוף, אָנגעיאָגט אַ שרעק, ניט אזוי אַף עליזאַבעטן, ווי אַפּן עלטערן מיידל. מיט איינגעהאַלטענע אַטעמס האָבן דריי פּאַר אויגן נאָכגעקוקט דזשאַנען, ווען ער האָט פּאַרמאַכט נאָך זיך די טיר. די נאַכט איז צוגעפאַלן. די שיין פּונעם צעברענטן אויוון האָט באַלויכטן אַ האַלבע שטוב.

ווי דזשאַן איז אַרויס מיטן פּערד-און-וועגעלע פּון הויף, זיך געהאַט אַריינגעדרייט צו די בערג, וואו דער פּראָסט האָט געביסן, איז אים אַנטקעגנ- געקומען אַ פּאַרשוין :

— האַלאַ, דזשאַן !

— האַלאַ, פּיט ! וואו שלעפּסטו זיך אזוי שפּעט ?

פּיט האָט זיך קוים געהאַלטן אַף די פּיס. ער איז געווען אָרנטלעך שיכור. ס'מויל צעקרימט, די אויגן גלעזערנע און די צונג האָט זיך גע- פּלאַנטערט :

— כ'ווייל באַ דיר איבערנעכטיקן, דזשאַן.

— נישט היינט, פּיט.

— אין שויער.

— נישט היינט.

— זיי נישט קיין הינטישער זון, דזשאן, — האָט דער שיכורער פֿיט גערעדט צו זיך. — עלִיזאַבעטן האָסטו באַ מיר צוגענומען, איבער דיין שוועל לאָזסטו מיך נישט, זיי נישט קיין הינטישער זון, דזשאן.

— ס'דיך אַרויף אַפֿן וואָגן, וועל איך דיך צופֿירן אַהיים, — האָט דזשאן אַ זאָג געטאָן.

— נישט מיט דיר, הינטישער זון! — איז פֿיט געוואָרן קריגעריש. — נישט מיט דיר, הזירשער פּאָליאַק!

— טאָ וואָס האָסטו זיך אוועקגעשטעלט אין מיטן וועג?

— כ'ניי, כ'ניי, — האָט פֿיט זיך צעוואַקלט.

דזשאן איז אַראָפּ פֿון וועגעלע. ער האָט נאָכגעקוקט פֿיטן. און אַז פֿיט איז פֿאַרשוואונדן, איז דזשאן צוריקגעלאָפֿן צו זיך אין שטוב אַריין. ער האָט אָנגעזאָגט מיט רוגזה:

— דער שיכור, פֿיט, דרייט זיך דאָ אַרום! אויב ער וועט אָנקלאַפֿן, לאָזט אים נישט אַריין.

די קינדער האָבן נישט געענטפערט. עלִיזאַבעט האָט דערפֿילט אַ הייסע קנויל אין האַלדז. זי האָט געהערט, ווי דזשאן פֿאַרשליסט דעם שייער, לאָזט אָפּ דעם הונט פֿון דער קייט, געהערט ווי ער גייט אַרויס פֿון הויף. און פֿיט? אַ קאַלטער ווינט האָט זיך געריסן אין די פענצטער, אין קווימען, אין די טירן.

— מען קלאַפט? — האָט עלִיזאַבעט אַ הויב געטאָן די אויגן צו דער טיר. — דאַכט זיך, מען קלאַפט!

— קיינער קלאַפט נישט, מאַמע, — האָט ס'עלטערע מיידל באַרואיקט עלִיזאַבעטן. — ס'איז דער ווינט. און אַז פֿיט וועט טאַקע אָנקלאַפֿן, מאַמע?

— אַז פֿיט וועט אָנקלאַפֿן? — האָבן די גרינע אויגן זיך צעפֿלעמלט. — אַז פֿיט וועט אָנקלאַפֿן, וועלן מיר אים אַריינלאָזן!

פֿיט האָט נישט אָנגעקלאַפט. די ווייען זיינען געוואָרן אָפטער, זיינען געשטאַנען פֿאַר די אויגן, ווי אַ פֿאַרע.

עלִיזאַבעט האָט שוין געהאַט פֿאַרגעסן ווען די ווייען האָבן זיך אָנגעהויבן. ס'איז געווען טאָג, גרויסער טאָג, דערנאָך איז געוואָרן טונקעלער. איצט איז שוין נאַכט. ס'פֿייער אין אויוון האָט זיך געהאַלטן אין זעצן, באַלויכטן בלוז עטלעכע שפּאַן. די קינדער זיינען איינגעשלאָפֿן. אַף די

שויבן האָט זיך געקליבן אַ ווייסער פּראָסט. די שטילקייט, אַ נאַקעמע, איז געווען אַלץ טיפּער. אזוי האָט אָנגעהאַלטן אַ לאַנגע צייט.

דערנאָך איז אָנגעפּאָרן אַ וואָגן. אָן דעם סקריפּ, אָן דעם פּערד־טראָט, האָט עליזאַבעט דערקענט, אַז דזשאַן קומט צו פּאָרן. זי האָט זיך דערפּרייט. דער הונט האָט זיך אויך דערפּרייט. אין דעם בילדן איז געווען בלוזיז הכּנעה. ס'איז אָבער מיטאַמאָל שטיל געוואָרן. דער וואָגן איז נישט דערפּאָרן און האָט זיך אָפּגעשטעלט.

דזשאַן איז אַראָפּ פּון וואָגן, דערנאָך די מיסעס פּוירקינס. דער הונט האָט זיך אוועקגעזעצט אַף די הינטערשטע פּיס און זיך צעבילט אומגעהאַריש, זיך צעבילט אַפּן שטיקל לבנה. דזשאַן האָט געציילט די ווערטער:

— ס'איז פּיט. ווי שטיף ער איז!

— ער איז געפּרוּדן, — האָט די אַלטע מיסעס פּוירקינס צוגעגעבן, — כאָטש כ'הער ווי עפעס קלאָפּט.

— טאַקע ס'קלאָפּט.

די זקנה האָט זיך נאָכאַמאָל אַ בויג געטאָן איבער פּיטן און אַרויס־געשלאָפּט פּון זיין וועסטל־קעשענע אַ זייגערל. דאָס זייגערל האָט געקלאָפּט:

— טיק־טאַק, טיק־טאַק.

באם איסט ריווער

צווישן שפייכלער-געביידעס, וואָס האָבן געגלאָצט מיט פאָרהאַסטע פענצטער צום איסט ריווער, האָט זיך קוים אַרויסגעזען אַ שמאַל דרייגאַרנדיק הויז. די ווענט — אָפּגעבליאַקעוועט, די שויבן אין די פאַרמאַכטע פענצטער — פאַרמאַזשעט און געלאַטעט. דאָס שמאַלע הויז האָט אויך אויסגעזען ווי אַ שפייכלער. אין דעם טונקעלן קאָרידאָר—קיין בריווקעסטלעך, קיין גלעקלעך, קיין נעמען. האָט מען געעפנט די קאָרידאָר-טיר, האָט אַ שלאָג געטאָן מיט הערינג, מיט טערפעטין, מיט אָפּפאַל פון איסט ריווער. אַ הילצערנע טרעפּ, אַ צעפאַרענע, האָט געפירט פון איין גאַרן אָפּן צווייטן. און ווי מען האָט זיך געהויבן מיט די טרעפּ האָבן זיך די ריחות געביטן. דער ערשטער שטאַק האָט געשמעקט מיט הערינג, דער צווייטער — מיט טערפעטין, און דער דריטער גאַרן, וואו דריי שכנים האָבן געוואוינט, האָט יעדן טאָג געביטן די גערופן לויט די מאכלים.

די שכנים — אירלענדער, איטאַליענער, יידן — וואָס האָבן זיך כמעט ווי נישט געקענט צונויפרעדן, האָבן געלעבט צווישן זיך ווי אַלטע באַקאַנטע, ווי קרובים. יעדער איינער האָט געוואוסט דעם צווייטנס יחוס, געוואוסט פון וואָנען מען שטאַמט, געוואוסט וואָס ס'האָט יעדן איינעם געטריבן קיין אַמעריקע און וואָס מען האָט שוין אין אַמעריקע מיטגעמאַכט. און דאָס צונויפרעדן זיך איז געווען אַ געמיש פון ענגליש, איטאַליעניש און יידיש. מען האָט זיך בעסער צונויפגערעדט מיט די הענט, מיט די אויגן, ווי מיט די מילער. און אז באַ דער איטאַליענערן איז אוועקגעפאַלן אַ קינד, און דאָס גאַנץ אָפּט, ווייל זי האָט געהאַט זיבן שטיק, איינס קלענער פונעם אַנדערן, איז זי געלאָפּן צום ייד, אים געבעטן ער זאָל איר באַרגן די מזוזה פון דער טיר. זי האָט געגלויבט, אז די מזוזה פאַרטרייבט יעדע הולאַת. און דער ייד האָט געקרעכצט און געבאַרגט. דער ייד, אַן עלטערער, מיט אַ גרוי בערדל, מיט גוטע, בלויע אויגן, האָט געפירט ס'ווירטשאַפּט, צוגעגרייט עסן פאַר זיינע צוויי מיידלעך, וואָס האָבן גענייט אין אַ שאַפּ העמדער. באַטאָג איז דער ייד געווען דער איינציקער מאַנסביל אינעם גאַנצן הויז. דער

אירלענדער און דער איטאליענער האָבן געארבעט אין פּאַרט, אָנגעלאָדן און אויסגעלאָדן שיפן.

ס'איז געווען פרייטיק נאָכמיטאָג. דער ייד, אָן אַ ראָס און אָן אַ קאַפּל, איז געזעסן אין דער אָפּענער טיר. ער האָט געהאַלטן צווישן די קני אַ הילצערנע, קיילעכדיקע שיסל און מיט אַ האַקמעסער געהאַקט פּיש אַף שבת. די איטאליענערן, ברייטער ווי העכער, אָנגעטאַן אין שוואַרצן, איז גע- שטאַנען אין דער אָפּענער טיר און געהעקלט אַ שאַל. זי האָט זיך צוגעהערט צו דער אירלענדערן, אַ הויכע, דאַרע זקנה, וואָס האָט פון אינעווייניק געעפנט די טיר און קוים אַרויסגעשטעקט דעם קאַפּ. פון דער צעעפנטער טיר האָט אַ שלאָג געטאַן מיט יאָדעפאַרם. אַז די אירלענדערן האָט שוין געהאַט אָפּ גערעדט אַ פּאַר מינוט, האָט די איטאליענערן, וואָס האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס מען רעדט צו איר, זיך איבערגעפרעגט:

— איז וואָס זאָגט דער דאָקטאָר?

— דער דאָקטאָר זאָגט, אַז דאָס זיינען פּאַרוויען, וואָס אַ סימפעטאָרן האָט באַ אַן ערשטלינג. פאַרקערט, אַזוינע וויען ווייזן אַף אַ גרינג האָבן. און האָבן ס'קינד וועט זי ערשט מאָרן צי איבערמאָרן.

פון דער קוים צעעפנטער טיר האָט זיך געטראָגן אַ קרעכצן. צום ערשט אָפּגעהאַקט, ווי די וויען וואָלטן די סימפעטאָרן מיטאַמאַל באַפאַלן און באַלד נאָכגעלאָזט. דאָס קרעכצן האָט זיך יעדע ווילע איבערגעריסן, אַזוי געבליבן ערגעץ שטעקן, און פון איין קרעכץ צום צווייטן איז אין קאָרידאָר געבליבן שטיין עפעס שפיציקס און שטעכעדיקס.

אי דער ייד, אי די איטאליענערן האָבן געוואוסט, אַז בעסי דאַרף זיך ריכטן אַף אַ שווער האָבן. זי איז שוין געווען אין די פּערציקער. דערצו אַ גאַסן-מידל, וואָס האָט יאָרן אויפגענומען האַפּן-אַרבעטער און מאַטראַכן, אויסגעהאַלטן זיך און די זקנה, אַ ווייטע קרובה אירע. אַ האַפּן-אַרבעטער, בעסיס אַ שטאַם-גאַסט, האָט מיט איר התונה געהאַט. קיינער פון די שכנים האָט נישט געגלויבט אַז בעסי וועט פאַרגיין אין טראָגן. קיינער האָט נישט געגלויבט, אַז זי וועט עפעס געבוירן. און אַז דאָס קרעכצן האָט גענומען קומען עפטער, האָט דער ייד אוועקגעשטעלט די שיסל פּיש און האָט זיך אָנגערופן:

— מען דאַרף שיקן נאָכן דאָקטאָר.

— ראָן, — האָט די איטאליענערן אַ רוף געטאַן איר עלטסטע טאָכטער,

א צוועלף-יעריק מיידל, וואָס איז געזעסן אין שטוב און געמאַכט די שול-
אַרבעט, — גיכער, ראָז!

א מיידל, מיט גרויסע איבערגעשראַקענע אויגן, די שוואַרצע האָר צע-
פאַטלט, איז אַרויס פון שטוב. זי האָט אַ קוס געטאָן אַף די שכנים, אַף
דער מוטער, דערהערט דאָס קרעכצן און איינגערוימט דער מוטער אין
איטאַליעניש, איינגערוימט מיט אַ פאַרשטיקט געלעכטערל:

— וואָס, מאַ, בעס גייט טאַקע צו-קינד?

— לויף אַריבער נאָכן דאָקטאָר, — האָט די מוטער גערעדט אירס, —
ער זאָל גלייך קומען. זאָג, אַז בעס גייט צו-קינד.

— כ'שעם זיך.

— גיי, זיי נישט קיין ציג.

— און אַז דער דאָקטאָר וועט נישט זיין?

— ער וועט זיין! נו, גיי!

ס'מיידל האָט געקלאַפט מיט די שווערע שיך איבער די הילצערנע טרעפּ,
וואָס האָבן זיך געוויגט און געקרעכצט. פונעם אָפטן רעדן אין שטוב, אַז
בעסי וועט שווער גיין צו-קינד, אַז בעסי איז נישט זיכער מיטן לעבן, — פון
די אַלע רייד האָט דאָס צוועלף-יעריק מיידל זיך געטראָגן אַן איבער-
געשראַקענע. זי איז אַרויס אַף דער גאַס. ס'איז איר אַנטקעגנגעקומען אַ
מיטל-יעריקער מאַטראָז. ער האָט געטראָגן אַ פּאַר בלויע ברויטע הויזן, אַ
בלוי געפאַסט העמדל, אויסגעשניטן אַרום האַלדז. אַפּן קאַפּ — אַ בלוי היטל
מיט אַ טראָלד. ער האָט זיך געטראָגן אַף אַ זייט, ווי ער וואָלט נישט גע-
גאַנגען אַפּן טראָטואַר, נאָר איבער אַ שיף-דעק, ווען דער ים איז שטורעמדיק.
ס'מיידל האָט געוואָלט אויסמיידן דעם מאַטראָז. ער האָט זי אָפּגעשטעלט
און אַליין איז ער געבליבן שטיין אַן אויסגעצויגענער, ווי פאַר אַ קאַפיטאַן.
ער האָט זיך צערעדט:

— דאָ, מיס, לעבן דער פּופּצנטער גאַס, איז מיט יאָרן צוריק געשטאַנען

אַ דריי-גאַרנדיק הויז. כ'קאָן עס נישט געפינען. זאָל מען עס האָבן אַרונטער-
געריסן?

— אפשר דאָס? — האָט ס'מיידל אים געוויזן אַפּן הויז, וואו זי האָט

געוואוינט.

דער מאַטראָז האָט זיך איינגעקוקט, איינגעקוקט, דערנאָך אַרויסגענומען

די פיפקע פון מויל און אויסגעשפיגן:

— ווער ווייס עס? וואוינט אַמאָל דאָ אַ מיס בעס?

— בעס וואוינט, אָבער זי איז נישט קיין מיס, — האָט ס'מידל געקוקט דעם מאַטראָז אין די אויגן אַרײַן, גרינע אויגן איבער אַ פנים צעפאַטשט פון ווינט. — בעס האָט אַ מאַן.

— איז עס נישט די, — האָט דער מאַטראָז אַרײַנגעזעצט די הענט אין די הויזן־קעשענעס. — האַפּן־מידלעך האָבן נישט חתונה, און די בעסי, וואָס איך זוך, איז אַ קליינע, אַ בלאַנדע. כ'האָב זי שוין יאָרן נישט געזען, זיך געוואַלגערט אין מיטללענדישן ים, בין געווען אין אַלעקסאַנדריע, אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל. כ'האָב בעסן פון דאָרט געבראַכט אַ מתנה.

דער מאַטראָז האָט געקלימפערט מיט די הענט אין די הויזן־קעשענעס, האָט אַרויסגענומען אַ שנירל בורשטינען, גאָלדיק ווי האָניק. ער האָט די בורשטינען צוגעלייגט צו דער צוועלף־יעריקער מידלס האַלדז און אַ זאָג געטאָן :

— די בעס האָט געוואוינט מיט אַ קרובה, אַ זקנה, דאַכט זיך מיסעס קריין.

— די זקנה וואוינט אַפּן דריטן שטאָק, — האָט ס'מידל אָנגעהויבן.
— טאָ וואָס שוויינסטו, מיס? — איז דער מאַטראָז אַרײַן דעם מידל אין די רייד און האָט זיך מער נישט צוגעהערט, וואָס זי האָט געהאַט צו זאָגן. מיט דעם געבוניגענעם גאַנג, ווי ער וואָלט געשפּרייזט איבער אַ דעק פון אַ שיף, האָט דער מאַטראָז זיך געלאָזט צום הויז. ער האָט זיך געהויבן פון איין שטאָק אַפּן צווייטן. די ערשטע, וואָס האָט אים אָפּגעשטעלט, איז געווען די איטאַליענערן :

— וועמען דאַרפט איר ?

— וואוינט דאָ אַ מיסעס קריין ? — האָט דער מאַטראָז אַ שפּאַרן צי געטאָן פון דער פּיפּקע.

מיסעס קריין האָט ברייטער צעעפּנט די טיר און זיך איינגעקוקט ווער ס'פרעגט אַה איר. דער מאַטראָז האָט זי דערקענט און איר געגעבן די האַנט : — האַלאָ, מיסעס קריין ! איר דערקענט פּיטן ? פאַר דער צייט האָב איך זיך אויסגעוואַלגערט אינעם שוואַרצן ים, אינעם מיטללענדישן ים, כ'בין געווען אין אַלעקסאַנדריע, אין קאַיראָ, אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, אין פּאַרט סאַאיד און וואו בין איך נישט געווען ? און וואָס מאַכט בעס ? כ'האָב פאַר איר אַ מתנה.

— בעס האָט חתונה געהאַט, — האָט די אַלטע אַ צי געטאָן די טיר צו זיך, איז געווען גרייט צו פאַרמאַכן די טיר. — זי נעמט נישט מער קיין מתנות.

דער מאטראָז האָט קונציק אַרײַנגעשטעקט אַ פּוס אין דער אָפּענער טיר, מען זאָל זי נישט קאָנען פאַרמאַכן. ער האָט אַרויסגענומען די פּיפּקע פּון מויל און זיך געבעטן באַ דער זקנה :

— דו, באַבעשי, וועסט זאָגן בעסן, אַז כ'האָב פאַר איר אַ מתנה, אַ מתנה אַזש פּון קאָנסטאַנטינאָפּאָל. וואָס איז די באַבעשי בײַז? זיי נישט בײַז, באַבעשי, וועסט אויך קריגן אַ מתנה, וועסט קריגן אַ טערקישן שאָל. — ווער דאַרף דיין שאָל! — האָט די אַלטע אַ שלעפּ געמאַן די טיר. —

גיי, זאָגט מען דיר!

— אויב כ'וועל נישט זען בעסן, גיי איך נישט.

— וועסט גיין! — האָט די אַלטע גענומען רײסן צו זיך די טיר. —

וועסט גיין, דו געזאַלצענער הערינג!

בעסי האָט זיך צעקרעכצט. דאָס איז גענוג געווען. די איטאַליענערן איז אַרײַן צו זיך אין קיך, האָט אַרויסגעכאַפט אַ טאָפּ און זיך פאַרמאַסטן אָפּן מאַטראָז :

— וועסט גיין?

די זקנה האָט שוין נישט געטריבן. זי האָט דעם מאַטראָז געשלאַגן מיט

אַ בעזעם, אים געיאָגט פּון די טרעפּ :

— אַזאַ געזאַלצענער הערינג! אַזאַ ים־מויז!

דער מאַטראָז האָט אָפּגעצויגן, איבערגעלאַזט אַף די טרעפּ זיין בלווי

געשטריקט היטל מיט דער טראָלד.

דער נייער טעסטאמענט

די פענצטער פון דער קעלער־שטוב זיינען ארויס אין א שמאלן, טוכלען הויף, וואו צווישן באַרלס אַש און אַפּפּאַל האָבן זיך שטענדיק געיאָגט קעז. ס'איז שוין געווען גרויסער טאָג און די זון האָט זיך נאָך נישט געהאַט פאַרקליבן אין הויף אַרײַן. די פינף־שטאַקיקע ווענט, פאַרקאַפטשעטע, האָבן פאַרשטעלט די ליכטיקע שוין און אין קעלער־שטוב איז געווען אזוי טונקל, ווי ס'וואָלט איצט גענומען טאָגן. אפילו ס'אָנגעצונדענע עלעקטרישע לעמפל, וואָס איז אַראָפּגעהאַנגען פון דער סטעליע אַף א שטריקל, האָט נישט פאַר־טריבן פון די צימערלעך ס'חושך. די צעעפנטע זעק שמאַטעס, די רעשטלעך און ראַמשן, וואָס זיינען געווען צעוואָרפן איבערן דיל, אַף בענקלעך, די קאָלירטע טאַשמעס און בענדלעך, וואָס זיינען געהאַנגען אַף די ווענט — אַליץ האָט, ווי לעש־פּאַפּיר, אַרײַנגעזאַפט ס'ביסל ליכט, וואָס האָט געטריפט פונעם לעמפל, איז קוים געפאַלן אפן אויסגעשטאַטענעם זאַק קנעפּ.

ארום די קנעפּ אַף א זאַק שמאַטעס איז געזעסן די קליין־געוויקסיקע מירל. רעכטס פון מירלען — איר צוועלף־יעריקע חנה, לינקס — איר ניין־יעריקער וועלוול. די קינדער האָבן אויסגעסאַטירט די קנעפּ, אָפּגעקליבן די ביינערנע באַזונדער, די פערלמוטערנע באַזונדער. די קליין־געוויקסיקע מאַמע, מיטן צעקנייטשטן קינדישן פנים, האָט אויפגענייט די קנעפּ אַף טאָוועלעך, זיי אויפגעפאַסטריגעט מיט צוגעמאַכטע אויגן און צום צענטן מאָל דערציילט די קינדער א מעשה, וואָס איז זיך פאַרלאָפן אין דער ווילדער אפריקע, ווי שוואַרצע מענטשנפרעסער האָבן געפאַנגען א ווייסן רייזענדן. און ווי זיי האָבן אָפּגעמאַכט צווישן זיך אים אויפצועסן, האָט דער ווייסער זיך אָנגערופן:

— ווייסט איר כאָטש, אז איך בין גאָט, אז איר קלייבט זיך אויפצועסן גאָט?

— גאָט? — האָבן די ווילדע מענטשנפרעסער גענומען טאַנצן ארום דעם ווייסן. — גיב א צייכן, אז דו ביסט גאָט!

און אז די קליינע מאַמע איז געווען גרייט צו דערציילן, ווי דער ווייסער

האָט אַרויסגענומען זיינע אַריינגעשטעלטע ציין און געזאָגט צו די מענטשן-
פרעסער: „נו, פּרוּאוּט איר אַרויסנעמען אייערע ציין! איר קאָנט ניט!“ —
פּונקט דעמאָלט האָבן ביידע קינדער, חנה און וועלוול, זיך אַ צי געטאָן צו
דער מוטער, איר פאַרשטעלט מיט די הענט ס'מויל, זיך געבעטן באַ איר:
— מאַמע, זאָל ער זיך אָפּשניידן אָן אויער, זאָל ער זיך אָפּשניידן די
נאָז, אַבי ער זאָל נישט אַרויסנעמען די ציין, נישט די ציין! און דערצייל
שוין אונדז אַ נייע מעשה!

אַלע דריי האָבן זיך צעלאַכט, זיך אַזוי צעלאַכט און מיט אַזוי פיל
טרערן, אַז אין קעלער-שטוב איז ליכטיקער געוואָרן. וועלוול, אַ געליימטער,
האָט זיך אַ רוק געטאָן אַף אַלע פיר צו דער מוטער, וואָס האָט זיך געווישט
מיט די קליינע פּויסטלעך די אויגן, געשטיקט אין זיך ס'געלעכטער. ער האָט
כלומיש געהאַט טענות צו דער מוטער:

— גענוג שוין מיט די מענטשנפרעסערס! האָסט דאָך היינט געבראַכט
פון דער ביבליאָטעק נייע ביכער! לייען פאַר אונדז פון די נייע!

— און ווער וועט אויפציען די קנעפ אַף די טאָוועלעך?

— אַ קונץ אַ גרויסע! — האָט וועלוול מיט גרויס געשיקטיקייט אין די
פינגער אויפגעצויגן אַף אַ טאָוועלע אַכט קנעפלעך און עס אונטערגעטראָגן
דער מוטער מיט אַ מינע, וואָס האָט געהאַט צו זאָגן: נישטאָ זיך מיט וואָס
איבערצונעמען.

— וואָס? — האָט חנה זיך אויפגעשטעלט. — די מאַמע האָט
געבראַכט נייע ביכער?

חנה מיט וועלוולען האָבן זיך אַ לאַז געטאָן צום בעט, וואָס איז נאָך
נישט געווען אויפגעבעט. זיי האָבן געוואוסט, אַז די מוטער פאַרשטופט די
ביכער אונטערן מאַטראַז, אונטער די קישנס, באַהאַלט זיי פון געוואוינהייט,
כאָטש דער טאַמע שטערט איר נישט.

די געוואוינהייט איז באַ מירלען פאַרבליבן פון קליינערהייט אָן. זי
געדענקט, ווי איר פאָטער, אַ הייסער חסיד, האָט אַמאָל אָנגעטראָפן זיין אייך-
און-אינציקן זון זיך מחן איבערן „כּוּזרי“. דער פאָטער האָט מיט גרויס
ביטול אַ זאָג געטאָן פאַרן גאַנצן בני-בית:

— און אַז מײן בן-יחיד לערנט „כּוּזרי“, איז וואָס? ס'קומט באַ אים
סירוויסיי אַרויס „קײז — רױ“

פון דעמאָלט אָן האָט מירלס ברודער זיך גענומען היטן פאַר טאַמע-
מאַמע, געלייענט ספרים הינטער אַ פאַרטיילטער טיר, פאַרבאַהאַלטן אַ ספר

אונטער דער שאַנק. מירל האָט נאָכגעשפּירט דעם ברודער, געוואוסט, וואָס ער לייענט. און אז ס'איז געווען אַ יידיש ביכל, האָט זי עס אַליין אויך געלייענט. איינמאָל האָט זי אַפּערגענומען פון אונטער דער שאַנק דעם „ברית-חדשה“. זי האָט געוואָלט אַ שלידער טאָן פון זיך ס'ביכל. פון גרויס שרעק האָבן די הענט זיך גענומען באַ איר טרייסלען. אזוי האָט עס אָנגעהאַלטן עטלעכע מינוט. פון דעמאָלט אָן איז די שרעק אַריין אין מירלען, האָט זיך באַזעצט אין איר. זי האָט נאָך שטאַרקער גענומען נאָכקוקן דעם ברודער, זיך גע- חידושט, וואָס ער איז אזוי אָפּגעהיט, דאוונט אזוי פרום און לייענט דעם „ברית חדשה“.

און פון שרעק האָט זי גענומען נאָכטאָן דעם ברודער. מיידלויז האָט זי זיך געהיט פאַר טאַטע-מאַמע, נאָך דער חתונה — פאַרן מאַן, פאַר שבתין. מיט יאָרן שפּעטער, ווען שבתו האָט אַראָפּגעבראַכט ס'ווייב קיין ניו יאָרק, זיך באַזעצט מיט איר און מיט דער צווייעריקער חנהן אין דעם טוכלען קעלער, איז מירל פאַרגאַנגען אין טראַגן. וועלוול איז געבוירן גע- וואָרן אַ געליימטער. שבתו האָט געזען אין וועלוולס שלאַקירעקע פּיס אַ צייכן פון גאָט. דאָס שטראַפּט אים גאָט, ער זאָל זיך נישט איבערנעמען מיט זיין פּרומקייט, מירל זאָל אויפהערן לייענען די טריפענע ביכלער. אין אז שבתו האָט עס געזאָגט מירלען, האָט זי אויסגעבייטלט צו זיין קאַפּ, צו זיין לייב און לעבן. זי האָט אַף אים אויסגעגאַסן די תּוכחה — אזוי און אזוי, צדיק מיינער, אזוי און אזוי, חסיד-מיינער — דאָס האָסטו מיט דיין „חצות“ אָפּריכטן, מיט דיין נאַסן קעלער געמאַכט וועלוולען פאַר אַ קאַליקע.

נאָכדעם ווי זי האָט זיך צעווערטלט מיטן מאַן, האָט זי, ווי אַף צו להכעיס, אָנגעהויבן שלעפּן פון דער שטאַט-ביבליאָטעק גאַנצע שטויסן ביכער. די ביכער האָט זי פאַרשטעקט אונטערן מאַטראַץ, אונטער דער שאַנק, אונטערן קאַסטן מיט קוילן. זי האָט געלייענט בלוישטיינס ראָמאַנען, הערמאַלינס, דינעזאָנס. זי האָט געלייענט זשול ווערנס, טאַלסמאַיס, וויקטאָר הונגאַס, מענדעלעס — און וואָס האָט זי נישט געלייענט? געלייענט באַס טונקעלן, עלעקטרישן לעמפל און צענדליקער מאָל איבערדערציילט דאָס געלייענטע די קינדער. זיי האָבן עס איבערגעלעבט אין דרייען, ווי ס'וואָלט אַלץ פאַרנע- קומען אין קעלער-שטוב צווישן די זעק שמאַטעס, צווישן די שניידערשע צודאַטן, צווישן די בערג קנעפּ. ס'איז גענוג געווען די קליינגעוויקסיקע סאַמע זאָל זיך אוועקזעצן אַף אַ זאַק שמאַטעס, ווי אַף אַן עסטראַדע —

און אויס קעלער. פון די ווינקעלעך האָבן זיך גענומען שאַרן פּרינצן, פּרינצעסנס, מענטשנפרעסער, דער קרומער פּישקע מיט דער שיינער אַנאַ קאַרענינאַ. און הינטער דעם אַלעם האָט זיך באַ מירלען געדרייט אַ ווייטע, זינדיקע מחשבה — אויב איר אָפּגעהיטער, ערלעכער ברודער האָט אַרייַנ- נעקוטט אין דעם „ברית-חדשה“, פאַרוואָס זאָל זי נישט אַרייַנקוקן? די זינדיקע מחשבה איז געהאַנגען איבער איר גאַנצע ניין יאָר, פון וועלוועלעס געבורט אָן. און נישט געהאַנגען, נאָר נאָכגעגאַנגען און געמאַנט באַ מירלען — האָסט טאַקע מורא פאַר דיין שבתין, וואָס האָט געבראַכט אַף דיר שלעק און פּורעניות? און אַזוי וואָבן, און אַזוי חדשים, און אַזוי יאָרן.

צווישן די ביכער אין ביבליאָטעס איז אויך געשטאַנען דער „ברית-חדשה“, זיך יעדעס מאָל גערייצט מיט מירלען — וועסט מיך נישט נעמען? וועסט מיך טאַקע נישט נעמען?

און זי האָט אים טאַקע נישט גענומען, האָט גובר געווען דעם יצר-הרע, ביז מירל האָט זיך היינט פּרימאַרן שטאַרק צעקריגט מיט שבתין, אים געטריבן פון שטוב. שבתין, ווי שטענדיק, האָט נישט געענטפּערט, איז גע- שטאַנען אַ געבויגענער און צוגענומען די קללות. פון כעס איז זי אַוועק אין ביבליאָטעס און אַרייַנגעשטופּט צווישן די ביכער דעם „ברית-חדשה“. אין דער היים האָט איר באַנג געטאָן און זי האָט אַלע ביכער פאַרשטופּט אונטערן מאַטראַץ.

איצט, ווען די קינדער האָבן זיך אַ לאַז געטאָן צום פאַנאָדערגעוואָר- פענעם בעט, זיינען געגאַנגען זוכן די ביכער, האָט מירל זיך דערמאַנט אָן „ברית-חדשה“. זי האָט זיך אַ רים געטאָן פונעם זאַק שמאַטעס, פאַרבּראַכן די קליינע הענט, זיך געטראָגן מיט דראָבנע טריט צו די קינדער. ס'איז שוין אָבער געווען צו שפּעט. די צוועלף-יעריקע חנה איז אַנטקעגן געגאַנגען דער מוטער מיטן „ברית-חדשה“. ס'מידל האָט אויסגעזען עלטער, געהאַט אַ וויכטיקע מינע, דאַכט זיך אַ קוועטש געטאָן מיט איין אויג :

— אַזוי, מאַמע?!

— וואָס? וואָס? — איז די קליינע מאַמע געוואָרן נאָך קלענער, זיך גענומען רויטלען, ווי מען וואָלט זי געכאַפּט באַ אַן עבירה. — נאַרישע מויד, גיב אַהער ס'ביכל!

חנה האָט זיך גענומען רוקן אַף קריק. הינטער איר וועלזל. ביידע האָבן אַן עפּן געטאָן ס'ביכל, געלייענט :

— דער נייער טעסטאמענט.

די סינדער האָבן זיך גענומען רייצן מיט דער מוטער:
 — מיר וועלן דערציילן! מיר וועלן אויסזאָגן דעם טאטע! מאמע,
 וואָס גיסטו מען זאָל נישט אויסזאָגן?
 — גייט שוין, גייט, — האָט די מוטער אַרויסגעכאַפט באַ חנה'ן ס'ביכל
 און אַ פאַרלוירענע זיך גענומען דרייען אין אַ רעדל. — ווילסט דאָך אייז-
 קרים!
 — מיר אויך! — האָט וועלוול אויסגעשטרעקט אַ האַנט.
 מירל האָט געגעבן די סינדער צו דריי סענט, און אז בידע זיינען אַרויס,
 האָט זי פאַרקיטלט נאָך זיי די טיר און גענומען זוכן אַ באַהעלטעניש פאַרן
 „ברית-חדשה“.

.1937

א מ א מ ע

אין שלאָף האָט דזשעק געהערט, ווי דער הונט בילט, געהערט ווי מען קלאַפט אין טיר, און זיך נישט געקאָנט אויפכאַפן. און אז ער האָט זיך אַ ריס געטאָן פון בעט, איז ס'ווייב, אַ האַלב נאַקעטע, געשטאַנען איבער אים. זי האָט אים געוועקט מיט ביידע הענט :

— דזשעק, שלאָפסט, דזשעק? הערסט ווי מען קלאַפט אין טיר? ווער קאָן דאָס קלאַפן אינמיטן נאַכט?

דזשעק האָט אַ ווייל גענלאָצט מיט רויטלעכע ווייסלעך אַפן ווייב, ווי ער וואָלט זי נישט דערקענט, און גאָרנישט געענטפערט. ער האָט אין דער פינצטער זיך אַ שאַר געטאָן צו דער טיר.

— ווער איז דאָרט? ווער קלאַפט?

— איך, מאָרים, — האָט זיך געהערט אַ יונג קול, — שמחהס זון.

— שמחהס זון? — האָט דזשעק אַ פאַרחידרשטער זיך איבערגעפרעגט. — יאָ, אַנסל.

דזשעק האָט געעפנט די טיר. עס האָט אַ בלאָז געטאָן מיט אַ פייכטער קעלט. ס'איז געווען סוף נאָוועמבער. מאָרים האָט פאַרמאַכט נאָך זיך די טיר. אין דער פינצטער איז שווער געווען צו זאָגן ווער ס'איז דזשעק און ווער זיין ווייב. די נאָז האָט אויפגעכאַפט ריחות פון אויסגעוואַרעמט געלעגער, פון אויפגעגאַנגען לייב. און אידער מען האָט ליכטיק געמאַכט, האָט מאָרים אַ זאָג געטאָן צום פעטער :

— דער אַנסל וועט זיך אָנטאָן און מיטפאַרן מיט מיר.

— ווער? איך? — האָט דזשעקס קול ניט געגלויבט די אייגענע

אויערן, — וואָס איז געשען? וואָס איז געשען, מאָרים?

— די באַבע איז געשטאַרבן.

דזשעקס ווייב, מערי, האָט אָנגעריבן אַ שוועבעלע און זיך גענומען פאַרען אַרום דעם נאַפּט־לאַמפּ, וואָס איז געשטאַנען אינמיטן טיש. דאָס ליכט האָט פאַר אַ רגע צוגענומען באַ אַלעמען די ראייה. מאָרים האָט געקוקט אַפן בלייבן, איבערגעשראָקענעם פעטער, וואָס האָט אויסגעזען אין די ווייסע פאַדזשאַמעס,

ווי א מת. ער האָט געקוקט אָפּ מערין — אַ הויכע, אַ בלאַנדע. אויגן — ליכטיקע, האָר ברוינע, פּאַלן פּון אונטער דער געשטריקטער קופּקע לאַקנווייז. זאָל דאָס זיין די מומע? איבער איר, הייסט עס, האָט די משפּחה זיך דער-ווייטערט פּון דזשעקן?

און אַ דזשעק איז געשטאַנען אַן אָנגעטוענער, געווען גרייט אַרויסצו-גיין מיט מאָריסן, האָט מערי הכנעהריק זיך געפרעגט:

— זאָל איך אויך מיטפּאַרן?

— דו? — האָט דזשעק געקוקט אָפּן ווייב אַזוי, ווי ער וואָלט זיך נישט געכאַפּט, וואָס זי פּרעגט אים. — וואו וועסטו לאָזן די קינדער? און ס'ווירטשאַפּט קאָן מען אויך ניט לאָזן אַפּ הפּקר.

זיי זיינען אַרויס. אַ בייסיקע קעלט האָט זיך געוויקלט אַרום דזשעקן, אַרום מאָריסן. אינעם נידעריקן, בלייענעם הימל זיינען געווען צעוואָרפּן האַלב-אויסגעלאָשענע שטערן. דער הונט איז געשפרונגען אַפּ אַ פּריער. מאָריס איז אַרײַן אינעם אָטאַמאָביל און האָט זיך געזעצט באַם רעדל. ער האָט אָפּן געלאָזט ס'טירל. דזשעק האָט אַ כאַפּ געטאָן דעם הונט פאַר די אויערן, אים אַריינגעשלאַפּט אין קיך אַרײַן. אין אַ וויילע אַרום האָט ער זיך געזעצט לעבן מאָריסן און פאַרהאַקט נאָך זיך ס'טירל. דער אָטאַמאָביל האָט זיך גערעדלט מיטן אַספּאַלט-וועג. ביידע האָבן געשוויגן, זיינען געפּאַרן אַ לאַנגע צייט און געשוויגן. דזשעק האָט אומדערוואַרט אַ פּרעג געטאָן מיט אַ פּרעמד קול:

— ווען איז די באַבע געשטאַרבן?

— אַרום צוויי באַנאַכט.

— היינט איז שבת?

— ניין, ס'איז זונטיק.

ס'איז ווידער שטיל געוואָרן. גערעדט אָבער האָבן ביידע, נאָר אַן ווערטער. מאָריס האָט געוואוסט, אַז די ברידער רעדן נישט צווישן זיך. צייט דזשעק האָט חתונה געהאַט מיט מערין, האָט שמחה אים נישט געלאָזט איבער דער שוועל. מערי איז געווען אַ קריסטן. די באַבע האָט דזשעקן אויך נישט געוואָלט זען. דער שטח צווישן די ברידער — זעכציק מײל — האָט זיך אויסגעצויגן אין אַ מהלך, לענגער ווי אַ רײזע קיין אייראָפּע. שוין איבער צען יאָר, ווי מאָריס האָט דעם פעטער נישט געהאַט געזען. פאַר דער צייט האָט דזשעק זיך געעלטערט. פּון דער זייט האָט מאָריס באַמערקט, ווי

דזשעק מאַכט מיט די ליפן, ווי ער וואָלט גערעדט צו זיך. ס'איז געוואָרן אומהיימלעך. דזשעק האָט אַ שטופ געטאָן מאָריסן מיט אַן עלנבויגן :

— ווער האָט דיך געשיקט נאָך מיר, דער טאטע ?

— ווי די באַבע איז געשטאַרבן האָט דער טאטע מיך אוועקגענומען אָן אַ זייט און געזאָגט : „פאַר אַריבער צום פעטער דזשעק. זאָג אים, אַז דער באַבעס לעצטער פאַרלאַנג איז געווען, ער זאָל קומען צו דער לוייה.“

ס'איז ווידער שטיל געוואָרן. עס האָט זיך געהערט ווי דער קאַלטער נאָוועמבער-זוינט קערט וועלטן, ווי די רעדער טראָגן זיך מיט אַ פייף איבערן אַספּאַלט.

מאָריס האָט אַ קוק געטאָן אַפן זיינערל, וואָס איז געווען צוגעשנאָלט צו זיין האַנט-געלענק. אַ פערטל צו פינף. ווען איז די באַבע געשטאַרבן ? צוויי באַנאַכט ? האָט ער געמאַכט די זעכציק מייל צום פעטער אין אַ שעה מיט אַ פערטל ? אָט איז ער שוין באַס וועלדל. און פון וועלדל איז נאָך אַ צען מינוט.

מאָריס האָט אַראַפּגעדרייט פון אַספּאַלט-וועג און האָט זיך פאַרקירעוועט מיט אַ שמאָל זאַמדיק וועגל. איבער די לאַנקעס, וואָס פון ביידע זייטן וועגל, האָבן גלעקלעך געקלאַנגען. דאָס האָבן געמאַפטשעט שמחהס קי, זיך געד שלעפט אַהיים מען זאָל זיי אויסמעלקן. דער בלייענער הימל האָט זיך אַראַפּ געלאָזט נידעריקער. ס'איז געוואָרן פינצטער, ווי פאַר אַ שטורעם. פונעם שייער האָט זיך געהערט שמחהס קול :

— ווער פאַרט, מאָריס ?

— איך, טאטע.

מאָריס האָט אָפּגעשטעלט דעם אַטאָמאביל. דזשעק האָט געעפנט דאָס טירל און איז אַרויס. די ברידער האָבן זיך נישט געגעבן די הענט. צוויי פאַר אויגן האָבן זיך איינגעגעסן אין דער פינצטערניש. און אַז זיי האָבן זיך דערזען, האָט שמחה זיך אָנגערופן :

— מיר האָבן שוין נישט מער קיין מאַמע.

ס'לשון האָט זיך באַ ביידן אָפּגענומען, אזוי אָפּגענומען, אַז מען האָט געקאָנט שניידן די שטיילקייט. און אין דער שטיילקייט איז אויפגעאָנגען אַ פּויליש שטעטל, וואו שמחה איז געבוירן געוואָרן, וואו דזשעק איז געבוירן געוואָרן. אינעם שטעטל ליגט באַגראָבן דער טאטע. שמחה גייט אין טאַטנס דרכים. און דזשעק ? דזשעק האָט תרעומות צום ברודער :

— מען האָט דאָך געמעגט מיר לאָזן וויסן, אַז די מאַמע איז קראַנק ? !

פון יענער זייט שויער האָט מיטאַמאָל אַ שפּאַר געטאָן אַ פּלאַם, געטריבן די פינצטערניש אָפּ די לאַנקעס און דאָס הויז מיט די צוויי קויעמעס, אַ באַלויכטנס, האָט זיך אַרויסגעשוילט.
— טאַטע! — האָט מאָרים זיך אַ ריט געטאָן פונעם אַטאַמאָביל. —
ס'ברענט!

— וואָס קאָן ברענען?
אָפּ אַ פּריער איז געלאָפּן מאָרים. נאָך אים — שמחה, נאָך שמחה — דזשעק. ס'איז זיי אַנטקעגנגעקומען שמחהס יינגערער זון, הערשל.
— ס'גאַנצע הויז איז אין פּלאַמען, טאַטע.
— ווער האָט אונטערגעצונדן? — האָט שמחה אַריבערגעיאָגט מאָרים.
— פון זיך אליין, טאַטע. אַ ליכט האָט זיך איבערגעקערט און דאָס שטרוי אונטער דער באַבע האָט זיך אָנגעכאַפט.
שמחהס ווייב האָט זיך געבראַכן די פינגער, זיך געריסן די האָר, אַנטקעגנגעקומען דעם מאַן מיט אַ יללה:

— גאַטס צאָרן האָט זיך אויסגעגאַסן אַפּ אונדז, שמחה!
שמחה האָט אַ שאַר געטאָן פון זיך ס'ווייב. ער האָט אַרפּגעכאַפט פּין דער וואַנט די קישקע, גענומען שפּריצן וואַסער אין די פּלאַמען און זיך צעשריען אַפּן זון:

— מאָרים, מ'דאַרף אַרויסראַטעווען די באַבע!
— ס'איז אוממעגלעך, טאַטע. די פּלאַמען שלאָגן פון די פענצטער, פון דער טיר.
— לאָז מיך! — האָט שמחה אַ שטעק געטאָן דעם זון די שפּריץ אין דער האַנט אַריין.

ער האָט אַרויפגעוואָרפּן זיך איבערן קאַפּ אַ נאַסן זאַק און האָט זיך אַ שפּאַר געטאָן צו דער טיר. די פּלאַמען האָבן אים צוריקגעשטופּט. ער איז גרייט געווען נאָך אַמאָל זיך אַ וואָרף צו טאָן אין די פּלאַמען, האָט דאָס ווייב אים אַ כאַפּ געטאָן פון הינטן:

— שמחה, האָב רחמנות אַפּ מיר, האָב רחמנות אַפּ דייע קינדער!
— און די מאַמע?

אַ פּלאַם האָט זיך אַ שפּאַר געטאָן פון דער טיר, איז געגאַנגען אַפּ שמחהן, אַפּ שמחהס ווייב, אַז ביידע האָבן גענומען רוקן זיך אַפּ צוריק.
דאָס איז געווען דזשעק. די הויזן, ס'רעקל, ס'הייטל — אַלץ האָט אַפּ אים געברענט. ער האָט געטראָגן די מוטער, אַ קליינע, אַ פאַרסמאָליעטע,

זי געטראָגן פעסט צום האַרץ, ווי אַ פרומער ייד טראָגט אַ ספר־תורה, וואָס
ער האָט אַרויסגעראַטעוועט פון אַ שרפה.

מען האָט פאַר אַ ווייל פאַרגעסן אָן פייער. אַלע — שמחה, ס'ווייב,
די זין — האָבן געוואָרפן שמאַטעס אַף דזשעקן, אַף דער באַבע, אויסגעלאָשן
די פלאַמען. דזשעק איז געווען אינגאַנצן צעברענט. קיין סימן פון האָר
אַפן קאָפּ, קיין זכר פון ברעמען. די באַקן — צוויי פלאַמען. און אַז מען
האָט אים דערמינטערט און ער האָט געעפנט די אויגן, האָט ער אַ פרעג
געמאַן :

— וואו איז די מאַמע ?

טרויער

הינטערן שייער האָבן זיך געצויגן צעאקערטע פעלדער. די אויפגעריסענע ערד, א פייכטע, א שוואַרצע, איז געלעגן אינעם פאַרנאַכט, ווי א צעגאַסענער טייך. א פאָר פערד, הויכע, ברייטע, זיינען אָנגעשוואומען מיט די פעלדער. די קעפ געבויגן, די גריוועס צעפאַטלט, די פיס פאַרזונקען אין דער אויפ־געריסענער ערד. הינטער די פערד — אן אַקעראייזן. הינטערן אַקעראייזן — דער גרויסער וואָלף, אויך א געבויגענער.

ס'איז געווען פאַרנאַכט, ווען מענטש, פלאַנץ, ערד, נעמען זיך שאַטענען, דערפילן אן אומרו, דערפילן אין זיך דעם פאַרלוירענעם טאָג.

די פערד האָבן דורכגעשניטן ס'פעלד און זיך אָפגעשטעלט. דאָס שטיקל פלוּיט פון רויע שטיינער האָט מיטאַמאָל אָפגעשניטן די רחבות פון די פעלדער. די פערד האָבן זיך איבערגעשראַקן, זיך גענומען רייסן אַף קריק, געוואָרפן קנוילן פאַרע פון די פיסקעס, פון די נאָזלעכער.

ס'איז אָנגעלאָפן וואָלפס עלטסטער זון, הערשל. ער האָט איינגעשטילט די פערד, זיי אויסגעשפאַנט, זיי אוועקגעפירט אַף נאַכט אין שייער אַרין. דער גרויסער וואָלף, צעשמיסן פון זון און ווינט, מיד נאָך א טאָג אַרבעט, האָט זיך געשלעפט אין שטוב אַרין.

פון דער אָפענער הויזוועראַנדע האָט זיך א לאָז געטאָן א ברוינער הונט מיט א פיערלעך בילעריי. דער הונט איז אַנטקעגנגעלאָפן דעם באַלע־באָם. נאָכן הונט — די צען־יעריקע אסתר. מיט איין האַנט האָט וואָלף געגלעט דעם הונט, מיט דער צווייטער — אסתרן, וואָס האָט אָן אַטעם דערציילט, אַז וועלוול איז שוין ווידער אַנטלאָפן פון שטוב.

— שוין ווידער אַנטלאָפן? — האָט דער פאָטער זיך איבערגעפרעגט און איבער זיין מידן פנים האָט זיך צעלייגט א טרויער.

— נאָך באַם מיטאָג איז ער אַנטלאָפן.

— אַז איר לאָזט אים נישט צורו, איר האַלט זיך אין איין טשעפען

צו אים.

— ער טשעפעט זיך מיט אונדו, — האָט אסתר זיך געטוליעט צום

פאָטער. — ער האָט אונדו אַלעמען פיינט.

— פון וואַנען ווייסטו, אַז ער האָט אונדו פיינט?

— ער האָט זיך געוואָרפן מיט א מעסער אַף הערשלען.

— נו, האָט אים הערשל געשלאָגן?

— ניין, הערשל האָט אים נישט געשלאָגן. ער האָט בלויז אַרויסגעדרייט ס'מעסער פון וועלוולס האַנט. האָט וועלוול פון כעס זיך צעשריען, אז ער האָט אונדז פיינט, אז ער האָט אַלעמען פיינט — דיך, די מאַמע, הערשלען און מיך — אז ער וועט אונדז אַלעמען אויסהרגענען, אז ער לויפט אַהיים, אז ער וועט שוין קיינמאָל נישט צוריקקומען צו אונדז.

דער פאָטער האָט נישט געענטפערט. פאַר די צוויי וואָכן, וואָס וועלוול איז באַ אים געווען, איז ער כמעט יעדן טאָג אַנטלאָפן פון עסן. וואָלף איז זיכער געווען, אז דער ניין-יעריקער וועלוול האָט זיי אַלעמען פיינט. ער האָט פיינט אים, דעם פעטער, ער האָט פיינט די מומע, פאַרטראָגט נישט די קינדער. ס'יינגל ליידיט וואָס דעם פעטערס הויז איז אַ גרויס, וואָס אין שטוב איז דאָ אַ סך צו עסן, וואָס דער פעטער האָט פערד, האָט קי, האָט צעאַקערטע פעלדער. ס'יינגל זאָגט עס נישט. ער רעדט סתם נישט, שווייגט פון איין מאָלצייט צום אַנדערן. און אז ער רעדט שוין יאָ — איז צו זיך אַליין. ער פאַרקלייבט זיך, ווי אַ פאַרשפאַרט היהלע, אין אַ ווינקל און רעדט צו זיך.

— פאַ, — האָט אסתר אַ צי געטאָן דעם פאָטער פאַר אַ האַנט.

— וואָס, טאָכטער ?

— לאָמיר ניין אויפזוכן וועלוולען.

— אז איך ווייס נישט וואוהין ער איז געלאָפן.

— צום וועלדל צו.

דער הונט איז געשפרונגען אַף אַ פריער. נאָך אים — אסתר. וואָלף

— נאָך זיי. דער קאָפּ איז באַ אים געווען געבויגן, די אַקסלען — געבויגן

און דער טראָט — אַ שווערער, אַן אָפגעאַרבעטער.

זיי האָבן געשניטן צום וועלדל. דער טאָג האָט זיך שוין געהאַלטן אין

זעצן. הינטערן וועלדל איז די זון פאַרגאַנגען אין פלאַמען. מיטן זון-

פאַרגאַנג איז געוואַקסן אין וואָלפן אַן אומרו. טענות זיינען אים באַפאַלן,

האָבן געמאַנט אַן ענטפער :

— נאָך וועמען בענקסט ער, וועלוול ? נאָך דער מוטער, וואָס איז שוין

יאָרן פון זינען אַראָפּ, וואָס רעדט מיט קיינעם קיין וואָרט נישט אויס ?

און אז די מוטער האָט מיט אַ חודש קריק אינגאַנצן אויפגעהערט צו עסן

און מען האָט זי אוועקגעפירט אין אַ משוגעים-הויז אַריין, האָט וועלוול זיך

נישט געוואָלט געזענענען מיט איר, איז אַנטלאָפן מיט אַ געוויין, טאָ נאָך

וועמען בענקסט ער ? נאָכן פאָטער ? דער פאָטער איז דאָך אַליין אַ נישט-

דערבאקענער, וואָס שלאָגט זיך אַרום מיט וועלוועלען, ווי מיט זיינס אַ גלייכן, טאָ נאָך וועמען בענקט ס'יינגל?

וואָלף האָט זיך אויסגעלייכט. ער האָט געוואָלט פון זיך אַראָפּשאַקלען די אַלע טענות און נישט געקענט. די שולד איז נישט געלעגן אַף אים. זי איז געזעסן אין אים. ער האָט געטראָגן אין זיך אַ חטא, אַ גרויסן חטא. ער האָט דאָך יא געוואוסט, אַז די שוועסטער זיינע — אַ מיידל אין די הויכע דרייסיקער — איז נישט מיט אַלעמען, אַז זי האָט אַ מיש אין קאָפּ, טאָ צו וואָס איז אים אַזוי געגאַנגען זי צו פאַרשלייערן? און מיט וועמען? מיט אַ נישט־דערבאקענער, וואָס איז מיט זעכצן יאָר יינגער געווען פון איר? אָט דאָס פאַרל האָט מען באַזעצט אַף אַ שטיקל פאַרם — זאַמדן און שטיינער. זומער איז נאָך געווען אַן אייגן ביסל גרינס, אַן אייגן ביסל מילך. ווינטער איז געווען אַ קללה. און ווען נישט וואָלף, וואָלט ס'פאַרל אויסגעגאַנגען פון הונגער. צום יאָר איז די שוועסטער געלעגן געוואָרן מיט וועלוועלען. אין דער קימפעט איז פונעם מיש אין קאָפּ געוואָרן אַ מרה־שחורה. ערשט דעמאָלט האָט וועלוועלס טאַטע, דער דריי־און־צוואַנציק יעריקער אייזיק, זיך געכאַפט, אַז מען האָט אים אָפּגענאַרט. ער האָט נישט בלויז געהאַט טענות צו וואָלפּן, ער האָט דעם שוואַגער געשמעלט פאַדערונגען: אַזויפיל און אַזויפיל אַ וואָך. און אַז וואָלף איז געבליבן הינטערשטעליק מיט די צאָלונגען, איז אייזיק געקומען אויפּמאַנען. ער האָט געקלאָפט אין טיש, געסטראַשעט, אַז ער וועט צוואוואַרפן וואָלפּן די שוועסטער מיטן קינד און אַליין וועט ער אַוועק אין דער וועלט אַריין. ער האָט אָבער בלויז געסטראַשעט. וואָלף האָט עס געוואוסט. ווען די מרה־שחורה האָט זיך פאַרשטאַרקט באַ דער שוועסטער און וואָלף האָט זי געוואָלט אַוועקפירן אין אַ סאַנאַטאָריע, האָט אייזיק נישט געלאָזט, געשריען, אַז מען וויל אים פטרן ס'ווייב. אַזוי האָט זיך ס'לעבן געצויגן צווישן מרה־שחורה און משוגעת. אַזוי איז וועלוועל געוואקסן. פאַר דער מוטער האָט ס'יינגל מורא געהאַט, איז געלאָפּן פון איר. מיטן פאַטער האָט ער זיך אַרומגעשלאָגן און פונדעסטוועגן אים ליב געהאַט. ס'יינגל האָט איבערגענומען דעם פאַטערס שנאה צו וואָלפּן, צו וואָלפּס קינדער, צו וואָלפּס הויז. און אַז מען האָט סוף־כל־סוף צוגענומען די מוטער אין אַ משוגעים־הויז, איז אייזיק אַוועק פונעם שטיקל פאַרם. ער האָט געאַרבעט מעשים מען זאָל אים אַרויסגעבן ס'ווייב, נישט געקאַנט לעבן אָן איר. דעמאָלט האָט ער צוגעוואָרפן וועלוועלען דעם שוואַגער. און וועלוועל איז אויסגעגאַנגען פון בענקעניש.

דער הונט האָט זיך מיטאַמאָל צעבילט, אזוי צעבילט, ווי ער וואָלט געווען אַפֿן שפור פֿון אַן אונטערגעשאַסענעם פֿויגל. וואָלף האָט אַ רוף געטאָן ס'טעכטערל :

— אסתר! ניב אַ האַנט, אסתר!

דערנאָך האָט ער אַ רוף געטאָן דעם הונט :

— פֿריטץ! קום אַהער, פֿריטץ!

האַרט לעבן וועלדל, אַף אַ שטיין, וואָס איז געווען באַוואַקסן מיט מאָך, איז געלעגן וועלוול. די באַרוועסע פֿיס אָפֿגעכמאַליעט. דער קאָפּ צווישן די אַקסלען. דער גראַבער פינגער פֿון דער רעכטער האַנט אין מויל. אזוי איז ער געלעגן, ווי אַן אונטערגעשאַסענער, געלעגן און געקוקט, ווי די זון פֿאַרגייט. האָט ער געקרעכצט? האָט ער געוויינט? ניין. ער האָט נישט געקרעכצט, ער האָט נישט געוויינט. פֿון די גרויסע, טונקעלע אויגן האָט געפֿלייצט אַ בענקעניש, וואָס מען זעט באַ קראַנקע מאַלפֿעס און באַ חולאים, וואָס זיינען פֿאַרביי. ער האָט געהערט טריט און זיך נישט אומגעקוקט. ער האָט טיפֿער אַריינגעשטופֿט דעם גראַבן פינגער צווישן די ליפֿן, אים עטלעכע מאָל אַ נאָג געטאָן, און די טונקעלע אויגן זיינען גרעסער געוואָרן, ווי זיי וואָלטן איינגעזאָפֿט דעם זון־אונטערנאָגן.

דער הונט האָט זיך צעבילט. וואָלף איז צוגעגאַנגען צו וועלוולען, האָט אים אַ נעם געטאָן פֿאַר אַן אַקסל :

— וואָס, וועלוול, ביסט שוין ווידער אַנטלאָפֿן? קום, מיר גייען עסן וועטשערע!

ער האָט נישט געענטפֿערט.

— וואָס איז, וועלוול? בענקסט אַהיים?

— יאָ.

— ס'איז דאָך קיינער דאָרט נישטאָ?

— כ'ווייל צום טאטע, — האָט ער אַרויסגעוויינט אַן טרערן.

— דער טאטע איז דאָך נישטאָ אין דער היים?

— איך וויל צום טאטע.

האַט וועלוול געקרעכצט? האָט וועלוול געוויינט? ניין. ער האָט נישט געקרעכצט, ער האָט נישט געוויינט. ער איז בלוז געלעגן מיטן פינגער אין מויל, געלעגן אַן איינגעדרייטער און געקוקט ווי די זון זעצט זיך, און וואָס מער די פֿאַרגאַנגענע זון האָט זיך געהאַלטן אין לעשן, אַלץ טיפֿער איז געוואָרן דער טרויער, וואָס האָט זיך געטראַגן אַרום וועלוולען, ווי אַ געוויין.

א יידישער „איטאליענער“

אין שולעכל „תפארת ישראל“, וואָס אָפּ ברוק עוועניו, זיינען פּרייטיק נאָכן פּרימאָרגנדיקן דאוונען פאַרבליבן צוויי אירע. ביידע האָבן פאַמעלעך צונויפגעלייגט די טליתים, זיי אַרײַנגעלייגט אין סאַמעטענע טלית־זעקלעך און געפירט אַ שמועס, וואָס האָט זיך איבערגעחזרט פאַר די לעצטע עטלעכע וואָכן. גערעדט האָט דער געוויקסיקער פאַרשוין, וואָס איז ענלעכער געווען אָפּ אַן איטאַליענער, ווי אָפּ אַ ייד. ער האָט נישט אויפגעהערט צו רעדן, איז איבערגעגאַנגען פון העברייאיש אָפּ ענגליש, אָפט אַרײַנגעוואָרפן אַ וואָרט יידיש, גערעדט ניט אַזוי מיטן מויל, ווי מיט די הענט, מיט די אויגן. ער האָט אײַנגעטענהט אינעם באַלעבאָס פונעם שולעכל, אינעם רב קרעל, וואָס איז געבליבן אָפּ ברוק עוועניו אַן אַ מנין. דער געוויקסיקער פאַרשוין האָט שוין געהאַט באַטראַטן פאַרן שולעכל גאַנצע פינף טויזנט דאָלער. דער רב וואָלט שוין אײַנגעגאַנגען אַפן פּרייז. ער האָט אָבער געוואָלט טויזנט דאָלער מזומן און דער פאַרשוין האָט בלוז באַטראַטן פינף הונדערט.

דער רב קרעל, הויך און דאַר, האָט פאַרקנעפלט דעם טלית־זאַק. זײַן טיפער שטערן, וואָס האָט זיך געהויבן אונטערן קאַפּל און איז געלאָפן אין האַלבן קאַפּ אַרײַן, האָט זיך געקנייטשט — מסכים זײַן צי נישט מסכים זײַן? ער האָט פאַרמאַכט ס'לינקע אויג און מיטן רעכטן אַ שאַרפן קוק געטאָן אָפּ ישראלן, וואָס איז געווען אי אַ חזן, אי אַ מוהל, און צווישן די שפּאַניאַלישע אידן האָט ער זיך געהאַלטן פאַר אַ שטיקל רב:

— באַטרעט נאָך צוויי הונדערט דאָלער.

— כ'האָב קוים דעם האַלבן טויזנטער צונויפגעשלאָגן. אונדזער קהלה, די ספּרדישע קהלה, איז אַ יונגע קהלה, איז אַן אָרעמע קהלה. פּעדלער און שיך־פּוצער. וויפיל זײַנען זיי אינגאַנצן? קײן דרײַ מנינים נישט. און דאָס אויך אַן די ווייבער, אַן די קינדער. מיר וועלן, אם ירצה השם, אַראָפּנעמען די משפּחות, די שול וועט קריגן אַ גרעסערע הכנסה, וועלן מיר מיט דאַנק און מיט כבוד אָפּפאַלן דעם חוב. איז וואָס זאָגט איר, רב?

דער רב וואָלט שוין מושווה געוואָרן. דאָס אָבער, וואָס ישראלי האָט

אזויפיל גערעדט, איז איבערגעגאנגען פון איין שפראך אף דער אנדערער, זיין העברעאיש האָט אינעם רבס אויגן געקלונגען ווי איטאליעניש, דאָס אַלץ האָט קרעלן צוריקגעהאַלטן. ער האָט אַ קוק געטאָן אַף די נעגל פון די אייגענע צען פינגער, וואָס מען האָט געדאַרפֿט אָפּשניידן לכבוד שבת, דער-נאָך האָט ער זיך אַ גלעט געטאָן פאַרן שיטערן בערדל, וואָס איז אַמאָל געווען געל און איצט האָט עס אין גאַנצן קיין קאָליר נישט געהאַט, און אַרויסגעשטאַמלט:

— איז מער, זאָגט איר, קאָנט איר נישט? גוט, נו, כּוועל זיך איבער-רעדן מיט דער רביצן.

— אודאי דאַרפֿט איר זיך איבעררעדן מיט דער רביצן.

— וואָס, באַ אייך, ספרדים, האַלט מען זיך אויך אַן עצה מיט דעם ווייב? — האָט דער רב זיך אַרײַנגעשמיכלט אינעם שיטערן בערדל און גענומען פאַרשליסן דאָס שולכל.

— אַז מען האָט אַ יונג ווייב, אַז מען האָט אַ שיין ווייב און, דער עיקר, אַז מען האָט ליב דאָס ווייב, — האָבן ישראל'ס פרעסערישע אויגן אויפֿ-געלויכטן, — האַלט מען זיך מיט איר אַן עצה. שווער צו זיין אָן אַ ווייב, רב, שווער.

— און אייערע, ישראל'י, האָט די אַלע מעלות, וואָס איר האָט נאָר-וואָס אויסגערעכנט? — האָט דער רב ערגעץ טיף אין בויך אַ לאַך געטאָן און צו די אויגן איז דערגאַנגען אַ שקאַציש שמיכעלע, וואָס האָט ניט געפאַסט צום רבס צעקנייטשט פנים.

— מיינע איז ענלעך אַף דער רביצן, נאָר מיט אַ צען יאָר יינגער, — האָבן די אויגן באַ ישראל'ין אויפגעלויכטן.

ביידע האָבן זיך צעלאַכט.

די דריי „בלאָקס“ פון דער שול צום רב אהיים זיינען נישט געווען דורכ־צוניין. פנימער — חושבדיקע, אויגן גזלנישע. די גאַסן, די טראַטואַרן זיינען געווען געפאַקט מיט מאַנסבילן, מיט ווייבער, מיט קינדער. אַלע האָבן גערעדט מיט אַמאָל, גערעדט מיט טיף-גאַרגלענדיקע קולות. פון די אָפענע פענצטער האָבן זיך געטראָגן אויסטערלישע ריחות — אַ געמיש פון גע-קנאַבלט, געפעקלט און צוגעלעגן פלייש.

שוין עטלעכע יאָר ווי דאָס שטיק ברוק עוועניו איז געוואָרן אַ גריכישע געגנט. פון די אַלטע טענעמענט-הייזער זיינען יידן זיך שוין לאַנג געהאַט צעלאָפּן. געבליבן זיינען יידישע קרעמער, יידישע שניידער און שוסטער,

וואָס האָבן אויסגעהאַלטן די שול, דעם רב. פאַר די לעצטע צוויי יאָר האָבן גרייכט געהאַלטן אין איין עפענען שפייזגעוועלבער. גרייכישע שוסטער און שניידער מיט זייער ביליקער אַרבעט האָבן ביסלעכווייז אַרויסגעשטופט די יידישע באַלמעלאַכעס. געבליבן זיינען דער רב מיט דער ליידיקער שול. דער רב האָט זיך שוין אויך געקליבן אַוועקצוציען זיך פון דער געגנט, האָבן זיך מיטאַמאָל אויפגעזוכט אַן אַנדערהאַלבן מנינים שפּאַניאַלישע יידן, וואָס זיינען מיטגעקומען מיט די גרייכן. די שפּאַניאַלישע יידן האָבן זיך קוים געקענט צונויפרעדן מיטן רב. פריער האָט ישראלי בלוז געוואָלט דינגען די שול, דערנאָך, אַז פון די אַנדערהאַלבן מנינים זיינען געוואָרן דריי, האָט ישראלי גענומען רעדן וועגן אַפּקויפן די שול. ער האָט נישט אַפּגעלאָזט דעם רב, איז אים נאָכגעגאַנגען באַם דאַוונען, איז געקומען צו אים אין שטוב אַריין. דאָ האָט ער אים געבראַכט אַ קמיע, געשריבן אַף פאַרמעט, דאָ אַ גאַלאַן וויין, דאָ אַ „יד־אבשלום“ אויסגעהאַמערט אין זילבער, וואָס שטעלט אַפּ יעדע חולאַת און ברעכעניש אין די זייטן, אין דער חוּט־השדרה, אין די קני. דער רב האָט געפילט, אַז ער וועט זיך שוין פון דעם יידישן „איטאַליענער“ נישט אַרויסדרייען.

ס'איז געווען סוף יאַנואַר. אַ פרייטיק־צונאַכט. דער רב האָט נאָרוואָס געהאַט אַפּגעגעסן ס'פּלוימען־צימעס, און אַן אויפגעלייגטער זיך געבעטן באַם ווייב, וואָס האָט געוואָשן אין קיך די פאַר טעלער:

— שרהלע, האָסט אפּשר אַ היים גלעזל טיי?

— אפילו צוויי, — האָט זי אַריינגעשריען פון קיך.

זי האָט אַריינגעבראַכט צוויי גלעזער טיי מיט ציטרין. און ווי דער רב האָט אַ זופּ געטאָן דעם הייסן טיי און זיך צעקרעכצט פון תענוג, האָט די טיר זיך געעפנט.

— גוט שבת, רב! גוט שבת, רביצין!

דער צעוואַקסענער ישראלי איז אַריין מיט אַ גאַלאַן וויין, ווי מיט אַ סיגד. ער האָט דעם וויין אַוועקגעשטעלט אין מיטן טיש און זיך אַ רוק געטאָן אַף קריק, געוואָלט זען, וואָס פאַר אַן איינדרוק דאָס וועט מאַכן אַפן רב, אַף דער רביצין.

— וואו האָט איר גענומען אַ גאַנצן גאַלאַן וויין? — האָבן דער רביצנס

אויגן געלאַכט.

— גוטער וויין, רביצין, פרימע . . . פאַרזוכט, — איז ישראלי אַריין

אין קיך, האָט אַרײַנגעבראַכט דרײַ גלעזער און זײ אָנענגאַסן ווי צו הברלה. — נאָך אזא גלאַז ווײַן ווערט דער מענטש יינגער!

— וואָס שטייט איר אין מאנטל? — האָט די רביצן פאַרזוכט דעם ווײַן. — טאַקע גוטער ווײַן.

— דאָס האָב איך געמאַכט, — האָט ישראלי אויסגעטרונקען ס'גלאַז ווײַן מיט צוויי זופ.

ער האָט אַראָפּגעוואָרפּן פון זיך דעם מאנטל און האָט זיך צוגעזעצט צום רב. די פרעסע־ישע אויגן זײנען געווען פאַרלאָפּן מיט הייטלעך. ער האָט שוין פריער באַם עסן געהאַט שפּאַר אַרײַנגעגאַסן. און איצט האָט דער געטראַנק זיך געשפּאַרט אין מח אַרײַן. די צונג האָט זיך באַ אים געהויבן, ווי זי וואָלט זיך געלערנט רעדן. ער האָט געקוקט אַף דער רביצן און גערעדט צום רב:

— רב פון „תפארת ישראל“, הערט, רב, האָבן דאָך די אַבות — אברהם, יצחק און יעקב — געהאַט קעפּס־ווײבער, — האָט ישראלי נישט דערזאָגט. — ס'איז געווען פאַר מתן־תורה, — האָט דער רב אים געוואָלט אַרויס־העלפּן.

— נישט דאָס, רב, — האָט ישראלי געגלאַצט מיט די פאַרלאָפּענע אויגן. — כ'מײן — — — אז איינער האָט אַ קראַנק ווייב — — — און מער ווי איין ווייב טאָר היינט קײן ייד נישט האָבן, האַ, רב?

— מען טאָר נישט, ישראלי.

— און אז ס'ווייב איז קראַנק, איז פאַראַליוורט, איז גאָרנישט — — — מוז ער ס'גאַנצע לעבן בלײבן אָן אַ ווייב, — האָט ס'קול באַ ישראלין זיך געביטן, ווי באַ אַ קינד, ווען ס'וויל זיך פאַנגאָדערױינען.

— אז איינער האָט אַ קראַנק ווייב, ישראלי, און די קרענק איז נישט היילבאַר, געפינט מען באַ די אַחרונים אין שאלות־ותשובות, אז ער מעג זיך נעמען אַ פּילגש . . . מען געפינט עס אַפילו באַ ר' יעקב עמדן . . .

— און פאַרקערט, — האָט ישראלי, וואָס האָט זיך געשפּילט מיטן מוציא־מעסער, זיך מיטאַמאָל אַ שטעל געטאָן, אזא הויכער, אזא ברייטער, — און אז דער מאַן איז גוט אַף כפרות, וואָס דאַרף ס'ווייב טאָן?

— ס'ווייב? — האָט דער רב זיך אַ רוק געטאָן מיט דער אויסגעבעטער שטול און געקוקט מיט פאַרדאַכט אַף ישראלין. — ס'וויפּלטע גלאַז ווײַן האָסטו נאָר־וואָס אויסגעטרונקען?

— נייט אהיים און לייגט זיך שלאָפן, ישראל, — האָט די רביצן זיך
אויך אויפגעשטעלט.

— איר מיינט כ'בין שיכור? — האָט די צונג באַ ישראלין זיך געוואַקלט
און געטראַכט האָט ער, אַז די רביצן דאַרף האָבן אַ מאַן. — איך בין נישט
שיכור. כ'קען איך אַפילו איצט אַפציווילן די פינף הונדערט דאָלער פאַר
דער שול.

— אום שבת? — האָט דער רב זיך אויך אויפגעשטעלט.
ישראל, מיטן מעסער אין האַנט האָט אויסגעזען ווי אַ גזלן, וואָס קלייבט
זיך וואַרפן אַף זיין קרבן. דער מח האָט זיך באַ אים געהויבן, געשפאַרט
דעם קאַפּ אַלץ העכער און העכער. ער וואָלט דעם רב צונויפגעדרייט אין
דרייען און וואָלט אַוועק מיט דער רביצן, וואָס האָט אַזוינע לאַכעדיקע
אויגן. אַט איז די רביצן, זי רירט אָן זיין האַנט, נעמט פון אים צו ס'מעסער.
דער מח רירט שוין אָן די סטעליע. די רביצן העלפט אים אָנטאָן דעם מאַנטל,
עפנט די טיר:

— שלאָפט איך אויס, ישראל.

דער רב שרייט אים נאָך:

— אַזא שיכור! אַזא איטאַליענער!

אויסגעוואַרצלט

דעם דריי-און-צוואַנציקסטן דעצעמבער נאכמיטאָג האָט גענומען רעגערען, דערנאָך שנייען און פֿירן. עס איז געוואָרן קאַלט און גליטשיק. פֿאַר נאַכט איז לייזער, אַ צופֿרידענער, געפֿאַרן אַהיים מיט אַ ליידיק וועגעלע. ער האָט געהאַט באַזאָרגט אַלע זיינע קונדן מיט קוילן. לייזערס האַרץ, וואָס איז שוין אַלט געווען איבער זיבעציק יאָר, האָט אים גענאָגט. ס'האַרץ האָט געבענקט נאָך אַן עוקז בראַנפֿן. ער האָט אַ טרייב געטאָן מיט די לייצעס ס'פֿערד און גענומען אויסרעכענען אַפֿן סוף, ווי ער וואָלט אימיצן דערציילט, אַז אין שטוב שטייט אַ געמאַכטער שמאַלץ-הערינג, ס'געפינט זיך אַ פֿלעשל „סקאַטש“. געמאָלן פֿלייש האָט ער געפֿירט מיט זיך. ווי ער וועט אַהיימ קומען — שטעלט ער צו אַ פֿאַר קאַרטאַפֿל, פֿרעגלע אָפֿ דעם קאַטלעט — און די וועטשערע איז פֿאַרטיק. פֿונעם בלוין געדאַנק, אַז ער וועט באַלד אָפֿעסן, האָט דאָס נאָגעניש אַרום האַרץ נאָכגעלאָזט.

אַ טרוקענער שניי, אַ שטעכיקער, האָט זיך געדרייט און געהויבן איבער פיטקין עוועניו. גאַס, הייזער, דעכער, מענטשן — אַלץ האָט זיך געשלייערט אין שניי. זיך צונויפֿגענאָסן און געבלענדט די אויגן. לייזער, ס'פֿערד האָבן מער מיטן חוש, ווי מיט די אויגן, זיך גענומען אַריינדרייען אין קריסטאָפֿער סטריט. דאָרט האָט לייזער געוואוינט אין אַ הילצערן שטיבל אַף אַ ניט באַבויטן פֿאַרוואַרלאָזטן הויף. דאָרט הינטערן שטיבל אין אַ שטאַל האָט ער געהאַלטן דעם רויטן קאַשטאַן, וואָס איז פֿון אַלמקייט געווען בלינד אַף דעם רעכטן אויג.

פֿון קריסטאָפֿער סטריט איז אָנגעפֿאַרן אַ לאַסט-קאַטאַמאַביל, גרויס ווי אַ פֿאַרשנייט הויז. לייזער האָט געוואָלט אויסמירן דעם אָטאָמאָביל, וואָס האָט פֿאַרנומען די גאַנצע גאַס, האָט פֿאַרשטעלט די ראייה. און אידער וואָס, ווען, האָט לייזער אָפֿגעלאָזט די לייצעס, צעשפּרייט די הענט און די גאַס איז אים אַ פֿלי געטאָן אין די אויגן אַריין. ער איז געפֿלויגן פֿון דער קעלניע און זיך געחידושט, וואָס דוקא איצט, אַ מינוט פֿאַרן טויט, טראַכט ער וועגן דעם געמאַלענעם פֿלייש, וואָס איז אַראָפֿגעפֿאַלן פֿון וואָגן. אַז מענטשן האָבן זיך גענומען קלייבן, איז לייזער שוין געשטאַנען אַף די פּיס, אָפֿגעקלאַפט

פון זיך דעם שניי און געזוכט אַרום זיך דאָס פּוטערנע היטל מיט די אויערן-
דעקלעך. דער אַטאָמאָביל האָט געהאַט אָפּגעריסן פּונעם וועגעלע אַ שטיק
ראָד. ס'פּערד איז געשטאַנען אַף דריי פּיס און גערעוועט. דעם פּערטן
פּוס האָט דער קאַשטאַן געהאַלטן אין דער לופּטן, אים געהאַלטן ווי אַ פּרעמדן,
ווי אַ צוגעטשעפּעטן, נישט געוואוסט ווי נאָך מען ווערט פּון אים פּטור. דער
שאַפּער האָט געדעקט לייזערן אין דער מאַמעס מאַמען אַרײַן. לייזער איז
אים גאָרנישט געבליבן שולדיק, האָט געשריען איבער קריסטאָפּער סטריט,
איבער זיין סטריט.

— אזוי און אזוי, הינטישער זון, פאַרפּוילטע באַנאַנע, הילצערנער פּיס-
טאַלעט, מיט אַ פּנים, ווי מען שטעלט אַ פּוס אַ קאַץ אָפּן ווידל!

ס'איז אונטערגעקומען אַ פּאָליסמאַן. ערשט איצט האָט דער אַלטער
לייזער אַף ס'ניי גענומען דעקן דעם שאַפּער. גאַנץ קריסטאָפּער סטריט האָט
לייזערן מיטגעהאַלפּן. דער פּאָליסמאַן האָט קוים איינגעשטילט דעם עולם.
ער האָט אויסגעפּרעגט לייזערן, אויסגעפּרעגט דעם שאַפּער. דער אַטאָמאָביל
איז פאַרשוואונדן. שכנים, שכנישע יינגלעך האָבן געשלעפּט דעם צע-
בראַכענעם וואָגן צו לייזערן אָפּן הויף אַרויף. ס'פּערד, ווי עס וואָלט געווען
געפּענטעט, איז געשפּרונגען אַף דריי פּיס, נאָכגעשפּרונגען דעם וואָגן. דער
קאַפּ פאַרריסן, דער פּיסק פאַרשטומט. לייזער האָט געגלעט דעם קאַשטאַן
איבערן האַלדז, אַריינגערעדט אין אים:

— ס'פּעלט דיר נאָך צום בלינדן אויג אַ לאַמער פּוס!

לייזער האָט נישט געהערט, ווי שכנים האָבן אים געטרייסן:

— איר האָט נאָך גוט אָפּגעשניטן, לייזער! איר דאַרפט נומל בענטשן!

דערנאָך איז לייזער איינער אַליין געבליבן מיטן קאַשטאַן. אַ גאַנצן
בונט שטרוי האָט ער צעשפּרייט אונטערן פּערד, ס'געלענער זאָל זיין ווייכער.
דעם קראַנקן פּוס האָט ער אויסגעשמירט מיט טערפּענטיין. ער האָט אָג-
געשאַטן דעם קאַשטאַן אַן „אַברעק“, אים אָנגעגרייט אַ טרונק און איז אַרײַן
צו זיך אין שטוב. ס'האָט לייזערן שוין מער נישט געהונגערט. ער האָט
אין דער פינצטער אויפגעזוכט ס'פּלעשל „סקאַטש“, עטלעכע שפּאַרע צי
געטאַן און זיך גענומען אויסטאַן. ער האָט זיך איינגעדעקט און איז גלייך
איינגעשלאַפּן. ער איז אָפּגעשלאַפּן אַ נאַנצע נאַכט און אַ האַלבן טאַג. דעם
פּיראון-צוואַנציקסטן דעצעמבער האָט ער זיך ערשט אויפגעכאַפּט. ער האָט
זיך פּרובירט אויפהויבן און נישט געקאַנט. אַלץ האָט אים וויי געטאַן —

דער קרייז, די פלייצעס, די לונגען. הענט און פיס האָבן געשווערט, ווי זיי וואָלטן געווען געליימט. לייזער האָט ווידער איינגעדרימלט. האָט ער זיך אליין צעקערעכצט, צי ער האָט דערהערט, ווי די שטומע, קראַנקע היה וויינט אין שטאַל? לייזער האָט זיך אַ ריס געטאָן און זיך אויפגעזעצט. פונעם מויל האָט זיך געשפרייט אַ ווייסע פאַרע — אַ סימן, אַז אין שטוב אין גוט קאַלט. ער איז ווי עס איז אַרײַן אין די הויזן, אַרײַן אין די שײך און האָט גענומען מאַכן דעם אויוון. אין שטוב אין שוין געווען נאַכט, כאַטש אַרום די צוויי פענצטער האָט דער שניי נישט געלאָזט נאַכט ווערן.

לייזער האָט צוגעשטעלט טיי, צוגעשטעלט קאַרטאָפֿל אין די שאַלעכץ. ער האָט אַרויפגעוואָרפֿן אַף זיך אַ שמוישן רעקל און איז אַרויס פֿון שטוב. די קעלט, אַ שטעכיקע, אַ שאַרפע, האָט דעם זקן גענומען אויסטאָן אַ נאַקעטן. זי האָט זיך פֿאַרקליבן, ווי אַן עגבער, אין דער נאָז אַרײַן און די גרויע אויגן האָבן זיך אָפֿגעגאַסן מיט טרערן. ס'האַט פֿאַרפעלט אָטעם. די קעלט האָט געשפּיליעט די קנעפּלעך, געשליידערט שטיקלעך איז איבערן לייב.

ער האָט זיך קוים דערשלעפט אין שטאַל אַרײַן צום פּערד. דער קאַשטאַן האָט זיך צעוויינט. אין שטאַל איז שוין געווען גוט פינצטער. לייזער האָט אָנגעשאַטן אַ טאַרבע האָבער, איבערגעדעקט ס'פּערד מיט אַ קאָלדע און ביידע זיינען אַרום אַפֿן הויף. לייזער האָט זיך צערעדט:

— וואָס זאָנסטו צו אַזאַ פֿראַסט? צו אַזאַ קרירה? ס'איז דאָך סכּנת־נפשות! איך בין אויך קראַנק, פּערדל מיינס. מן הסתם עפעס אָפֿגעשלאָגן זיך פֿון נעכטיקן פֿאַל. און אַז דו ביסט אַ שטומע חיה, אַ שטומע צונג, איז וואָס? קראַנק ביסטו? וואָס וועסטו אליין ליגן אין שטאַל, ווען אין שטוב ברענט דער אויוון, ווען אין שטוב דרייט זיך אַרום דיין באַלעבאַס? איך בין קראַנק, דו ביסט קראַנק. צוזאַמען געשלעפט די קוילן, צוזאַמען געפֿאַלן — דאַרף מיר אָנשטיין צו זיין מיט דיר אין איין שטוב, ווען דו ביסט אַ חולה. הא, וואָס זאָנסטו, פּגירה מיינע?

ס'פּערד האָט זיך געהויבן איבער די דריי טרעפּלעך, זיך געהויבן אָף דריי פּיס. לייזער האָט עס אַריינגעפירט אין קיך אַרײַן, עס אַוועקגעשטעלט קעגנאיבער דעם צעברענטן אויוון. ער האָט צוגעשנאָלט די טאַרבע האָבער איבערן פּערדס אויערן און אליין האָט ער זיך געזעצט עסן הערינג מיט קאַרטאָפֿל.

לייזער האָט אַ שאַר געטאָן פֿון זיך ביידע טעלער, נישט געהאַט קיין

אפעטיט. ער האָט אַרײַנגעשלעפט ס'אײַזערנע בעטל אין קיך אַרײַן, אַראָפּ געוואָרפן די שיד און זיך אױסגעצױגן אַפן געלענער.

פונעם צעעפנטן אױוון־טירל האָבן זיך געשאַרט פּלאַמען, זיך צעלײגט איבערן דיל. לײזער האָט געקוקט אין די פּלאַמען, וואָס האָבן זיך געשפּײגלט אין די פאַרפרוידענע שױבן, געקוקט צום פאַרשלאָסענעם שופּלאַך, וואו ס'איז געלעגן דאָס ביכל מיט חובות.

דאָרט, אינעם שופּלאַך, איז געלעגן לײזערס אַ האַלב לעבן און אפילו ס'גאַנצע. די עטלעכע און דרײסיק יאָר, וואָס ער האָט פאַרבראַכט אין מלאַווע, זײנען שױן לאַנג געווען צעשטויבט. אין זכרון זײנען פאַרבליבן טאַטע־מאַמע, ברודער־שוועסטער. אַלע זײנען שױן לאַנג געווען אַף יענער וועלט. דערנאָך זײנען געשטאַנען דאַטעס, ווי מילשטיינער. לײזער ווערט אַ שמייסער־יונג. דערנאָך האָט ער חתונה, דערנאָך אַן אײגן געשאַפן, דערנאָך נױ יאָרק. איבער דרײסיק יאָר, ווי לײזער צעפירט איבער בראַנזוויל קוילן. אינעם חובות־ביכל איז אַלץ פאַרשריבן. דאָ אַף קריסטאָפּער סטריט האָט ער זיך אײנגעפונדעוועט — אַן אײגן שטיבל, אַז אײגן פערד־און־וועגעלע, אַן אײגענע חברה: „אַנשי פּוילן“.

הײנט איז „ניטול“. אין דער חברה „אַנשי פּוילן“ גרײט מען זיך צום אמתן פרעס. „ניטול“ שפּילן חברה אין קאָרטן. מען עסט געבראָטענע קאַטשקעס און מען פאַרטרינקט מיט ביר. לײזער וועט היי־יאָר „ניטול“ בלייבן באַ זיך אין שטוב. ס'איז נישט מער פאַר זײנע כחות. צײט ס'ווייב איז אים געשטאַרבן — און זי איז שױן טױט דרײ יאָר — האָט ער זיך אָנגעהויבן אױסצואוואָרצלען. פון שטיבל איז געוואָרן אַ חורבה, מען קאָן עס נישט דערהײצן. דער קאַשטאַן איז בלינד געוואָרן אַפן רעכטן אױג, בלינד געוואָרן פון אַלטקײט. און איצט דאָס נײע אומגליק. נעכטן נאָך דעם פאַל איז ער נאָך געווען זשוואַווע. הײנט — איז ער אַ צעבראַכענער שאַרבן.

אין קיך איז אַלץ פינצטערער געוואָרן. די אױוון־פּלאַמען האָבן אַריבער־געטראָגן ס'פערד אַף דער וואַנט, וואָס לעבן בעטל. איבער לײזערן האָבן זיך געהויבן אַ האַלדז, אַ קאַפּ, אַ טאַרבע, ווי ס'פערד וואָלט זיך געלײגט איבער אים. ס'איז אים געוואָרן אומהײמלעך. ער האָט זיך גענומען רוקן צום פאַרענטש, וואָס ווײטער פונעם פערד. מיטאַמאָל האָט ער אַראָפּגעכאַפט פון דער וואַנט אַ כײטש, זי אַ הויב געטאַן איבערן פערדס קאַפּ און זיך צעשריען:

— גיי מיר אוועק פון די אויגן!

ס'פערד האָט זיך איבערגעשראָקן, זיך אַ שטעל געטאָן אַפן קראַנקן פּוס און זיך צעוויינט. לייזער איז אַראָפּ פון געלעגער, אַרומגעכאַפּט ס'פּערד באַם האַלדז, עס נעגלעט, עס געטוליעט צו זיך:

— נו, וויין נישט, פּגירה מיינע, נו, וויין נישט! איך בין קראַנק, דו ביסט קראַנק — מיר האָבן ביידע שוין אויסגעווירטשאַפּט.

די פּלאַמען האָבן אַריבערגעטראָגן לייזערן מיטן פּערד אַף דער וואַנט. מען האָט אָנגעקלאַפּט אין טיר און זי גלייך געעפּנט. צוויי לאַנדסלייט לייזערס, וואָס זיינען געקומען מבקרה־חולה זיין אים, זיינען געבליבן שטיין באַם אַריינגאַנג. זיי האָבן געקוקט אַף לייזערן, געקוקט אַפּן פּערד און זיך צעלאַכט: — וואָס איז, לייזער, האַסט דיר שוין קיין בעסערן ביי־שלעפּער נישט

געקאָנט צוזוכן?

לייזער האָט געקוקט אַף זיינע לאַנדסלייט, נאָרנישט געענטפּערט און געשאַקלט מיטן קאָפּ.

איין דער נאכט פון ניטור

דער קלימפער פון די לויזפארקיטעוועטע שויבן אין די פענצטערראמען האט אָנגעזאָגט, אז אַ וואָגן קומט אָנצופאַרן. באלד האָט זיך בורעק אַ ריס געטאָן פון אונטערן טיש. דער הונט, מיט די אָנגעשטעלטע אויערן, האָט זיך פריער אַ צי געטאָן אַף די הינטערשטע פיס, דערנאָך אַף די פּאָדערשטע, און אזוי, אַ צעפּלויגענער, האָט ער זיך פאַר אַ ווייל איינגעהערט. און אז דער וואָגן-געקלאַפּער, וואָס האָט שוין געהאַט צעטרייסלט אויך די ווענט, האָט זיך גענומען טראָגן איבערן הונטס חוט-השררה, האָט ער מיט איין שפרונג זיך אָנגעשפּאַרט מיט די פּעדערשטע לאַפּעס אָן דער טיר. שטיקלעך ריחות, ווייטע, באַקאנטע, האָבן זיך צו אים דערטראָגן דורך די טיר-שפּאַלטן, דורך דער קליאַמקע. דער הונט האָט געקראַצט אַרום דער קליאַמקע מיט די נעגל, געפייקלט מיט די לאַפּעס און פון די זייטן, וואָס האָבן זיך געהויבן, ווי בלאַז-זעק, האָט זיך געטראָגן אַ וואָרטשעריי.

שרה-לאה, אַ יידענע, ווי אַ מאַנסביל, וואָס איז געשטאַנען מיט פאַר-קאַשערטע הענט און האָט פאַרקנאַטן אַ דייזשע ברויט, האָט אַ רוח געטאָן די דריי יינגלעך, וואָס האָבן זיך געשפּילט אַפּן פּיעקעלעק:

— לויפט נאָר אַרויס, קינדער, לויפט נאָר, דער טאַטע, דאַכט זיך, איז שוין דאָ קריק.

די יינגלעך, איינס קלענער פונעם צווייטן, האָבן זיך אַראָפּגעקליקלט פונעם פּיעקעלעק און, ווי זשעבּקעלעך, זיך אַ שאָט געטאָן צו דער טיר, וואָס דער הונט האָט פונקט דעמאָלט געהאַט געעפנט. אַ ווייסער וואָלקן, וואָס האָט זיך אַריינגעריסן אין שטוב אַריין, אָנגעיאָגט אַ קעלט, האָט מיט-געבראַכט ס'בילן פונעם הונט, ס'געשריי פון די יינגלעך:

— ס'שנייט! מאַמע, ס'שנייט!

אַ טרוקענער, שטעכיקער שניי האָט געקערט דעם הויף, אָנגעבלאַזן דאָ אַ פּריזמע, דאָרט אַ פּריזמע, זיי איבערגעלאָזט, ווי פאַרשנייטע קברימלעך.

יאַסקע זאַמדפירער, מיט אייז-צעפּלעך אין דער באַרד, אין די וואָנצעס, האָט מיט איין האַנט גענלעט דעם הונט, און מיט דער צווייטער האָט ער

אויסגעשפאנט די אָקסן פונעם וועגעלע. זיינע דריי יינגלעך זיינען באַפאלן ס'וועגעלע. זיי האָבן אַראָפּגעשלעפּט אַ בלעך נאַפּט, אַ היטל צוקער, אַ קעל-בערנעם געשלידער, אַ געפרוירענעם, וואו די לונג איז געווען בלוי און די לעבער שוואַרץ. יאָסקע האָט אַרײַנגעפירט די אָקסן אין שטאַל אַרײַן. באַלד איז אָנגעקומען שרה־לֵאָה מיט אַ שאַף געקעכץ. די הונגעריקע אָקסן האָבן ביידע מיט אַמאָל אַ שטעק געטאָן די מאָרדעס אין שאַף אַרײַן און זיך צעקלאָפּט די קעפּ. ביידע האָבן פאַרשאַרצט די ליפּן, אויסגעשטירעט די ציין און זיך ביידע צערעוועט:

— מוֹדוֹ!

— אָקסן בלייבן אָקסן, — האָט שרה־לֵאָה אַראָפּגעשלעפּט די אַרבל איבער די נאַקעטע הענט און העכער פאַרנומען די פּאָלעס אין סטאַן אַרײַן.

— וואָס אזוי פרי היינט, יאָסקע?

— ס'איז דאָך ניטול, — האָט יאָסקע אָנגעשטופּט צווישן די ליטערלעך

היי, — און ניטול איז די גלייכסטע זאך צו זיצן באַ זיך אין שטוב.

— ביסט אַ מבין, ווי ס'בלאָזט? — האָט ס'ווייב מיט אויסגעקרימטע

פינגער אַראָפּגענומען די אייז־ליכטלעך פונעם טאַנס באָרד. — ס'פאַרנעמט זיך אַף אַ זאווערובע.

יאָסקע האָט נישט געענטפערט. ער איז כּטבע געווען אַ שווייגער. זומער

האָט ער געהאַלטן אין אַרענדע דעם שררהשן סאָד. ווינטער — האָט ער צוויי און דריי מאָל אַ וואָך אַרײַנגעפירט קיין זשמיגראָד אַ וועגעלע ווייסן זאַמד.

פון ביידע פּרנסות איז קוים געווען אַ קאַרטאָפּל און אַ שטיקל געשמילץ.

און אז צווישן די טאַטרען־בערג האָט זיך אוועקגעשטעלט אַ שווערער ווינטער

— האָט מען געהונגערט. און כאַטש יאָסקע איז דאָ אין טאָל צווישן די

בערג געבוירן געוואָרן, דאָס שטיבל מיטן שטיקל לאַנד האָט ער געירשנט

פונעם פּאָטער, מיט די באַרג־פּויערים איז ער צוזאַמען געוואַקסן — איז דאָס

אַלץ אָבער נישט גענוג געווען יאָסקע זאָל זיך פילן היימיש אין אַ חגאַ. און

אין דער נאַכט פון ניטול איז אים גאָר באַפאלן אַן אימה. מיטן אָונט האָט

ער פאַרקייטלט די לאַדנס, פאַריגלט די טירן, געזען ס'זאָל פרי נאַכט ווערן.

מאַן און ווייב זיינען אַרויס פון שטאַל. פאַרחידושטע האָבן זיי זיך

אַרומגעקוקט, ווי מען וואָלט באַ זיי צוגענומען דעם פאַרנאַכט. אין די בערג

איז שוין געווען נאַכט. אַ שנייאיקע נאַכט, אַ קאַלטע, גאָר אַ קאַלטע. דער

ווינט, וואָס האָט געקערט דעם שניי, אָנגעשאַטן בערג און בערגלעך, האָט זיך

געטראָגן מיט אַ פאַרשטיקט פּיפּעריי.

— ווי געפעלט דיר א „באָזשע נאַראָדזעניע“? — האָט שרה־לאַה אַ שלעפּ געטאָן דעם מאָן. — נישט אַנדערש, ווי דער יוזל זייערער האָט זיך אויפגעהאַנגען! קום, ביסט דאָך הונגערעק!

די היץ, וואָס האָט זיך געטראָגן פונעם אויסגעהייעצטן באַט־אויבן פון דער ברייטער קיך, האָט געשמאַלצן דאָס געפּריר אַף די שויבן, האָט צענומען יאָסקעס דורכגעפרוירענע גלידער. און אַז ער האָט אָפּגעדאוונט מעריב האָט שרה־לאַה שוין געהאַט אַוועקגעשטעלט אין מיטן טיש אַ שיסל פאַריקע קאַרטאַפּל, אַ שיסל קרויט. דער עולם האָט זיך געזעצט אַרום טיש, גע־טונקען די בלעכענע לעפל אין די שיסלעך, זיי געהויבן צו די מיילער. און אין דער גרויסער וואַרעמער שטוב איז געשטאַנען אַ כראָמשקען, אַ געקרויץ פון ציינער. מען האָט כמעט ווי נישט גערעדט, נאָר געקייט. נאָכן עסן איז יאָסקען באַפאַלן אַ מידקייט. ער האָט זיך אַ רוק געטאָן מיטן בענקל צום אויבן און אַפּערגעוואָרפן די פיס. ס'קליינוואַרג זיינען באַפאַלן דעם פּאַטערס שווערע שטיוול, געשלעפט פאַר די טילקעס, פאַר די נעז, זיי קוים אַראָפּ־געצויגן. יאָסקע האָט פון גרויס תענוג זיך אַזש צעקערעכצט. און אַזוי קרעכצנדיק האָט ער גענומען דערציילן וועגן אַמאָליקע צייטן, וועגן דעם ווי די באַרג־פּויערים האָבן אינעם „הייליקן מיטוואָך“ אויסגעפּוצט אַ שטרויענעם יודאָש אין אַן אַטלעסענער קאַפּאָטע, אין אַ שטריימל. זיי האָבן אים צור־געקלעפט אַ געלע באַרד און מיט גרויס פאַראַד האָבן זיי אים דערטרונקען אַט דאָ הינטערן פענצטער אין דער וויעסלאַקע. ער, יאָסקע, האָט זיך באַ־האַלטן אַפן בוידעם און זיך צוגעקוקט צו דער פּראָצעסיע.

דער ווינט האָט זיך אַ שפּאַר געטאָן אין די לאַדנס, פאַרקראַכן מיט אַ היילן אין קוימען, אַז ס'קליינוואַרג האָט פון מורא זיך גענומען צונויפרוקן. דער פּאַטער, וואָס האָט שטענדיק געשוויגן, האָט נאָך דערציילט, דער־ציילט. ס'ווייב האָט זיך געחידושט, די קינדער האָבן זיך געחידושט. די צעשמיסענע באַקן האָבן אַרויסגעפּלאַמט פון דער שוואַרצער באַרד און אַז די אויגן האָבן זיך באַ אים גענומען קלעפּן, האָט ער זיך מיטאַמאָל, ווי אַ וועק געטאָן, זיך דערמאַנט:

— מען דאַרף געבן די אָקסן אַ טרונק.

— איך וועל גיין, טאַטע, — האָט דער צוועלף־יעריקער שלמה זיך אַ שטעל געטאָן. — איך מיט פּישלען.

און אַז דער צען־יעריקער פּישל איז שוין געשטאַנען גרייט, האָט דער אַכטייעריקער הערשל זיך אַ ריס געטאָן:

— און איך וועל טראָגן די לאַמטערנע!

מען האָט פון איבערן אויוון אַראָפּגעשלאַפּט אַ לאַמטערנע מיט פאַר-
קאָפּטשטע שייבלעך. מען האָט אָנגעצונדן אַ שטיקל ליכט און אַלע דריי
זיינען אַרויס מיט אַ געלויף און אַ געפילדער.

ס'איז שוין געווען גוט פינצטער. און פון דער פינצטערניש איז אָנ-
געלאָפּן אַ שנייאיקע קעלט, פאַרלאָפּן דעם וועג און מיט אַ רעווען זיך געוואָרפּן
אַף די יינגלעך. דער ווינט האָט אויסגעלאָשן די לאַמטערנע, צעבלאָזן די
מלבושימלעך און איבער די לייבער זיינען געקראַכן בייםיקע שטיקלעך קעלט.
זיי האָבן זיך קוים דערשלעפּט צום שטאַל. און אז זיי זיינען שוין געשטאַנען
אינעווייניק און אַ בהמהשע וואַרעמקייט האָט אַ שלאָג געטאָן אין די פּנימער
אַריין, האָט שלמה אַ געשריי געטאָן צום יינגסטן ברודער:

— עפּן די לאַמטערנע, גיכער!

ער האָט אָנגעריבן אַ שוועבעלע, אָנגעצונדן דאָס שטיקל ליכט און
אויפּגעזוכט דעם הילצערנעם עמער. באַם אַריינגאַנג איז געשטאַנען אַ פּאַס
וואַסער אַרומגעלייגט מיט בהמה מיסט. שלמה האָט אָנגעשעפּט אַן עמער
וואַסער און עס צוגעטראָגן צו די אָקסן:

— טרינקט! טרינקט!

און ווי דער ערשטער אָקס האָט אַריינגעצויגן דעם עמער וואַסער און
פון זיין פּיסק האָבן זיך געצויגן וואַסער-לייצעס, האָבן די ברידערלעך —
פּישל און הערשל — זיך צעשריען:

— ס'ברענט!

אַ קופּקע היי, וואָס איז געלעגן לעבן דער פּאַס וואַסער, האָט געברענט.
שלמה האָט זיך נישט פאַרלוירן. ער האָט גענומען גיסן עמערס וואַסער אין
היי אַריין. און אז די אָקסן האָבן אָנגעהויבן מריטשען, זיך געשראַקן פאַרן
פּיער, האָט שלמה אַ געשריי געטאָן צו די ברידער:

— פּירט זיי אַרויס, די אָקסן, פּירט זיי אַרויס!

באַלד זיינען אָנגעלאָפּן יאָסקע מיט שרהרלאַהן. מען האָט געגאַסן
וואַסער. און אז מען האָט דערשטיקט ס'פּיער מיט נאַסע פּלאַכטעס, מיט
דערעס, און אז מען האָט דעם כעס אויסגעלאָזט צום קליינוואַרג, געשלאָגן
אַלע דריי וואו ס'האָט זיך געלאָזט, האָט די מוטער זיך געטרייסט:

— נאָך גוט, וואָס זיי האָבן געהאַט שכל אַרויסצוטרייבן די אָקסן!

— וואָס גלאַצסטו מיט די אויגן, ווי אַ קו וואָס קעלכט זיך? — האָט

דער פאָטער אַ נעם געטאָן שלמהן פארן קאלנער און אים אַ שיק געמאָן צו דער טיר. — גיי, פיר אַריין די אָקסן!

שלמה האָט זיך געזוימט, געזוימט. און אַז ער איז נישט קריקגעקומען, זיינען אַלע אַרויס פון שטאָל. די מוטער האָט גענומען רופן: „שלמה! שלמה!“ ס'האָט זיך בלוזן דערטראַגן אַ ווידערקול. און אַז די מוטער האָט אַפּ ס'ניי גענומען רופן, האָט יאָסקע זי אַריבערגעשריען:
— שלמה, וואו ביסטו, שלמה?

שלמה איז אָנגעקומען. ער איז געשטאַנען אַ פאַרסאָפּעטער, אָן אָטעם. ער האָט געזויינט:

— די אָקסן זיינען ערגעץ פאַרקראָכן!

— פאַרקראָכן? — האָט יאָסקע זיך אַ וואָרף געמאָן אַפּן יינגל, אים געשלאַגן, אים געטראַטן. — אָן די אָקסן וועט מיר אויסקומען צו גיין איבער דער מדינה נאָך בעטל-ברויט!

— גענוג געשלאַגן! — האָט די מוטער זיך אַריינגעריסן צווישן יאָסקען און דעם יינגל. — וועסט דאָך אים דערהרגענען, מערדער!
יאָסקע האָט זיך געלאָזט מיטן פעלד. ער האָט געטריבן דעם הונט, געשריען:

— בורעק, די אָקסן! וואו זיינען די אָקסן?

דער הונט איז מיט אַ בילעריי געלאָפּן אַפּ אַ פריער. אַזוי איז יאָסקע אָפּגעגאַנגען איבער אַ מייל, אַרויס פון די כחות. ער האָט זיך אומגעקערט און איז אַריין אין שטוב. די קינדער האָט מען אַפּ די אויגן נישט געזען, ווי זיי וואָלטן זיך פאַרשטעקט אין די נאָרעס. שרה־לאה האָט זיך געבעטן כאַס מאַן:

— גלויב מיר, אַז די אָקסן וועלן זיך אָפּזוכן. גיי שלאָפּן.

יאָסקע האָט נישט געענטפערט. ער האָט זיך אַוועקגעלייגט אין די קליידער, זיך געדרייט, געקרעכצט און געליטן, וואָס די זאַווערוכע לייגט אין וועלטן, וואָס ס'איז ניטול, וואָס אין ניטול צעהוליעט זיך דער נישט־גוטער, פירט אַרויס אָקסן פון שטאָל.

פאַרטאָג איז שוין יאָסקע געווען אַפּן וועג צו די טאַטרען־בערג. דער הונט אַפּ אַ פריער. יאָסקע האָט געזוכט אַ סליאַד. די זאַווערוכע האָט שוין געהאַט נאָכגעלאָזט. בלוזן שנייעלעך האָבן זיך געהויבן אין דער בלוויקייט, געבלענדט די אויגן, פאַרווישט די טריט פון די קראַען־לאַפּעס.

יאָסקע האָט קיין סליאַד נישט געפונען. און מיטאַמאָל האָט דער הונט

זיך צעבילט. באם שטיינערנעם אַפּריס זיינען געלעגן די אַקסן אַף די הינטערשטע פּיס — ווייסע אַקסן מיט פאַרריסענע מאָרדעס. איבער די אַקסן האָבן זיך געטראָגן קראָען. דער הונט האָט זיך צוגעזעצט און זיך צעוואָיעט. יאָסקע האָט זיך אַ לאָז געטאָן צום אַפּריס. אַ קאָפּ איבער אַ קאָפּ. דאָס רעווען פאַרגליווערט אין די צעעפּנטע פּיסקעס. די פּעדערשטע פּיס פאַרריסן, ווי אַ קאָפּיע צו טאָן. אזוי זיינען די אַקסן געלעגן פאַרגליווערטע, געפרוירענע, ווי אויסגעהאַקטע פּונעם שטיינערנעם אַפּריס.

יאָסקע האָט זיך אַ לאָז געטאָן צום אַפּריס. אַ קאָפּ איבער אַ קאָפּ. דאָס שטיין אַ פאַרגליווערטער, קיין כּח נישט געהאַט אַפּצוטרייבן די פאַרשאַלטענע נשמות, די קראָען, וואָס האָבן זיך געדרייט אין דער לופטן מיט אַ קראַקעריי. בלויז דער הונט, וואָס האָט דערשמעקט אַרום זיך דעם טויט, האָט גע־דרייט מיטן עק, פאַרריסן די מאָרדע איבערן שניי און זיך אומגעהאַריש צעבילט.

.1935

אין צוואנציק מינוט

דורכן אָפענעם אייזערנעם טירל איז פריער אַרויס קעפטן — אַ ברוינער, געוויקסיקער הונט, גרויס ווי אַ וואָלף. נאָך אים — דער באַלעבאָס, ברינאָ, אַ דאַרער, געבויגענער אונגאַר, דער דזשעניטאַר פון אַ פינף־שטאַקיס הויז, וואו די פענצטער זיינען אַרויסגעאַנגען אי אַ פּראָספעקט עוועניו, אי אין קראָטאַנאַ פאַרק אַרין.

ברינאָ האָט מיט ביידע הענט געשלעפט אַ גומענע קישקע צונויפגעוויקלט ווי אַ ראָד. ער האָט אָפגעשרויפט די וואַסער־מוטערקע, פאַרפעסטיקט די קישקע און זיך געהירושט, וואָס פון איין זונטיקדיקן טאָג האָט זיך אָנגעקליבן אַרום הויז אַזוי פיל שמוץ און אָפפאַל.

ברינאָ האָט צעוויקלט די קישקע, וואָס האָט זיך געצויגן לענגאויס דעם טראָטוואַר. די קישקע האָט געקילט די הענט, זיך געדרייט, ווי אַ שלאַנג. וואַסער האָט אַ שפּריץ געטאָן פונעם מעשענעם שנויץ. די צעפלוגענע טראָפנס זיינען צוריקגעפאלן אין דעם שטילן פאַרטאָג מיט אַ טעמפן קלימפער. ברינאָ האָט געזוכט דעם הונט.

קעפטן איז געזעסן באַם אייזערנעם פלוים, וואָס איז קעגנאיבער דער נאַס, געזעסן אַן אויפגעהייטערטער אַף די הינטערשטע לאַפעס. ער האָט געשטעקט די נאָז צווישן די אייזערנע שטאַכעטן, געהויבן די אויערן, אויפ־געכאַפט ריחות, אויפגעכאַפט טריט און שטיקלעך קולות, וואָס האָבן זיך געטראָגן פון הינטער די געמויערטע ווענט.

דער צווייעריקער קעפטן האָט געבענקט נאָך דער רויט־האַריקער פרענסיס. און אַז אַן אייזערנער שטאַכעטן־פלוים האָט אים אָפגעטיילט פון איר, איז וואָס? ס'איז גענוג געווען קעפטן זאָל פאַרמאַכן די אויגן, אַנ־שפיצן די אויערן — און אויס פלוים, אויס שטאַכעטן. מיט איין שפּרונג איז ער לעבן פרענסיסעס קעלער־שטוב. פון הינטער דער טיר, פון הינטער דער געמויערטער וואַנט, ציטערט די ערד, ציטערט דער דיל. ס'טראָגן זיך שטיקלעך קולות פון קעפטענען צו פרענסיסן, פון פרענסיסן צו קעפטענען. דעם הונטס צעבאַרשטע פעל בערגלט זיך אַרום די ביאָדרעס, אַרום קאַרק. דער

וויידל רוט נישט — בייגלט זיך, ווינט זיך, הויבט זיך, ווי א לירע, וואָס שיקט ליבע־סינגאלן. די שאַרפע רייס־ציין דעקן זיך אָפּ, בליצן פון ווייסקייט, לאָזן אַרויס אַ גרימערין, וואָס טראָגט זיך פון די געדערס, טראָגט זיך איבערן רוקנביין מיט אַ פרייד־רוף.

אַזוי האָט זיך דער צוויייעריקער קעפטן געיאָגט נאָך דער אַנדערהאַלבן־יעריקער פרענסים, זיך געיאָגט באַטאָג, באַנאַכט, געטריבן פון איר פּלויט די שכנישע הינט. ברינגאָ האָט נישט איינמאָל געריסן קעפטענען די אויערן, אים געשלאָגן מיטן פּאַסעק, אָנגעזאָגט זיך נישט צו יאָגן נאָך פרענסים. ס'האָט נישט געהאַלפּן. און אז ברינגאָ האָט איצט דערזען, ווי דער הונט שטייט באַם פּלויט און בילט אין דער שטיל, רופט פרענסים, האָט ער פון כעס אָנגעשטעלט די קישקע, גענומען צילעווען אין כלב, אַרויסגעלאָזט אַף אים איין וואַסער־פּייל נאָך דער צווייטער.

קעפטן האָט זיך אַ ריס געטאָן מיט אַ בילערין, זיך גענומען דרייען פריער אין אַ רעדל, דערנאָך אין אַ ראָד. פונעם קאַלטן וואַסער איז דער הונט קלענער געוואָרן. די מאָרדע געבויגן צו דער ערד, דער וויידל צווישן די הינטערשטע פיס, ווי די גאַנצע גבורה וואָלט מיטאַמאָל פון אים אָפּגערונען. דאָס האָט בלויז אָנגעהאַלטן אַ ווייל.

קעגנאיבער דער גאַס האָט זיך געעפנט נאָך אַן אייזערן טירל. ס'איז אַרויס מיסעס שלייכער, אַ געוויקסיקע דייטשקע, מיט פּלייצעס, ווי באַ אַ מאַנסביל. די האָר אַרומגענומען מיט אַ ווייס דרייעסיק טיכל. אין איין האַנט האָט זי געהאַלטן אַ גומענע קישקע, אין דער צווייטער — אַ בעזעם. נאָך איר — די רויט־האַריקע פרענסים, וואָס איז געווען ברייטער ווי העכער. מיסעס שלייכער האָט אַוועקגעלייגט די גומענע קישקע און מיטן בעזעם אין דער האַנט האָט זי זיך אַ שטעל געטאָן אין מיטן טראָטואַר.

— גוט מאָרגן, שכן ברינגאָ.

— גוט מאָרגן, מיסעס שלייכער, — האָט ברינגאָ אַ קערעווע געטאָן די קישקע־שנויץ אין רינשטאַק אַרין און אַליין איז ער נישט איינגעשטאַנען, ווי די וואַסער־קישקע וואָלט אים מיטגעשלעפּט. — ס'זעט אויס, מיר וועלן האָבן אַ שיינעם טאַג היינט.

— ס'זעט אויס, שכן ברינגאָ.

ביידע האָבן געקוקט צום קראַטאַנאַ־פאַרק, וואָס איז געשטאַנען אינעם דורכזיכטיקן יוני־באַניגען, אַ גרינער, אַ צעבליטער. ברינגאָ איז געווען אומ־רואיס. שוין חדשים ווי ס'האַרץ האָט אים געצויגן צו דער מיסעס שלייכער.

בא דער ארבעט, — און נישט בלויז בא דער ארבעט, — אפילו נעכטן אין קלויסטער, ווען ער האָט געוואָלט טראַכטן וועגן גאָט, וועגן דער הייליקער מוטער, איז אים, ווי אַף צו להכעים, בלויז מיסעס שלייכער געקומען אַפן זינען. אַזא הויכע, אַזא געוויקסיקע. און אַז זי לאַכט, ציטערן אונטער איר די שטיינער, דער טראַטואַר. שטערט אָבער, וואָס קעפטן יאָגט זיך נאָך פרענסיסן. עס קומט אויס, אַז ער, ברינאָ, קעפטנס באַלעבאָס, איז נישט בעסער פונעב הונט.

און ווי דער דאָרער אוננאָר האָט אָנגעהויבן פּילאָזאָפּירן, האָט מיסעס שלייכער זיך אַ יאָג געטאָן מיטן בעזעס צו די הינט. זי האָט אָפּגעמאַסטן קעפטענען מיטן בעזעס, קוים אָפּגעריסן פון אים איר פרענסיסן און זיך צעשריען מיט אַ געלעכטער :

— ס'מידל וויל ער מיר פטרן !

קעפטן האָט אַ שטשירע געטאָן מיט די ציין, עטוואָס אויסגעבויגן די הינטערשטע פּיס, ווי ער וואָלט זיך געקליבן אַ שפּרונג טאָן. עס האָט אים איצט מער נישט געאַרט. מעג דער באַלעבאָס רייסן די אויערן, שלאָגן מיט דעם פּאַסעק, מעג די מיסעס שלייכער שלאָגן מיטן בעזעס — ער וועט נישט אָפּטרעטן, וועט זיך נישט לאָזן צינעמען פרענסיסן. אַ רציחה איז אין אים אויפגעגאַנגען. און ווי די רציחה האָט אים געטריבן פון אָרט, האָט מיסעס שלייכער אַן עפן געטאָן ס'אייזערנע טירל, אַריינגעלאָזט פרענסיסן און פאַרמאַכט נאָך איר ס'טירל אַף אַ שלאָס.

קעפטן איז אַף אַ רנע געבליבן שטיין. ס'גאַנצע בלוט האָט זיך אים אַ שפּאַר געטאָן אין דעם אויסגעבויגענעם רוקנביין, וואָס איז מיטאַמאַל געוואָרן לאַנג און דין. ער האָט זיך אַ יאָג געטאָן. די לידיקע גאַס איז איינגעלאָפּן אונטער אים אין אַ פאַרשפיצט הינטיש געאַייל. ער האָט קונציק דורכגעשטופּט דורך די אייזערנע שטאַכעטן פּריער די מאַרדע מיטן האַלדז, דערנאָך דעם בויך ביז צו די ביאָדרעס און ער איז געבליבן שטיין. די צוויי אייזערנע שטאַכעטן האָבן זיך אים איינגעשניטן אין די ביאָדרעס, נישט דורכגעלאָזט דעם הינטערשטן טייל קערפּער. דאָס האָט נאָך פאַרגרעסערט אין אים די רציחה. ער האָט גענומען וואַרפן מיט די הינטערשטע פּיס, זיי געשלידערט. ער איז זיך פאַרגאַנגען אין אַזא וואַיען, אַז נישט בלויז דער פּרימאַרגן האָט אויפגעציטערט, נאָר די גאַס האָט זיך גענומען וועקן. אין די צעפנטע פענצטער האָבן זיך באַוויזן פאַרשלאָפענע פּנימער. מען האָט גע-
נומען געבן עצות אי ברינאָן, אי דער מיסעס שלייכער :

— ניסט אים אָפּ מיט קאַלט וואַסער.

— עפנט ס'טירל!

— רופט די „עס. פי. סי. עי“.

די איבערנעשראָקענע מיסעם שלייכער האָט אַ אַ פריער געשטעלט דעם בעזעם-שטעקן, זיך געשארט צום טירל. זי האָט עס אויפגעשלאָסן און געעפנט. דער הונט, וואָס איז געשטאַנען מיט די פּאָדערשטע פיס אַ טרעפּלעך, איז געבליבן הענגען צווישן די שטאַכעטן. צי פון שרעק, צי דערפאַר, וואָס ער האָט דערזען דעם שונא זיינעם, די מיסעם שלייכער, קעפטן האָט זיך מיט אַזאַ געבילעריי, מיט אַזאַ געאייילעריי גענומען וואַרפן און שליידערן, אַז דער בויך איז געפאַלן אַר די פאַרשפיצטע שטיקלעך אייזן, וואָס האָבן זיך, ווי טשוועקעס, געהויבן צווישן די שטאַכעטן.

דער הונט האָט געבלוטטיקט, געוואָיעט און געבלוטטיקט און נישט געקאַנט אַרויס. ברינגאָ האָט אים געוואַשן מיט קאַלט וואַסער, אים געגלעט דעם רוקן, דעם פאַרשווילטן בויך, אים געגלעט די אויערן און זיך געבעטן באַ אים:

— נו, קעפטן, באַרוואיק זיך, קעפטן, וועט מען דיך אַרויסנעמען.

דער הונט האָט געקוקט מיט די פאַרלאָפּענע אויגן אַפן באַלעבאָס און זיך באַרוואיקט. דאָס האָט אָבער בלוז אַנגעהאַלטן אַ ווייל. און ווי אַ פאַר-וויינט קינד, וואָס דערמאַנט זיך, אַז מ'האַט עס אומזיסט געשלאָגן, נעמט נאָך העכער וויינען, אַזוי האָט דער הונט פון מאָל צו מאָל אַרויסגעלאָזט אַן אומגעהאַריש וואָיען. און אַז פּרענסים האָט אים געענטפּערט, האָט זיך קעפטן גענומען שליידערן מיט די לעצטע כחות, זיך געוואַרפן, ווי אַ פאַר-קוועטשטע חיה אין אַ פאַסטקע.

די גאַס איז געוואָרן שוואַרץ פון מענטשן. עס זיינען זיך צוגנויפגעלאָפן פריער יונגוואַרג, דערנאָך — מענער, פרויען, פּאָליסלייט. קיינער האָט נישט געוואוסט, ווער עס האָט געגעבן אַ פייער-אַלאַרם. מיט אַ פייעריי, מיט אַ קלינגעריי, זיינען אַנגעפאַרן, ווי מחבלים, איין פייער-מאַשין נאָך דער אַנדערער. פונעם געשייערטן קופער האָט דער פרימאָרגן געציטערט און גע-בלענדט. עס זיינען אַנגעלאָפן די צער-בעלי-חיימניקעס אין אַ ווייסן אַטאָ-מאַביל, קליין און קיילעכדיק ווי אַ שפּילצייג.

צוויי פייערלעשער האָבן מיט שטאַלענע שטאַבעס אָפּגעבויגן די שטאַ-כעטן, וואו קעפטן האָט געשטעקט. דער הונט, אַן אויפגעלאָפּענער, האָט זיך נישט גערייט פון אָרט. די צער-בעלי-חיימניקעס אין לעדערנע הענטשקעס ביז איבער די עלנבויגנס, האָבן אים אַנגעטאָן אַ דראַטענעם שלאָס אַרום

מויל. אין צווייען האָבן זיי אים אַ כאַפּ געטאָן. דער אויפגעלאָפּענער הונט האָט אויסגעזען קליין און נעבעכדיק. זיי האָבן אים אַריינגערוקט אין דעם קליינעם אַטאָמאָביל, ווי מען רוקט אַרײַן אַ מת אין אַ טױטן-װאַגן. דער ערשטער האָט זיך אַ רוק געטאָן דער קליינטשיקער צער-בעלי-חיים אַטאָמאָביל, נאָך אים — די פייער-װענענער. די פייער-לעשער, ווי העלדן זיגערס, האָבן זיך אין מיטן לױפן אַרױפּגעכאַפּט אַף די װעגענער. דער עולם האָט זיך גענומען פּאַנאַנדערגיין. געבליבן זיינען דער איינגעהויקערטער אונגאַר, די צעװאַקסענע דייטשקע מיט דעם בעזעם אין האַנט און די רױט-האַריקע פּרענסיס. אַלע דריי האָבן זיך אַ רגע אָנגעקוקט און זייערע איבער-געשראַקענע בליקן האָבן געהאַט צו זאַגן :

— װאַס דאָ האָט זיך אַלץ אָפּגעטאָן אין צװאַנציק מינוט. און אז פּרענסיס האָט זיך אַ שטעל געטאָן אַף די הינטערשטע פּיס, גע-נומען לעקן דער באַלעבאַסטעם הענט, האָט מיסעס שלייכער זי מכבד געװען מיטן בעזעם, געטריבן די רױט-האַריקע אין קעלער-שטוב אַרײַן. ברינאָ האָט זיך געבױגן איבערן טירל, באַטאַפּט די שטאַכעטן, װאוּ דער הונט איז נאָר-װאַס געלעבן, און מיט אַ צעשפּאַלטן קול אים גערופן : — קעפּטן, קעפּטן.

פערד

א גאנצן פארמיטאָג האָט לייזער „פערלער“ זיך געפּאָרעט אַרום דעם ברוינעם פערד, וואָס איז געפּאַלן אונטערוועגנס. לייזער מיטן זון זיינעם, מיטן פּופּצן-יעריקן פּישל, האָבן אויסגעשפּאַנט ס'פּערד, אַ קערעווע געטאָן דעם וואָגן שניט-סחורה פון מיטן וועג און זאַלבענאַנד זיך געלאָזט גיין צום טייכל נאָך אַן עמער וואַסער. טאַטע-זון האָבן געשלעפּט ס'פּערד, עס געגאַסן וואַסער אין פּיסק אַרײַן, עס אינגאַנצן אָפּגעגאַסן מיט קאַלט וואַסער. קיין זאך האָט נישט געהאַלפּן. ס'פּערד, וואָס האָט זיך געפּרובירט אויפשטעלן און נישט געקאַנט, האָט מיטאַמאָל אויס-געצויגן דעם קאַפּ און גענומען פּאַרוואַרפּן די פּיס. לייזער האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן פאַר די שלײפּן.

— וואָס טוט מען, פּישל, וואָס טוט מען ?

— כ'ווייס ? — האָט פּישל נישט געוואוסט וואָס צו זאָגן. — אפּשר

האַקן דעם פּערד אַן אָדער ?

— וואָלסטו אפּשר אַריבערגעלאָפּן נאָכן גרויסן וואָלף ? ער וואוינט

נישט ווייט. שנייד איבער ס'וועלדל, ביסטו באַ אים. נו, געלאָפּן, פּישל, געלאָפּן, אידער ס'איז צו שפּעט !

פּישל איז פּאַרשוואונדן אין וועלדל, וואָס האָט געשמעקט מיט צעגרינטע נאָדל-ביימער, מיט פּעך. גרינלעכע יוני-ווינטלעך האָבן געקילט, געוואַרעמט, מיטגעבראַכט ריחות פון פּריש-געשניטן גראָז, וואָס האָט געוועקט אינעם מענטש, אין דער חיה, אין דער בהמה, הונגער. ס'פּערד מיט די פּאַרריסענע קאָפּיטעס, לייזער מיטן פּיבער אין די אויגן, זיי האָבן די גרינלעכע יוני-ווינטלעך נישט געפּילט. לייזער האָט זיך אַ בויג געטאָן צום פּערד, עס גענלעט איבערן קאַפּ, איבערן קאַרק, שטיל צוגעפּיפּט. ס'פּערד האָט געקוקט אַפּן באַלעבאַס מיט איין אויג און דער טרויער אין אויג האָט געהאַט צו זאָגן : — ראַטעווע מיך.

לייזערן איז נישט געגאַנגען. שוין ס'צווייטע יאָר, ווי ס'מול האָט זיך אָפּגעטאָן פון אים. שלעפּט ער זיך גאַנצע וואָכן אונטערוועגנס. וואו ער

נעכטיקט, טאָנט ער נישט. דאָס לייזעכץ איז שטארק געפאלן און איינמאָנען אַ חוב איז אוממעגלעך. פאַר פסח איז באַ אים געפאלן אַ פערד. נאָך פסח איז אים ס'ווייב געשטאָרבן. זי האָט אים איבערגעלאָזט, אַ חוץ פישלען, צוויי מיידלעך. דאַרף מען זיי יעדן פרייטיק נאָך צוואַנגן די קעפּ. און איצט איז ווידער געפאלן אַ פערד.

ס'פערד, וואָס האָט זיך פאַר דער צייט צוריק איבערגעקוליעט אַפן רוקן, האָט איינגעקאָרטשעט די פיס, ווי ס'וואָלט זיך געקליבן אין אימיצן אַ שאַס טאָן. די בלעזלעך שוים אַרום דעם אַפענעם פיסס האָבן זיך געדוויטלט. דער עק האָט זיך מער נישט געהויבן, נישט אַפגעיאָנט די פליגן מיט די גאָלדענע בייכער, וואָס האָבן זיך צעזעצט אַפן פערדס באַקסעס, געדוויטלט מיט די לאַפּקעס. און הינטערן פערד האָט ס'וועלדל אין זיינע גרינע קנייטשן און פאַלדן באַהאַלטן דאָס זילבער, דאָס גאָלד, וואָס די מיטאָנזון אין יוני האָט געשפּרייט.

פון וועלדל איז אָנגעלאָפּן פישל. נאָך אים — דער גרויסער וואָלף. נאָך וואָלפּן — אַ רויט פערד. וואָלף האָט זיך אַ בויג געטאָן איבערן אוועק געפאלענעם פערד. ער האָט אים געקוועטשט באַם האַלדן, געשלעפט די אויגן דעקלעך, געקלאַפט איבער די שטייפּע קנעכלעך. ער האָט אַ שפיי געטאָן און זיך אויסגעגלייכט :

— קויה, לייזער, אַן אנדער פערד.

— וואָס ? — האָט לייזער אַ וואָרף געטאָן מיטן קאָפּ, ווי מען וואַלט אים אַפגעמאַסטן מיט אַ דראַנג, און געוויזן אַפן געפאלענעם פערד. — און דאָס ?

— דאָס פּירט.

די דריי מאַנסבילן זיינען אַ ווייל געבליבן שטיין מיט אַראַפּגעלאָזטע קעפּ, ווי מען שטייט איבער אַן אַפן קבר, וואו מען גייט אַראַפּלאָזן אַ מת. דאָס רויטע פערד האָט ברייט צעעפנט די נאָזלעכער, אַ צי געטאָן איינמאַל די אַרומיקע לופט, נאָכאַמאַל, און מיט אַ הירזשען זיך גענומען רוקן אַה קריק. וואָלף האָט זיך אָנגערופּן :

— אַ חיה דערשפירט ניכער דעם טויט ווי אַ מענטש.

— איז עס נאָכן פערד ? — האָט לייזער אַלץ נישט געוואוסט צו וועמען ער האָט הרעזומות און מיט ביידע הענט זיך גענומען קראַצן דעם קאָפּ. — איז וואָס טוט מען אונטערוועגנס אַן אַ פערד ?

— קויה באַ מיר אַפּ דעם רויטן.

— ווי אלט איז ער? — האָט דער קאָפּ זיך אַ דריי געטאָן באַ לייזערן מיטן דאַשעק צום אויער. — אויך אַן אַלטע פּנינה!

— ער איז נאָך קיין צען יאָר נישט אַלט, — האָט וואָלף מיט איין האַנט אַ הויב געטאָן באַם רויטן דעם ווידל און מיט דער צווייטער האַנט אים געעפנט ס'פּיסק. — קוק!

לייזער האָט פּריער אַ קוק געטאָן אונטערן ווידל, דערנאָך זיך איינגעקוקט אין די ציין:

— וויפּיל?

— כ'ווייס? — האָט וואָלף זיך געקוויינקלט. — פאַר דיר, אַ הונד-דערטער.

— האָסט אַ צו הויכן זינג געטאָן.

— כ'האָב אַ ביליקערן, — האָט וואָלף איינגעשפּאַנט דעם רויטן אינעם וואָגן, — אַ שפּרייזער. ער האָט אַ שטיקל מום, זעט נישט אַפּן לינקן אויג, וועל איך דיר אים אוועקגעבן פאַר אַ פּופּציקער.

— מיינסט, ער איז בלינד?

וואָלף האָט נישט געענטפּערט. ער האָט אַ פייה געטאָן און איבערגעגעבן די לייצעס פּישלען. און אז דאָס פּערד האָט אַרויסגעשלעפט דעם וואָגן שניטסחורה, האָט וואָלף גענומען לייזערן פאַר די פּלייצעס:

— קום אַריבער צו מיר. מיר וועלן מושווה ווערן.

לייזער האָט נישט געענטפּערט. ער האָט אַליץ געקוקט אַפּן געפּאַלענעם פּערד, געקוקט, ווי איינער פּון די פּיר פּיס האָט זיך העכער פאַרריסן, זיך פאַרמאַסטן אַה אימיצן. וואָלף האָט אונטערגעטראָגן לייזערן אַ סיגנאַרעט. לייזער האָט פאַררויכערט, אויסגעשפיגן און אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט:

— קום.

פּישל האָט אָנגעטריבן. נאָכן וואָגן סחורה זיינען נאָכגעגאַנגען לייזער און וואָלף. ביידע האָבן געשוויגן. און אז ס'פּערד איז אַריין אין וועלדל, האָט פּון לייזערן אַרויסגעערעט:

— נישט גוט, וואָלף. איז באַ מיר פאַר פּסח אַ פּערד געפּאַלן. נאָך פּסח איז מיר לאַה געשטאַרבן, מיר איבערגעלאָזט צוויי מיידלעך, וואָס דאַרפן נאָך אַ מאַמע און איצט, באַ די גאַלדענע „ביזנעס“, איז מיר ווידער אַ פּערד געפּאַלן. נישט גוט, וואָלף.

— אודאי איז נישט גוט, — האָט וואָלף אָנגענומען לייזערן פאַר אַ האַנט און זיך אַ בויג געטאָן צו אים. — אַז מען האָט צוויי קינדער, וואָס

דארפן נאך א מאמע, האָט מען חתונה. און א מאַנצביל דארף סייוויסי
חתונה האָבן.

— אן אלמן מיט קינדער, — האָט לייזער זיך אָפּגערעדט ס'האַרץ. —
מען קוקט מיך אויס.

— אז דו, לייזער, וועסט מיך בעטן, וועל איך דיר רעדן א שידוך.
דער וואָגן שניטסחורה איז געבליבן שטיין באַ וואָלפן אָפן הויף. לעבן
פלומפל האָט זיך געפּאַרעט אַ פּאַררויטלטע מויד מיט אַ בלעכענעם עמער
וואַסער. די מויד האָט אַ קוק געטאָן אַף איר פּאַטער, אַ קוק געטאָן אַף
לייזערן און זיך געלאָזט מיטן עמער וואַסער אין שטאַל אַרײַן צו די בהמות.
דאָס איז געווען איטקע, וואָלפס עלטסטע טאָכטער, וואָס איז פּאַרזעסן.
לייזער האָט זיך אָנגעשטויסן, אז דאָס וויל וואָלף אים רעדן איטקען. און
ס'איז נישט קיין קרומע זאָך. אַ רייכע פּאַרם — איז אַן אָנשפּאַר. לייזער
האָט איטקען געקענט. אַ מויד אַ שווייגערן, אַ מויד אַן איינרייסערן. ער
האָט פּאַרגעסן, אז איטקע איז ענלעכער אַף אַ מאַנסביל, ווי אַף אַ פּרוי.
וואָלף האָט לייזערן אָנגעוויזן אָפּן שטאַל, וואו איטקע איז פּאַרשוואַנדן,
און אַף זיין צעפּאַטשט פּנים האָט זיך צעלייגט אַ שמייכל, וואָס האָט געהאַט
צו זאָגן:

— איז וואָס זאָגסטו, לייזער, צום שידוך?

לייזער האָט גאָרנישט געזאָגט. וואָלף האָט צוגעפירט לייזערן צום שטאַל
און אַליין איז ער נישט געוואָרן. לייזער איז אַרײַן אין שטאַל. איטקע האָט
אָנגעפּאַיעט אַ קו, וואָס האָט זיך געדאַרפט קעלבן, נישט געקאָנט אַרויס אין
פעלד. איטקע האָט געהאַלטן די קו פאַר די הערנער, זי גענלעט:
— נו, קימפּעטאַרן מיינע, וועסט האָבן אַ קעלבעלע, אַ קעלבעלע.
קעלכסט זיך שוין ס'דריטע מאָל.

— האַלף, איטקע! — איז לייזערן וואַרעם געוואָרן פּון דער מויד.

— האַ? — האָט איטקע זיך פּאַררויטלט, ווי מען וואָלט אונטערנע-
הערט אירע רייד, און זיך אַ ריר געטאָן. — דאָס זענט איר, לייזער? וואָס,
אַ פּערד איז אייך געפּאַלן? און דער טאַטע וויל אייך פּאַרקויפּן דעם
קאַשטאַן?

— יאָ, דעם קאַשטאַן, — האָט לייזער געשטאַמלט. — און איך, איטקע,
וואָלט גאָר אייך געקויפט.

— ווילט גאָר, — האָט איטקע זיך צעלאַכט, — וועט דער טאַטע מיך
אויך פּאַרקויפּן.

— און איר, איטקע? — האָט לייזער זיך געענטער אַ רוק געטאָן צו דער מויד, אַז זי איז געבליבן שטיין צווישן צוויי ווענט, זיך נישט געקאָנט רירן.

— וואָס איך? — האָט זי זיך אָנגעשטויסן, וואָס לייזער מיינט, און זיך נאָך העכער צעלאַכט. — זאָגט, וואָס איך?
— ביסט אַ שטיפערקע אויך!

בידע האָבן דערפילט די אייגענע וואַרעמקייט און זיך אַף ס'ניי צעלאַכט. דער גרויסער וואָלף האָט אַרײַנגעשטעקט דעם קאָפּ אין דער אָפּענער טיר. ער האָט דערזען ס'פּאַרל און געוואָלט זאָגן:

— ווי כ'זע, לייזער, דאַרף איך דיר שוין קיין שידוך נישט רעדן. רעדסט דיר אַליין. און מיטן קאַשטאַן וועלן מיר אויך דורכקומען.

ער האָט עס נישט געזאָגט, ווייל די קו האָט פּונקט דעמאָלט צעשפּרייט די פּיס און זיך צערעוועט לאַנג און אימהדיק. איטקע האָט זיך צעשריען און האָט זיך אַ לאָז געטאָן צום פּאַטער:

— די קו קעלכט זיך! טאַטע, די קו קעלכט זיך!

א ב י ק

ארום פינה נאָכמיטאָג איז הערשל פאַרמער פאַרפאַרן צו זיך אַפן הויף מיט אַ וואָגן געפּרעכט היי. אַפן היי איז געזעסן הערש'לס זעכצן-יעריקער סעם און האָט געקוקט, ווי דער פּיר-יעריקער ביק, צוגעבונדן צום וואָגן אַף אַ קייט, הויבט דעם צעבאַרשטן רוקן, בויגט דעם קאָפּ, יאָגט זיך נאָך די רעדער. די פאַרבלוטיקטע אויגן, די פאַריקע נאָזלעכער, שפּריצן מיט רציחה. און יעדעס מאָל, ווען דער ביק האָט פון גרויס עקשנות זיך אָפּ-געשטעלט, געוואָלט אַ שלעפּ טאָן דעם וואָגן אַף צוריק, האָט די קייט זיך אָנגעצויגן, מיטגעריסן דעם אייזערנעם רינג, וואָס האָט געשטעקט אין דער נאָז, און דעם ביקס רעווען איז זיך פאַרגאַנגען אין אַן אויפטרייסלענדיק געוויין.

דער פאַרמער האָט נישט געקאָנט הערן, ווי דער ביק רעוועט. ער האָט אים געשאַלטן אין טאַטנס טאַטן אַרײַן, ביז דעם פּערטן דור, און זיך געגעסן פון נכפה, זיך געגעסן, וואָס ער האָט געפּטרט אַ גאַנצן נאָכמיטאָג. דער פאַרמער האָט געפירט דעם ביק אַף געלסאָנס סײַפאַרם, איז געווען זיכער, אַז ער וועט אים דאָרט פאַרקויפן, האָט זיך, ווי אַף צו להכעיס צעשפּילט אין דעם ביק דער נישט-גוטער און ס'האָט נישט פּיל געפּעלט ער זאָל געלסאָנען דורכשטעכן מיט די הערנער.

און איצט? אַרויסלאָזן אים אַף דער לאָנקע? אַזאַ מחבל קאָן דורסן, קאָן דורכשטעכן. האַלטן אים אין שטאַל? קאָן ער אָפּעסן די ביינער. און דאָ האָט זיך אין שכנות געעפנט דער „בלו רידזש" האַטעל. די לאָנקע איז שטענדיק פּול מיט מענטשן. דאָ שפּילט מען טענים, דאָרט — גאָלף.

דער וואָגן האָט זיך מיטאַמאָל אָפּגעשטעלט. דער ביק, וואָס האָט זיך געיאָגט נאָך די הינטערשטע רעדער, איז אַ פּאַל געטאָן אַף צוריק מיט אַזאַ אויסטערליש רעווען, אַז באַ טאַטע-זון האָט ס'בלוט גענומען גליווערן. דער פאַרמער האָט אַ פּרעג געטאָן דעם זון:

— וואָס איז?

דעם ביקס צעבאַרשטער רוקן האָט זיך געטורעמט, דער קאָפּ מיט דער

צעבלוטיקטער נאָז געבויגן. ס'האָט אויסגעזען, אַז דער ביק איז גרייט זיך וואַרפן אָפּן וואָגן.

דער פאַרמער, ברייטער ווי העכער, איז מיט איין שפרונג געווען אַף ד'רערד. ער האָט אַראָפּגענומען פון וואָגן אַ שטיקל „דערע“, וואָס מען דעקט דערמיט צו פּערד, און עס איינגעטונקען אין אַן עמער וואַסער. ער האָט אַ זאָג געטאָן צום זון :

— העי, סעם, נעם דרייען די קייט, מיט ביידע הענט, אַזוי.

דערנאָך האָט ער קונציט אַ שליידער געטאָן די נאַסע „דערע“, פאַר שטעלט דעם ביק די אויגן, איינגעוויקלט דעם קאַפּ. דעם ביקס רוקן האָט גענומען איינלויפן, ווי די נאַסע „דערע“ וואָלט באַ אים צוגענומען די גבורה. דער פאַרמער איז אונטערגעקומען פון דער זייט. ער האָט צוגענומען באַ סעמען די קייט, זי אַריבערגעוואָרפן אַרום דעם ביקס האַלדז איינמאַל, נאָכאַמאַל, זי אויסגעוויקלט אין אַ קנופּ. פון זיך אַליין האָט די קייט זיך גענומען אַרויסציען פון דעם אייזערנעם רינג. דער ביק האָט לייכטער אָפּגעאַטעמט, גענומען וואַרפן מיטן קאַפּ. געוואָלט אַראָפּשליידערן די „דערע“. ער האָט זיך קריגעריש צעברומט, גענומען שטעלן טריט אַף צוריק. די קייט איז שוין געווען צוגעבונדן צו אַן אייזערנער שטאַבע, וואָס איז געזעסן טיף אין דער ערד.

דער פאַרמער מיטן זון זיינען פאַרפאַרן מיטן וואָגן היי צום שייער. סעם האָט אויסגעשפּאַנט די פּערד. הערשל האָט געשלעפט ס'געפּרעסטע היי אין שייער אַרײן, געוואָלט זאָגן דעם זון, אַז אויב עס וועט זיך נישט מאַכן קיין קונה, וועט ער שחטן דעם ביק אַף פלייש, נישט אַוועקשטעלן אַזאַ אומזיסטן פּרעסער אַף אַ גאַנצן ווינטער.

פון דער שכנישער לאַנקע, וואָס איז געווען אָפּגעטיילט פון הערשלס מיט אַ שטיקל פּלויט געמאַכט פון דרענגלעך, האָבן זיך דערטראָגן שטיקלעך רייד, שטיקלעך געלעכטער. רעכטס — האָט מען געשפּילט טענים, לינקס — נאָלף.

סעם האָט אַף גיך אַריינגעפירט די פּערד אין שייער אַרײן, זיי איינ-נעשיט טאַרבעס האָבער. ער האָט געוואָלט זיך אַריבערכאַפּן אַף דער שכנישער לאַנקע, לייב געהאַט זיך צוצוקוקן, ווי מען שפּילט נאָלף, ווי מען שפּילט טענים. און ניט אַזוי דאָס שפּילן, ווי דאָס קוקן אַף די שטאַטישע מיידלעך.

סעם איז געווען ענלעך אָפּן פאַטער — ברייטער ווי העכער. פים — קנאַכיקע, הענט — לאַנגע, האַריקע. די שוואַרצע קרייזלעך זיינען געוואַסן

ביון האלכן שטערן אריין, זיך צונויפגענומען מיט די ברעמען. און אונטער די ברעמען — פלעמליקע אויגן, וואָס נעמען דורך, שטעכן. סעם זאָל אויס-נעמען, אזוי אפן קוק, האָט גאָר קיין רייד נישט געקאָנט זיין. ער האָט גיכער געשראָקן, איבערגעשראָקן. סעם האָט עס געוואוסט. ס'איז אָבער גענוג געווען סעם זאָל אַריבערוואַרפן די שרויט-ביקס איבער די פלייצעס, נעמען אין דער האַנט אַריין ס'יעגער-מעסער און די שטאָטישע מיידלעך פלעגן אים אָפּשטעלן, אויספרעגן און די, מיט קוראַזש, זיינען מיטגעגאַנגען זען, ווי סעם שיסט קראַליקעס, קוראַפּאַטוועס.

סעם האָט שוין געהאַט אַריבערגעוואַרפן די ביקס איבער די פלייצעס, שוין געהאַלטן ס'לאַנגע יעגער-מעסער און איז אַרויס פון שיער. ער איז געבליבן שטיין אינמיטן הויף, האָט זיך געחידושט, וואָס דער ביק האָט אויפגעהערט ברומען.

אַז דער ביק איז געבליבן אַליין, האָט ער אַ בויג געטאָן דעם קאָפּ צווישן די פיס, איינמאָל, נאָכאַמאָל, אָנגערירט מיט די הערנער די ערד. אזוי איז ער געשטאַנען אַ ווייל. דערנאָך האָט ער זיך אַ וואַרף געטאָן אין דער לופטן. די גאַסע „דערע“, וואָס האָט פאַרשטעלט די ליכטיקע שוין, איז אַראָפּגעפאַלן פון די אויגן. דער ביק האָט זיך געוואַרפן אַף דער „דערע“ מיט די הערנער, מיט די קלויען, מיטן פאַרשטומטן פיס, געריסן די „דערע“ אַף שטיקער. מיטן רייסן האָט ס'בייזע בלוט זיך גענומען אין אים טאַמעווען. דער ביק האָט זיך מיטאַמאָל אָפּגעשטעלט — דער קאָפּ פאַרריסן, דער וויידל — פאַרריסן, די פיר פיס — צעשטעלט. ס'פאַרשווימטע פיס אָפּן, די רויטע נאָזלעכער — פאַרוואַלקנט. דער ביק האָט אויפגעכאַפט פרעמדע שטיקלעך קולות, פרעמדע שטיקלעך געלעכטער. די אויגן האָבן געזוכט, גענישטערט, געזען, ווי מען הויבט שטעקנס, ווי מען לויפט. און באַ אַ מיידל האָט די רויטע בלוזע געפלאַמט. דאָס געטאַמעוועטע בלוט האָט זיך גענומען גיסן דעם ביק אין קאָפּ אַריין, אין די אויגן אַריין. ער האָט אויפגעהערט צו זען, וואָס ס'טוט זיך אַרום אים. ער איז אַף אַ קייט און אַרום און אַרום — געפאַר. מען דאַרף זיך וואַרפן אָפּ שונא. מיט די הערנער, מיט די קלויען, מיטן פיס דאַרף מען אים דורס זיין, דאַרף מען אים צעטרעטן און צערייסן. די גבורה אין אים האָט זיך גענומען כפלען. פון די צוויי טויזנט פונט איז געוואָרן פיר טויזנט, זעקס טויזנט. די אייזערנע שטאַבע האָט אַ קרעכץ געטאָן, איז אַרויס פון דער ערד. און אַז דער ביק האָט זיך געוואַרפן אַף איר, האָט זיך אַוועקגעלייגט אָפּן רוקן, האָט זיך גענומען קייקלען, איז דער

קייטן-קנופ ארום האלדן לויז געוואָרן. אויס שטאבע, אויס קייט. ארום אזא רחבת, אזא ליכטיקייט, אזוי פיל לופט. די וואַכע נאָזלעכער האָבן געארבעט, ווי בלאַזזעק, אַריינגעגאַסן אין זיך עמערס לופט.

דער ביק האָט זיך אויפגעשטעלט, זיך אָפגעטרייסלט און געקוקט אָפּ דער שכנישער לאַנקע, וואו עולם מיט דרענגלעך אין די הענט איז געלאָפּן הין און צוריק. די רציחה האָט זיך אין ביק גענומען וועקן. די אויגן זיינען טיפער אַריין אין דעם טעמפּן שטערן, זיך גענומען אָנגיסן מיט בלוט, אויפֿ-געהערט צו זען, וואָס עס טוט זיך ארום. די נאָזלעכער האָבן זיך צעוויגט, געשליידערט הייסע קנוילן פאַרע, געכאַרכלט, ווי זעגן. דער ביק האָט אַ הויב געטאָן אַלע פיר פיס מיטאַמאָל און איז אַריבער דעם דרענגל־פלוים. די טעניס־שפּילער האָבן זיך צעשריען :

— א ביק! א ביק!

די נאָלף־שפּילער האָבן אונטערגעכאַפט :

— א ביק! א ביק!

דער איבערגעשראָקענער עולם האָט זיך גענומען רוקן פון דער לאַנקע, זיך נישט געוואָלט באַגעגענען מיטן ווילדן ביק. מיידלעך האָבן געשריען. פונקט דעמאָלט האָט זיך סעם געכאַפט, אַז דער ביק האָט זיך אָפגעריסן. ער האָט אַ געשריי געטאָן צום שיער־צו :

— טאַטע, דער ביק האָט זיך אָפגעריסן!

— וואו איז ער?

— אָף דער שכנישער לאַנקע!

— האָסט די ביקס?

— כ'האָב! כ'האָב!

דער פאַרמער האָט אַראָפגעכאַפט פון דער וואַנט די געפלאַכטענע בייטש. אַז ער האָט זיך אויסגעגלייכט מיטן זון, האָבן זיינע שוואַרצע אויגן גע־שרפעט. ער האָט אַ נעם געטאָן באַ סעמען דאָס שפיציקע יענער־מעסער, געקנאַלט מיט דער בייטש און נישט אויפגעהערט איבערצוחזן : „צילעווע דאָס שרויט אין די קלויען, אין זאָדעק און אין די קלויען.“

די לאַנקע איז געוואָרן לידיק. דער איבערגעשראָקענער עולם איז שוין געשטאַנען ארום האַטעל. אינמיטן לאַנקע — דער ביק. דער רוקן צעבאַרשט, געטורעמט. דער קאָפּ — געבויגן. דריי פיס — ווי אַ סגל (י. י.). און דער פערטער — האָט זיך פון גבורה געשפּילט מיט דער לאַנקע, געוואָרפן ארום זיך שטיקער ערד, שטיקער גראַז, געוואַרט אָף טאַטע־זון.

און טאטע-זון?

נידעריקע, ברייטבייניקע, זיינען זיי אָנגעלאָפּן פּון צוויי זייטן. דער טאטע, מיטן מעסער אין איין האַנט, מיט דער צעקנאַלטער בייטש אין דער צווייטער, איז אָנגעקומען רעכטס. דער זון — מיט דער ביקס צו דער קני — לינקס. דער ביק האָט זיך קיין ריר נישט געטאָן. דער פערטער פּוס, וואָס האָט געוואָרפן שטיקער ערד, איז געבליבן הענגען אין דער לופטן. און אין גאַנצן ביקס געשטעל — אַזאָ ביטול צום פאַרמער מיטן זון.

און מיטאַמאָל האָט אַ האַגל געטאָן אָפּן ביק מיט שרויט. מיטן אַן אומד געהויערן ברום האָט דער ביק זיך אַ רים געטאָן פּון אָרט. דער פאַרמער איז אים פאַרפּאָרן אין דער נאָז אַריין מיט דער בייטש, איין מאָל, נאָך אַ מאָל, אַ דריט מאָל. דער ביק האָט טיפּער געבויגן דעם קאָפּ, זיך געוואָרפן אָפּן פאַרמער מיט אַ רעווען, וואָס האָט אויפגעטרייסלט די לאַנקע. סעם האָט אויסגעשאָסן, ווידער באַהאַגלט דעם ביקס הינטער-חלק, דעם ביקס פּיס מיט שרויט. דער ביק האָט אָפּגעלאָזט דעם פאַרמער און זיך אַ לאָז געטאָן צו סעמען. סעם האָט זיך אויסגעצויגן אַף דער לאַנקע. דער ביק איז אים דורכגעשפּרונגען, זיך געדרייט אין אַ ראָד, געזוכט דעם קרבן. דער פאַרמער האָט זיך אונטערגערוקט און אַריינגעלאָזט ס'יענער-מעסער איבערן שטילכל דעם ביק צווישן די לאַפּעטקעס.

ביידע האָבן זיך איצט אַ לאָז געטאָן אָפּן ביק. סעם מיט דער ביקס, הערשל מיט דער בייטש. דער ביק האָט אויסגעשניטן אַ ראָד און מיטאַמאָל זיך אַראָפּגעלאָזט אַף די פּאָדערשטע פּיס. פּון צווישן די לאַפּעטקעס, וואו ס'יענער-מעסער האָט געשטעקט, האָט געשערגעט בלוט. און אַז דער ביק איז אַ פּאַל געטאָן אָפּן רוקן, גענומען וואָרפן מיט די פּיס, האָט הערשל פאַרמער אָנגעהויבן שעלטן אַף וואָס די וועלט שטייט, געשאַלטן אין טאַטנס טאַטן אַריין, ביז דעם פערטן דור.

דזשונא

דזשונא האָט זיך פאָנאָדערנעטרייסלט. זי האָט אַרומגעשמעקט דאָס שלאָף־צימער, דאָס עס־צימער, געזוכט דעם באַלעבאָס, די באַלעבאָסטע. אין שטוב איז קיינער נישט געווען. דזשונאָ איז אַריין אין קיך און זיך גענומען ציען. פריער אָף די פּעדערשטע לאַפּעס, דערנאָך אָף די הינטערשטע. די וואַכע נאָז־פליגל האָבן אויפגעציטערט. זי האָט אַרומגעשמעקט די קאַמער־טיר, וואו אַ זייטל קאַל־פּלייש איז געהאַנגען, און דער בויך באַ איר איז פול געוואָרן מיט אַ פאַרשטיקט גרימעריי. אַ נישט־צופּרידענע האָט זי זיך אַ שטעל געטאָן אין דעם נידעריקן קיך־פענצטער און אירע אויגן, העלע, באַרַנזענע, האָבן געקוקט, ווי דער אָונט פאַלט צו.

איבער פאַרשנייטע פּעלדער, וואָס האָבן מער נישט געקענט פאַרלענגערן דעם טאָג, האָבן זיך געקייקלט בלוילעכע שאַטנס. דזשונאָ האָט מיט די פּעדערשטע לאַפּעס געזיפּנט די קיך־טיר און איז אַרויס אַפּן הויף. דאָ איז אויך קיינער נישט געווען. דער דרענגל־פּלויט האָט זיך קוים אַרויסגעזען פונעם שניי און איבערן פּלויט — פּעלדער, וואָס ברענגען נאַכט און ריחות.

פון טרעפּל האָבן זיך געקייטלט טריט. גרעסערע, קלענערע. דזשונאָ האָט אַרומגעשמעקט די טריט, געוואוסט, וואו דער באַלעבאָס האָט געטראָטן, וואו די באַלעבאָסטע. מיט די טריט זיינען די באַלעבאָטים אַוועק צום שיער. מען האָט איינגעשפּאַנט דאָס רויטע פּערד, מען איז אַוועקגעפּאַרן מיט די פּעלדער, וואו איצט איז אין יעדן קנייטש געלעגן נאַכט און שרעס.

ערשט נישט לאַנג, אז ס'איז דזשונאָן אויסגעקומען צו בלייבן אַליין, האָט זי זיך קיין אַרט נישט געקאָנט געפינען. באַס קלענסטן שאַרד איז זי שוין געווען איבערן דרענגל־פּלויט, האָט זיך געטראָגן מיטן שליאַך, אָפּ־געוואָרט די באַלעבאָטים. לעצטנס האָט זיך עפעס אין איר איבערגעאַנדערשט. ס'אַרט זי נישט מער ווען מען לאָזט זי אַליין איבער. זי איז שטענדיק וואָך, אַפילו אין שלאָף, זעט פאַר זיך פּרינצן, וואָס וואוינט הינטערן וועלדל. פּרינץ איז געוויקסיק, פּרינץ איז שוין. די פּעל — אַ געמיש פון ווייס און ציטריין־קאָליר — פינקלט שטענדיק. דער באַלעבאָס טרייבט פּרינצן פון הויז, טרייבט

מיט א שטעקן, מיט שטיינער, לאָזט אים נישט אף די אויגן. און זי, דזשונאָ, באַהאַלט זיך אין אַ ווינקל און וויינט.

דזשונאָ איז יונג, אינגאָנצן פופצן חדשים אַלט. זומער אז זי פלעגט גיין מיטן באַלעבאָס אין פעלד אַריין און פרינץ האָט זיך גענומען טשעפען צו איר, האָט זי אים אַליין געטריבן פון זיך, אים אַפילו אַ שטיק אויער אָפּ געביסן, און ער, פרינץ, האָט אַלץ גענומען פאַרליבט. נאָכן זומער, ווען ס'האָט געהאַלטן אין איין רעגענען, האָט זי, דזשונאָ, זיך אַליין פאַרבענקט נאָך פרינצן.

ס'איז געוואָרן אַלץ טונקעלער, טונקעלער און מיטאַמאָל איז די נאַכט צוגעפאַלן. פון נאָדל־וועלדל האָבן זיך געטראָגן קראָען, זיך געטראָגן נידעריק און מיט אַ קראַקעריי. דזשונאָ האָט זיך צוגעזעצט אין שניי אַף די הינטערשטע פיס. זי האָט פאַרריסן דעם קאַפּ, געדרייט מיטן עק און נאָכ־געקוקט די קראָען, וואָס זיינען פאַרבייגעפלוין און האָבן איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ וואַרעמען פויגל־ריח. ס'האָט זי געהונגערט. און נישט אזוי האָט זיך איר געוואָלט עסן, ווי האָבן לעבן זיך פרינצן. דזשונאָ האָט זיך געלאָזט לויפן אַרום און אַרום הויז. פליצטאַלבן האָט זי זיך אָפגעשטעלט, אַריינגעשטעקט די נאָז צווישן די פּעדערשטע לאַפּעס, געווינט מיט די אויערן, מיטן עק, געוואָלט אויפכאַפן ווייטע טריט, געוואָלט אויפכאַפן דעם אָפהילך פון קלעפּ טיף אין דער ערד. ס'איז געווען שטיל. די נאַכט איז שוין געלעגן איבערן הויז, איבערן שיער, איבערן שניי. און איבער דער נאַכט — שמערן, געדיכט אָנגעשאַטענע שטערן. און הינטערן בערגל — אַ פאַרשפיצטער ראַנד פון אַ לבנה.

דזשונאָס נאָז־לעכער, פייכטע, גלאַנציקע, האָבן אַריינגעאַטעמט צווישן די קאַלטע ווינטן אויך די אייגענע וואַרעמקייט, וואָס האָט זיך געטראָגן פון יונגן פּעסט־צונויפגעקלאַפּטן לייב. די רויטלעכע פעל צעבאַרשט. דער רוקן, וואו די באַרווע איז געשטאַנען, איז פול מיט פלעמלעך, וואָס האָבן נישט געלאָזט איינשטיין, געטריבן דזשונאָן אַרום און אַרום הויז, געטריבן אין פעלד אַריין, וואו די קאַלטע, שטעכיקע לופט האָט פון מאָל צו מאָל מיט־געבראַכט דעם גערוך פון אַ האָז.

דזשונאָ האָט זיך צוגעזעצט און זיך צעבילט. איינמאָל, נאָכאַמאָל, אַ דריט מאָל. דאָס בילן האָט זיך געקויקלט איבערן פאַרפּוירענעם שניי, זיך צעלייגט איבער טאָל און באַרג און צוריקגעבראַכט אַ פאַרבענקט בילעריי. די שטאַרקע, בויגיקע פיס זיינען געוואָרן לייכט, דער רוקן האָט זיך געפלעמלט

פון נבורה, און דער עק האָט נישט גערומט, איז פול געוואָרן מיט קוועקזילבער. די נאָז־פליגל האָבן אָנגעהויבן ציטערן — דערשפירט פרינצן, דערשפירט נאָך עמיצן.

דזשונאָ איז געבליבן שטיין. פרינץ האָט דער ערשטער זי אַרומגעשמעקט, אפילו אַרומגעלעקט. נאָך אים — בראַוני און ספּאַטי. דזשונאָ איז געווען אויפגעלענט, שטאַרק אויפגעלענט. איר עק האָט זיך געבויגן אי ווי אַ האַרפע, אי ווי אַ שלאַנג. די אויגן האָבן זיך געצונדן אין בראַנז, אין קופּער, אין גאלד. זי האָט פאַרריסן דעם קאַפּ און גענומען פירן די נעסט אַפּן אייגענעם הויף אַרויף. דזשונאָ אַף אַ פריער. נאָך איר — פרינץ. בראַוני און ספּאַטי האָבן אָנגעהויבן ווערן חוצפהדיק, זיינען פאַרלאָפּן פרינצן דעם וועג און ער איז געבליבן הינטערשטעליק. דער צעוואַקסענער פרינץ האָט אַ בורטשע געטאָן און צוויי ציין, שאַרפע, שפיציקע, האָבן זיך באַ אים אָפּגעדעקט. ספּאַטי איז אוועק אָן אַ זייט. בראַוני האָט זיך נישט איבערגעשראַקן, זיך געטראָגן האַרט לעבן דזשונאָן. פרינץ איז אָנגעלאָפּן אַף אים מיט די פּעדערשטע לאַפּעס, אים אַנידערגעשליידערט. בראַוני האָט זיך קונציק אַרויס־געדרייט, זיך אָפּגעטרייסלט. פרינץ האָט זיך ווידער אַ וואָרף געטאָן אַף אים. לאַפּעס האָבן זיך גענראָבן אין שניי, ציין — אין האַריקער פעל און איבערן קנויל — אַ פאַרשטיקט בילן. ספּאַטי האָט זיך דערווייל צוגעכאַפט צו דזשונאָן, שוין געשטאַנען מיט איר באַם טרעפּל, איז אַף אים אָנגעלאָפּן פרינץ מיט אַזאַ רציחה, אַז ספּאַטי האָט אָפּגעצויגן. דער צעשלאָגענער בראַוני האָט זיך געווישט מיט אַ לאַפּע דאָס צעבלוטטיקטע אויער און אַ נישט־דרייסטער זיך ווידער גענומען שאַרן צו דזשונאָן.

פון הינטערן נאָדל־וועלדל איז אָנגעפאַרן אַ וואָגן. דזשונאָ האָט דערקענט דאָס פּערד, דעם באַלעבאַס, די באַלעבאַסטע. זי האָט פון פרייד אַ ביל געטאָן, איז אַריבערגעשפרונגען דעם דרענגל־פלוויט און זיך געטראָגן אַנטקעגן די באַלעבאַטים. נאָך איר — פרינץ, ספּאַטי, בראַוני.

— פּרענק, — האָט די פאַרמערקע אַ זאָג געטאָן צום מאַן, — זיי האָבן מיר שוין געפטרט דזשונאָן!

— נאָ, נעם נאָר, — האָט דער פאַרמער איבערגעגעבן די לייצעס דעם ווייב, איז אַראָפּגעשפרונגען פון וואָגן און האָט זיך צעשריען, — גראַרי־היר! די בייטש איז געפאַלן מיט אַ פייפּעריי דאָ אַף פרינצן, דאָ אַף ספּאַטין, דאָ אַף בראַונין. און אַז דער וואָגן איז שוין געשטאַנען באַם שיער, האָט זיך נאָך אַלץ פון פעלד געטראָגן אַן אָפּגעהאַקט וואָיען.

דער פארמער האָט אָנגעשאַטן דעם פערד פאַשע, געגעבן דער קו אַן אַרעם היי. אין שיער איז געווען וואַרעם. עס האָט געשמעקט מיט פערדישן שווייס, מיט שאַרפן קורמיסט. דאָס רויטע פערד, וואָס האָט געאַטעמט מיט שטיקער וואַלקן, האָט נאָכגעקוקט דעם באַלעבאָס מיט איין אויג.

אַז דער פאַרמער איז אַרײַנגערומען אין שטוב אַרײַן, איז שוין דאָס געלענער געווען געמאַכט. מאַן און ווייב האָבן כמעט צווישן זיך ווי נישט גערעדט. דער פאַרמער איז דער ערשטער אַרײַן אין בעט. דאָס ווייב האָט אַרײַנגעטריבן דזשונאַן אין קיך, האָט אויסגעלאָשן דאָס לעמפל און אַז זי איז שוין געלעגן לעבן מאַן, האָט זי אַ זאָג געטאָן :

— זיי האָבן מיר היינט אָוונט געפטרט „ס'מײדל“.

ער האָט נישט געענטפערט. איינער נאָכן צווייטן זיינען זיי איינגעשלאָפן און דאָס הויז איז פול געוואָרן מיט שנאָרכן.

דזשונאַ האָט נישט געוואָלט שלאָפן. זי איז געשטאַנען באַם פענצטער, האָט געקוקט אָף די גרינלעכע שאַטנס, וואָס האָבן זיך געשאַרט פון די פעלדער. זי האָט געבענקט נאָך פרינצן, נאָך בראַונין, נאָך ספאַטין. וואו זיינען זיי איצט? אַן אומרויאַקייט איז געוואַקסן אין דזשונאַן, זיך געהויבן פון די פיס אין האַלדז אַרײַן. זי האָט צוגעלייגט די נאָז צו דער ראַם פון פענצטער און זיך שטיל און צעצויגן צעוויינט. פרינץ האָט געענטפערט. דערנאָך בראַוני און ספאַטין. דזשונאַ האָט זיך אַ שטעל געטאָן מיט די פעדערשטע לאַפעס אין פענצטער אַרײַן, וואו פון דער צווייטער זייט איז געשטאַנען פרינץ און מיט אַ רויטער, דינער צונג געלעקט דאָס „געפריר“ פון די שויבן. דזשונאַן האָט פאַרפעלט אַטעם. דאָס דינע וואַיען האָט זיך געהאַלטן אין איין איבעררייסן, ווי אַ קינד וואָלט געוויינט. פרינץ מיט די ביידע מיטהעלפער זיינען זיך פאַרגאַנגען העכער און שפּיציקער.

די פאַרמערקע האָט זיך איבערגעוואָרפן :

— נישט-גומע. לאָזן קיין אויג נישט צוטאָן.

דער פאַרמער האָט זיך אויפגעזעצט און אַ שפּיי געטאָן אין מיטן שטוב אַרײַן :

— זיי וועלן שוין אזוי אָפוויינען, די פאַרשאַלטענע, אַ נאַנצע נאַכט.

— ליג, פרענק, — האָט דאָס ווייב זיך באַ אים געבעטן, — וואוהין

גייסטו אין אזא קעלט?

דער פאַרמער האָט נישט געענטפערט. ער איז אַרײַן אין די הויזן, אין די נומענע שטיוול און נישט אויפגעהערט צו שפּייען. דערנאָך האָט ער

ארויפגעוואָרפן אַף זיך אַ פעלצל און אַראָפּגענומען פון דער וואַנט די ביקס. פון געטריישאַפּט איז דזשונאָ אַרײַן דעם באַלעבאָס צווישן די פיס. דער פאַרמער האָט איר אַ קאָפּיע געטאָן און איז אַרויס פון שטוב.

די פאַרמערקע האָט זיך איינגעוויקלט אין דער קאַלדרע און איז אַראָפּ נאָכן מאַן. דאָס פאַריתומטע געביל האָט זיך געטראָגן פון דרויסן, פון אינעווייניק. די פאַרמערקע האָט אַ נעם געטאָן דזשונאָן פאַר די אויערן און זיך געשטעלט מיט איר אין קיך־פענצטער. זי האָט געגלעט דזשונאָן: נו, וויין ניט, מיידל מיינס, וויין ניט! פרענק וועט זיך שוין אַפּרעכענען מיט די „באָיס“!

בידע האָבן געזען, זוי פרענק שטעלט אָן די ביקס, כאַפּט אויף אין מיטן לויפן פריער פּרינצן, דערנאָך בראַונין, דערנאָך ספּאַטין. ער לייגט אַוועק איינעם נאָכן צווייטן און עס ווערט מיטאַמאָל שטיל. בלויז דער קנאַל פון דער ביקס איז געבליבן אין די אויערן.

דזשונאָ האָט זיך אַרויסגעריסן פון דער באַלעבאָסטע, זיך גענומען דרייען איבער דער קיך אין אַ רעדל. דערנאָך האָט זי זיך פאַרקליבן אונטער אַ בענקל, באַהאַלטן די מאָרדע צווישן די פּעדערשטע לאַפּעס און פאַרשטיקט דאָס וואַיען, וואָס האָט זיך געריסן פון איר.

קאשטאנקע

שוין דער צווייטער מעת-לעת, ווי לייזער האָט נישט אַרויסגעשמעקט פונעם הויז, איז נישט צוגעגאַנגען צו די פענצטער, וואָס זיינען געווען פאַר מאַכט און פאַרקיטלט. ס'איז געווען די וואָך פון שבועות. אַלץ האָט געגרינט — וואָלד, לאַנסע, לופט. לייזער איז אין שטוב אויך נישט געווען. ער איז געזעסן אין דער גרויסער, ליידיקער קליידער-שאַנק, וואו פון ביידע זייטן ווענטלעך האָבן געפעלט שמאַלע ברעטער, ס'זאָל זיין מיט וואָס צו אַטעמען. און כאַטש ער האָט געהאַט אַ סך געדולד, אַ סך אויסדויער, האָט ער פון איין מאָלצייט צום אַנדערן געהאַלטן אין איין רויכערן פאַפיראַסן, געהאַלטן אין איין איבערפרעגן די מוטער:

— וואָס, זיי שטייען נאָך?

— דערווייל האָט די ערר זיי נאָך נישט צוגענומען.

לייזער האָט אַפילו די דריי מאָלצייטן אַ טאָג אויך געגעסן אין שאַנק. בלויז ווען מען האָט געמאַכט נאַכט און אין שטוב איז געוואָרן פינצטער, איז ער אַרויס פון שאַנק און האָט זיך געלייגט אַפן אויסגעבעטן דיל.

פיר ברידער, יענער, זיינען שוין דעם צווייטן מעת-לעת געשטאַנען אַרום אַלע פיר זייטן הויז, געשטאַנען מיט אַנגעלאַדנטע ביקסן און האָבן אָפגעוואַרט לייזערן. ער וועט דאָך אַמאָל אַרויס פון שטוב. און לאַז ער נאָר פרוואוון אַרויסשטעקן די נאָז, וועלן זיי אים שוין מיט אַ קאַפּ קירצער מאַכן.

לייזערס מוטער, דאָר ווי אַן אומרו, האָט אָפגעהאַקט די טיר באַם אַלטן יענער, געוואָלט אָפּבעטן דעם זונם לעבן, איידער איר זאַנוויל וועט קריק קומען פון לויזיטש. דער יענער מיט דעם ווייב זיינען אין דער היים נישט געווען. זי איז געלאָפן צום יענערס זין, וואָס זיינען געשטאַנען מיט די ביקסן פון אַלע פיר זייטן הויז. זי האָט צו זיי גערעדט, זיך געבעטן, געוויינט — אַזוי און אַזוי — יאַנעק, לוקאַש, מאַטשעק, וואָטשעך — איר זענט דאָך אין מיין הויז געוואַקסן, צוזאַמען מיט לייזערן געוואַקסן.

די יונגען זיינען געשטאַנען, ווי שטומע ביימער, ווען ווינטן טראָגן זיך מיט אַ פויפן און וואָיען צווישן די צווייגן. און אז לייזערס מוטער איז נישט

אָפגעשטאַנען, האָט דער עלטסטער ברודער, יאַנעק, געלאָזט פאַלן אַ וואָרט :
— און אַז לייזער וועט אַפילו אָפברענגען די קאַבילע, וועלן מיר אים אויך
דערשיסן. אַפן „גרונט“ האָט נאָך קיינמאַל קיין גנב נישט פאַרבלאַנדזשעט.
און דאָ אַן אייגענער שכן. אַ שכן אַ גנב איז ערגער פון אַ הונגעריקן וואָלף.
און אַ הונגעריקן וואָלף דערשיסט מען.

אַפן „גרונט“ — אַן אויסגעהאַקט, אויסגעקארטשעוועט שטיק וואַלד —
זיינען געשטאַנען צוויי הילצערנע הייזער. אין איינעם האָט געוואוינט דער
יעגער שטובאַק מיט זיינע פיר זין. אינעם צווייטן — דער פערדהענדלער
זאַנוויל מיט דריי זין.

אַרום און אַרום „גרונט“ האָט זיך געצויגן אַ געמישטער וואַלד, וואו די
ביימער זיינען געווען אזוי געדיכט, אַז מען האָט נישט געקאָנט דורכגיין.
און אין טאָל, וואו די ערד איז געווען זומפיק, האָבן זיך געקנוילט צעדרייטע,
קאַלטאַנעוואַטע ביימער, זיך געצויגן איבער די זומפן, ווי אַ געשווילעכץ.
דאָרט האָבן זיך אויפגעהאַלטן ווילדע חזירים. דאָרט האָבן זיך אויך אויפ־
געהאַלטן דער יעגער שטובאַק מיט זיינע פיר זין. מיט געדולד און אויסדויער
פון וועלף זיינען זיי נאָכגעקראָכן די ווילדע חזירים, נאָכגעקראָכן טעג, וואָכן,
ביז ס'האָט זיך איינגעגעבן אַרויסצונאַרן פון די פאַרוואַקסענע זומפן אַ חזיר.
שטובאַק מיט די זין, ווי אַלע יעגער, וואָס פאַרברענגען אַ לעבן אין
די וועלדער, האָבן ווייניק גערעדט, האָבן זיך דערווייטערט פון די שכנישע
פויערס, וואָס אין די אַרומיקע דערפער. די ביקס, דער אייביקער שונא
פונעם אַקער־אייזן האָט געוועקט אין זיי רשעות, מרה־שחורה און אַ שנאה
צום שכן, ווי צו אַ קאָנקורענט.

אַן אויסנאַם איז געווען זאַנוויל פערדהענדלער, וואָס פלעגט זיך אַרום
שלעפן אַף יאַרדים, אויפקויפן פערד און זיי שיקן, זיי „שוואַרצן“ איבער
דער גרענעץ. די צוויי שכנישע משפחות האָבן זיך גוט פאַרטראָגן. האָט
באַ איין משפחה אויסגעפעלט געבעקס, אויסגעפעלט צוקער, צי טאַבאַק, האָט
די צווייטע משפחה אויסגעבאַרגט. און אַז זאַנוויל איז געקומען פון אַ ווייטן
יאָרד, האָט מיטגעבראַכט פאַרשיידענערליי שנאַפסן, האָט מען געטרונקען
„ברודערשאַפט“. ביידע — ריזיקאַנטן, ביידע האָבן פעסט געטראָגן די קעפּ
אַף די קערק. ביידן האָט אָפגעגליקט — מיט אזוינע זין האָט מען געקאָנט
איינלייגן וועלטן. און אַז מען האָט אָרנטלעך אויסגעטרונקען, זיינען די
שווייגעדיקע שטובאַקס געוואָרן רעדעוודיק — דערציילט וועגן הירשן, וועגן
וועלף, וועגן ווילדע חזירים און וועגן פוקסן. זאַנוויל מיט די זין, וואָס זיינען

אויסגעווען נאָמי פּוילן, זיך געוואָלגערט אַף אַלע יאָרדיים און פּערד־מערק, האָבן דערצײלט ווי נאָך מען שלאַנט אונטער באַ אַ פּויער אַ פּערד, ווי נאָך מען כאַפט זיך אַרײַן אין אַ פּרױזשן הויף, מען פירט אַרויס דעם שענסטן אָגער.

דער יעגער שטובאַק, דער פּערדהענדלעך זאַנוויל, מיט זײערע משפּחות, זײנען אַזוי אָפּגעזעסן ביז אַ שטיק אין דער נאַכט אַרײַן, זיך דערצײלט מעשױות, און די צוגעבונדנקײט פון די צוויי משפּחות איז געוואַקסן. דערצו האָבן די שכנים נאָך יעדן אַהײמקומען זיך געהשכונט. זאַנוויל האָט אַף די יאָרדיים פאַרקויפט שטובאַקס פעל, געקראָגן פאַר זײ צוויי מאָל די פּרױז, וויפיל די שטאַטישע סוחרים האָבן געצאָלט.

ס'איז געווען די וואָך פון שבעות. שטובאַק מיט די זין זײנען געווען אין וואָלד. זאַנוויל מיט צוויי זין האָבן געדאַרפט אָנקומען פון פּראַגע מיט אַ פאַרטיע פּערד. דער דריטער זון, לײזער, וואָס האָט זיך געהאַט אויס־געלעקט אַ פּוס, איז ניט מיטגעפאַרן מיטן פּאַטער. אַפן „גרונט“ זײנען געווען דריי אירע — שטובאַקס ווייב, זאַנווילס ווייב און לײזער.

לײזער, וואָס איז געקראָבן דעם טײוול אונטער די אויגן, איז געווען מער רױקאַנט, ווי גבור. וואו אַ געשלעג אַף אַ יאָרד — לײזער האָט אָנגעפירט. האָט מען געדאַרפט באַ אַ רױכן פּויער, צי באַ אַ פּרױז, אַרויס־פירן אַ פּערד פון שטאַל — לײזער איז שטענדיק געווען גרױט. אַפן אָנבליק — אַ שטיק קוועקזילבער. די אויגן — שוואַרץ. די וואַנסעלעך — סמאַלע. ס'פנים — ברױן און לענגלעך. פיס — פלינקע, הענט — געשיקטע, ווי באַ אַ יונגן, דורכגעטריבענעם צײניגער. און אַז אַזא יונג, אַ ברען, איז געבליבן אײנער אַלײן אַפן „גרונט“, און דאָס ניט קײן אײן טאָג, ניט קײן צוויי טעג, נאָר קנאַפע דריטהאַלבן וואָכן, איז בלױז אַ חידוש, וואָס ער האָט דעם אײגענעם טאַטן ניט באַגנבעט, וואָס ער האָט זיך אַלײן ניט באַגנבעט.

איז וואָס, אַז שטובאַקס ברױנע קאָבילע מיט די ווייסע לעטשלעך האָט זיך לײזערן געפלאָנטערט אין קאַפּ? אַרויסצופירן באַ שטובאַקן די קאָבילע, איז ס'זעלבע, ווי אַרויסצופירן אַ פּערד באַם לײבלעכן פּאַטער זײנעם. לײזער האָט געטריבן פון זיך די זינדיקע מחשבה. ער וועט פּויער אויס־לענקען דעם צווייטן פּוס, וועט ווערן קרום און לאָם, וועט ווערן שלאַקיררעק. אָבער אַף דער קאָבילע האָט מען געדאַרפט זײן אַ מכין. אַזא יונג, שײן „מײדל“ האָט מען געדאַרפט ווייט זוכן. און אַז זי האָט זיך געטראָגן אײבער די לאַנקעס איז עס נישט געווען קײן פּערד, ס'איז געווען אַ יונגער הירש,

וואָס וואָרפט די פּיס ווי האַלבע לבנות, שניידט די גרינלעכע לופט. די ברוינע פעל בערגלט זיך, ווערט פון ברוין רויטלעך און דער בויגעוודיקער האַלדז טראַגט דעם קאָפּ שטאַלץ. בלויז אַפּן „גרונט“ האָט געקאָנט אויסוואַקסן אזא „קאַשטאַנקע“ מיט קלוגע אויגן. לייזער האָט אַרויסגעפירט די קאָבילע און זי באַהאַלטן אין וועלדל.

זאָנווילס ווייב, דאָר און טרוקן, ווי אַ קאַלטער ווינט, האָט דערלאָנגט דעם זון אַ שיסל פאַריקע קאַרטאָפּל מיט יויך. לייזער האָט אַריינגעשטעלט די הייסע שיסל צווישן די פּיס און זיך געפרעגט:

— וואָס, זיי שטייען נאָך?

— דערוויל האָט די ערד זיי נאָך נישט צוגענומען.

— און דער טאַטע איז נאָך אַלץ נישטאָ?

— ער דאַרף יעדע רגע אָנפאַרן.

שטובאַקס זין, מיט פינצטערע, צעשמיסענע פּנימער, זיינען געשטאַנען מיט די אָנגעלאָדנטע ביקסן, געשטאַנען פון אַלע פיר זייטן הויז, געוואַרט ס'זאָל זיך עפענען אַ טיר, ס'זאָל זיך עפענען אַ פענצטער.

אין וואַלד האָבן זיך צעהירזשעט פּערה. ס'האָט זיך געהערט דאָס קלאַפּן פון קאָפּיטעס. אַ טיר האָט זיך געעפנט. די יענער האָבן נידעריקער אַראָפּ געלאָזט די ביקסן, זיי אָנגעשטעלט צום שיסן. ס'איז געווען לייזערס מאַמע... זי האָט זיך אַ טראַג געטאָן צו די יונגען מיט אַ זייט. זי איז נאָך איצט געווען דאַרער. ס'פנים — שאַרף ווי אַ האַק. זי האָט צוגעלייגט אַ האַנט — פלאַך, ווי אַ העכל, צו די אויגן און אָנגעזאָגט די בשורה:

— זאָנוויל קומט!

— מיט אים איז אויך אייער פאָטער!

— אונדזער פאָטער? — האָבן די פיר זין פון אַלע פיר זייטן זיך

איבערגעפרעגט. — אונדזער פאָטער?

— שטובאַק און זאָנוויל!

אין אַ בריטשקע אַר רעסאָרן זיינען געזעסן פון פאָרנט שטובאַק און זאָנוויל. פון הינטן — שטובאַקס ווייב. זאָנווילס צוויי זין האָבן רייטנדיק געפירט אַ פאַרטיע פּערה. די בריטשקע האָט זיך אָפּגעשטעלט. שטובאַק איז דער ערשטער אַראָפּ. ער האָט אַ ווייט געטאָן מיט די פינגער איבער די לאַנגע וואָנסן און זיך געברעגט:

— אַר וועמען טשאַטעוועט איר? אַר אַ ווילד-חזיר?

— אַר לייזערן, — האָט יאָנעס געענטפּערט.

— פארוואס?

— ער האט ארויסגעפירט די „קאשטאנקע“.

דער פאָטער האָט זיך צעפּיפּט. פון דער פּאַרטיע פּערד האָט זיך אַרויס-
גערוקט די „קאשטאנקע“. זי האָט געשטעלט טריט, ווי צום טאַנץ, דערנאָך
האָט זי אַ הויב געטאַן די פּעדערשטע פּיס, גענומען גיין „וואַסערטריט“,
געקוקט מיטן רעכטן אויג, אַ קלוג, ממזריש אויג, אַ שטובאַקן, אַף די זין.
דערנאָך האָט זיך די קאַבילע צעלאַכט. אַן אַגער האָט איר געענטפּערט, אַז
דער „גרונט“ האָט אויפגעציטערט.

— אָט איז זי דאָך, די „קאשטאנקע“! אַז מיר זיינען צוגעקומען צום
וועלדל און איך האָב זיך צעפּיפּט, האָט „קאשטאנקע“ געענטפּערט מיט
אַ הירזשען. און ווי מען האָט זי אויפגעפּענטעט, האָט זי זיך אַ לאַז געטאַן
צו מיר, ווי אַ געטרייער הונט, — האָט שטובאַק נישט אויפגעהערט צו ציען
די וואַנסן און געלאַכט. — שמעלט אַוועק די ביקסן און בעט איבער לייווערן,
וועלן מיר אויסטרינקען „ברודערשאַפּט“. נו, נו, שטייט נישט ווי די
קלעצער! וואו איז ער, לייווער? העי, לייווער!

לייווער, וואָס האָט נאָך עטוואָס אונטערגעהינקט, האָט זיך אַרויפגעכאַפּט
אַף דער „קאשטאנקע“, אַוועקגעפאַטשט מיט איר איבער דער לאַנקע.
די פיר יונגען מיט די ביקסן אין די הענט האָבן אים נאָכגעקוקט.

ר א ס ע

אין דעם הייסן נאכמיטאָג האָט זיך אַלץ געצייטיקט, — די צעפנטע פלאַנצן, די פרוכט אָף די ביימער, אפילו די באַנגעלאַס, וואָס זיינען געווען צעוואָרפן, ברוינע באַנגעלאַס מיט רויטגעפארבטע דעכער, האָבן פון דער ווייטנס אויסגעזען, ווי צייטיקע פירות.

הינטער די באַנגעלאַס — גערטנדלעך. אין איינעם פון די גערטנדלעך, אין אַ הילצערנער הוידע, וואָס האָט זיך אי געוויגט, אי נישט געוויגט, איז געזעסן העלען ראָסי. די האָר, די אויגן — ליכטיקע, גאָלדיקע. ס'פנים, דער האַרדז, די הענט — צוגעברוינט. העלען האָט געקוקט אָפן רויטן דאָך, וואו קריכפלאַנצן האָבן זיך געוויקלט. זי האָט געקוקט אָף די צוגעשוירענע בושעס, וואָס האָבן אַרומגענומען דאָס גערטנדל פון דריי זייטן און פון דער פערטער זייט האָט זיך געצויגן אַ ווייס זאַמדיק וועגל צום טייך סידער.

אין דער שטילקייט האָט זיך געהערט, ווי דאָס וואַסער שווענקט די ברעגשטיינדלעך, לויפט און קיסקלט זיך, ווי עס לויפט די צייט, ווי עס לויפט העלענס לעבן.

פאַר די זעקס וואָכן, וואָס העלען מיט איר צען־יאָריקן זון, עדגאר, זיינען געווען אין דיילוויל, איז זי דאָס ערשטע מאָל געזעסן אין דער הוידע. ווי נאָר זיי זיינען אַרויסגעקומען אָף דער זומער־וואוינונג, איז עדגאר קראַנק געוואָרן. פריער — גריפ, דערנאָך — מאַנדלען. אזוי איז זי אָפגעזעסן מיטן יונגל קנאַפע זעקס וואָכן אין דער באַנגעלאַס. דאָס איז געווען דער צווייטער טאָג, וואָס עדגאר איז אַליין געגאַנגען צום טייך און זי, העלען, איז געבליבן מיט זיך.

דער אויגוסט־הימל איז געווען בלוי און טיף. דער טייך — נאָך בלויער. די לופט האָט זיך געהאַלטן אין איין בייטן. דאָ האָט זי געשמעקט מיט צייטיקע פירות, דאָ — מיט דער פייכטקייט און קילקייט פון לויפיקע וואַסערן. פון פרייד און רייפיקייט האָבן העלענס אויגן זיך אַליין פאַרמאַכט. זי איז געווען גליקלעך, וואָס ערגעץ ווייט הינטער זיך האָט זי אַראָפגעוואָרפן אַ צען יאָר לעבן, אַראָפגעוואָרפן יעדע זאָרג. און דאָ אָף דער הוידע זיצט אַן אַנדער העלען, אַ יונגערע, וואָס איז קיינעם נאַרנישט שולדיק, נישט דעם מאַן, נישט דעם צען־יאָריקן זון.

א ליכטיקייט האָט זיך געשפּרייט איבער העלענען, וואָס איז געקומען פון צייטיקע ביימער, פון די צעעפנטע פלאַנצן, פון דער בלויער דורכזיכטיקער לופט. די צעצווייגטע ביימער זיינען פארוואַנדלט געוואָרן אין באַשעפענישן, וואו בויגיקע גלידער האָבן זיך געצויגן איבער העלענען, געגלעט און גע-וואַרעמט דאָס פנים, דעם האַלדז, די הענט. זי האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אַפן גראָז, וואָס איז געווען טיף, וואָס האָט געקילט. זי האָט זיך אויסגעצויגן, פארוואַרפן פריער די פיס, דערנאָך די הענט און אזוי איז זי געבליבן ליגן. פונעם טיך האָבן זיך פאַר אַ ווייל דערהערט קולות און ס'איז צוריק שטיל געוואָרן. באַלד האָבן זיך גענומען קייקלען טריט. פיס האָבן געקלאַפט איבערן ווייסן וועגל, וואָס האָט געפירט פון טיך. די קלעפּ האָבן זיך גע-קייקלט, זיינען געקראַכן צווישן די גראָזן, פאַרקראַכן צו העלענען און איבער-נאַנצן לייב האָבן זיך אַ שאָט געטאָן קינדישע פינגער:

— ווער נייט?

העלען האָט זיך אַ רים געטאָן, זיך אויפגעזעצט. לעבן איר איז גע-שטאַנען עדגאַר, אַ פאַרוויינטער.

— וואָס איז, קינד מיינס? — האָט העלען זיך אויפגעשטעלט און באַ-טראַכט דעם יינגלס אונטערדעהאַקט אויג, — ווער האָט דיך געשלאָגן?

יוער האָט דיר אונטערדעהאַקט אַן אויג?

— דעם שכנס יינגלעך, — האָט עדגאַר זיך צעהעשעט, — זיי האָבן אָנגעהויבן.

— פאַרוואָס האָבן זיי מיט דיר אָנגעהויבן?

— זיי האָבן מיך גערופן „שיני“, זיי האָבן מיך גערופן „מאַסי“, זיי האָבן מיך גערופן „באַשניטענער הונט“.

— פאַרוואָס האָבן זיי דיך אזוי גערופן?

— כ'ווייס נישט, — האָט דאָס יינגל געריבן מיט די פויסטלעך די אויגן און אַף די באַקן זיינען געבליבן פלעקן.

— פאַרוואָס רופן זיי מיך נישט קיין צונעמען? — האָט די מוטער צוגעטוליעט עדגאַרן צו זיך.

— כ'ווייס נישט, — האָט דאָס יינגל זיך אַרויסגעדרויט פון דער מוטערס הענט, — זיי זיינען „קלעניקעס“.

— פון וואַנען ווייסטו, אַז זיי זיינען „קלעניקעס“? נישטאָ מער קיין קלעניקעס!

— זיי האָבן מיר אַליין געזאָגט, — האָט דאָס יינגל זיך גענומען אָנ-

פאקן די קעשענעם מיט שטיינדלעך, — זיי האָבן מיר אליין געזאָגט, אז ווי נאָך זיי וועלן אונטערוואַקסן, וועלן זיי אויסהרגענען אלע יידן, אלע קאטאָליקן און אלע נעגערס. האָב איך געזאָגט: „מיר וועלן פריער אויס-הרגענען אלע קלעניקעס“. האָבן ביידע ברידער — פֿיט און טעד — זיך געוואָרפן אַף מיר. אָט גייען זיי!

עדגאר מיט פולע קעשענעס שטיינער האָט זיך אַ שטעל געטאָן אונטער אַ בוים. אַף אַפריער זיינען געגאַנגען דעם שכנס יינגלעך, פֿיט און טעד, הינטער זיי — נאָך צוויי.

— דו זאָלסט נישט וואַרפן קיין שטיינער, הערסט, — האָט העלען זיך אַ לאָז געטאָן צו עדגארן. — זיי זיינען דאָך פֿיר אידע און דו איינער. — כ'וועל זיי אלע צעשלאָגן, אלע! — האָט עדגאר אַ שיק געטאָן אַ שטיין און געטראָפן פֿיטן אין פֿוס אַרײַן.

פֿיר שטיינער זיינען אַ פֿלי געטאָן אין עדגארס זייט און קיין איינער האָט אים נישט געטראָפן. ס'בלוט אין העלענען האָט זיך אַ שפּאַר געטאָן אין די שלײפֿן. זי האָט נישט געוואוסט וואו פֿריער צו לױפֿן — צי צו עדגארן, צי צו די שכנישע יינגלעך. זי האָט זיך אַ וואָרף געטאָן צו די יינגלעך, זיך געבעטן באַ זיי:

— קינדער, טשעפעט אים נישט, וועט ער אויפהערן וואַרפן שטיינער. עדגאר איז נאָך אַ קרענק, עדגאר איז אַ נערוועז יינגל, און אויב איר האָט צו אים טענות, זאָגט מיר, וועל איך אליין אים באַשטראָפֿן. דערצו זענט איר פֿיר און עדגאר איז איינער, און ווי גייען פֿיר יינגלעך זיך וואַרפן אַף איינעם?

— אורדאי זיינען מיר פֿיר, — האָט פֿיט, וואָס האָט געכאַפט דעם שטיין אין פֿוס אַרײַן, זיך אַרויסגערוקט. — עדגאר ווייס, אז מיר זיינען פֿיר און ער הויבט אָן מיט אונדז.

— ס'איז אַ ליגן, מאַמע, גלױב זיי נישט, די „קלעניקעס“, — האָט עדגאר זיך צעשריען און פֿון כעס געטופּעט מיט די פֿיס. — זיי האָבן מיט מיר אָנגעהויבן. זיי האָבן מיך גערופן צונעמען.

— מיר האָבן אָנגעהויבן, — האָט פֿיט ווייטער גערעדט, — און ער רופּט אונדז „קלעניקעס“.

— פֿיט איז גערעכט, — האָט העלען זיך געשמעלט אַף פֿיטס צד. — ער איז נישט גערעכט, מאַמע, — האָט עדגארן די נכפּה גענעסן. —

איידער איך האָב זיי גערופן „קלעניקעס“ האָבן זיי מיך גערופן „שיני“, „מאָקי“, זיי האָבן מיך גערופן „באַשניטענער הונט“.

די יינגלעך האָבן אַרויסגעפלאַצט מיט אַ געלעכטער און עס גלייך דער-שטיקט אין זיך. איינער האָט אויסגעמיטן דעם צווייטנס בליק. מען איז געשטאַנען מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ און פון דער זייט געהיט עדגאַרן, ער זאָל ווידער נישט אַ שיק טאָן קיין שטיין. העלען איז געשטאַנען אַ צעטומלטע. זי האָט געוואוסט, אַז אין דיילוויל האָט מען נישט ליב קיין יידן. זי האָט געוואוסט, אַז דאָרט, וואו יידן באַדן זיך, וואָרפן די „קלעניקעס“ אָן שטיקער צעבראַכן גלאָז. זי איז אָבער זיכער געווען, אַז דאָס מיינט מען די „גרינהאַרנס“, וואָס רעדן „זשאַרגאָן“, וואָס רעדן ענגליש מיט אַן אַקצענט. זי האָט געוואָלט איבערבייטן דעם שמועס, געוואָלט פאַרגלעטן דעם צוזאַמענ-שטויס, און מיט אַ פּרעמד, ווייך קול זיך אַרויסגעכאַפט :

— איז עס אמת, קינדער, וואָס עדגאַר דערציילט?

זיי האָבן נישט געענטפערט. עדגאַר האָט זיך צעשריען אַף דער מוטער.

— ס'איז אמת, זאָג איך דיר, און דו רעדסט נאָך מיט זיי, בעטסט זיך

בא זיי.

בשעת עדגאַר האָט געשריען איז די שכנטע אָנגעקומען פון איר גערטנדל. אַ הויכע, אַ דאַרע, מיט דינע פאַרקוועטשטע ליפּן. די שכנטע האָט אַ רוח געטאָן אירע צוויי יינגלעך, ווי מען רופט טרענירטע הינט. זי האָט זיך פאַרמאָסטן אַף די יינגלעך, וואָס האָבן אָפּגעצויגן אין שטוב אַריין. דער-נאָך איז זי צוגעגאַנגען צו העלענען, האָרט צוגעגאַנגען און אַ שפיי געמאָן :

— מיר האָבן פיינט אַ יידיש פּרצופּ און איר קריכט צווישן אונדז !

די ווערטער זיינען געקומען אַזוי אומדערוואָרט, אַז העלען האָט פאַר-לורין ס'לשון. און אַז זי איז געקומען צו זיך, ווערטער האָבן זיך אַ שפאַר געטאָן אין האַרץ אַריין, איז די שכנטע שוין נישט געווען. די ווערטער האָבן געשטיקט אין האַרץ. עדגאַר האָט זיך צוגעשאַרט צו איר :

— פאַרוואָס האָט מען אונדז אַזוי פיינט ? ווייל מיר זיינען יידן ?

— ווייל זיי זיינען „קלעניקעס“, — האָט די מוטער צוגעפירט עדגאַרן צו דער הוידע און ביידע האָבן זיך צוגעזעצט, — ווייל זיי זיינען שלעכטע מענטשן.

עדגאַר איז נישט איינגעזעסן. ער האָט דערזען אַ קאָלירט פלאַטערל אין זיך גענומען יאָגן נאָך דעם.

די אַרומיקע רחבות האָט זיך מיטאַמאָל איינגעקאָרטשעט. העלען האָט

מער נישט געזען די ליכטיקייט, וואָס איז געקומען פון די צייטיקע ביימער, פון די פלאַנצן, פון דער בלויער דורכזיכטיקער לופט. דער אַרום איז צו קליין געוואָרן פאַר העלענען. און זי האָט זיך געערגערט, נישט פאַרשטאַנען פון וואַנען ס'נעמט זיך צום מענטש אַזויפיל רשעות, וואָס פאַרמיאַוסט אַלץ — הימל, ערד, פלאַנצן.

.1937

צומאָרגנס

ס'האָט שוין גענומען טאָגן, ווען די אָנגעפאָרענע מחותנים האָבן זיך צעלייגט צו דריי, צו פיר אין אַ בעט און זיינען אַוועקגעפאלן שלאָפן. בלויז דער הויפט־מחותן, דניאל גאַרבער, וואָס האָט געהאַט אויסגעגעבן די יינגסטע טאָכטער, איז געווען וואָך. ער האָט זיך געחידושט, וואָס די שווערע עסנס, די שאַרפע געטראַנקען, דאָס טאַנצן — קיין זאָך האָט אים נישט מיד געמאַכט. מיט דער טאָכטערס חתונה איז אָפגעווישט געוואָרן אַ שנה, וואָס האָט אָנגעהאַלטן אַ גאַנצן לעבן. דניאלס גאַרבעריי וועט אויפהערן קאָנקורירן מיט שלמהס. דער בלויזער געדאַנק האָט דניאלן נישט געלאָזט איינשטיין. ער איז אַראָפּ פון גאַניקל, וואָס פאַרן הויז און האָט זיך געלאָזט מיטן לאַנגן הויף, וואו די גאַרבעריי איז געווען. סוף־אַפֿיר־ווינטלעך האָבן געבלאָזן, מיטגעבראַכט גערוכן פון פרישן דאָמב, פון רויער פעל, פון געווייקט לעדער און קאַלך. די גערוכן זיינען געקומען פון דניאלס הויף, פון שלמהס שכנישן הויף, וואָס איז געווען אָפגעטיילט נישט מיט קיין פלויס, נאָר מיט אַ געמויער־טער וואַנט, ווי מיט אַ פעסטונג, מען זאָל נישט קענען זען, וואָס ס'טוט זיך באַ שלמהן אין גאַרבעריי.

היינט זעקס וואָכן זיינען דניאל און שלמה נאָך געווען דם־שונאים. האָט איינער אויסגעאַרבעט פלאַט־לעדער, האָט דער צווייטער אַראָפגעבראַכט אַ באַלמעלאַכע פון וואַרשע און גענומען אויסאַרבעטן האַמבורגער אונטער־גענייען. האָט איינער אַוועקגעשטעלט שוואַרצערס און בייגערס, האָט דער צווייטער אים נאָכגעטאָן. מען האָט פאַרקויפט אונטערן קרן, אַבי זיך צו עסן לעבעדיקערהייט. אזוי יאָרן, אזוי אַ גאַנצן לעבן. ביז שלמה, אָט דער שווערער פאַרשוין, איז אַ שבת נאָכן שלאָף אליין אַריבערגעקומען צו דניאלן. פון גרויס חידוש איז באַ דניאלן אַראָפגעפאלן דאָס שטיקל קאַפל פון קאַפּ, און ער איז שוין אזוי געבליבן זיצן אין בלויזן קאַפּ. שלמה האָט נישט געוואַרט מען זאָל אים בעטן זיצן. ער האָט אַ שאַר געטאָן נאָך זיך די ערשטע שטול און ער האָט זיך געזעצט האַרט לעבן דניאלן.

— אזוי און אזוי, שכן, אזוי און אזוי. מאָרגן, בלי נדר, ווער איך פופציק יאָר, איז ווי לאַנג איז דער שיעור זיך צו שניידן אליין ביז דעם אייגענעם ביין? אַרבעטן פאַר די גנבים, די לעדער־סוחרים, פון פראַנציש־קאַנער גאַס? איך וויל שלום, איך וויל יד־אחת. וואָס זאָנסטו אַף דעם, דניאל?

ערשט איצט, ווען דניאל האָט געוואָלט אַ רוק טאָן ס'קאָפּעלע פון קאַרק צום שטערן, האָט ער זיך געכאַפּט, אַז ער זיצט אין בלוזן קאַפּ. און ווי ער האָט גענומען זוכן אַרום זיך ס'קאָפּעלע, האָט שלמה ווייטער גערעדט : — און אַז יד-אחת, דניאל, זאָל זיין יד-אחת. ווייסט, אַז מיין מאָטל איז מיר טייער. ר'איז באַ מיר איין-און-איניציק. דערצו אַ בריה, אַ יונג אַן איינרייסער. אַז מען דאַרף, קען ער איינער אַליין אויפּשלאָגן אַ גאַנצע פּאַס לעדער. וואָס זאָל איך זוכן אַ שידוך פון דער פרעמד, וואו כ'קען אַריינפאַלן, אַז דאָ מיט דיר, דניאל, איז אַלץ ווי אַף דער האַנט ? און אַז מיר האָבן זיך געריסן פאַר די קעפּ, איז וואָס ? איך ווייס וויפיל דו פאַרמאָגסט, דו ווייסט וויפיל איך פאַרמאָג. ס'איז אַן אָפּענער זעקס-און-זעכציק. וואָס זאָל איך לייטענען, דיין געלע מויד געפעלט מיר. און דער עיקר — זי איז מאָטלעך צום האַרצן.

נאָך דעם שמועס איז דניאל אַרומגעגאַנגען אַ צעגאַרטלעך. דער שידוך איז ווי פון הימל אַראָפּגעפאַלן. וויפיל נדן דניאל וועט נעבן דער טאַכטער, אַזוי פיל וועט שלמה געבן דעם זון. און ס'גייט נישט אין נדן. דאָס האָבן חתונה צוויי איינגעפונדעוועטע הייזער, צוויי גאַרבערייען, וואָס שטעלן צו, איבער אַ פּערטל יאָרהונדערט, סחורה קיין וואַרשע, קיין פּרייסן. דניאל האָט גאַרנישט פאַרשטאַנען, וואָס רחל ברעקלט זיך, וויל נישט דעם שידוך. ס'האַט נישט געהאַלפּן, וואָס רחל האָט געוויינט, האָט געטענהט, אַז זי וועט נישט ניין צו דער היפה. טאַטע-מאַמע האָבן זיך אָנגעזעצט אַף איר, מיט גוטן, מיט ביזן, און די פאַרוויינטע רחל האָט זיך געלאָזט פאַרשלייערן. ס'איז שוין געווען אַ שטיק נאָך לייגנפירנס. דער טומל, וואָס איז גע- שטאַנען איבער אַ מעת-לעת אין הויז, איז שוין לאַנג געהאַט אויסגערוגען. אַרום איז געווען שטיל, די שטילקייט, וואָס ציט זיך פון איין דונער צום צווייטן. דער טאָג, אַ יונגער, האָט געשלאָנגען די גרויקייט. די פּעסער, ביז צו די ראַנדן מיט איינגעווייקטן לעדער, האָבן געגלאַנצט אינעם פּרימאַרגן. דאָ האָט זיך אַרויסגערוקט אַן אַרבעטער, דאָרט אַן אַרבעטער. די שטיוויל ווייס פון קאַלך, די נעגל אַף די פינגער רויט פון דאָמב. מען האָט באַגריסט דעם באַלעבאַס, אים געוואונטשן ער זאָל דערלעבן נחת פונעם יונגן פאָר- פאַלק. דניאל האָט אויסגעטרונקען מיט די אַרבעטער, געגעבן יעדן צו רובל און סתם זיך געפרעגט :

— וואָס, איר גייט אויפּשלאָגן די פּעסער ?

ווי דניאל איז אַריין אין בעט, האָבן די אויגן זיך אים גענומען קלעפּן.

מיטן שלאָף איז אין אים אויפגענאָנגען אַ פרייד, די פרייד וואָס קומט פון אַן איינגעפונדעוועט באַלעבאטישקייט, פון נוט־אויסגענעבענע קינדער. ער איז פעסט איינגעשלאָפֿן. און אַז ער האָט געעפנט די אויגן, איז ער באַ זיך געווען זיכער, אַז ער האָט נאָר־וואָס איינגעדערעמלט. איבער אים איז גע־שטאַנען ס'ווייב, הינטערן ווייב — מאָטל. ביידע פאַרלוירענע, ווי זיי וואָלטן זיך געקליבן גיין אין בית־המדרש אַרײַן איינרײַסן פאַר אַ חולה.

— וואָס איז? — האָט דניאל זיך אויפגעזעצט, — וואָס איז געשען?
— די מויד איז אוועק צום קלעזמער, — האָט די מוטער פאַרבאָרען די הענט.

ס'איז געוואָרן שטיל. די חרפה און בושה, און נישט אַזוי פאַר דער שטאַט, ווי פאַר שלמהן, האָט דניאלן אַרויסגעטריבן פון בעט. אַף אַזאַ באַרדך האָט ער זיך אינגאַנצן נישט גערעכט. ער האָט געוואוסט, אַז די מויד גייט אַויס פאַר פישל קלעזמער, איז געווען אָבער זיכער, אַז מיט דער חתונה וועט דאָס טריפהנע פייערל אַליין זיך פאַרלעשן. פון רציחה האָבן זיך די פיס באַ דניאלן געטרייסלט. ער האָט עטלעכע מאָל איבערגעוואָרפן ס'אָנ־טאַעכץ און אַ געשריי געטאָן צום ווייב:
— גיב מיר די וואָכעדיקע הויזן!

אַז ער איז אַרײַן אין די הויזן, האָט ער גענומען באַרואיקן דעם איידעם:
— מעגסט זי אפילו אָפנטן, מאָטל, וועל איך אויך צו דיר גאַרנישט האָבן. פאַר אַזאַ זאך מעג אַ מאַן אָפנטן אַ ווייב. נאָר אויב דו ווילסט זי נאָך, זאָג איך דיר צו, אַז כ'וועל זי אַהיימברענגען און זי וועט שוין מער פון שטוב נישט אַנטלויפן. אַ יונגע, שיינע מויד האָט ווינט אין קאַפּ, דאַרף מען דעם ווינט אַרויסטרייבן.

— און דעם קלעזמער דאַרף מען אונטערהאַקן די זייטן, — האָט מאָטל זיך אַ שטעל געטאָן, ווי ער וואָלט גרייט געווען זיך צו שלאָגן, — איך גיי מיט, שווער!

— דו בלייב אין שטוב, — האָט דניאל אוועקגעזעצט דעם איידעם אַף אַ בענקל, — איך וועל זי שוין אַליין ברענגען.

אין די וואָכעדיקע קליידער, אַף דער האַנט אַן „אַרטשיק“, וואָס מען טוט אַן אַ פּערד, — אַזוי איז דניאל אַרויס פון שטוב. ער האָט נישט געשניטן מיטן מאַרק. ער איז געגאַנגען מיט הינטערגעסלעך. די טיר באַ פישל קלעזמער איז געווען פאַרקיטלט פון אינעווייניק. דניאל האָט אויפ־געבראַכן די טיר, געשריען:

— ס'וועט דיר גאָר נישט העלפן, קלעזמער, מען וועט דיך פון דיין אייגענער שטוב אין לילעכער אַרויסטראָגן!
אין שטוב איז קיינער נישט געווען. דניאל האָט אויפגעריסן אַ קליידער-שאַנק, דערזען רחלען, וואָס האָט געציטערט אינגאַנצן, איז געווען ווייס, ווי קאַלך. רחל האָט זיך צעוויינט:

— איך וועל נישט אַהיימגיין, טאַטע, איך האָב פיינט מאַטלען, איך קען נישט פאַרטראָגן זיין גערוך, איך וועל נישט אַהיימגיין.
— וועסט אַהיימגיין, רחל, וועסט! — האָט דער פאָטער זי אַ כאַפּ געטאָן פאַרן רייטן קאָסס האָר, וואָס איז געווען האַלב אָפּגעשוירן, — וועסט אַהיימגיין, חצופה! און דעם קלעזמער דיינעם וועל איך נאָך היינט פאַריאָגן פון שטאָט. קענסט נישט פאַרטראָגן מאַטלס גערוך, מיינ הייס-געבאַרענע? זאָג איך דיר אָן, אַז ווי נאָר דו וועסט אַהיימקומען אין שטוב, זאָלסטו פאַלן מאַטלען צו די פיס און אים איבערבעטן!

— כ'וועל נישט!

— וועסט יאָ!

דניאל האָט פאַרוואָרפן אַף רחלס בויגיקן האַלז דעם „אַרטשיק“, ווי מען פאַרוואַרפט אים אַף אַ קאַבילע, און האָט זי אַרויסגעטראָגן פון פישלס שטוב.
רחל איז אים געפאַלן צו די פיס:
— טאַטע, וואָס טוסטו?

די רציחה האָט שוין געשרפעט אין דניאלן. ער האָט אַ ריס געטאָן די טאַכטער פון דער ערד, זי אויפגעשמעלט, איר דערלאַנגט מיטן פאַסעק, וואָס איז געווען צוגעבונדן צום „אַרטשיק“, און זיך צעשריען:
— וויאָ! וויאָ!

און ער איז נישט אַהיימגעגאַנגען מיט די הינטערגעסלעך. ער האָט געשניטן דעם מאַרק, געוויזן דער שטאָט, ווי מען דאַרף זיך באַניין מיט אַ טאַכטער, אַן אַרומלויפערן.

דער מאַרק איז געווען ליידיק, די געוועלבער פאַרהאַקט. פון הינטער-טויערן, פון הינטער-טירן און פענצטער האָבן אויגן געקוקט, ווי רחל, אַ פאַר-וויינטע, אַ געבויגענע, די רויטע צוגעשאַרענע האָר איבערן האַלדז, שלעפט זיך אַן איינגעשפאַנטע אין „אַרטשיק“. דער פאָטער נאָך איר, ווי ר'וואָלט אויסגערופן:

— אזוי ווערט געטאָן צו אַ טאַכטער, אַן אַרומלויפערן.

ערב-חתונה

די פארמס — „רעד־עפל“ און „בלור־ידוש“ — האָבן זיך איבערגעבעטן און זיך משרד געווען. „רעד־עפל“ האָט באַלאַנגט צו לייווערן, „בלור־ידוש“ — צו שמחהן.

די פארמערס זיינען יאָרן געווען אַף מעסער־שטעך. געהייסן האָט עס, מען משפט זיך איבערן שטיק געמישטן וואַלד, וואָס האָט זיך געצויגן צווישן ביידע פארמס, זיך געצויגן איבער אַ באַרג מיט טיפע אָפּריסן. די שנאה אָבער איז געווען אַ פּיל עלטערע, נאָך פון בחור־ווייז אָן, ווען ביידע האָבן זיך געשדכנט צו דער שוואַרצער באַשקען. ס'האָט געהאַלטן, אַז שמחה וועט מיט איר חתונה האָבן. באַשקע אָבער האָט חתונה געהאַט מיט לייווערן. אין דער וואָך פון דער חתונה איז שמחה אוועק קיין ניו יאָרק און האָט זיך פון דאָרט אַראָפּגעבראַכט אַ ווייב.

דעמאָלט האָט זיך אָנגעהויבן דער דרייסיק־יאָריקער קריג. איז באַ לייווערן געפאַלן אַ פּערד, איז באַ שמחהן — אַ קו. האָט באַ לייווערן אָפּ געברענט ס'שייער, האָט באַ שמחהן — ס'הויז. פאַר די דרייסיק יאָר האָבן די ביידע שכנים זיך פינף מאָל אונטערגעצונדן און פינף מאָל זיך איבער־געבויט. איז געבוירן געוואָרן אַ קינד, איז געשטאַרבן אַ קינד — לייווער איז נישט גענאַנגען צו שמחהן און שמחה האָט נישט אַריינגעשמעקט צו לייווערן.

די פארמערס האָבן זיך געעלטערט, זיינען אַריין אין די הויכע פּופּציקער. און כאַטש מען האָט נאָך אַלץ אָנגעהאַלטן דעם ברוגז, האָט מען זיך נישט וויסנדיק געמאַכט, וואָס זייערע קינדער פּלעגן זיך באַגעגענען.

לייווער האָט געהאַט אַן איין־און־איינציקע טאַכטער. אסתר איז געווען, ווי די מוטער — אַ יונגע באַשקע. די האָר שוואַרץ, די אויגן שוואַרצע, און ס'פנים — פּריש־טונקעלעך אוילבערט. שמחה האָט געהאַט צוויי זין — וואָלף און הערשל. אסתר האָט ביידע יונגען פאַרדרייט דעם קאַפּ. דאָ האָט זי זיך אַרומגעפירט מיטן עלטערן, דאָ — מיטן יונגען. און אַז דער יונגערער איז צוגעשטאַנען צום עלטערן, אַז ער זאָל אים נישט קריכן אין וועג אַריין,

ווייל אסתר האָט אים ליב, הערשלען, נישט וואָלפן, איז אסתר גאָר אַ כלה געוואָרן פאַרן עלטערן, פאַרן פיר-און-צוואַנציג-יאָריקן וואָלף. ערשט דעמאָלט האָבן די צוויי שכנים, לייזער און שמחה, זיך איבערגעבעטן.

ס'איז געווען פרייטיק-צונאַכטס, צוויי טעג פאַר דער חתונה. נאָכן מייערן-צימעס האָט שמחה זיך אַ הויב געטאָן פון טיש און געזאָגט צום בני-בית :

— טיי וועלן מיר שוין טרינקען באַם מחותן.

שמחה מיטן ווייב, מיט די זין זיינען אַריבערגעגאַנגען צו לייזערן. דער אָונט איז געווען אַ קאַלטער, אַ פּראָסטיקער. דער שניי, עטלעכע צאָל טיף, האָט געסקריפעט אונטער די פיס, געבלענדט די אויגן, זיך געטראַגן איבער די פעלדער, ווי אַ פעכער. און אינעם נידעריקן, אויסגעשטערנטן הימל האָט די לבנה זיך געשאַרט אַף אַפריער, ווי זי וואָלט זיך געאיילט אַנצוזאָגן, אַז געסט קומען. באַ לייזערן אַפן הויף האָט זיך ערגעץ צוגעהאַקט אַ טיר. דערנאָך האָט זיך אַ הונט צעבילט.

לייזער האָט אַריינגעלאָזט די מחותנים און אַ געשריי געטאָן צום ווייב :

— מיר האָבן געסט, באַשקע !

די מחותנים זיינען געווען אַנגעלייגטע געסט. אַפן שבתדיקן טישטוך, וואו די ליכט האָבן נאָך געברענט אין די לייכטער, איז גלייך אויסגעוואַקסן כיבוד — וויין, קיכלעך, ניס און טיי. דערלאַנגט דעם כיבוד האָט די כלה. און איידער וואָס-ווען האָבן די מחותנים זיך איבערגרופירט. ביידע פאַרמערס זיינען געזעסן אויבנאָן איבער גלעזער טיי און געפלאַנט, אַז, בלי נדר, נאָך דער חתונה וועט מען זיך שטעלן האַקן דעם בשותפותדיקן וואָלד. ביידע פאַרמערקעס זיינען געזעסן באַם צווייטן עק-טיש, געזעסן אַזוי נאָענט, אַז מען האָט זיך אַריינגערעדט אין די מיילער. און גערעדט האָט מען וועגן אויסשטייער, וועגן דער חתונה, וועגן די געכט, וואָס וועלן זיך שוין שבת-צונאַכט אַנהויבן צונויפפאַרן. ס'יונגוואַרג האָט זיך פאַרקליבן אַף דער ברייטער קאַנאַפע. אסתר איז געזעסן לעבן חתן, האָט אים געגלעט דאָ איין האַנט, דאָ אַ צווייטע, גערעדט שטיל :

— וואָס דאַרפן זיי וויסן ? מיר וועלן פאַרגיין צו אייך נאָכן שלייטעלע פונעם באַרג ציט זיך אַ גלייכער וועג אַף דער לאַנקע. קום, וואָלף.

זי האָט זיך אַ שטעל געטאָן, האָט גענומען רעדן העכער :

— קום, וואָלף, ב'ווייל זיך איבערגיין. כ'בין אַ גאַנצן טאָג געזעסן אין

שטוב. און אויב דו ווילסט נישט, פוילסט זיך, בלייב, וועל איך גיין מיט הערשלען.

וואָלף האָט זיך אויפגעשטעלט. אַ הויכער, מיט ברייטע פלייצעס, שוין צוברייטע, ווי אַ וואַנט. די מוטער האָט צו אים געהאַט טענות:

— וואו שלעפסטו זי אַף אַזאַ קעלט?

— ווער שלעפט זי? — האָט וואָלף אָנגעטאָן ס'האַלבע פעלצל. — זי

שלעפט מיך.

וואָלף האָט שוין די ווערטער נישט געקאָנט צוריקשאַפן. ער האָט אויס־געמיטן אַסתרס בליק, געפילט אָבער, אַז זי טראָגט זיך פון איין צימער אין צווייטן, ווי אַ ווינט. און אַז די מוטער האָט זיך געבעטן באַ דער טאַכטער: „טו אָן דעם ווינטער־מאַנטל“, — האָט אַסתר דוקא אָנגעטאָן אַ רויטן סוועטער און אַפן סוועטער אַ לעדערן רעקל. אַפן הויף האָט אַסתרס בליק. שאַרף ווי אַ חלף, זיך נישט איינמאַל איינגעביסן אין וואָלפן:

— וואו איז הערשל?

— ער איז געבליבן זיצן אַף דער קאַנאַפּע.

— רוף אים.

— צו־וואָס? — האָט וואָלף זי אַ נעם געטאָן פאַרן אַקסל.

— גיי רוף אים.

וואָלף האָט נישט געענטפערט. אַסתרס טוכן קלייד האָט זיך צעווינטלט. דער אַקסל, וואָס איז אַפּער פון אונטער זיין האַנט, האָט עפעס מיטגעריסן פון אים, אַז ס'האָט זיך געוואָלט אַ געשריי־טאָן.

אַ שניידיקער ווינט, וואָס האָט געשאַרט איבער די פעלדער בלוילעכע פאַסמעס שניי, זיי געהויבן אַ פּלאַכטע אַרויף, אַ פּלאַכטע אַראָפּ, איז ערגעץ געבליבן שטעקן אין די בערג. ס'איז געוואָרן מיטאַמאַל שטיל, אומהיימלעך שטיל.

אין דעם הויכן, צעוואַקסענעם וואָלף האָט געוואָיעט אַ געשלאָגענער הונט. ס'האָט פון אים אַרויסגערעדט, אַז ער וועט קיינעם נישט לאָזן זיך גיין אין וועג אַריין, אַפילו נישט קיין ברודער, אַפילו נישט אַ לייבלעכן טאַמע. און געטראַכט האָט ער, אַז ער איז אַ פאַרשנייט פעלד, וואו אַסתר טראָגט זיך, ווי אַ ווינט, שפּילט זיך מיט שניי־פּלאַכטעס, רייצט זיך מיט אים: — „גיי, כאַפּ מיך!“ נו, וואָלף, זיי טאַקע אַ בריה און כאַפּ דעם ווינט אין פעלד! אַסתר איז אָנגעלאָפּן מיט הערשלען. די שוואַרצע האָר האָבן זיך גע־

שפארט פונעם ווינטער-קעפ, דאָס לעדערנע רעפל צעקנעפלט — דער רויטער סוועטער האָט אַ טאַמאַנדעווע געטאָן :

— מיר גייען !

זי האָט גענומען וואָלפּן אונטערן אָרעם, פעסט גענומען, כמעט צוגעלייגט אירע הייסע ליפּן צו זיין אויער :

— די מאַמע זאָגט, אז אַ טאַג פאַר דער חתונה לאָזט מען אַ כלה נישט אַליין.

דער פאַרדרום און די רשעות, וואָס האָבן זיך נאָר-וואָס געהאַט אָנגעד-קליבן אין וואָלפּן, זיינען ווי אויסגערונען. ס'האָט אין אים גענומען אויפגיין די גוטסקייט. וואָס דאַרף ער שלעפּן אסתרן איבערן פעלד ? לאָז זי דאָ צואוואַרטן מיט הערשעלען. ער וועט אַליין אַריבערלויפן נאָכן שליטן.

אסתר און הערשל האָבן נאָכגעקוקט וואָלפּן, וואָס האָט נישט געשפּרייזט איבערן האַרטן שניי, נאָר געשטעלט קלאַפטער. און אז מען האָט אים שוין מער נישט געזען, האָט זיך זיין שאַטן, אַ צווייטער, אַ צוילאַנגער, נאָך אַלץ געשאַרט איבערן שניי. דערנאָך איז דער שאַטן אויך פאַרשוואַנדן. דער ווינט, וואָס האָט זיך געהאַט פאַרשטעקט אין די בערג, איז ווידער אָנגעלאָפּן מיט אַ פיף. אסתר האָט אַ הויב געטאָן דעם קאַפּ :

— כ'ווייס, אז דו האָסט מיך פיינט. כ'האָב זיך אַליין אויך פיינט. כ'האָב זיך אָבער נישט געקאָנט העלפּן. און ליב, הערשל, האָב איך דיר, נישט וואָלפּן.

— האָסט מיך ליב ? — האָט הערשל זי אַ נעם געטאָן פאַר ביידע הענט. — יאָ, דיר, — האָט זי זיך איינגעביסן אין אויער. — כ'זאָג עס דיר אַ טאַג פאַר דער חתונה.

פלאַמען האָבן געשלאָגן אין הערשעלס באַקן, אין די אויערן, אין די שליפּן. פון צעביסענעם אויער האָט געטריפט בלוט. אסתר האָט צוגעלייגט צום אויער שניי. זי האָט אים אויסגעקושט די אויגן, דערנאָך ס'מויל, און אז זי האָט געהאַלטן אין קושן די פינגער, איז וואָלפּס שאַטן אַ פאַל געטאָן צווישן זיי.

הערשל האָט אַרויסגעריסן די פינגער פון אונטער איר מויל. ער האָט זיך אָפּגערוקט און שטייל געזאָגט :

— וואָלף האָט אַלץ געזען.

— האָט ער !

אסתר האָט זיך געלאָזט באַרג-אַרויף. הערשל נאָך איר. נאָך הערשעלען

האָט זיך געשאַרט וואָלף. ער איז נישט געלאָפֿן, אפילו נישט געשפּרייזט, זיך געשאַרט און געשלעפט דעם שליטן. אלע דריי האָבן געשוויגן. אפן שפיץ באַרג, וואו דער ווינט האָט געריסן שטיקער, האָט וואָלף אוועקגעשטעלט דעם שליטן. אסתר האָט זיך אַריינגעזעצט האַרט לעבן ווענטל, געמאַכט פּלאַץ נאָך פאַר איינעם און אַ זאָג געטאָן צו הערשלען:

— פאַר מיט מיר אַראָפּ!

— פאַר מיט וואָלפֿן.

— ער וועט נישט פאַרן מיט מיר. ער איז ברוגז.

— פאַרט מען אליין! — זיינען וואָלפֿס ווערטער געפאלן מיט אַ בייזער.

און ווי אסתר האָט זיך איבערגערוקט און איז געבליבן זיצן אינמיטן שליטן און זיך געלאָזט באַרג־אַראָפּ, האָט וואָלף אָן ווערטער זיך אַ וואָרף געטאָן אפן ברודער. ביידע זיינען אַ פאל געטאָן אפן שניי. מען האָט זיך אַ וויילע געקויקלט, ווי הינט. פים האָבן זיך געפלאָנטערט אין הענט, הענט — אין פים. און אַ קנויל מיט צוויי קעפּ האָט זיך גענומען קויקלען באַרג־אַראָפּ.

א פ ר י ל - ר י חות

דער לאַמער חנא מיט די צוויי זין — לייזער און פנחס — זיינען געווען שותפים. זיי האָבן אין פרייסן געהאַלטן אין אַרענדע טייכן. דער דרייסיק יאָריקער לייזער, אַ באַווייבטער, איז געוועסן אין דייטשאיילע. דער פינף-און-צוואַנציקיאָריקער פנחס — אין לויטענבורג. זיי האָבן געשיקט וואַגאַנעס פיש קיין מלאווע און פון דאָרט האָט דער לאַמער חנא צעשיקט די פיש ביז איבער וואַרשע.

חנאס שטוב, אַן איינגעפונדעוועטע, מיט אַ פליגל אין אַן אַלטן, פאַר-וואַקסענעם סאָד אַרײַן, איז געשטאַנען הינטער דער שטאַט. חנא מיט דעם ווייב האָבן באַוואוינט ס'הויז, לייזערס ווייב — דעם פליגל.

לייזער איז אַהיימגעקומען פון פרייסן איינמאַל אַ וואָך, איינמאַל אין צוויי וואָכן. ער איז שטענדיק אָנגעקומען פרייטיק פאַרנאַכט, צו ליכט-בענטשן, געקומען מיט מתנות פאַרן ווייב, מיט פלעשלעך קאַניאַק, מיט פלעשלעך ליקער.

ס'האַט שוין געוואַרט אַף אים די בלעכענע וואַנע מיט קאַכעדיק וואַסער ביז צו די ראַנדן. ער האָט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך די אַרבעט-קליידער, וואָס האָבן געשפרייט שאַרפע פיש-ריחות, וואָס זיינען געווען באַשאַטן מיט גלאַנציקע שופן.

לייזער האָט זיך צעלייגט אין דער הייסער וואַנע, געקרעכצט פון תענוג, זיך געזיפט און לאַנג זיך געבאַדן. דערנאָך האָט ער אָנגעמאַן פרישע אונטערוועש. אַן אויסגעצוואַגענער, אַ פאַרפלאַמטער, איז ער אַריין אינעם זיידענעם שלאָפראַק און האָט זיך געשטעלט מקבל-שבת זיין.

ס'ווייב, נאָך גאָר אַ יונגע, מיט אַ הונגער אין די טונקעלע אויגן, האָט געבענטשט ליכט, האָט געהאַלפן דער דינסט גרייטן צום טיש.

גאַנץ קידוש האָבן מאַן-ווייב זיך געזעצט עסן די שטיקער געפילטע פיש, די פערפעלעך מיט ויך, די געבראַטענע קאַטשקע, די פלויען מיט די שעפטאַלן. יעדעס נעריכט האָט מען פאַרזופט מיט צוגעפראַוועטן בראַנפן, מיט ליקער. גערעדט האָט מען ווייניק. די געציילטע ווערטער האָבן זיך

געדרייט ארום דער אכילה. ס'ווייב, שרהלע, האָט געפרעגט:

— ווי שמעקן דיר די פיש, לייזער?

— אויסגעצייכנט.

— און די קאטשקע?

— ס'צענטיט אין מויל.

לייזערס פאָטער, לייזערס מוטער — קיינער האָט זיך פרייטיקצו-נאָכט נישט געוויזן אינעם פליגל. מען האָט נישט געוואָלט שטערן. נאָך דער שווערער סעודה, נאָך די גלעזלעך שנאָפס, האָט געצויגן צום געלעגער. די בעטן האָט שוין שרהלע אַליין געמאַכט, נישט די דינסט. מאַן און ווייב זיינען אַריין אונטער די פּערינעס און געמאַכט נאָכט. אזוי זיינען פאַר די דריי יאָר נאָך דער התונה געבוירן געוואָרן צוויי מיידלעך.

ס'איז געווען אַ וואָך פאַר פּסח. לייזער האָט געדאַרפט אַנקומען פון פרייסן ערב יום-טוב. פּנחס איז אָנגעקומען מיט עטלעכע טעג פריער. די פינף וואַגאַנעס פיש, וואָס ער האָט געפירט פון פרייסן קיין וואַרשע, האָט מען אַף דער מלאַווער גרענעץ געדאַרפט איבערלאָדענען אין רוסישע וואַגאַנעס. באַם איבערלאָדענען זיינען געשטאַנען חנא מיט זיינע דריי „מענטשן“, געשטאַנען אַ נאַנצע נאָכט.

פּנחס, וואָס האָט צומאַרגנס אין דער פרי זיך געקליבן מיטפאַרן מיט דעם פראַכט-צוג, איז געבליבן אין דער היים. ער האָט אויסגעפאַקט אַ קעסטל ציגאַרן פאַרן פאָטער אַ מתנה, אַ רעשטל שוואַרצן זייד פאַר דער מוטער אַף אַ קלייד, אַ רעשטל געשוירענעס סאַמעט פאַר דער שוועגערין.

די ווייבער האָבן זיך כמעט ווי נישט צוגערירט צו די מתנות. די בעסטע מתנה איז געווען פּנחס אַליין — אַ גוטמוטיקער בחור, וואָס איז פון נאָך סוכות נישט געווען אין דער היים. די מוטער מיט דער שוועגערין האָבן פּנחסן אַוואַוירט — דאָ געמאַכט אַ הערינג, דאָ אָפּגעפרעגלט אַ קלאָפּס, דאָ געעפנט אַ פלאַש ביר. און אז דער יונג, אַ מידער, האָט זיך נאָכן עסן אויסגעצויגן אַף דער קאַנאַפע, זיינען די ווייבער נישט אָפּגעטראָטן פון אים. די מוטער האָט אים באַוואָרפן מיט טענות:

— נעמסט זיך צופיל איבער, מיין זון, ביסט צו איבערקלייבעריש. צו

פינף-און-צוואַנציק יאָר בין איך שוין געהאַט פאַרגאַנגען אין טראַגן מיט דיר און דו, פּנחס — בע, פרייסן האָט דיך קאַליע געמאַכט! די געפעלט דיר נישט, יענע געפעלט דיר נישט. ווילסט ס'טעלערל פון הימל? לייזער

איז נישט געווען אזוי איבערקלייבעריש ווי דו, און אזא יאָר אַף מיר, וואָס פאַר אַ גוט ווייב ער האָט געקראָגן!

שרהלעס אויגן, טונקעלע, האָבן אַ קוק געטאָן אַף פּנחסן מיט אזא הונגער, אז ס'האָט דעם יונג אַ הויב געטאָן פון דער קאנאפע. ער האָט אַ זאָג געטאָן:

— קריג מיר, מאמע, אזא שרהלע, וועסטו זען, ווי כ'וועל חתונה האָבן. אַלע דריי האָבן זיך צעלאַכט.

פּנחסן איז איינגעשלאָפן. ער איז אזוי אָפּגעשלאָפן אין די קליידער אַ גאַנצן נאָכמיטאָג, אַ גאַנצן אַפּדערנאַכט. אז ער האָט זיך אויפגעכאַפט איז אַרום אים געווען שטאַק־פינצטער. אַן אויסגערוטער, אַן אָנגעקוואַלענער, איז ער געבליבן ליגן אַף די פלייצעס, געלעגן און געקוקט צו די פענצטער, וואו אַ שטיקל לבנה האָט אַריינגעקוקט. פון שלאָף־צימער, פון דער קיך, האָט זיך געטראָגן אַ כראָפּען, ווי מען וואָלט געדרייט שטריק.

פּנחסן האָט געהויבן פון געלעגער. ס'האָט אים געאַרט, וואָס ער איז אָפּגעשלאָפן דעם גאַנצן נאָכמיטאָג. איצט, ווען ס'איז נאַכט, איז ער גראָד אַן אויסגערוטער, וויל נישט שלאָפן. ער איז אַראָפּ פון דער קאנאפע און האָט געעפנט אַ פענצטער.

אפריל־ריחות האָבן אַ שלאָג געטאָן אין פנים אַריין. די ריחות האָבן געשלאָגן פון די אויפגעגאַנגענע גרעזלעך, פון דער ערד, פון די ביימער, אַפילו פון די קי, וואָס זיינען נישט איינגעשטאַנען אינעם קורשטאַל.

פּנחסן האָט אַף זיך אַרויפגעכאַפט ס'דעקל און אזוי, אין בלוזין קאַפּ, איז ער שטיל אַרויס פון שטוב. ער איז אַ וויל געשטאַנען אין מיטן הויף. די נאַכט מיטן שטיקל לבנה איז געווען אַ ליכטיקע, אַן אויסגעשטערנטע. פון אַלע זייטן זיינען אים באַפאַלן ווינטלעך, וואָס זיינען געווען אי וואַרעם, אי קיל, וואָס האָבן מיטגעבראַכט דעם ריח פון פריש געבאַקן ברויט, דעם ריח פון פריש געמאַלקענער מילך, דעם שאַרפן ריח פון ביימער פאַרן בליען. ער האָט זיך געלאָזט מיטן סאָד צום פליגל. דער פליגל איז געשטאַנען, ווי אַ פינצטערע וואַנט. די טירן, די לאָדנס פאַרהאַקט. בלוזין פון אַ זייט, וואו די קינדער זיינען געשלאָפן, האָט געצינגלט אַ פלעמל.

פּנחסן איז עטלעכע מאָל געגאַנגען אַרום און אַרום דעם פליגל. באַ האַלטענע כחות, וואָס זיינען געשלאָפן אין די ברייטע פלייצעס, אין די ליכטע פיס, האָבן זיך גענומען וועקן אין אים. ער האָט אַ קוק געטאָן אַפן זיינער.

ס'איז נאך קיין עלף נישט געווען. ס'האט אים פארדראָסן, וואָס מען מאַכט אזוי פרי נאכט, וואָס מען פאַרשלאָפּט אַ לעבן. און ווי ער האָט חשק געהאַט אַנצוקלאַפּן אין לאָדן פונעם שלאָפּצימער — וואָס פאַר אַ פּאַפּן, ווען די סי רייכן זיך פון די שטעלער, הירשן „יאָגן“ זיך, און די נעכט זיינען אזוינע טיפּע, אזוינע בלויע — פונקט דעמאָלט האָט מען פּנחסן אַ רוף געטאָן.

שרהלע איז אַראָפּ פון גאַניקל. דאָס זשאַקעטל מיטן שוואַרצן קאַראַ-קולענעם קעלנערל צעקנעפּלט, ס'שוואַרצע האַלבע קלייד, אַ געפּאַסט, ביז צו די קנעכלעך. די פּיס, פעסטע, האָבן זיך געוויגט אין גיין, שטאַלץ געטראָגן די פלייצעס, דעם קאַפּ.

פּנחס איז איר אַנטקעגן געגאַנגען. ביידע האָבן זיך אָפּגעשטעלט. מען האָט זיך אַ קוק געטאָן אין די אויגן, אַ רגע, צוויי, דריי, ווי חיות, וואָס באַגעגענען זיך ס'ערשטע מאָל. ביידע האָבן זיך צעשמייכלט. זי האָט אים אַ נעם געמאָן אונטערן אַרעם, פעסט אַ נעם געטאָן, און איינגערוימט :
— כ'בין געווען זיכער, וועסט אַרויסקומען.

ער האָט נישט געענטפּערט. זיי זיינען אַריין אין סאָד אַריין. די נאַקעטע ביימער האָבן אויסגעווען שיטער. די שמואָלע וועגעלעך, בלאַטיקע, האָבן געפּידלט אונטער די פּיס. פון דעם שנעלן איבערלויפּן זיך אַרום און אַרום דעם פאַרק איז אויפגעגאַנגען אין די יונגע לייכער אַ געשרוי, אַ שטום געשרוי, וואָס האָט זיך געטראָגן פון די שפיץ פינגער אין די שלייפּן אַריין.
שרהלע האָט זיך געקלאָגט :

שוין דריי יאָר נאָך דער חתונה, זי האָט שוין לייזערן געבוירן צוויי קינדער און דורכרעדן זיך ווי עס דאַרף צו זיין, ווי מאַן און ווייב רעדן זיך דורך, האָט זי נאָך נישט דורכגערעדט זיך מיט אים. פּאַלט ער אַריין אַף אַ שבת — איז עסן, שלאָפּן און חשבונען זיך. שרהלע האָט פאַרזיכערט, אַז זי האָט ליב פּנחסן, נישט לייזערן.
און פּנחס ?

ער האָט פון מאָל צו מאָל אָפּגעשטעלט שרהלען, איר גענלעט די הענט, געקושט אירע האַר, געקושט אירע ליפּן און זי פאַרזיכערט :
— איך וועל איבעררעדן מיט אים, שרהלע, ער וועט אַנדערש ווערן.
— ווער, לייזער ? — האָט זי אַרויסגעזאָגט מיט אַזאַ ביטול, ווי זי וואָלט נישט גערעדט וועגן מאַן, נאָר וועגן עפעס אַ גוֹלם, — דערצו האָב איך אים פּיינט !

— אַז דו האַסט אים פּיינט, צענייט מען זיך מיט אים.

— כ'ועל עם טאקע טאָן.

זי האָט זיך שטיל צעוויינט.

פנחס האָט אָנגעשפּאַרט איר קאָפּ אָפּ זיין אַקסל, געפילט ווי אירע פלייצעם טרויסלען זיך. זי איז אים געוואָרן נעענטער, ליבער. מיט די פינגער האָט ער אויסגעווישט די טרערן פון אירע אויגן און זי צוגעפירט צום גאַניקל. ס'לשון איז באַ זיי ביידן אָפּגענומען געוואָרן. אזוי זיינען זיי געשטאַנען און געקוקט אין דער אויסגעשטערנטער נאַכט אַרײַן. ס'האָט זיך געהערט ווי די בהמות רייבן זיך אָן די ווענט. שרהלע האָט אים געפרעגט:

— ווען פאַרסטו קיין וואַרשע?

— פאַרטאָג.

— דאַרפסט דאָך גיין שלאָפן.

— כ'בין אויסגעשלאָפן.

— ס'איז מיר קאַלט, — האָט שרהלע פאַרסנעפלט ס'זשאַקעטל און

געוויזן אָפּ דער אָפּענער טיר פונעם פּעדערהויז — קום אַרײַן.

— שפעט.

— קום.

— ניון, שרהלע.

פנחס האָט זי אַרײַנגעפירט אין פּעדערהויז, איר אַ לאַנגן קוש געמאָן און איז קרוק אַרויס אָפּן הויף. ער האָט זיך איינגעהערט, ווי שרהלע עפנט די טיר, פאַרמאַכט זי, פאַרשליסט זי. ער האָט זיך איינגעקוקט אינעם אויס-געשמערנטן הימל, געזוכט דאָס שטיקל לבנה און עם נישט געפונען. ער האָט נאָכאַמאָל אַ קוק געטאָן צום פליגל — ס'איז געווען פינצטער ווי פריער. ער האָט זיך געקווענקלט — זאָל ער זיך צוליגן, צי זאָל ער אַראָפּגיין צו דער ראַמפע, וואו מען לאָדנט איבער די וואַגאַנעס פיש?

פנחס איז אַרײַן אין קורשטאַל. עם האָט אָפּ אים אַ בלאָז געטאָן מיט וואַרעם בהמה־מיסט. ער האָט באַם שײַן פונעם נאַפּט־לעמפל, וואָס האָט געקאַפּטשעט אין אַ לאַמטערנע, אויפגעזוכט אַ דרענגל. ער האָט זיך געלאָזט מיטן שאַסיי צו דער „ראַמפע“, געקלאַפט מיטן דרענגל אינעם זשוויר און זיך דערפרייט מיטן שטיקל לבנה, וואָס איז אַפּער פון הינטער אַ וואַלקן. ער איז געווען זיכער, אז נאָכן איצטיקן שמועס וועט שרהלע האָבן אַ וואַך־נאַכט.

„שוואַרצן“ די גרענעץ

סיין וואולקע זיינען זיי אָנגעקומען פאַרנאַכט, מיט דער זיבן־אַזייגער באַן. ער — אַ גראַדנער יונג, אין אַ וועלסיסאָפּעדן היטל און מיט אַ זעלנערישן גאַנג. זי — אַ יונגע וואַרשעווערן, גאָר אַ יונגע. די וואַרשעווערן איז נישט איינגעשטאַנען. זי האָט זיך געדרייט איבערן וואַקזאַל, געשטעלט טריט און זיי גלייך פאַרווישט מיט די צעפלויעגע פּאַלעס פון איר זידענעם מאַנטל, ווי אַ פּוקס פאַרווישט די טריט מיטן האַריקן עק.

דער גראַדנער מיט דער וואַרשעווערן האָבן זיך נישט געקענט. זיי האָבן אויך קיינעם דאָ אַפּן וואַקזאַל נישט געקענט. אָפּגעוואַרט האָט זיי משה מולכער — אַ שוואַרצער ייד מיט אַ שוואַרצער באָרד. ער איז ענלעכער געווען אַף אַ דין, ווי אַף אַ מולכער. דער מולכער האָט פריער איבערגענומען דעם יונג, דערנאָך די וואַרשעווערן. ער האָט זיי באַגענגט, ווי אַלטע באַ־קאַנטע, און גערעדט האָט ער נישט צו זיי, נאָר סתם אַזוי אין חלל אַרײַן : — קומט, קומט. וואָס ווייניקער מיר וועלן זיך וואַרפן אין די אויגן, אַלץ געזינטער. און וועגן באַנאַזש דאַנהט נישט, כ'וועל אים נאָך היינט באַזאָרגן קיין איַלָווע. יאָ, און פון איצט אָן זענט איר מאַן און ווייב אָן חופּה וקדושין, — האָט ער פאַרענדיקט מיט אַן איבערגעריסן געלעכטערל. זיי זיינען אַראָפּ פון וואַקזאַל, זיינען אַרויס אַף אַ ברייטן זאַמדיקן וועג. דער אָונט האָט געהאַלטן אין צופאַלן. דאָ און דאָרט האָבן זיך געגרויט געהויקערטע שטיבלעך. פאַר די שטיבלעך — חושכדיקע יידן און חושכדיקע יידענעם.

דער מולכער האָט אַריינגעפירט די פאַסאַזשירן אין אַן אַלקער, מיט אַ באַזונדערן אַריינגאַנג, און זיך אַ לאַך געטאַן אין באָרד אַרײַן :

— טאַקע מאַן־און־ווייב, נאָר אָן „יחוד“. און איצט — — —

ער האָט אויסגעשטרעקט אַ ווייסע, ווייכע האַנט. דאָס שוואַרצע פנים, די שוואַרצע באָרד — אַלץ האָט זיך צונגיפגעגאַסן מיטן טונקעלן אַלקער. דער לויזער אַרבֿל האָט זיך פאַרשאַרצט און די ווייכע, ווייסע האַנט האָט געמאַנט ס'נעלט פאַרן „איבערשוואַרצן“ די גרענעץ. און אַז מען האָט אים

שוין געהאט באצאלט און ער איז שוין געשטאנען באַם אַרויסגאַנג, האָט ער זיך געכאַפּט :

— און וואו זיינען די באַגאַזש־קוויטעס ?

— ווי לאַנג בלייבן מיר דאָ ? — איז די וואַרשעווערן אים נאָכגעגאַנגען צו דער טיר.

— נישט לאַנג, — האָט דער מולכער געענטפערט, — כ'ניי שוין אַריבער צום גרענעץ־גוי און מיר לאָזן זיך אין וועג אַריין.

— צופוס ?

— ווי ווייט איז עס דען ? — האָט דער מולכער אַ לאַך געטאָן, — פון דאַנען קיין אילאָווע, דער גאַנצער מהלך, געדויערט אַ מינוט צוואַנציג, העכסטנס אַ האַלבע שעה.

— זאָגט איר, אַז ס'איז נישטאָ וואָס מורא צו האָבן ? — האָט די וואַרשעווערן געוואָלט, אַז דער ייד זאָל איר פאַרזיכערן.

— איר מענט זיין זיכער, — האָט דער מולכער אַ נעם געטאָן די וואַרשעווערן פאַר דער גאַמבע, — ס'איז בלויז אַ שפּאַציר, ווי אין זאַקסישן נאָרטן אַריין.

ער איז אַרויס און האָט פאַרמאַכט נאָך זיך די טיר. צוויי בעטן, ווי אַ דלר, האָבן פאַרנומען כמעט דעם גאַנצן אַלקער. אַ קליין פענצטערל, וואָס איז געווען פאַרהאַנגען מיט פאַרהאַנגלעך, האָט פאַרשטעלט דאָס זעצן זיך פון דער זון. אינעם אַלקער איז שוין געווען נאַכט. דאָס האָט מען געקאָנט זען פון די פליגן, וואָס זיינען געהאַנגען אַף די ווייס־געקאַלעכטע ווענט, ווי שוואַרצע פלאַכטעס.

די וואַרשעווערן האָט זיך צוגעזעצט אַף איין בעט, געוויזן דעם יונג, ער זאָל זיך זעצן אַפן צווייטן און פאַרפירט אַ שמועס :

— איר זעט אויס צו זיין נישט קיין פוילישער.

— ניין, כ'בין נישט, כ'קום פון גראָדנע.

— האָט איר נישט געהאַט קיין נעענטערע גרענעץ ?

— כ'האָב דאָ געדינט, — האָט דער יונג אַ שלונג געטאָן די ווערטער, ווי ער וואָלט זיי געוואָלט צוריקכאַפן.

— אַזוי, פון „סלוזשבע“, — איז שוין דער וואַרשעווערן אַלץ געווען

קלאָר, — און אַז מען וועט אייך כאַפן ?

— וועט נישט טויגן.

— און איך פאַר צו אַ מאַן.

דער שמועס האָט זיך איבערגעריסן. דאָס וואָס דער יונג איז אַ זעלנער, וואָס מען קען אים כאַפּן, דאָס וואָס די וואַרשעווערן פּאַרט צו אַ מאַן, און דער „שוואַרצער“ האָט באַ זיי צוגענומען די באַגאַזש־שוויטעס, צוגענומען ס'געלט — אַלץ האָט אָנגעיאָגט אַן אומהיימלעכקייט. אזוי האָט אָנגעהאַלטן אַ וויילע. באַלד האָבן זיך דערהערט קולות. די קולות זיינען געקומען פון הינטערן פענצטער. דאָס האָט משה מולכער אַריינגעטענהט אינעם גרענעץ־גוי, געוואָלט אַראַפּשוועטשן פון יעדן „העכטל“ אַ רובל. דער גוי האָט געוואָלט פינף רובל פאַר אַ „העכטל“ און דער ייד האָט אים בלוז געגעבן פיר. מען האָט זיך שוין מער נישט געדונגען. מען האָט געוואָלדעוועט. פון די געשרייען זיינען ביידע, אי דער גראַדנער, אי די וואַרשעווערן, געשטאַנען אַן לשון. זיי האָבן בלוז געוואַרט, די טיר זאָל זיך עפענען און פּאַליציי זאָל זיי אַרעסטירן. דער גראַדנער האָט אַן עפּן געמאָן ס'פענצטער, זיך געבעטן באַם מולכער :

— איז נאָך אַ רובל. ס'לוינט זיך נישט צו שטעלן, מיר וועלן באַצאָלן.
— אזוי איז עפעס אַנדערש, — האָט דער מולכער נוטברידעריש אַרומ־גענומען דעם גוי, — גייען מיר !

איצט איז מען שוין נישט גענאָנגען מיטן זאַמדיקן שליאַך. מ'האַט זיך געלאָזט מיטן הויף, וואָס איז געווען פאַרוואַקסן מיט ווילד־גראַז. דאָ און דאָרט האָבן זיך געוואַלנערט אויסגעליידיקטע נאַפּט־פעסער, אויסגעליידיקטע הערינג־פעסער, סמאַל־פעסער. מען האָט די פעסער דערקענט לויטן גערוך. מען איז צוגעקומען צו אַ פּלויט. דער ייד האָט אָפּגעבויגן צוויי לויזע ברעטער און זיך געזעננט מיט די פּאַסאַזשירן.

— נישטאָ וואָס צו שרעקן זיך — איר וועט מיט גאָטס הילף בשלום דורך די גרענעץ. און בלי נדר מאַרנן וועל איך אַריבערקומען מיט דעם באַגאַזש. גייט געזונט !

פריער איז דורכגעגאַנגען דער גוי, דערנאָך די וואַרשעווערן, דערנאָך דער גראַדנער. ס'איז שוין געווען נאַכט. ווייטע שטערן האָבן אויפגעפינקלט, באַלויכטן דאָ אַ מאַך־בערגל, דאָרט אַ מאַך־בערגל. און צווישן די מאַך־בערגלעך יונגע סאַסעס. די אַרומיקע שטיל־קייט איז פול געווען מיט גערויש, וואָס ס'איז שווער געווען אַנצוכאַפּן, שווער געווען צו זאָגן פון וואַנען ס'טראַגט זיך. דער גוי האָט געוואַרנט :

— ס'זאָל אייך אַמאָל נישט איינפאַלן צו רויכערן.
ער האָט געפירט איבער אַ קאַרטאָפּל־פעלד, וואו די קאַרטאָפּל זיינען

שוין געווען אויסגעגראָבן. ס'פעלד — גריבלעך און בערגלעך. די פיס האָבן זיך געדרייט, ווייל דער טראָט איז נישט געווען זיכער. פון זיך אַליין האָט די וואַרשעווערן אַ נעם געטאָן דעם גראָדנערס האַנט, זיך דערפּילט זיכערער. אזוי איז מען געאַנגען פינף מינוט, צען מינוט. ערגעץ־וואו האָט זיך אַ פּערד צעהירזשעט. דער גוי איז געבליבן שטיין. הינטער אים — די „העכט־לעך“. ער האָט זיך איינגעהערט, איינגעהערט, דערנאָך האָט ער שטיל פּאַרטרויעט:

— דאָ דרייט זיך ערגעץ אַרום אַן אָביעשטשיק.
 — נו? — זיינען די אויגן באַ בירן אַ קריך געטאָן פון קאַפּ.
 — דאַרף מען מיט אים איבעררעדן.
 — איז גייט און רעדט מיט אים איבער.
 — וועט עס איינמאָל קאָסטן אַ דרויערל, — האָט דער גוי אַ שפּיי געטאָן אַף צוויי אוילן פון זיך, — און צווייטנס איז נישט זיכער, איר זאָלט בלייבן דאָ אין מיטן פעלד.

— וואו קאָן מען זיך דאָ אויסבאַהאַלטן?
 — קריכט אַריין אין איינעם פון די ליידיקע קאַרטאָפּל־גריבער, ביז איך וועל דורכקומען מיטן „דעושרנע“.

מיט איינגעהאַלטענע אַטעמס האָבן זיי אָפּגעשטעקט דעם גוי דריי רובל. און אז דער גוי האָט זיך גענומען דערווייטערן, איז דער גראָדנער אַריין אין אַ קאַרטאָפּל־גרוב. דער גרוב איז געווען שמאָל און טיף. דער יונג האָט אַ הויב געטאָן מיט די הענט, אַ נעם געטאָן די וואַרשעווערן, ווי מען נעמט אַ קינד, און זי אַראָפּגעשטעלט לעבן זיך. ס'איז אזוי ענג געוואָרן אין גרוב, אז מען האָט זיך נישט געקאָנט אויסדרייען. פון דער טיפּעניש, ווי פון אַ קעלער, האָט געבלאָזן אַ פּייכטע קילקייט.

דער גראָדנער מיט דער וואַרשעווערן זיינען געשטאַנען איינער האַרט לעבן אַנדערן און געשוויגן. גערעדט האָבן די אָנגעשפיצטע אויגן און אויערן. גערעדט האָבן די פּאַרשטיקטע אַטעמס, גערעדט האָבן די הערצער, וואָס זיינען נישט איינגעלעגן. און איבער די קעפּ, אינעם טונקעלן הימל, איז אויפגעאַנגען אַ שטיקל לבנה.

— ווי לאַנג עס נעמט אים? — האָט זי געפּרעגט.
 — דאַכט זיך מען גייט, — האָט ער אַרויסגעשטעקט דעם קאַפּ.
 — כ'הער, אז מען רייט.
 — לאַמיר זיך באַהאַלטן.

די וואַרשעווערן האָט זיך אַ לאָז געטאָן אין דער טיף, אַרויסגעלאָזט
אַ פאַרשטיקטן קוויטש און זיך אַ וואָרף געטאָן אַפּן יונג:
— אַ קאַץ! אַ ווילדע קאַץ!
אַ קאַץ האָט געטורעמט דעם רוקן, געפּריסקעט מיט די וואָנסן, איז
געווען גרייט צו שפּרינגען יעדן איינעם אין די אויגן אַריין. אַרום איר האָבן
זיך געדרייט קעצעלעך, געמיאוקעט.
דער יונג האָט פעסט געהאַלטן די וואַרשעווערן, זי באַרואיקט, זי געגלעט
איבערן קאַפּ, איבער די באַקן, נישט געהערט ווי דער נוי פּייפט.
און אַז דער נוי איז צוגעקומען צום גרוב, דערזען ווי דער יונג האַלט
די מויד, האָט ער זיך צעלאַכט:
— און אַז מען „שוואַרצט“ די גרענעץ איז שוין אויס גרענעץ?

היים געבארן

אינעם טאָג פון שלמהם חתונה, וואָס איז געווען סוף נאָוועמבער, האָט אַ דינער, טרוקענער שניי אַ גאַנצן פרימאָרגן פאַרשאָטן וועג און פעלד. אַרום מיטאָג האָט געכאַפט אַ פּרעסטל און ס'האָט אויפגעהערט שנייען. לופט און הימל האָבן זיך אויסגעלייטערט, זיינען געוואָרן בלווי. ס'טרוקענע פּרעסטל, ווי אַ שאַרף געטראַנק, איז פאַרקראַכן אין די נאָזלעכער, אין די ביינער, און דער מענטש איז אויפגעהייטערט געוואָרן.

שוין אַ וואָך ווי באַ די שקליאַרס אַף דער פאַרם האָט מען זיך געגרייט צו דער חתונה. דאָס גרייטן זיך איז צוגעגאַנגען אַן טומל, מיט אַ זיפּץ. און ס'איז געווען אַף וואָס צו זיפּצן. נאָך קיין דריי חדשים נישט, ווי די שקליאַרס עלטסטע טאָכטער, אסתר, איז פון קימפעט מער נישט אויפֿ געשטאַנען. בשעת אסתר איז געגאַנגען צו סינד, — און געגאַנגען איז זי שווער, איבער צוויי מעתלעך, — האָט איר שוויגער, חנה־לאַה, געטריבן פון שטוב דער קימפעטאַרנס פינף שוועסטער. דאָס זיינען געווען חופּה־ מוידן, וואָס האָבן זיך אַרומגעשלעפט מיט די פאַרם־שקצים, געהאַט דעם נישט־גוטן אין די אויגן. די עלטסטע פון די מוידן, שרהן, האָט די שוויגער אַף די אויגן נישט געלאָזט. ס'האָט אָבער נישט געהאַלפּן. נאָכן געבוירן — און געבוירן האָט אסתר אַ יינגל — איז די קימפעטאַרן געשטאַרבן.

ווי די „שבעה“ האָט זיך געענדיקט, איז חנה־לאַה צוגעשטאַנען צום זון : — איצט, שלמה, ווען אסתרן, צו לאַנגע יאָר אונדז, האָט גאָט צוגענומען און דו האָסט שוין דאָ גאַרנישט, איז נעם ס'קינד און פאַר אַהיים מיט דער מאַמען.

שקליאַר מיטן ווייב, שווערע, אָפּגעאַרבעטע, וואָס זיינען נאָך געזעסן אַף פּוסבענקלעך, געזעסן אין די זאַקן אַרום דעם צעברענטן אויוון, האָבן אַראָפּגעלאָזט די צעווייגטע קעפּ און זיך נישט אָפּגערופּן. פון צעוואָרפענע ווינקלעך האָבן זיך גענומען אַרויסרוקן די טעכטער, פינף טעכטער. זיי האָבן זיך קריגעריש אַ שטעל געטאָן חנה־לאַהן אין פנים אַריין. די שטילקייט אין דער גרויסער סיד איז געווען שווער, פיינלעך. ס'האָט זיך געהערט, ווי מען

אָטעמט, ווי ס'פּיער סיקעט אין אויוון. אזוי האָט עס אָנגעהאַלטן אַ וויל. דערנאָך האָט די עלטסטע שוועסטער, שרה, וואָס איז אומגעגאַנגען באַם קינד און וואָס איז באַצייטנס שוין געהאַט אַרײַנגעקראָכן אין אַסתרס אַ קלייד, די שוועסטער האָט זיך אַרויסגערוקט מיט אַזאַ ביטול אין די קליינע שוואַרצע אויגן :

— אַז שלמה בענקט נאָך דער מאַמעס פאַרטוך, געזונטערהייט! אינעם קינד אָבער האָבן מיר מער חלק, ווי די מחותנתטע! און ס'קינד וועט בלייבן דאָ אַף דער פאַרם!

— דאָס וועט מען נאָך זען, — איז ס'פנים באַ חנה־לאַהן פינצטער געוואָרן. — און דו, שרה, רופּ מיך בעסער נישט אַרויס אַף דער העזה. — פּריער צי שפּעטער וועט עס קומען דערצו, — איז שרה נישט געבליבן שולדיק קיין ענטפּער.

— ס'זאָל אזוי נישט קומען, ווי ס'וועט קומען, — האָט חנה־לאַה אַ שלידער געטאָן שרהן די ווערטער, און מיט דער גאַנצער נכּפה, וואָס עס האָט זי געגעסן, האָט זי זיך אַ ווענד געטאָן צום זון, — איז באַשלים, שלמה: בלייבסט דאָ, צי דו פאַרסט מיט מיר?

שלמה, וואָס איז בטבע געווען אַ שווייגער, זיך געלאָזט בחורוויין אַרומד פירן פון דער מוטער פאַר דער נאָז, האָט מיטן גאַנצן לייב און לעבן געליטן, וואָס די מוטער מיט זיך וואוּ זי דאַרף נישט, וואָס זי לאָזט אים נישט גיין זיין אַקסן־גאַנג. ער האָט עס איר געוואָלט זאָגן און קיין העזה נישט געהאַט. ס'האַרץ האָט אים געבלוטיקט פאַר אַסתרן, פאַר שווער און שוויגער, פאַר די מיידלעך, וואָס האָבן זיך אַרום אים געדרייט, אים אואוירט, אַז שלמה איז באַ זיך אַליין געהויבענער געוואָרן. און דאָ וויל די מוטער, ווי מיט אַ שער, אַלץ איבערשניידן. ער וועט עס נישט אַריבערטראָגן. ער וועט נישט איבערלאָזן די מענטשן, וועט נישט קריק פאַרן מיט דער מוטער אַף דער פאַרם און זיך לאָזן אַרומפירן פאַר דער נאָז. ער האָט זיך אָנגענומען מיט כּחות און אַרויסגעשטאַמלט:

— כ'בעט דיך, מאַמע . . .

— בעט מיך גאָרנישט, — האָט די מוטער אַ געשריי געטאָן, — אָדער בלייבסט דאָ, אָדער נעמסט ס'קינד און פאַרסט מיט מיר!
— כ'בלייב דאָ.

מיט אַ פאַרריסענעם קאַפּ איז חנה־לאַה דורכגעגאַנגען צווישן די פינגר מוידן, ווי דורך אַ פייער. זי האָט אַ זאָג געטאָן צו די אַלטע שקליאַרס:

„מחותנים, איר זאלט מער פון קיין צער נישט וויסן“, — און איז ארויס פון שטוב, אָן אַ גוטער נאכט.

דאָס איז זיך פאַרלאָפּן מיט אַ קנאַפּע דריי חרשים צוריק. פאַר דער צייט האָט מען באַ די שקליאַרס זיך געהאַלטן אין איין אַרומקריגן, אין איין זיך רייסן פאַר די קעפּ. און אין דער קריגעריי איז שולדיק געווען חנה־לאה. זי האָט דערציילט פאַר די שכנים, אַז אסתר איז אַוועק פאַר דער צייט פון דער וועלט איבער די „אויסגעלאַסענע שוועסטערלעך“, וואָס שלעפּן זיך אַרום מיט שקצים. געקריגט האָבן זיך טאַטע־מאַמע מיט די טעכטער, שרה מיט די שוועסטער, די שוועסטער צווישן זיך. אַזוי האָט עס אָנגעהאַלטן טעג און וואָכן. מען האָט זיך נישט געשעמט פאַר שכנים, פאַר אייגענע. מען איז אַרומגעגאַנגען, ווי אין אַ שיכרות, ביז מען האָט זיך אינגאַנצן אויסגעשריען, זיך אינגאַנצן אויסגעליידיקט פון דער רוגז.

דעמאָלט האָט מען אָפּגעשטעלט די חתונה. שרה, וואָס איז שוין געווען אַ מאַמע צום קינד, וועט חתונה האָבן מיט שלמהן.

באַ די שקליאַרס האָט מען געוואוינט, אַז פון שלמהס צד וועט קיינער נישט זיין אַף דער חתונה — נישט חנה־לאה מיטן מאַן, נישט די צוויי אויסגעגעבענע טעכטער. ס'האָט פאַרדראַסן. מען האָט אָבער דעם פאַרדרום נישט אַרויסגעוויזן.

אין דעם טאָג פון דער חתונה, ווען ס'איז שוין געווען אויסגעשטעלט דער צעטל, ווער פון די שכנים ס'וועט זיין און ווער נישט, האָט עס פון די אַלטע שקליאַרס אַרויסגערעדט:

— מען דאַרף קאָנען אָנהאַלטן אַזוי לאַנג אַ רוגז!

— און אַף אייגן בלוט און פלייש!

— דערצו דאַרף מען שוין האָבן אין זיך גויאישע יוכע!

— און זי האָט עס, מיט די פאַרגלאַצטע אויגן און מיטן „שמיליקן“

פנים!

שרה האָט זיך צוגעהערט צום שמועס. זי האָט זיך מיט קיין וואָרט נישט אָנגערופן. פון באַניגען אָן איז זי געלאָפּן איבער די צימערן, געלאָפּן אַ האַלב־אַנגעטאַנענע און זיך געגעסן אַ לעבעדיקע. זי האָט אַריינגעקוקט אין באַס־אויבן צום געבעקס, דאָ אין אויבן צום געבראַנטס, דאָ איז זי אַריינגעלאָפּן צום קינד. ערשט איצט האָט זי זיך דערפילט געקרענקט און באַ־ליידיקט, וואָס שלמהס טאַטע־מאַמע וועלן נישט זיין אַף דער חתונה. און דער טאָג איז נישט געשטאַנען. ס'איז געוואָרן האַלבער טאָג, ס'האָט

אָנגערוקט אַ שטיק נאָך מיטאַן. קרובים האָבן שוין געהאַלטן אין אָנקומען.
שרה האָט אוועקגענומען שלמה'ן אָן אַ זייט :

— מיר וועלן צופאָרן נאָך טאַטע-מאַמע, כ'וועל די מאַמע איבערבעטן,
אָזוי און אָזוי, זי וועט קומען.

שרה איז אָזוי זיכער געווען מיט זיך, אַז זי האָט זיך אָפילו נישט
צוגעהערט, וואָס שלמה האָט געהאַט צו זאָגן. זי האָט אים צוגעפירט צו דער
טיר און כמעט באַפּוילן :

— פיר אַרויס די מאַשין צום וועלדל, קיינער זאָל נישט באַמערקן. כ'קום
גלייך אַרויס.

שלמה איז געזעסן באַם ראָד, שרה — לעבן אים. דאָס געשווינד פּאָרן,
דאָס פּרעסטל, האָבן גערויטלט די באַסן, געשלעפט באַ שרה'ן שוואַרצע
פּאַסמעס האָר פון אונטערן היטל. מען האָט כמעט ווי נישט גערעדט. מען
איז געזעסן, ווי פּרעמדע, נישט ווי חתן-כלה, וואָס דאַרפן אין אַ צוויי-דריי
שעה אַרום שטיין אונטער דער חופּה. דאָס פּאָרן האָט גענומען אַ צוואַנציק
מינוט. בשעת אין פּאָרן איז יעדער געווען פּאַרטאָן מיט זיך. באַ שרה'ן אַף
דער צונג איז געלעגן די גאַנצע דרשה, וואָס זי וועט אוועקלייגן פּאַר דער
שוויגער, ווי זיי וועלן זיך וואַרפן אַף די העלדזער, וועלן זיך גוט אויסוויינען.
שלמה האָט זיך געשראַקן. ער האָט צוויי מאָל זיך געבעטן באַ דער כלה :

— שרהלע, מיט גוטן, נאָר מיט גוטן.

ס'האָט זיך שוין געזען ס'הויז מיטן רויטן דאַך. אַף די טרעפלעך פון
דער וועראַנדע איז געשטאַנען חנה-לאַה, אַ הויכע, געבויגענע יידענע. די
לינקע האַנט, ווי אַ דעכל, האָט זי אַ נעם געטאָן צום שטערן און אָזוי זיך
איינגעקוקט ווער ס'פּאָרט. און אַז איר באַיאָרנטער הונט האָט פּאַר אַ צען
קלאַפּטער דערשמעקט שלמה'ן און זיך אַ לאָז געטאָן מיט אַ פּריידיק בילן,
האָט חנה-לאַה אַ זאָג געטאָן צום מאַן מיט אָזוי פיל נצחון און זיג :

— צו שפעט זיך דערמאָנט !

— ער פּאָרט אַליין ? — איז שלמה'ס פּאָטער, ווי לויט אַן אָפּמאַך,
אַליין נאָכן ווייב אין הויז און גענומען פּאַרקייטלעך די פּעדערהויז-טירן.

— ניין, מיטן ווייב.

שרה איז די ערשטע אַרויס פון דער מאַשין, נאָך איר — שלמה. זיי
זיינען אַרויף אַף דער וועראַנדע, גענומען קלאַפּן, גענומען קלינגען. דער
הונט האָט מיט אַ בורטשען זיך געשאַרט אַרום די טירן, געשמעקט, געדאַפּעט

מיט די לאפעס. קיינער האָט זיך נישט אָנגערופן, ווי ס'וואָלט קיינער אין הויז נישט געווען.

שלמה איז געשטאנען א שולדיקער, אן אומבאהאלפענער. ער האָט זיך געפילט שולדיק פאר טאטע-מאמע, געליטן, וואָס די מראה האָלט זיך אין איין בייטן בא שרהן אין פנים. א קנויף, א הייסע קנויף, האָט זיך אוועק-געשטעלט בא שרהן אין האַלדז. זי האָט געוואָלט שרייען, געוואָלט וויינען, זיך געוואָלט וואַרפן אָף שלמהן. אָף דער וועראַנדע איז געלעגן א דרענגל. זי האָט אַ כאַפּ געטאָן ס'דרענגל און גענומען ברעכן איין שויב נאָך דער צווייטער, געבראָכן און אַריינגעשריען אין שטוב אַרין :

— חנה-לאה, אייער שלמה וועט חתונה האָבן מיט מיר, האָט שוין חתונה געהאַט מיט דער מויד, מיט דעם אומלוף, מיט שרה שקליאַר !

שמונר

פארנאכט-צו איז דער צוויי-און-צוואנציג-יאָריקער הערשל אָננעפּאָרן מיט „קויקעס“ פיש צום פרייטישן גרענעץ. די וואָך איז מיט הערשלען געווען אויסגעבונדן. די זשאַנדאַרמען האָבן געוואוסט, אז הערשלס פּאָטער, זלמן פישער, האַלט אין פרייסן א טיך אין אַרענדע. ער שיקט פיש קיין וואַרשע. און יעדן דאָנערשטיק פירט הערשל אַריין א צוויי-דריי „קויקעס“ פיש קיין מלאָווע. א באַלייכטער זשאַנדאַר האָט פון יוצא וועגן סתם א פרעג געטאָן :

— וואָס פירסטו, פיש?

— יא, מיין הער, פיש.

בשעת דער זשאַנדאַר האָט אָפגעשטעמפלט דעם „פול פאָסעק“, האָט הערשל אַרויסגענומען פון וועסטל-קעשענע צוויי ציגאַרן. איין ציגאַר האָט ער אונטערגעטראָגן דעם זשאַנדאַר און דעם צווייטן האָט ער אַליין פאַר-רויכערט.

ער האָט א טרייב געטאָן ס'פּערד, איז אָפגעפּאָרן א הונדערט פוס — די רוסישע וואָך.

א באַקאנטער „אַביעשטישק“ האָט פון יוצא וועגן אַריינגעקוקט אין וואָגן :

— וואָס, פיש? לעבעדיקע פיש? כ'וועל באַ דיר נעמען א פישל.

— „פּאַזשאַלויסטאַ!“ ביטע, נעם!

— און האָסט אפּשר אַן איבעריקן ציגאַר?

— פאַר דיר — אפילו צוויי.

איצט איז הערשל געווען זיכער, אז מען וועט אים מער נישט אָפּשטעלן. ער וועט א יאָג טאָן ס'פּערד און אַריינפאַטשן קיין מלאָווע אין א האַלבער שעה אַרום. ער האָט זיך באַקוועמער אַריינגעזעצט אין דער קעלניע, וואָס האָט זיך געהויבן איבערן וואָגן, האָט א הויב געטאָן די בייטש איבערן פּערדס קאַפּ :

— א, נו!

ס'פּערד האָט זיך א ריס געטאָן, א שלעפּ געטאָן די דישלעס, אפּער-

געוואָרפֿן די פֿעדערשטע פֿיס, די הינטערשטע פֿיס, ווי ס'וואָלט זיך געקליבן כאַפֿן אַ שוויים אין דער לופטן. דער וואָגן האָט זיך געטרייסלט, זיך געהויבן איבערן שמאַלן, זאַמדיקן וועג, וואָס איז געלאָפֿן צום וואַלד צו.
לעבן וואַלד, וואו ס'איז צוגעפּאַלן דער אָונט, איז געשטאַנען אַ יונגע דאַמע אין אַ קליין שטרויען היטל, אין אַ שוואַרצן שטיקל וואואַל ביון האַלבן פֿנים. זי האָט זיך אַרײַנגעשטעלט אין מיטן וועג, קעגנאיבער דעם פֿערד, און אויפֿגעהויבן אַ קליינע, ווייסע האַנט, וואָס האָט געהאַט צו זאָגן :
— שטעלט איך אָפֿ.

הערשל האָט אַ שטאַרקן צי געטאָן די לייצעס. ס'פֿערד מיט אַ פֿאַר־ריסענעם קאָפֿ האָט גענומען גיין אַף קריס און ס'וועגעלע האָט זיך אָפֿגעשטעלט. די יונגע דאַמע האָט אַ הויב געטאָן דאָס שטיקל וואואַל איבערן שטערן, זיך אַ ווייל אײַנגעקוקט מיט אירע ווייכע, קאַרע אויגן אין הערשלאַען. דער יונג איז געבליבן זיצן אָן אָטעם. זי האָט אַ הויב געטאָן אַ פֿאַר גראַציעזע פֿיס, איז נישט געגאַנגען, נאָר זיך געווינט אי ווי אַ טויב, אי ווי אַ פֿאַווע. די קאַרע אויגן זיינען איצט פֿול געווען מיט אַ שמייכל. אזוי איז זי געד שטאַנען אַ ווייל, האָט געקוקט אַף הערשלאַען, זיך, דאַכט זיך, געחדושט, פֿאַר־וואָס ער דערקענט זי נישט. און ער האָט זיך צעפֿינטלט, נישט געוואוסט, וואָס ס'טוט זיך מיט אים — קען ער זי יאָ, צי קען ער זי נישט? דערנאָך האָט זי געשטעלט אַ צוויי־דריי טריט אַף צוריק און זיך אויך פֿאַרלוירן. אומזעבאַרע פֿעדים האָבן זיך גענומען וויקלען, האָט דאָ אַ פֿלאַם געטאָן אַן אויער, דאָ אַ באַק און דאָ האָט גאָר אַ פֿוס אַ ציטער געטאָן.
זי האָט אים געפרעגט :

— פֿאַרט איר נישט אַ מאָל קיין מלאָווע ?

— יאָ.

— זייט איר נישט זלמן פֿישערס אַ זון ?

— יאָ.

און אז בייִדע האָבן זיך צעשמייכלט, וואָס מען קען זיך און מען קען זיך נישט, האָט די יונגע דאַמע פֿריער אײַנגעפֿעדעמט איר מיידלש געלעכטער, מיידלשע בליקן, דערנאָך איז זי דרייסטער געוואָרן און ווי אײַנגערוימט :
— איך וויל פֿון איך אַ טובה.

הערשל האָט געוואוסט, אז מען דאַרף גלייך אָפּזאָגן. ער איילט זיך, דאַרף אָנקומען אַפֿן פֿיש־מאַרק אידער ס'ווערט נאַכט. נו, ווי נאָך קען מען איר אָפּזאָגן ? אזא געוויסקיקע — אזא געשניצט אַרום־קורשל ? און

די אויגן, די ציין, דער שמייכל — קיין זאך לאָזט נישט איינזיצן אַף דער קעלניע. ער וויל זיין שטרענג און ס'קומט אַרויס, ווי ער וואָלט זיך גאָר געבעטן באַ איר. הערשט שטאַמלט :

— אַ טובה ווילט איר ? און ווער זייט איר ?

— איך בין דראַטוועס אַן אייניקל.

— דראַטווע פון וואַלקע ?

— יאָ.

הערשט קען איר פאָטער, קען איר זיידע. און אַז דער אַלטער דראַטווע איז אַראָפּ פון דער גדולה, איז אַ יורד, איז וואָס ? הערשט קען זיך זאָט נישט אָנקוקן פונעם אייניקל, ר'וואָלט זי אַזוי איינגעשלונגען, ווי זי שטייט און גייט. ער ווערט נייגעריק :

— איז וואָס פאַר אַ טובה קען איך אייך טאָן ?

— מיטנעמען צוויי פעקלעך ציגאַרן.

— פריישישע ?

די אויגן האָבן באַ איר אַ לאַך געטאָן.

— וואו האָט איר זיי ?

— אָט דאָ אין וואַלד, — האָט זי געוויזן אַף באַיאָרטע סאָסנעס, וואָס

זיינען געוואַקסן האַרט איינע לעבן דער אַנדערער.

הערשט איז אַראָפּ פון דער קעלניע. ער איז אַריין צווישן די סאָסנעס.

זי — נאָך אים. אַנשטאַט צוויי זיינען געלעגן דריי שפאַרע פעקלעך. זי האָט

אַ נעם געטאָן די ציגאַרן און געוויזן הערשט לען אַפן דריטן פעקל :

— דאָס זיינען זיינערלעך.

די דריי פעקלעך האָט הערשט באַהאַלטן אונטער דער קעלניע, זיי צו-

געדעקט מיט אַ פּישראַנגאָזשע, וואו די שופן האָבן געבלישטשעט, ווי אַ

פאַנצער. ער האָט קיין צייט נישט געהאַט צו באַשליסן צי ס'איז אַ געפאַר

אַזוי אַריינצופאַרן אין שטאַט אַריין, צי נישט. און באַשליסן האָט די יונגע

דאַמע נישט געלאָזט. זי האָט זיך געהאַלטן אין איין דרייען אַרום הערשט לען.

דאָ האָט זי אָנגערירט זיין האַנט מיט אירער, דאָ זיינען אירע ברוינע האַר

צוגעפאַלן צו זיין באַק. און דאָ האָט זי זיך אים אַ שטעל געטאָן אין פנים

אַריין, אַזוי פאַרשייט-וואוילעריש, אים געפרענט :

— און וואו וועל איך זיצן ?

— מיט מיר אַף דער קעלניע.

— גוט.

זי האָט געזוכט אַ וועג ווי אזוי זיך אַרויפצוכאַפן אַה דער קעלניע.
 הערש'ל האָט געמאַכט פּלאַץ לעבן זיך און איר געגעבן עצות :
 — שטעלט אַרויף דעם רעכטן פּוס אַפן אַקס פון דעם ראָד, אָט אזוי!
 וואָס, ס'קלייד איז באַ אייך צו שמאַל ? איר קענט נישט אַרויפּרייבן ?
 — אַז איר העלפט מיר נישט.
 — גערעכט, גערעכט.

מיט איין שפּרונג איז דער יונג געשטאַנען לעבן איר. ער האָט זי לייכט
 אַ נעם געטאָן אַה די הענט, איר אַ קוס געטאָן אין די אויגן אַריין, צוגעטוליעט
 מיט אַזאַ גבורה, אַז זי האָט זיך אַ וויקל געטאָן אין זיינע אַרעמס :
 — צו שטאַרק.

ס'בלוט האָט זיך באַ אים אַ שפּאַר געטאָן אין מוח אַריין, געשפּרייט
 פונקען פאַר די אויגן. וואו איז ער ? אַה דער קעלניע ? איין האַנט וויקלט
 זיך, ווי אַ רייף, אַרום אַ טאַליע, די צווייטע האַלט די לייצעס, יאָגט ס'פּערד,
 וואָס הויבט אַלע פיר פּיס מיטאַמאָל, וויל אַרויסשפּרינגען פון ביידע די שלעס.
 און באַ הערש'לען פּלאַמט פון גליק אַן אויער, פּלאַמט אַ באַק. מיט אים
 זיצט נישט מער קיין יונגע דאַמע. עס זיצט מלכה, דראַטוועס נינצן-יעריקע
 טאַכטער, וואָס פאַרט שוין ס'אַנדערע יאָר קיין פּרייסן, פירט מסחר מיט
 בערלין, מיט וואַרשע. און אַז ס'דרייען זיך אַרום איר בערלינער יונגעלייט,
 וואַרשעווער יונגעלייט, וואָס ווילן זי באַגליקן, איז וואָס ? זי וועט פון דער
 פרעמד קיין שידוך נישט טאָן. ווען ס'מאַכט זיך איר אַ היימישער יונגערמאַן,
 וואָס זאָל איר געפעלן, וואָס זי זאָל גוסטירן אין אים . . .

— און אין וועמען גוסטירט מלכה'לע ?

— דער יונגערמאַן דאַרף זיין שוין, דאַרף זיין שטאַרק און, דער עיקר,
 דאַרף ער זיין אַן אייגנדייטער.

— אַלץ מעל'ות, וואָס איך האָב נישט.

— איר געפעלט מיר, הערש'ל.

האַבן ביידע זיך טאַקע נישט געכאַפט, אַז ס'פּערד וויל נישט אַרויס
 פון דעם סאַנסאָווען וואַלד ? מלכה'לע האָט געוואַלט ס'זאָל וואָס גיכער
 פינצטער ווערן, ס'זאָל זיין אַ נאַכט אָן שטערן, אָן אַ לבנה, וועט קיינער נישט
 באַמערקן, ווי זי וועט פאַרשטעקן די פעקלעך שמוגל. און הערש'ל ? הערש'ל
 האָט פאַרגעסן, אַז ער פירט „קויקעס" פיש אַה שבת ; פאַרגעסן, אַז אויב
 ער וועט הוינט די פיש נישט פאַרקויפן, וועט ער זיי מאַרגן מוזן אוועקגעבן
 בתצ'יתנם. האָט ס'פּערד זיך געדרייט אין דעם שטיקל וואַלד, וואו ס'איז

שוין געווען נאכט. האָט הערשל אָפגעשאַקלט פון זיך יעדע זאָרג, יעדן עול. ער האָט פעסטער אַ צי געטאָן צו זיך מלכהן — אויס שמוגל, אויס פיש, אויס נאכט, — אַלץ ארום האָט געברענט, האָט געשרפהט. ס'פערד האָט זיך אָפגעשטעלט. נאכט־ווינטלעך האָבן געקילט די אָפֿ־געקאכטע זייטן, די הייסע נאָזלעכער. ס'פערד האָט זיך צעהירזשעט. ס'האָט אויסגעדרייט דעם קאָפּ, געקוקט מיטן רעכטן אויג, ווי דער באַלעבאָס האַלדזט מלכהלען.

פון וואָלד איז אַרויסגעשוואומען אַ פולע לבנה.

.1936

שותפים

באם גרויסן וואָלף, באַם מלאַווקער פּערד־הענדלער, איז געשטאָרבן א יעריק יינגל. ווי מען האָט ס'קינד אַרויסגענומען פון שטוב און וואָלף האָט זיך געקליבן זעצן „שבעה“, איז אַריינגעקומען קעלפּע, דער שטעטלדיקער פּריסטאָו. דאָס איז געווען אַ מיטליעריקער דייטש, וואָס האָט גערעדט יידיש, וואָס האָט זיך געקענט מיט וואָלפן אַפן קוק. און וואָלפּס קוק האָט געהאַט צו זאָגן:

— וואָס, קעלפּע, ביסט געקומען נאָך מיר?

— זאָלסט מער פון קיין צרות נישט וויסן, וואָלף, — האָט דער פּריסטאָו אים געטרייסט. — וואָס, וואָלף, נייסט זיך זעצן „שבעה“? פּאָלג מיך און זיך איצט אָפּ דייע אַכט טעג. ס'ציט זיך שוין ס'צווייטע יאָר און פון דער גובערניע האַלט מען זיך אין איין אָנפּרעגן, פאַרוואָס דו זיצסט נישט אָפּ די שטראָף.

— ער איז גערעכט, קעלפּע, — האָט דער גרויסער וואָלף גערעדט צום פאַרוויינטן ווייב, — זיי אַזוי גוט, אַסתר־רבקה, גיב מיר טלית און תּפילין און כ'וועל גיין אין תּפילה אַריין זיצן „שבעה“.

און אַז ס'ווייב האָט אים גאַרנישט געענטפּערט און זיך נאָך העכער צעוויינט, האָט דער גרויסער וואָלף אַליין אַראָפּגענומען פון דער וואַנט דעם טלית־זאַק און איז אַרויס מיטן פּריסטאָו. די גאַס צו דער תּפילה איז געוואָרן ליידיק. מלאַווקער איינוואוינער האָבן זיך באַהאַלטן אין די טויערן, אין די פּעדערהייזער. בלויז פון הינטער פאַרהאַנגלעך האָבן גנבישע בליקן אַפּער־געקוקט, האָבן גנבישע בליקן נאָכגעקוקט דעם גרויסן וואָלף מיטן פּריסטאָו.

:: :: ::

מלאַווקע, וואָס האָט זיך געגראַנעצט מיט פּרייסן, איז געווען אַן אָנ־געלאָפּן שטעטל. וואו אַן אונטערצינדער אין פּוילן, וואו אַ פאַרשוין, וואָס האָט איבערגענומען גנבות, האָט די רעגירונג אים געגעבן אַ „פּאַביט“, אים פאַרשיקט אַף אַ יאָר, צוויי קיין מלאַווקע. מייסטנס איז דער אָנגעלאָפּענער עולם שוין פאַרבליבן אינעם שטעטל, געבליבן ווער אַ „שוואַרצער“ פון פּערד,

ווער א „מולכער“ פון זיידנס, פון ציגארן, ווער א „שווארצער“ פון מענטשן קיין אמעריקע.

צווישן די פערד־שווארצער זיינען געווען צוויי חברים — איינער וואָלף, דער צווייטער — דער גרויסער וואָלף. ביידע זיינען שוין אין מלאווקע גע־בוירן געוואָרן. ביידע האָבן נאָכגעקוקט זייערע טאטעס, זיי באַגלייט מיט פאַרבענקטע אויגן אין די געדיכטע, סאַסנאָווע וועלדער, וואָס האָבן געפירט קיין פרייסן. ביידע האָבן זיך צוגעקוקט צו געשלעגן, וואָס האָבן אָנגעהאַלטן וואָכן, חדשים. דערנאָך, צו זיבעצן יאָר, ווען ביידע האָבן אין זיך דערפילט דעם נישט־גוטן, זיינען זיי אַוועק מיט די וועלדער קיין פרייסן. מען האָט געשוואַרצט פערד, זיי געגנבעט איבער דער גרענעע. מען איז פאַרפאַרן קיין קעניגסבערג, קיין דאַנציג. אין אַ פינצטערער נאַכט, ווען „אַביעשטשיקעס“ האָבן זיך געיאָגט נאָך זיי, קוילן זיינען געפלוין איבער די קעפּ, אין אַזאַ נאַכט האָבן די חברים געשלאָסן שותפות, אָפּגעמאַכט מיט אַ שבועה, אַז בלויז דער טויט וועט זיי שייַדן.

און די ביידע וואָלפּס האָבן געאַרבעט האַנט אין האַנט. האָט מען גע־דאַרפט אַרויספירן באַ אַ שררה אַ פאַר פערד, האָט מען געדאַרפט אָפּרוימען אַן „אַביעשטשיק“ פון וועג, האָט מען געדאַרפט אונטערהאַקן אַ מולכער די זייטן — די ביידע וואָלפּס זיינען שטענדיק גרייט געווען.

ס'שטעטל האָט גענומען ציטערן פאַר זיי. אַזוי האָט אָנגעהאַלטן דאָס שותפות אַ דריי יאָר. אפּן פערטן יאָר, ווען די יונגען זיינען אַהיימגעקומען פון לוויוועטשער פערד־מאַרק, האָבן ביידע זיך פאַרליבט אין דעם מלאווקער שענקערס טאַכטער.

זעלדע מיט די געדיכטע האָר, ווי פריש־געשניטענע זאַנגען, מיט די בלויע אויגן, מיט די זומער־שפרענקלעך אַף די באַקן, אפּן שטערן, אַף די נאַקעטע הענט — די מויד האָט געצויגן, ווי ס'ציט אַ שטיק צעבליט פּעלד. און אַז וואָלף האָט זעלדען געשאַנקען אַ בייטש סרעלן האָט דער גרויסער וואָלף איר געשאַנקען אַ בייטש בורשטינען. און אַז וואָלף האָט איר געגעבן זיידנס אַף אַ קלייד, האָט דער גרויסער וואָלף איר געגעבן סאַטן־דע־ליאַן אַף אַ מאַנטל. און אַז זעלדע האָט דעם גרויסן וואָלף צוריקגעשיקט די בורשטינען מיטן סאַטן־דע־ליאַן, האָבן די יונגען זיך ס'ערשטע מאָל צע־ווערטלט. און אַז וואָלף האָט חתונה געהאַט מיט זעלדען, זיינען זיי נישט בלויז געוואָרן אויס שותפים, נאָר זיינען געוואָרן ברוגז אַף מעסער־שטעך. אין אַ יאָר אַרום האָט דער גרויסער וואָלף אויך חתונה געהאַט.

הָאָט וואָלף זיך באַזעצט אין איין עק שטאָט, האָט דער גרויסער וואָלף נאָך דער חתונה זיך באַזעצט אין אַ צווייטן עק שטאָט. האָט וואָלף געדאוונט אין בית-המדרש, האָט דער גרויסער וואָלף זיך געקויפט אַ „שטאָט“ אין שול. איז וואָלף געווען קנעפל שבקנעפל מיטן עלטסטן זשאַנדאַר, האָט דער גרויסער וואָלף געמאַכט יד-אחת מיטן פריסטאָוו.

דער האַנדל אָבער איז געבליבן דערזעלבער. ביידע האָבן אויפגעקויפט אַף די פּוילישע ירדים פּערד, זיי „געשוואַרצט“ פאַרטיעסווייז קיין פּרייסן. דערביי האָט מען קאָנקורירט, זיך געשניטן אין דער זיבעטער ריפּ אַריין. אזוי האָט דער ברודרונג אָנגעהאַלטן זיבעצן יאָר. אַפֿן אַכצנטן איז וואָלף מיטאַמאָל אוועקגעפאַלן, געווען פאַרביי. ער האָט געשיקט נאָך דעם אַמאָליקן חבר, געשיקט די פּערד-יונגען. — אזוי און אזוי, גרויסער וואָלף.

דער גרויסער וואָלף האָט נישט געוואָלט הערן און געדענקען. ער האָט געטריבן די פּערד-יונגען :

— וועמען האָט ער געשיקט נאָך מיר? ס'נעהינטעכץ? און אז ער וועט שיקן סעקערע וועל איך גיין?

וואָלף איז געשטאַרבן. זיין בן-יחיד, דער זעכצן-יאָריקער מעכל, האָט איבערגענומען דעם פּערד-האַנדל און אז מעכל האָט ס'ערשטע מאָל איינ-געשפּאַנט אַ פּאַר פּערד אין דער בריטשקע און איז אַרויסגעפאַרן אַפֿן פּערד-מאַרק, האָט דער גרויסער וואָלף פאַרגעסן אַלע קרויודעס און אים אָפֿ-געשטעלט :

— הער, מעכל, איך האָב געהאַט חשבונות מיט דיין טאַטע, צו לענגערע יאָר אונדז. ער איז מיר דער ערשטער געקראַכן אין די ביינער אַריין. איך בין אים גאַרנישט שולדיק געבליבן. דער טויט האָט אָבער אָפּגעמעקט אונדזערע חשבונות. אויב דו, מעכל, וועסט עפעס דאַרפֿן — אַן עצה, אַ טובה — קום אַריבער.

— ניט איך, — האָט מעכל אָפּגעלאָזט די לייצעס און האָט זיך אַ שמעל געטאַן אין דער בריטשקע, ענלעך אַפֿן פּאַטער.

— פאַרוואָס? — איז ס'פֿנים באַם גרויסן וואָלף געבליבן הענגען, ווי אַ שטיק כּמאַרע.

— אז דער גרויסער וואָלף האָט נישט געוואָלט דעם טאַטע מוחל זיין אַפֿן טויטן-בעט, וועל איך דעם גרויסן וואָלף קיינמאָל נישט מוחל זיין.

אַ וואָגן מיט דריי יונגע פּויערים איז אָנגעפאַרן פֿון פּערד-מאַרק. מעכלס

בריטשקע האָט פאַרשטעלט דעם וועג. איינער פון די פויערים האָט זיך צעשריען :

— זשידקי, לאָזט דורכפאַרן !

— הינטישע געזעסן, האַלט די פּיסקעס ! — האָט דער גרויסער וואָלף אַ הויב געטאָן אַ האַנט.

און איידער מעכל האָט צייט געהאַט אָנצוכאַפּן די לייצעס, האָט אַ פּויער מכבד געווען מיט דער בייטש מעכלס פּערד. די פּערד האָבן זיך אַ ריס געטאָן אַפּן פּויערשן וואָגן, אַרויסגעוואָרפּן מעכלען. וואָלף האָט אַ כאַפּ געטאָן מעכלס פּערד פאַר די פּיסקעס, אַ כאַפּ געטאָן מיט אַזאַ גבורה, אַז די בריטשקע מיט די פּערד האָבן גענומען גיין אַף צוריק. ער האָט אַראַפּגעכאַפּט פּון דער בריטשקע אַן „אַרטשיק“ און זיך געוואָרפּן אַף די פּויערים. איין פּויער האָט אָפּגעצויגן. די אַנדערע צוויי זיינען געלעגן מיט אונטערגעהאַקטע אויגן, געלעגן אַן לשון, געלעגן צעדמטע.

דער גרויסער וואָלף האָט אָפּגעצויגן. איז אַריבער קיין פּרייסן. ער איז געווען זיכער, אַז ער האָט אַוועקגעלייגט די פּויערים. און אַז די פּויערים זיינען געקומען צו זיך, האָבן פאַרפירט קעגן שלעגער אַ פּראַצעס, איז דער גרויסער וואָלף אַהיימגעקומען. מען האָט אים צוגעמשפּט אַכט טאָג זיצן. אַנדערהאַלבן יאָר האָט זיך אָפּגעשלעפּט דאָס גיין זיצן, ביז אַ קינד איז באַם גרויסן וואָלף געשטאַרבן, און ער איז אַוועק אָפּזיצן „שבעה“ אין תּפּיסה.

ווי דער פּריסטאַוו איז צוגעקומען מיטן גרויסן וואָלף צום תּפּיסה־טויער, האָט אָנגעקלונגען, איז אויסגעוואַקסן מעכל מיט אַ קישן אונטער איין אַרעם, מיט אַ קאָלדרע אונטערן צווייטן. ער האָט זיך געבעטן באַם גרויסן וואָלף :

— איר וועט זיצן „שבעה“ אין דער היים, וואָלף, און איך וועל פאַר אייך אָפּזיצן.

— מעכל איז יינגער, — האָט דער פּריסטאַוו זיך אַריינגעמישט, — לאָז ער אָפּזיצן.

— נאָר קיין טובות נישט, — האָט דער גרויסער וואָלף פאַרשטעלט מעכלען דעם וועג, — האָסט אַ קורצן זכרון, מעכל. האָסט דאָך געשוואוירן מיר קיינמאָל נישט מוחל צו זיין.

— דער טויט האָט אָפּגעמעקט אונדזערע אַלמע חשבונות, — האָט מעכל אַזוי אַ זאָג געטאָן, אַז וואָלף האָט אים געגלויבט.

וואָלף, מעכל, דער פּריסטאַוו — אַלע דריי זיינען אַריין אין אַ ליכטיקער

תפיסה-קאמער. און אז ס'קישן מיט דער קאָלדרע זיינען שוין געלעגן אַף
דער נאַרע, האָט דער גרויסער וואָלף פּאַטערלעך אַרומגענומען מעכלען :

— נו ?

— לאָמיר ווערן שותפים, וואָלף.

דער גרויסער וואָלף האָט אים שטאַרקער אַרומגענומען. געהייסן האָט
עס — ער איז מסכים. און אז דער גרויסער וואָלף האָט שוין געהאַלטן כאַם
אַרויסגיין פון דער קאמער, האָט ער שטיל אַ פּרעג געמאַן מעכלען :

— און די מאמע ?

— זי וועט זיין אַ דריטער שותף.

א פארשייט הייבל

א שבת פרימאָרנן אינעם יאָר 1840.

צום שול־פירן איז די זעכצן־יאָריקע פייטשע, דעם רייכן פיוועשעם טאָכטער, געזעסן אינמיטן דער סאַליע אין א געשניצטן כלה־פאַטעל. זי איז געווען געשלייערט אין שוואַרצן זייד. פונעם שטערנטיכל, פון די אויערינג ביז צו די אַקסלען, פון די פינגערלעך, פון די ברוינע ליכטיקע אויגן — וואו א קער האָבן אַראָפּגעפינקלט און אַרויסגעפינקלט דימענטלעך. איבער די שמאַלע אַקסלען א דין איטאַליעניש שאַל־טוך צונויפגעשטעלט פון שפיצן און שפיצלעך. אָפּן קאַפּ — א געפאַסט הייבל, געוויקלט פון שוואַרצע זיידענע קאַראַנקעס, באַפּוצט מיט רויטע בייטשלעך קרעלן און מיט א ציטער־שפּילקע. דער געבוירגענער האַלדז באַדעקט מיט שנירלעך פּערל און אין דער רעכטער האַנט א קרבן־מנחה סידור אין א זילבערנעם איינבונד.

אַרום דעם יונגן ווייבל, וואָס איז שוין איבער אַ שעה פיקס און פאַרטיק געווען מען זאָל זי פירן אין שול אַרײַן, האָט זיך געטומלט. דעם אויבנאָן האָבן דאָס מאָל נישט פאַרנומען די רייכע זדוינסקעוואָליער ווייבער און ווייבלעך, אַפּילו נישט פייטשעס מוטער און שוועסטער, נאָר די צוועלף רביצינים, וואָס זיינען מיטגעקומען אַף דער חתונה פון חתנם צד און זיינען פאַרבליבן ביז איבער די שבע־ברכות.

צווישן די רביצינים זיינען געווען דעם חתנם באָבע, ר' אברהם־ל טשעכאַ־נאָווערס מוטער, די צדקת ראָדע. דעם חתנם מוטער, איטע, די טשעכאַנאָווער רביצין. דעם חתנם שוועגערנס — די סטריקאָווער רביצין, די ביאַלער רביצין. מען האָט בלוז געוואַרט אַף דער שטאַטישער רביצין, אַף דער זדוינסקע־וואָליער, וואָס איר איז געקומען די מצוה און דער כבוד צו נעמען ס'יונגע ווייבל אונטערן אָרעם און זי פירן דעם ערשטן שבת נאָך דער חתונה אין שול אַרײַן.

דער שטיי־זייגער מיטן געשניצטן אומרו און מיט די קופּערנע וואַגעס האָט אויסגעשלאָגן ניין און די שטאַטישע רביצין האָט זיך נישט באַוויזן. וועט זי טאַקע נישט קומען? וועט זי מביש זיין ר' פיוועש אַפּאַטאָווסקיס

טאכטער, ר' אברהמל טשעכאנאווערס שנור? ס'וויבער פאלק האט זיך שטיל געבונטעוועט.

— א העזה! א נישטדערהערטע העזה!

בלויז די צוויי יונגע רביצנס — די סטריקאווער און די ביאלער — בלאַנדע, געוויקסיקע, מיט גדלות נישט בלויז אין רעדן, נאָר אין גאַנצן האַלטן זיך, זיי האָבן אָנגעקוואַלן, וואָס די שטאַטישע רביצן איז נישט געקומען. אז ס'איז דאָ די באַבעשי ראָדע, ווער דאַרף די שטאַטישע רביצן? דערצו האָבן די צוויי יונגע רביצנס שוין איבער אַ וואָך אָנגעפירט מיטן ווירטשאַפּט באַם רייכן זדוינסקעוואַליער אָפּאַטאָווסקי, וואָס האָט זיך איינ-געקויפט דעם טשעכאנאווער רבינס זון, ר' רפאלן, פאַר אַן איידעם. יעדן טאָג זיינען זיי געפאַרן שפּאַצירן אין ר' פייוועשעס קאָטש מיט די זילבערנע האַנטאַבעס. יעדן טאָג האָבן זיי פאַרבראַכט באַ ר' פייוועשעס יאָרדאָקסטאָר, באַ ר' לייב ניומאַן, אַ געענדיקטער אין פאַדוואַ און אַליין אַ שטיק רבי. דאָס ווירטשאַפּט האָבן זיי נישט אָנגעפירט, נאָר איבערגענומען. וועגן די משרתים און דינסטן — איז דאָך אָפּגערעדט.

צום שול-פירן האָבן זיי אַפילו אינזינען נישט געהאַט צו פאַרבעטן די זדוינסקעוואַליער רביצן, די „דייטשקע“, וואָס קומט פון ליסאָ און רעדט: „איבע-מיכע“. דאָ האָבן זיך די באַבעשי ראָדע און די טשעכאנאווער רביצן איינגעשפאַרט, באַפּוילן פרייטיק נאָכן אָנבייסן, אַוועקצופירן דער זדוינסקע-וואַליער רביצן ס'הייבל, וואָס די שניר — די סטריקאווער און ביאלער — האָבן געבראַכט פון וואַרשע פאַרן יונגן ווייבל.

אויסגעפּוצטע זיינען די צוויי יונגע רביצנס געפאַרן אין דער קאָטש מיט די זילבערנע האַנטאַבעס, געפאַרן איבערן מאַרק מיט מוזיק, געפירט אין בית-דין שטוב אַרײַן דאָס וואַרשעווער הייבל, די שטאַטישע רביצן זאָל באַשטימען צי ס'איז כשר.

די זדוינסקעוואַליער רביצן — אַן איבערגעוואַקסענע אידענע, אַ דייטשקע פון ליסאָ, מיט האַרדיקע וואַנצעלעך צעשאַטן איבער די באַסן, איבער די ליפן, האָט אויפגענומען די געסט מיט אַ ברייטן סקאַציל-קום, מיט שטראַדל, מיט וויין. זי האָט לאַנג באַקוקט ס'הייבל, באַטאַפט די קרעלן, די ציטער-שפּילקע, די שפיצן, געזוכט עס צו פּסלען, ווי איר מאַן, דער מחמיר, פלעגט טריף מאַכן אַן עוף, וואָס מען האָט אים געבראַכט פאַר אַ שאלה. איבער דער רביצנס מאַנצבילשן פנים האָט זיך צעלייגט אַ כמאַרע. זי האָט אַ שאַר געטאַן פון זיך ס'הייבל:

— נישט פאר ר' פייוועשעס טאָכטער.

— אויב ס'פאסט נישט פאר ר' פייוועשעס טאָכטער, — האָט די סטריקאָווער רביצין אַ זאָג געטאָן פון אויבן אַראָפּ, — פאסט עס פאר ר' אברהמל טשעכאַנאָווערס שנור.

— פאר ר' אברהמל טשעכאַנאָווערס שנור אודאי נישט! — האָט די רביצין אזא פאטש געטאָן מיט דער האַנט אין טיש, ווי זי וואָלט נישט בלויז געוואָלט איינשטילן די צוויי הוצפהדיקע ווייבלעך, נאָר אַ נאַנצע שטאָט, — וואָס פאר אַ יידישע טאָכטער טראָגט דאָס אזא הייבלכיע? ס'איז אַן אויס-געלאָסן הייבלכיע!

די צוויי יונגע רביצנס האָבן נישט געענטפערט. זיי האָבן פאַרוואָרפן די שוואַרצע זידענע שאַלן איבער די אַקסלען און זיינען אַרויס פון בית-דין שטוב אָן אַ „זיינגעזונט“. די פידל און די פלייט, וואָס זיינען געזעסן פון ביידע זייטן סטאַנגרעט, האָבן געשפילט אַ פריילעכס, אָנגעזאָגט זדוינסקע-וואָליע, אַז ס'הייבל איז כשר.

און מיטאַמאָל אזא בושע. ר' פייוועש אַפאַטאָווסקי — דער שטאָט-גביר, דער גרויסער בעל-צדקה. ר' אברהמל טשעכאַנאָווער. דער סטריקאָווער רבי, דער ביאַלער רבי. איצט — רבנים. ווי נעמט זיך באַ דער זדוינסקע-וואָליער רביצין די העזה נישט צו קומען!

די צוויי שוועגערנס — די סטריקאָווער און ביאַלער — האָבן גערעדט שטיל, כמעט אַפן וואונק, אָבער מיט גרויס רוגז:

— און אז זי וועט איצט קומען, וועט זי אויך נישט פירן פייטשען אין שול אַרײַן. פירן וועט די באַבעשי ראָדע. מיר גייען. מאַמעשי, מיר גייען. די ביאַלער רביצין איז אַרויס מיט דער באַבעשי ראָדע. די סטריקאָווער — מיטן יונגן ווייבל. פאַרן ווייסן שטיינערנעם הויז, אַ פיר-גאַרנדיק הויז מיט צענדליקער פענצטער, האָט ס'ווייבער-פאַלק זיך אויסגעשטעלט. רעכטס פונעם יונגן ווייבל — די קליינטשיקע באַבעשי ראָדע, לינקס — די טשעכאַ-נאָווער רביצין. אַלע אין שוואַרצן זייד. הינטער זיי — די יונגע בלאַנדע שוועגערנס — די סטריקאָווער, די ביאַלער. דערנאָך — אַכט רביצנס אין אַ ברייטער שורה. הינטער די רביצנס — די שענסטע שטאָט-באַלעבאָסטעס. פון צווישן די שוואַרצ-געשלייערטע רביצנס האָט דאָס הייבל מיט די רויטע קרעלן און מיט דער ציטער-שפילקע אַראָפּגעשריגן פונעם יונגן ווייבל, וואָס האָט געהאַלטן אין איין שאַקלען מיטן קאָפּ, אין איין שמייכלען, גע-

ענטפערט אף די הונדערטער „גוט־שבת“, וואָס האָבן זיך געטראָגן פֿון צעפֿנטע טירן, פֿון צעפֿנטע פענצטער :

— אַ גליקלעך שול־פירן.

— אַ מזלדיק שול־פירן.

און אז מען איז פֿאַרבייגעגאַנגען, זיינען מיידלעך זיך צונויפגעלאָפֿן אין

די פֿעדער־הייזער און שטיל זיך איבערגעפרעגט :

— וואו איז די רביצן ?

— די שטאָטישע רביצן ?

— ס'הייבל איז איר נישט געפעלן ?

— אַ שוין הייבל.

— נאָר אַ שוין הייבל.

אין שול אַרײַן איז מען געקומען צום אויסהויבנס. מיט דער שטאָטישער

רביצן האָט זיך קיינער נישט באַגריסט, נישט באַם אַרײַנקומען אין שול

אַרײַן, נישט באַם אַהיימגיין. דעם שבע־ברכות־טיש האָט געפירט דער טשע־

כאַנאָוער רבי. אַרום אים — רבנים, חסידים, שיינע באַלעבאַטים. צום

שבע־ברכות טיש איז אויך געקומען דער שטאָטישער רב ר' מנחם מענדל.

ווי דער רב האָט זיך אַוועקגעזעצט האָט דער רבי אויפֿגעהערט צו זאָגן תורה

און זיך געווענדט צום רב :

— זדוינסקעוואָליער רב, פֿאַרוואָס ווילט איר זיך נישט פֿאַרלאָזן בנוגע

אַ הייבל פֿאַר דער כֿלה, אַף מיר ?

ס'איז אַ ווײַלע געוואָרן שטיל. אַלעמענס בליקן האָבן זיך אַ קער

געטאָן צום הויכן, דאַרן רב, וואָס האָט פֿאַרביטן ס'גרויסע ליסער רבנות אַף

זדוינסקעוואָליער, נאָר דערפֿאַר, וואָס ליסאָ האָט אויפֿגעהערט צו זײַן פֿרום.

דער רב האָט געשוויגן, ווי ער וואָלט זיך גוט איבערגעלייגט, וואָס מען פֿרעגט

בא אים. דערנאָך איז ער בלאַס געוואָרן און אַ זאָג געטאָן מיט רונזה :

— דאָס איז געווען ס'אומגליק באַ אונדז אין דײַטשלאַנד, וואָס איז גע־

וואָרן אַזוי פֿאַרשייט און אויסגעלאַסן. מען האָט נעמלעך נאָר עפעס נאָכ־

געגעבן, דאָס מינדסטע קלייניקייט, דערנאָך איז שוין געגאַנגען ווייטער און

ווייטער. איר הערט, טשעכאַנאָוער רב, מען טאַר, אַלזאָ, נישט נאָכגעבן

קיין האָר. איך בין מרא דאתרא און איך האָב געהייסן די רביצן נישט פירן

די כֿלה אין שול אַרײַן !

— ווער האָט אויסגעקליבן דאָס הייבל ? — האָט דער טשעכאַנאָוער

רבי עטוואָס אַ פֿאַרלוירענער זיך געפרעגט.

— מיר, — האָט די ביאַלער רביצן אונטערגעטראַגן דעם שווער ס'הייבל,
 — פאַרוואָס איז דאָס הייבל נישט כשר, שווער ?
 דער רבי האָט באַקוקט ס'הייבל, באַקוקט די רויטע קרעלן, די ציטער-
 שפּילקע און זיך צעשמייכלט :
 — ס'איז דאָך אַ כלה, און אַז אונדזער מוטער חוה איז אַ כלה געוואָרן,
 שטייט, אַז גאָט אַליין האָט זי געצירט אין „כ"ד מיני קישוטין“, אין פיר און
 צוואַנציק צירונגען. ס'הייבל איז כשר, כשר. נאָר אַז דער זדוינסקעוואָליער
 רב, דער מרא דאתרא, זאָגט ניין, איז ניין.

.1937

נסים

דער דריי-און-צוואנציק יאָריקער ר' יעקב איז געווען אין אַ געהויבענער שטימונג. דער פראַגער רב, דער גאון ר' דוד, האָט אים אויפגענומען מלכותדיק. אזוינע וויינען, אזוינע פליישן, האָט ר' יעקב נאָך קיינמאָל נישט געהאַט טועם געווען. איצט — ס'עשירות? זילבער, גאָלד און קרישטאָל. און וואו זעט מען אזוי פיל ספרים? ערשטע דרוקן, כתבי־יד אַף פאַרמעט, מגלות איינגעפאַסט אין זילבער. אַף דער סעודה, צוליב דעם געהויבענעם גאַסט, זיינען געווען פאַרבעטן די שענסטע אידן, דער שפיגל פון פראַג. דער רב האָט אַ גאַנצן אָונט נישט אַרויסגעלאָזט יעקבס האַנט פון זיינער, זיך אַרומגעפירט מיט אים, ווי מיט אַ זון. ער האָט געהאַלטן אין איין דערציילן און איבערדערציילן פאַרן עולם די גרויסקייט פון ר' יעקבס פאַטער, דעם „חכם צבי“. אַ גאון פון אַזאַ שניט זעט מען נישט מער. ר' יעקבס פאַטער איז געווען אַ יחיד בדורו.

די ווערטער האָבן געוואַרעמט דעם דריי-און-צוואנציק יאָריקן יעקבן, ווי ס'האָבן אים אויפגעהייטערט די וויינען, די פליישן, דאָס תורה־זאָגן באַם טיש. יעקב האָט געציטערט איבער די שטיקלעך ריחות, וואָס ער האָט מיט־גענומען פון רבס הויז אין גאַס אַריין. ער האָט געטראָגן אין זיך דעם רבס גלעט, ס'וואַרעמקייט פון זיינע פינגער, ס'קלאַנג פון זיין קול.

אַפן קוק האָט ער קיין דריי-און-צוואנציק יאָר אויך נישט אויסגעזען. דאָס לענגלעכע, מאַטע פנים, וואָס האָט נישט דורכגעלאָזט די אינערלעכע פלאַמען, איז דאָ און דאָרט געווען באַשאַטן מיט שוואַרצע קרייזלעך, ווי באַ אַ פופצן־יאָריק בחורל. דאָס געלע, פאַרשפיצטע היטל, וואָס יעקב האָט אין פראַג געמוזט טראָגן, האָט זיינע שמאָלע פלייצעס נאָך שמעלער געמאַכט. און אין גאַנצן אַזאַ הויכער, אַזאַ דינער, ווי אַן אָנגעצויגענע פּייל צום שיסן. ס'איז געווען אַ שטיק אין אָונט. די געטאָגעוועלבער האָבן זיך שוין געהאַלטן אין שליסן. אויס גאַסן. אויס געסלעך און ליקלעך. די נאַכט האָט גענומען צופאַלן. ליכט האָבן אויפגעפלאַמט אין די פענצטער, געצייכנט אין דער נאַכט אַריין שמאָלע, געמויערטע הייזער. און פון ביידע ישיבות האָבן זיך געטראָגן מיט אַ ברען גמראַ־ניגונים.

ר' יעקב האָט זיך געכאַפּט, אַז לעבן אים גייט אַן עלטערער ייד. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט. דער ייד האָט זיך אויך אָפּגעשטעלט און געוויזן מיט דער האַנט, אַז מען דאַרף גיין ווייטער. ר' יעקב האָט אים געפרעגט :
— וואָס פאַרלאַנגט איר, ר' ייד ?

— דאָס האָט דער רב מיך מיטגעשיקט, כ'זאָל איך ווייזן דעם וועג.
— איר דאַרפט זיך נישט מטריח זיין, — האָט ר' יעקב אים אַריינגע-
שטעקט אין דער האַנט אַרײַן אַ מטבע.

שוין איבער אַ וואָך ווי ר' יעקב האָט פאַרבראַכט אין פּראָג. נאָכן פּאַטערס טויט, ווען די טוטער איז געבליבן מיט קליינע קינדער, האָט ער, דער עלטסטער זון, זיך געלאָזט קיין דייטשלאַנד, קיין ענגלאַנד, זיך געלאָזט אויפּמאַנען חובות, וואָס מען איז דעם פּאַטער שולדיק געבליבן. ער האָט אויך מיטגענומען דעם פּאַטערס אַ ספר צו פאַרקויפּן. ער האָט זיך אַרומ געשלאָפּט איבער דער וועלט קנאַפּע צוויי יאָר. קיין חובות האָט ער נישט אויפּגעמאַנט, פונעם פּאַטערס ספר האָט ער גאָר ווייניק געהאַט פאַרקויפּט. און איצט, אַפּן וועג אַהיים קיין מערין, וואו אַ פּרוי מיט צוויי קינדער האָבן געוואַרט אַף אים, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט אין פּראָג, וואו אַפּן צאָל-אַמט האָט מען פאַרהאַלטן זיינע ספרים.

אין פּראָג איז ר' יעקב איינגעשטאַנען באַ זיין פעטער וואָלף, אַ ייד, אַ מקובל, וואָס האָט איינגעקויפּט אַף ירידים ווייסע שעפּסענע וואָל. די וואָל, וואָס איז געקומען פון אונגאַרן, האָט ר' וואָלף געשיקט קיין האַמבורג.

פון אַ זייטיק געסל איז אָנגעקומען אַ מאַנאַך אין שוואַרצן. ער איז גענאַנגען גלייך אַף ר' יעקבן. ר' יעקב האָט אים ניט אָפּגעטראָטן דעם וועג. דער מאַנאַך איז אַ שווייגנדיקער פאַרבייגעגאַנגען. ערשט דעמאָלט האָט ר' יעקב זיך אָפּגעשטעלט, נאָכגעקוקט ווי דער מאַנאַך ווערט איינס מיט דער נאַכט, און זיך געחידושט, פון וואָנען ס'האַט זיך גענומען צו אים אַזוי פיל קוראַזש. פאַר נישט אָפּטרעטן דעם וועג אַ מאַנאַך, צי אַ גלח, באַשטראַפט מען אין פּראָג.

ר' יעקב האָט נישט ליב געהאַט פּראָג. וואו אַ קער — מאַנאַכן, גלחים, סטודענטן וואָס לערנען אַף גלחים. אַלע אין שוואַרצן. אַלע דערגייען דעם ייד די יאָרן. און דאָס וואָס דער מאַנאַך האָט ר' יעקבן פאַרשוויגן ? אין דעם האָט ער געזען אַ גאָט-זאך. דער גאַנצער טאַג איז פול געווען מיט ניסים. באַלד אין דער פּרי האָט מען אים צוריקגעקערט די ספרים פון צאָל-אַמט. אַז מען האָט באַ אים צוגענומען די ספרים, האָט דער פעטער אים

געהייסן אריבערגיין צו ר' יונתן. ער, דעם „חכם צבים“ זון, וועט זיך ווענדן צו אייבשיצערן? ניין, ניין, ניין. שפעטער האָט ר' יונתן באַפוילן מיטן פעטער, אז ר' יעקב זאָל אַריבערקומען, וועט ר' יונתן אים אַרויסקריגן די ספרים אָן צאָל. ר' יעקב איז נישט געגאַנגען. און די ספרים זיינען געקומען אָן אייבשיצערס הילף. און ווי די ספרים זיינען אָנגעקומען, האָבן זיך אַ לאָז געטאָן צו ר' יעקבן אַף דער אכסניא די שענסטע יידן פון פראַנג. זיי האָבן צוגענומען באַ אים פאַר מזומן אַלע ספרים.

ר' יעקב איז אַריין אין אַ שמאַל געמויערט הויז. די טרעפּ, געדרייט ווי אַ געקרויזטע פּאה, האָבן אים געפירט צום פעטער וואָלף. הינטער דער טיר האָט ער זיך דערמאַנט, אז דער פעטער מיטן ווייב זיינען אַוועקגעפאַרן אַף אַ יאַרד. אין הויז איז געבליבן שרהלע, דעם פעטערס יינגסטע טאָכטער, וואָס איז אַ יאָר נאָך דער חתונה געבליבן אַן אלמנה. און שרהלע באַ-אומרויאַקט אים, הויכט אַפּ ס'פּלאַץ וואו ער שטייט.

ר' יעקב, אַן אויפגעהייטערטער, איז אַריין מיט אַ ברייטן גוטן-אָוונט. שרהלע, ענלעך אַפּן שוועסטערקינד, נאָר שענער און בויגעוודיקער, איז אים אַנטקעגן-געגאַנגען מיט אַ געמאַכטן ברוגז:

— אזוי שפעט?

— ס'האָט זיך נאָר-וואָס געענדיקט די סעודה באַם רב.

— געווען אַ גרויסער עולם?

— פרעג נישט.

— ווייסט, יעקב, אז מיר זיינען אַליין? — האָט שרהלע אים עס אָנגע-

זאָגט, ווי אַ בשורה, און אַ נעם געטאָן זיינע הענט אין אירע, — דער טאַטעשי און די מאַמעשי וועלן ערשט מאַרגן קריקומען פונעם יאַרד.

ער איז ווי צעמישט געוואָרן. דאָס יונגע בלוט האָט זיך אין אים אַ גאָס געטאָן פון די פיס אין די הענט אַריין, פון די הענט אין די שלייפן. ער האָט איבערנעלאָזט פאַר אַ ווייל זיינע הענט אין אירע, און די אויגן, ס'פנים — אַלץ האָט זיך געבעטן באַם שוועסטערקינד:

— וואָס טוסטו, שרהלע?

— כ'האָב דיך ליב, — און זי האָט אים אונטערנעטראַגן די אויגן, די

ליפּן, אָנגעשפאַרט איר באַס אָן זיינער.

— מיר זינדיקן, שרהלע, — האָט ער איר אַ גלעט געטאָן און זיך

גענומען רוקן פון איר, זיך געשאַרט אַ פאַרלוירענער צו דער טיר, וואו זיין שלאָפּצמער איז געווען.

— גייסט שוין שלאָפן?

— יאָ, שרהלע. כ'בין מיר נאָך אַ גאַנצן טאָג אַרומלויפן.

— און דאָס געטראַנק, וואָס דו טרינקסט פאַרן שלאָף?

— מיינסט אַ גלאָז טיי? אויב עס איז נישט קיין צו גרויסע טרחה

פאַר דיר. — האָט ר' יעקב זיך געקווענקלט: „יאָ גיין שלאָפן, נישט גיין“,

און אַ זאָג געטאָן — כ'האָב היינט אַזויפיל וויין געטרונקען, אז כ'וועל גיין שלאָפן אָן טיי. אַ גוטע נאַכט, שרהלע.

און אַז ר' יעקב איז שוין געלעגן אין בעט אַף אַ פּוכענער אונטערדעק,

צוגעדעקט מיט אַ פּוכענער אויבערדעק, האָט ער אַרויסגענומען זיין טאָג-בוך

און דאָרט אַריינגעשריבן באַם שיין פּון אַ ליכט. ער האָט געשריבן אין אַ

רבנישן העברייאיש:

„... ס'האָט זיך מיר היינט געטראָפן אַ נס, ווי עס האָט געטראָפן יוסף

הצדיק. און אפשר אַ גרעסערער נס, ווייל כ'בין אַ יונגערמאַן אַ היציקער,

לאַנג שוין פּון דער היים, און דער יצירהרע לאָזט מיך נישט אָפּ. און דאָ בין

איך געבליבן אַליין מיט אַ פּרוי אַ יפת-תואר, מיינס אַ שוועסטערקינד. און

זי איז אַזוי דרייט און ווייזט מיר אַרויס אַזויפיל ליבשאַפט. זי האָט מיר

כמעט ווי אַ קוש געטאָן. און אַז כ'ליג שוין אין בעט, קומט זי אַריין מיך

איינדעקן. זי טוט עס מיט דער ליבשאַפט פּון אַ קרובה. און ווען איך

וואָלט זיך צוגעהערט צום יצירהרע, וואָלט זי מיר אַלץ צוליב געטאָן. און

נישט איינמאָל האָב איך געטראַכט, אַז כ'קאָן חס וחלילה געשטרויכלט ווערן.

גענוג ס'פּלעמל זאָל אַ לעק טאָן ס'פּלאַקס און ס'זאָל אויסברעכן אַ שרפה.

כ'האָב זיך אָבער געשטאַרקט איבערן יצירהרע, וואָס האָט מיך פעסט גע-

האַלטן אין זיינע הענט, כ'בין אים בייגעקומען מיט דער הילף פּון גאָט. און

דערפאַר, האָף איך, וועט דער רבוננו-של-עולם מיך און מיינע קינדער אויסהייטן

פונעם יצירהרעס פּלאַס און פּון דעם פייער פּון גיהנום.“

ר' יעקב האָט אַוועקגעלייגט ס'טאָג-בוך אונטערן קישן, אויסגעלאָשן

ס'ליכט, און מיט אַ שווערן זיפּז גענומען זינקען צווישן די פּוכענע דעקעס,

— נסים, אַ גאַנצן טאָג נסים.

א הספר

אין שלאף האָט אַסתרל געהערט, ווי דער מאַן אירער, איטשעלע, דרייט זיך פון עס־צימער אין שלאָף־צימער. זי האָט אין שלאָף געוואוסט, אַז איטשעלע איז נאָר באַ אַדעלטישען, באַ דער שוועסטער זיינער, וואָס איז הרוב־פאַרביי. ווען איז ער אַהיימגעקומען? פון איטשעלעס דרייען זיך איז אַסתרלס שלאָף געוואָרן אומרואיג. זי האָט גענומען עטעמען מיט אַ שווער האַרץ. דערנאָך האָט זי זיך צעקערעכצט און אויפגעריסן די אויגן:

— וואָס הערט זיך, איטשעלע?

ס'האָט גענומען אַ פּינלעכע ווייל, ביז זי האָט זיך באַפרייט פון דער שלאָפנדיקער וועלט, גענומען דערקענען ס'כעט, ס'אָנגעמועכט, דעם אייגענעם מאַן — איטשעלען. אַ לעבן האָט זיך פאַרבייגעטראָגן — צען, צוואַנציג, דרייסיג יאָר. דאָס לעבן, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן מיטן רבישן הויף אין גער און זיך געענדיקט אין גערער שטיבל אַף לואיס סטריט. דורות זיינען פאַרבייגעגאַנגען. יערער דור מיט זיינע מענטשישע קנייטשן, מיט זיין מענטשישן ריח. פון גערער הויף, פון די הונדערט טויזנט חסידים, וואָס האָבן זיך געשלעפט אַף ימים־נוראים קיין גער פון גאַנץ קרוין־פוילן, — פון די אַלע דורות זיינען באַ איר פאַרבליבן: איטשעלע און זיין שוועסטער אַדעלטישע. איז אַדעלטישע הרוב־פאַרביי. און איטשעלע?

ערשט איצט האָט זי דערזען דעם מאַן. אַ הויכער, אַ ברייטער. פון באַרד און פאות, שוואַרץ ווי סמאָלע, האָבן אַרויסגעפינקלט נאָך שוואַרצערע אויגן, האָבן אַרויסגעפינקלט רויטע ליפּן און ווייסע ציין. ס'איז איר איינגעפאַלן, אַז דער נאָמען איטשעלע פאַסט נישט צו זיין גאַנץ געשמעל.

דעם נאָמען האָט ער מיטגעבראַכט פון גערער הויף, וואו איטשעלעס פאַטער, דעם רבינס אַ נאָענטער קרוב און אַליוו אַ שטיק רבי, האָט געזאָגט דעות. דער פאָטער איז באַשטאַנען, אַז איטשעלע זאָל אַרויספאַרן קיין ניו יאָרק מיטן ערשטן טראַנספּאָרט ספרים, וואו דער הויף האָט בדעה געהאַט אַרויסצושיקן גלייך ווי די וועלט־מלחמה האָט זיך געענדיקט.

איטשעלע איז אָנגעקומען קיין ניו יאָרק כמעט אָן ספרים. פון די זעכציג

קאסטנס זיינען פערציק פארפאלן געוואָרן אפן וועג. און די איבעריקע צוואַנציק, וואָס מען האָט אָפּגעלייגט אין גערער שטיבל אָף לואיס סטריט, האָט מען צעשלעפט, איידער מען האָט צייט געהאַט צו דינגען אַ געוועלכ. דער גערער „הויף“ האָט איטשעלען באַזייטיקט. אָף זיין אָרט האָט מען אַהערגעשיקט איטשעלעס עלטסטן שוואַגער, בונעמען, וואָס איז געווען אַ ייד אַ סוּחַר. און ווען נישט גערער חסידים, וואָלט איטשעלע אומגעקומען אין ניו יאָרק.

גוטע ברידער האָבן אים מיטגענומען אין שעפּער, אים געלערנט וואָס אַ שטיקל זידנס איז, וואָס אַ שטיקל שעוויאַט, אים געוואָלט איינברעכן, איטשעלע זאָל אָנהויבן האַנדלען מיט צודאַטן פאַר שניידערס. דער צעוואַקסענער איטשעלע מיטן רבנישן קאַפּעלוש האָט זיך אַוועק געלאָזט מיטן זעקל אונטערן אָרעם, געשפּאַנט פון איין שאַפּ אין צווייטן, איז געגאַנגען אויספּרובירן ס'אייגענע מזל. און ס'מזל איז געלאָפּן פון איטשעלען.

ס'גערער שטיבל, וואָס האָט געבענקט נאָך אַ מקורב פון גערער הויף, וואו מען זאָל קאָנען אַרײַנקומען אַ פּרײַטאַג־צונאַכטס, נאָך אַ וואָך יאָגעניש פּלאָגעניש, ס'גערער שטיבל האָט איטשעלען נישט געלאָזט פּאַלן.

מיטן שוואַגער, מיט בונעמען, האָט איטשעלע נישט גערעדט. נישט איבערגעטראָטן איינער דעם צווייטנס שוועל. האָט איטשעלע געפירט טיש אין גערער שטיבל, וואָס אָף לואיס סטריט, האָט בונעם געפירט טיש אין בראַנזווילער גערער שטיבל, וואָס אָף קרויסטאַפּער סטריט. אפילו אָף שמחות איז מען נישט געקומען צו זיך. אזוי האָבן זיך געצויגן צען פעליקע יאָר.

אַפּן עלפּטן יאָר, אין אַ געוויינלעכן מיטוואָך, איז בונעם אַרײַנגעפּאַלן צו איטשעלען אָן אַ גוט־מאַרנן. ס'פּנים מיט דער געבלעכער באַרד זויס ווי אַ לײלעך. ער האָט זיך געדרייט אין אַ ראָד אַרום טיש. דערנאָך איז ער געבליבן שטיין אַן איינגעקאַרטשעמער, אזוי איינגעקאַרטשעט, ווי ער וואָלט באַם לעבן אָפּגעקומען חבוט־הקבר. מיט אַ פאַרשטיקט קול האָט ער געגעבן צו וויסן:

— אַדעלטשע איז חרוב־פּאַרביי.

איטשעלע האָט זיך אַ רײַס געטאַן פון בענקל און איז געבליבן אָן אַטעם. דער רבנישער קאַפּעלוש האָט זיך גערוקט איבערן ברייטן שטערן. די אויגן, די רײַטע לײַפן האָבן אַרױסגעשרעפט פון דער שוואַרצער באַרד. זיין קול, אַ טיפּס, איז געקומען פון בויד מיט אַ רונז:

— וואָס זיצסטו, אסתּרל?

דאָס איז געווען מיטוואָך. היינט איז פּרייטיק. אסתּרל האָט צוויי נעכט זיך נישט אויסגעטאָן, קיין אויג נישט צוגעמאַכט. נעכטן האָט זי איטשעלע אַהיימגעיאָגט שלאָפן און ער איז געבליבן מיט דער שוועסטער. און היינט?

אסתּרל האָט געקוקט אָפּן מאַן, וואָס האָט נאָך איצט אויסגעזען העכער. זי האָט זיך געשעמט וואָס די באָרד באַ אים איז אזאַ פעכיקע, די ליפּן — אזוינע רויטע, די אויגן — הייסע קוילן. האָט זי נאָרוואָס מיט אים גערעדט? זי האָט קיין וואָרט נישט געקאָנט ברענגען איבער די ליפּן. איז געווען זיכער, אז מען דאַרף אָפטרייסלען פון זיך די שטיקלעך איבער געבליבענע חלום. און ווערטער, ווייטע, פרעמדע, זיינען געפאלן פון מויל מיט רחמנות אַר אַ זיך, אָפּן גרויסן איטשעלע:

— וואָס הערט זיך, איטשעלע?

איטשעלע האָט אַ פאַטש געטאָן מיט ביידע הענט אין דער וואַנט, אַרייַנגעלייגט דעם קאָפּ צווישן די הענט און אזוי איז ער געבליבן שטיין אָן אָטעם. אסתּרל האָט זיך אַ ריס געטאָן פון בעט, איז געבליבן זיצן מיט די נאַקעטע קני אָפּן פאַרענטש און האָט זיך צעוויינט.

איטשעלע האָט זיך אַ בויג געטאָן איבערן ווייב:

— הערסט, אסתּרל, מען טאָר נישט האָבן קיין תּרעומות צום רבּונר של־עולם. ה' נתן וה' לקח... און אויב דו מיינסט, אז ס'איז אַ גרינגער וועג, זאָלסטו וויסן, אז ס'איז אַ ווייטער און אַ שווערער וועג.

אסתּרל איז אַריין אין אַ פּאַר ווייסע, געצערעוועטע זאָקן, אין שוואַרצע, ווייכע שיך פון איין שטיק לעדער, אין אַ זיידן קלייד, אין אַ שוואַרץ, אויסגעוואַקסן קלייד מיט לעכער, וואָס מען זעט בלוז באַ רבישע לויס. אַרום קאָפּ האָט זיך געוויקלט אַ שוואַרצער, זיידענער שאַל. ס'בלאַסע פנים, אָן אַ בלוטס־טראָפּ, האָט אויסגעזען ווי נאָך אַ קרענק.

אזוי זיינען זיי אַרויס פון שטוב. זיי האָבן זיך געלאָזט פאַרן קיין בראַנוד וויל. אסתּרל — אָן מראה אין פנים, איטשעלע — אַ שטיק ברען. און ס'איז שווער געווען צו זאָגן וואָס ס'האָט אזוי געברענט — די שוואַרצע באָרד, די רויטע ליפּן, צי די פייערדיקע אויגן.

די לוייה איז געווען פאַרמיטאַג.

קריסטאָפּער סטריט איז שוין נישט געווען דורכצוגיין. חסידים — יונגע, עלטערע, אלטע — זיינען נישט איינגעשטאַנען, האָבן געשפּרייזט אין צווייען,

אין דרייען איבערן טראַטואַר, איבערן מיטגאַס. זייערע ווייבער זיינען געשטאַנען אין רעדלעך. און אז איטשעלע מיטן ווייב זיינען אָנגעקומען, האָט קריסטאָפּער סטריט זיך אָפּגעשטעלט, געמאַכט אַ „וואַרע“. אַלע — פּעדלערס מיט וויין און שנאַפּס, פּעדלערס מיט שמאַטעס, קצבים און פּיש-הענדלער פון פּיטקין עוועניו — אַלע האָבן זיך אַ שפּאַר געטאַן צום צוויי-שטאַקיק הויז, וואו אַפּן ערשטן גאַרן איז געווען ס'גערער שטיבל און אַפּן צווייטן האָט בונעם געוואוינט.

דורכן אָפּענעם פּענצטער האָט מען געזען עלטערע ווייבער מיט שמים-פּנימער, ווייבער צדקניות אין שוואַרצע אויסטערלישע קליידער, וואָס האָבן זיך געטראָגן הויז-קריק, זיך געטיילט אַ נאַנצן פּרימאָרגן מיט דער אַרבעט. טייל האָבן גענייט די תּכריכים, טייל האָבן געטאַן אַדעלטשען איר רעכט און טייל האָבן געזאָגט תּהילים. קיין זייטיקע ווייבער האָט מען נישט אַרייַנגעלאָזט.

מיט איטשעלעס אָנקומען זיינען אַנדערע ווייבער געוואָרן דרייטער, האָבן גענומען אַרױפּשרייען אין די אָפּענע פּענצטער אַרױן :

— ר' איטשעלע פּרעגט, צי מען קאָן אַרױפּגיין.

— דער ברודער פּרעגט, צי מען קאָן אַרױפּגיין.

אַ זסנה, דאָר און קליין ווי אַן אַרץ-ישראל ניסל, האָט זיך אַרױסגעבויגן

דורכן פּענצטער, דערזען איטשעלען און אַ מאַך געטאַן מיט דער האַנט :

— מען קאָן שוין אַרױפּגיין.

ס'איז געוואָרן אזא ענגעניש, אזא געשטופּ, ווי דאָס וואָלט נישט געווען אין בראַנזווייל, נאָר אין גער באַם „שלום"-געבן. אַ וואַנט מענטשן איז געבליבן שטעקן באַם אַרייַנגאַנג, נישט געלאָזט קיינעם אַרױן, קיינעם אַרױס. איטשעלע, וואָס האָט אַרױסגעשטעקט פון דער וואַנט, האָט זיך צערעדט :

— אזא געדערענג, אזא שטופּעניש איז דאָך אַ חלול-המת.

— מיר ווילן הערן !

— מיר ווילן הערן דעם רבינס הספּד !

— דער פּעטער זכּרונּו לברכה, דער „חרושי הרי"ם, פּלעגט זאָגן, —

האָט איטשעלע לייכט צענומען דעם עולם, — אז מען איז זוכה צו הערן, הערט מען וואו מען שטייט.

דאָס איז גענוג געווען. די היימישע חסידים זיינען געבליבן שטיין אין רעדלעך, די קעפּ פּאַרריסן צו די אָפּענע פּענצטער, וואו די ליכט-פּלעמלעך האָבן זיך קוים געשפּיגלט אין די שויבן.

ס'איז געווען שטיל, אזוי שטיל ווי פאר שופר-בלאָזן. אויגן און אויערן האָבן אויפגעכאַפט דעם קלענסטן שאַרד. איטשעלעס געשטעל האָט זיך געוויינט אינעם אָפענעם פענצטער, דערנאָך האָט זיך עס אויסגעגלייכט, און ס'קול זיינס האָט זיך געטראָגן איבער קריסטאָפּער כטריט :

— אַדעלטשע, גיי גלייך, האָב גאַרנישט קיין מורא. זאָג, אז איך, איטשעלע, בין דיין ברודער. טאָמער וועט עס נישט העלפן, זאָלסטו זאָגן, אז דער גערער רבי, דער „שפת אמת“, איז מיין קרוב. און טאָמער וועט דאָס אויך נישט העלפן, זאָלסטו זאָגן, אז דער ערשטער גערער רבי, דער „חדושי הרי"ם“, זכר צדיק לברכה, איז געווען מיין פעטער. גיי גלייך, אַדעלטשע, האָב גאַרנישט קיין מורא.

.1937

באם ייד הקדוש

צוויי טעג פאר פסח איז ר' שמחה בונם געקומען צופארן פון דאנציג קיין פשיסכע, געקומען מיט דער בקשה צו זיצן ביידע סדרים באם רבנים טיש. ער איז גלייך אריין צום „ייד הקדוש“.

דער רבי, א הויכער, ברייט אין די פלייצעס, איז געשטאנען אין פענצטער, וואָס איז אַרויסגעגאַנגען אַפּ צעאַקערטע פעלדער. ס'איז געווען נאָכמיטאַג. אינעם גרויסן צימער, וואו אַרום די ווענט האָבן זיך געצויגן אָפּענע ספרים־פּאַליצעס, איז געווען טונקל. לויט די צעוויינטע פּלייצעס, וואָס האָבן פאַרשטעלט דאָס גאַנצע פענצטער, לויט דעם פאַרריסענעם קאַפּ, איז געווען קענטיק, אַז דער רבי שטייט מיט פאַרמאַכטע אויגן און מוחט זיך.

ר' שמחה בונם האָט געוואוסט, אַז שוין יאָרן ווי דער רבי ליידט, וואָס ס'פּוילישע חסידות ווערט פּלאַכער פון טאַג צו טאַג. וואו אַ רבי — מופתים און קוויטלעך. און אויב שוין יאָ מופתים, איז דאָ בלויז איין מופת — דער רבי דאַרף איינפּלאַנצן אין די חסידים וואָס מער יידישקייט, וואָס מער חסידות; דאַרף אַזוי פאַרטיפּן דעם מענטש, אַז זיין „תורה“ זאָל ווערן „עבודה“ און די „עבודה“ — „תורה“.

און ווי ר' שמחה בונם האָט זיך גענומען אַפּ הינטערוויילעכס קריק אַרויסשאַרן פון רבינס חדר, נישט געוואָלט שטערן, האָט דער „ייד הקדוש“ זיך אויסגעדרייט. ער האָט דערזען דעם באַליבטסטן תּלמיד זיינעם און איז אים אַנטקעגן־געגאַנגען מיט אָפּענע אַרעמס און מיט אַ ברייטן „שלום־עליכם“. אין די אָפּענע אַרעמס, אין דעם אָפּענעם פנים און אין די נאָך־אָפּענערע אויגן איז נישט בלויז געווען גאונישער מוח, נאָר אויך — גבורה, איבער־מענטשלעכע גבורה. און כאָטש דער „ייד הקדוש“ האָט זיך געפּרייט מיטן גאַסט, האָט די פּרייד זיך געפּלאַנטערט אין דער שוואַרצער באַרד, איז קוים דערגאַנגען צו די ליפּן. דער פאַרשאַרצטער שטערן האָט זיך נאָך אַלץ גע־מוחט. דער רבי האָט אַ נעם געטאַן זיין שטעלפּאַרטערטער, ר' שמחה בונמען, אונטערן אַרעם און זיך געלאָזט מיט אים איבערן חדר. אַזוי האָבן זיי געשפּרייזט אַרויף, אַראַפּ. געשפּרייזט אַ לענגערע ווייל. און כאָטש ר' שמחה

בונם איז געווען זיכער, אז דער רבי האָט גרויס „חולשת הדעת“, וואָס ס'קרוינ-פּוילישע חסידות האַלט זיך אין אויסוועפן, האָט ער פונדעסטוועגן געוואָלט עס הערן פון „ייד“ אליין. און ווי ער האָט אזוי געטראַכט, האָט דער רבי אים אַ צי געטאָן צו זיך און זיך צערעדט:

— מיינסט טאַקע, ס'א קונץ צו זיין אַ בעל-מופת? אַ ליאַדע בעל-מדרגה קאָן פאַרדרייען הימל און ערד! זעסט, אַ ייד צו זיין איז שווער, גאָר שווער.

ר' שמחה בונם האָט אויפגעלויכטן, זיך דערפילט אַ שותף צום רבינס רייד. און פון ביידע פאָר אויגן, שוואַרצע אויגן, האָט געפלייצט אַזא ליכטיקייט ווי דער אָונט וואָלט נישט געהאַלטן באַם צופאַלן, נאָר ס'וואָלט געווען האַלבער טאָג.

דער רבי האָט אַ נעם געטאָן דעם תלמיד צום פענצטער, אים געוויזן אַ די צעאַקערטע פעלדער:

— הערסט, שמחה בונמל? כ'בין נאָרוואָס דאָ געשטאַנען און גע-טראַכט, אַז גאָט שיקט שליחים צו זיין פאָלק ישראל, וואָס באַליכטן דעם וועג, פאַרטרייבן ס'פינצטערניש. האָט ער זיי געשיקט נביאים, תנאים, גאונים, ס'חסידות. און אַז ס'חסידות ווערט פלאַכער און פלאַכער, האַלט באַם אונטערניין, וואָס וועלן יידן איצט טאָן?

— מען דאַרף פאַרטיפן ס'חסידות, נישט לאָזן עס אונטערניין, — האָבן די אויגן זיך באַם תלמיד צעבליצט.

— גערעכט, בונמל, — האָט דער רבי אַרויפגעלייגט ביידע הענט אַפן תלמידס אַקסלען, — מען דאַרף שאַפן אַ נייעם דרך. און דער נייער דרך דאַרף אַרויסקוואַלן פון „ואהבת לרעך כמוך“, זאָלסט ליב האָבן דיין חבר ווי דו האָסט דיך ליב, ווי דו האָסט ליב דייע אַייגענע גלידער. האָט דען דער מענטש גלייך ליב זיינע אַייגענע גלידער? ניין! דער מענטש היט מער אַפ ס'אויג ווי ער היט אַפ אַ פינגער פון אַ פוס. אזוי איז אויך מיט מענטשן. פאַראַן מענטשן, וואָס מען דאַרף ליב האָבן און אַפהיטן ווי ס'אויג אין סאָפּ. און ס'זיינען פאַראַן מענטשן, וואָס מען דאַרף סתם ליב האָבן. דאָס דאַרף זיין דער נייער דרך, וואו תורה זאָל ווערן עבודה און פון עבודה — תורה. מיר וועלן נאָך שמועסן, בונמל, ס'איז דאָ אַ סך צו שמועסן. יא, ס'האָט דיך שוין עמיצער פאַרבעטן צו די סדרים?

— צו די סדרים, רבי, וויל איך זיין באַ אייך. כ'וויל כאַטש איין מאָל זען ווי דער רבי ריכט אַפ דעם סדר.

— באַ מיר, בונמל, האָסטו געפועלט, — האָט דער רבי אַראָפּגעלאָזט די הענט, ווי די גבורה וואָלט זיך פון אים אָפּגעטאָן, ווען ער איז בלויז געגאַנגען דערמאָנען ס'ווייב, — זע פּועל באַ מיין שיינדלען. גיי טאַקע שוין אַרײַן, ווייל דער פּרעשבורגער עילוי, דער מאַדיאַר, וויל אויך זיין באַם סדר. ר' שמחה בונם האָט געוואוסט, אז די רביצין איז אַ שלעכטס, דערנייט דעם רבין די יאָרן, איז ביז פאַרוואָס ער נעמט נישט קיין קוויטלעך, פאַר-וואָס באַם לובלינער אין הויף איז ווי באַ מלכות און דאָ אין פּשיסכע, קוועלט מען זיך, מען עסט נישט צו דער זעט. און אז די לייב-מענטשן זיינען צו-געשטאַנען צום רבין ער זאָל ס'ווייב אָפּנטן, האָט ער זיך געבעטן באַ זיי, אז ער קאָן שיינדלען נישט אָפּנטן, — זי האָט דאָך אים געבוירן דריי ספּרי־תורהס. אין קיך איז געווען אַ גיהנום. דער אויוון, מיט צעעפנטע טירלעך און פייערקעס, האָט געפלאַמט, מען האָט געגלייט שטיינער, געגאַסן אוקראַפּ אין די הילצערנע וואַסער-טינדלעך. די אָנגעגלייטע שטיינער האָבן געסיקעט, גע-שאָסן קנוילן פאַרע ביז צו דער סטעליע, פאַרשטעלט די רביצין מיט אירע אַרויסהעלפּערנס. זי האָט דערזען ר' שמחה בונמען און זיך צעשריגן :

— מען זאָל דאָ נישט אַריינקומען. מען קאָן נישט, זאָגט מען דיר. וואו מען זייעט זיי נישט, וואַקסן זיי !

— שרייט נישט, רביצין, כ'ניי שוין אַרויס. כ'זוך בלויז אַן אָרט וואו אַוועקצולייגן אַ גאַלדן רענדל יום־טוב־געלט.

די רביצין האָט צוגענומען ס'גאַלדן רענדל. דעם זעלבן אַפּדערנאַכט האָט ער איר געגעבן נאָך אַ רענדל. צומאָרגנס, ווען ער האָט איר געגעבן נאָך צוויי רענדלעך, האָט דאָס שלעכטס זיך פון איר אָפּגעטאָן פאַר אַ ווייל. און נישט אזוי ס'פאַרביסענע פּנים, ווי די נישט־פאַרגינערישע אויגן האָבן זיך צעשמייכלט :

— וואָס וואַרפסטו זיך אזוי מיט גאַלדענע רענדלעך ? זיי וואַקסן באַ דיר, צי דו ווילסט מיך אונטערקויפּן ?

— כ'וויל אייך אונטערקויפּן, רביצין.

— דהיינו ?

— כ'וויל זיין באַ אייך היינט באַם סדר.

— דאָס, זעסטו, נישט. גענוג אז כ'האָב דעם משוגענעם פון פּרעשבורג צום סדר, דאַרף איך נאָך דיך אויך ?

ר' שמחה בונם האָט זיך געבעטן באַ דער רביצין. ס'האָט נישט געהאַלפּן. יעדעס וואָרט אירס איז געווען שלעכטס און רשעות. דערציילן עס דעם

רבין האָט ער נישט געוואָלט, נישט געוואָלט אים פאַרשאַפן קיין עגמת־נפש. איז ער אַוועק צו זיך אַף דער סטאַנציע. און ס'איז נישט געווען סתם קיין ערב־פסח. ס'איז געווען 1814. מען האָט שוין געוואוסט, אַז נאַפּאָלעאָן, וואָס איז „נאָרמאַנג“, האָט פאַרלוירן, האָט מיאוס פאַרלוירן און משיח קומט שוין ווידער נישט. אַ טרויער ביז משוגעת איז באַפאַלן די פּוילישע יידן, וואָס האָבן מער נישט געקאָנט טראָגן דעם שווערן גלות. דער „חווה“ פון לובלין האָט נישט געקאָנט צוזען, וואָס יידן לעבן אין גרויס צער, און באַשלאָסן, אַז באַם ערשטן סדר דאַרף מען צואוילן דעם „קץ“, מען דאַרף צואוילן דאָס קומען פון משיח, ווי עס שטייט: „אין חודש ניסן זיינען יידן אויסגעלייזט געוואָרן און אין ניסן וועלן זיי אויסגעלייזט ווערן.“ צו דער שווערער עבודה האָט דער „לובלינער“ צוגעצויגן אַ סך צדיקים. צווישן זיי — דעם „ייד הקדוש“. האָט ר' שמחה בונם, דעם „יידס“ באַליבטסטער תלמיד, געוואָלט זיין באַם סדר, געוואָלט זען ווי דאָס התלהבות וועט זיך צעקאָכן אין רבין, ווי אין אַ קאָכעדיקן קעסל. לאַזט מען אים, ווי אַף צו־להכעיס, נישט צו צום סדר.

ר' שמחה בונם איז אָבער נישט געפאַלן באַ זיך. ער האָט געהאַט גרויס בטחון. אַן אויפגערוימטער איז ער אַוועק צום רבין דאווענען. ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט אין אַ ווינקל, געדאוונט. און אַז ער האָט געענדיקט איז אין בית־המדרש שוין קיינער נישט געווען.

ער איז אַרויס אַפן הויף, האָט געזוכט צווישן די שטערן די פולע לבנה און זי נישט געפונען. מיט שטילע טריט האָט ער זיך צוגעשאַרט צום רבינס פענצטער. ס'האָט אַף אים אַ שלאָג געטאָן מיט ברענענדיקע ליכט, מיט ווייסע זיידענע בעקעשעס, מיט קולות. ער האָט איינגערעמט ס'פנים אין די האַנטפלאַכן און עס צוגעלייגט צו די שויבן.

דער רבי, וואָס איז געזעסן אויבנאָן און אינגאַנצן אין ווייסן, איז ווי קלענער געוואָרן, האָט נישט געקאָנט הערן, ווי ס'ווייב געוואָלדעוועט, שרייט אַף אים:

— הערסט יעקב יצחק, זאָג דיין מאַמע זי זאָל זיך איבערזעצן און טאַקע תיכף, אַז נישט וועט נישט זיין קיין הסב־בעט און ס'וועט נישט זיין קיין סדר. ווער איז דיין ווייב? איך? דאַרף איך זיצן לעבן דיר!

דעם רבינס מוטער, אַ בלייכע, איבערגעשראָקענע אַלטיטשקע, האָט נישט געוואָלט נאָכגעבן, געטענהט, אַז זינט איר אָשר, דער פּשעדבורזשער מגיד, איז נפטר געוואָרן זיצט זי באַ די סדרים לעבן איר זון.

און אז אירע דריי אייניקלעך, אלע באווייבטע, האָבן שטאַרק זי גענומען בעטן — „לאָז די באַבעשי דאָס מאָל נאָכגעבן“ — האָט די אַלטיטשקע מיט טרערן אין די אויגן זיך אויפגעשטעלט, איז געווען גרייט אָפצוטערען דער שוור דעם פּלאַץ.

די חסידים האָבן זיך דערפרייט. די רביצן אָבער איז געוואָרן בלוז רשעות. זי האָט נאָך העכער געשריען :

— ווייל די שוויגער האָט מיר תיכף נישט אָפגעטראָטן דעם פּלאַץ, נישט געלאָזט מיך זיצן לעבן מיין מאָן, גיב איך נישט קיין קישנס, קיין דעקן, ס'זעט נישט זיין הסביבעט.

ס'איז מיטאמאָל געוואָרן אַן איבערקערעניש. די חסידים האָבן גענומען אַראָפּוואַרפן פון זיך די קאפּאָטעס, זיי געלייגט איינס אַפן אנדערן, געמאַכט פאַרן רבין אַ הסביבעט. די רביצן, באַלאָרן מיט קישנס און דעקן, איז מיט אַ שפיציקן קוויטש אַרויס פון חדר. דער קוויטש האָט זיך לאַנג געטראָגן איבער אַלעמענס קעפּ, דאַכט זיך אַנגעזאָגט, אַז די נישט-גוטע זיינען אַרויס פון זייערע באַהעלטענישן, וועלן נישט דערלאָזן משיח זאָל קומען.

ס'איז געוואָרן אַרום רבינס טיש אַ מהומה. דער פּרעשבורגער עילוי האָט גענומען זאָגן די „הגדה“ אין מאַדיאַריש. אין מיטן טומל האָט זיך עמיצער צעשריגן :

— האָ לחמא עניא — די קאָץ איז געפאַרן קיין שפּאַניע.

איבערן געדעקטן טיש, איבער די ברענענדיקע ליכט האָבן זיך אַ סגויל געטאַן שטיקער געלעכטער.

דער רבי, אַ געבויגענער, איז אַפּער פון טיש. ער האָט זיך געלאָזט צום פענצטער און עס געעפנט :

— אין לובלין וועט מען זאָגן : „לאַ איכשד דראַ“ — דער דור איז נישט ראוי משיח זאָל קומען. און איך זאָג דיר, שמחה בונם, ווייל מען משיח זאָל קומען, דאַרף מען פּריער באַפרייען דעם מענטש פון רשעות. וואָס שטייסטו הינטערן פענצטער ? קום אַרײן, וועלן מיר זיך זעצן אָפּריכטן דעם סדר.

דער אסטראווער

דער אסטראווער רבי האָט „באָארבעט די טבע.“. ער האָט געפייניקט דעם גוף, אים אויסגעהונגערט. און נישט קיין חדשים, נישט קיין יאָרן האָט ער אָפגעריכט תעניתים. דאָס האָט באַ אים אָפגעהאַלטן אַ האַלב יאָרהונדערט. אין די אָונטן פלעגט ער עפעס איבערכאַפן, אַבי צו דערהאַלטן די נשמה. און אזוי פון שבת צו שבת. פון אַ ייד אַ נבר, וואָס האָט יונגעהייט באַם פאָטער אין דער בעקעריי געקענט פאַרקנעטן איינער אַליין אַ געבעקס־ברויט, איז איצט קיין זכר נישט געבליבן. די פלייצעס, די הענט, די פים — אַלץ איז קלענער געוואָרן, אַלץ איז איינגעלאָפן. אַפילו ס'בערדל, וואָס איז אַמאָל געווען בלאַנד, האָט איצט אין גאַנצן קיין קאָליר נישט געהאַט. ס'בערדל איז געוואַקסן שיטער און בלוז אַרום דער גאַמבע.

דעם רבין האָט מען נישט געקענט דערוואַרעמען. פון קעלט איז ער גאַנצע טעג געלעגן אין בעט. אַף די אויסגעדאַרטע פים — פוטערנע זאָקן, אַף די טרוקענע הענט — פוטערנע הענטשקעס. אַף דער קעלט, אַף דער אויסערלעכער, וואָס ס'לייב איז באַ אים קאַלט, האָט ער זיך קיינמאָל נישט באַקלאָגט. ער האָט אָבער יאָ שטאַרק געליטן, וואָס ס'איז אים קאַלט אַף דער נשמה, וואָס ער איז נישט קיין „בר־אבהן“. איז דאָך דער פאָטער זיינער געווען אַ בעקער, איז דאָך דער זידע זיינער געווען אַ בעקער. וואָלט זיי כאַטש געווען „תהילים־יידן“, איז דאָס אויך נישט. מען האָט זיך אויפ־געכאַפט מיטן שפראַך אַף טאַג, זיך אָפגעגאַסן די נעגל, געזאַגט אַ פאָר יידישע ווערטער — צו דער אַרבעט מיט פאַרקאַשערטע אַרבל, פאַרזאָרגט אַ שטעטל יידן מיט זעמל, מיט לאַבנס ברויט, געהאַלפן שטאַפן דעם „חומר“, די לעכער־דיקע מאָנס. דערפאַר האָט דער אָסטראַווער רבי אָפגעריכט תעניתים אַ האַלב יאָרהונדערט, געוואָלט אָפגעוואוינען דעם מאָגן פון עסן, געוואָלט דערמיט אַרויסשלעפן דעם זידע, דעם טאַטע פון חומרות, געוואָלט זיי דער־הויבן צו אַ העכערער מדרגה. דאָס האָבן געוואוסט דעם אָסטראַווערס מקורבים, די לייב־חסידים, וואָס זיינען נישט אָפגעטראָטן פון אים.

צווישן די לייב־חסידים האָט פנחסל פאַרנומען דעם אויבנאָז. ער איז

גראָד געווען אַ גבר אַ יונגע־מאַן, אַ הויכער, ברייט אין די פלייצעס, ברייט אין געזעס. די האָר — שוואַרץ, די גרויסע אויגן, תאוה־אויגן — שוואַרץ, און ס'זיידענע בערדל — שוואַרץ ווי פעך. די ליפן — פליישיקע, גלאַנציקע ליפן — רויט, ווי זיי וואָלטן נאָר־וואָס טועם געווען אַ געבראָטנס.

אַן פנחסלען האָט דער רבי זיך נישט גערירט פון אָרט. דאָ האָט פנחסל געדאוונט פאָרו עמוד, דאָ — געלייענט מיט גרויס מתיקות די תורה, דאָ — געזאָגט מיט אַ ברען אַ שטיק „זוהר“. דאָס אלץ האָט ער געטאָן פאָרן רבין. דער רבי האָט, דאָכט זיך, צו קיין זאך זיך נישט צוגעהערט. פון טיפער עלטער, פון גרויס שוואַכקייט, איז ער געלעגן איינגעטוליעט אין קאָלדרעם און געדרעמלט. פון מאָל צו מאָל האָט ער זיך אַ וועק געטאָן, צעעפנט די קליינע גרויע אויגן, טרויעריקע אויגן, וואָס געזעגענען זיך מיט דער וועלט, מיט פנחסלס וועלט. פנחסל האָט זיך אַ בויג געטאָן איבערן רבין, אים אַנטקעגן געטראָגן די רויטע תאוה־ליפן :

— האַ ?

— הערסט, פנחסל, ווי לאַנג דער מענטש לעבט דאָרף ער באַארבעטן די טבע, דאָרף אָפגעוויינען די „כלי“ פון עסן...

פנחסל האָט דאָס געוואוסט. ער האָט געוואוסט, אַז דער רבי האַלט אין איין אָפגעוויינען די „כלי“, האַלט אין איין „באַארבעטן די טבע“. ער האָט אויך געוואוסט, אַז דער רבי דרימלט שוין ווידער.

צו זעסן און זיבעציק יאָר איז דער אָסטראָווצער אינגאָנצן געווען פאַרביי, האָט שוין נאָר קיין כח נישט געהאַט.

פנחסל האָט געטאָן זיינס. ער איז זעלטן אויסגעקומען מיטן טאָג. דאָ האָט ער געדאוונט, דאָ — געלערנט, דאָ — געזאָגט חסידות. און אלץ האָט ער געטאָן מיט אַ ברען, ווי ער וואָלט איבערן קאָפּ געזעסן אין דער „עבודה“, וואָלט געהאָלפן דעם רבין זיך אויסטאָן פון חומר. און אַז פנחסל, דער קנאַפער למדן, מיט די רויטע ליפן, מיט די תאוה־אויגן, איז געשטאַנען איבערן אָסטראָווצער, האָט ער נישט אויסגעזען ווי דעם רבינס אַ לייב־מענטש, נאָר ווי די „סיטראַ־אחרא“ וואָלט חוזק געמאַכט פונעם אָסטראָווצער.

דערפאַר האָט הענעך חריף, אַליין אַ גרויסער בעל־תענית, אַ פאַסטער, איינגעלייגט וועלטן. ער האָט געזוכט עצות דער רבי זאָל אויפהערן פאַסטן, זאָל זיך אַליין נישט אומברענגען פון דער וועלט. הענעך האָט נישט ליב געהאַט פנחסן. ער האָט אים פיינט געהאַט. וואָס פאַר אַ האַפט האָט פנחסעס נגינה, ווען ס'קול זיינס וואָרצלט אין דער תאוה, פירט צו ירידה.

און אויב פנחס איז דעם רבינס יצירהרע, איז ער, הענעך — דער יצר-טוב. און הענעך, דער יצר-טוב, האָט צוגערעדט דעם רבין ער זאָל נישט האַלטן קיין ברוגז מיט גער. אין דעם סכסוך איז גערעכט דער אָסטראָווצער, נישט דער גערער. טאַקע דערפאַר דאַרף דער רבי פאַרבייגן זיינס, דאַרף ווייזן דער וועלט, אז דער אָסטראָווצער קען בייקומען די גאָוה, קען זי מבזה זיין. אזוי האָט הענעך גערעדט. אין דער אמתן האָט ער געהאַפּט, אז ווי נאָר זיי וועלן זיך באַגעגענען, וועט דער גערער פּוועלן באַם אָסטראָווצער ער זאָל אויפהערן פאַסטן.

פנחסל האָט זיך אַנטקעגנגעשטעלט — אזוי און אזוי — אזא נסיעה, קאָטשן, באַנען, און דער רבי איז אַ חלוש, אַ גרויסער חלוש.

דאָס מאָל האָט הענעך „חריף“ אויסגעפירט. דער אָסטראָווצער האָט צו זעקס און זיבעציק יאָר איינגעווייליקט צו פאַרן קיין גער.

וואו אַ שטאָט, וואו אַ שטעטל, גאַנץ קרוין-פּוילן האָט אַ סך דערוואַרט פון דער באַגעגעניש.

אָסטראָווצער חסידים האָבן אָפּגעדונגען אַ באַזונדערן וואַגאָן, וואו דער רבי איז געלעגן אַף אַן אויסגעבעט געלעגער. אַף די פּיס — פּוטערנע זאַקן, אַף די הענט — פּוטערנע הענטשקעס, און אינגאַנצן האָט ער אויס-געזען ווי אַ יונג בחורל נאָך אַ פאַרשלעפּטער קרענק. צוקאַפּנס איז געזעסן פנחסל. ער האָט געשיילט אַ פּאַמעראַנץ, געלייגט די פעניצלעך אין מויל אַרין און אונטערגעברומט אַ ניגון. צופּוסנס דעם רבי איז געזעסן הענעך — דאַר און ביז, ווי אַ הונגעריקער וואָלף. ער האָט אַף שטום-לשון געטריבן די חסידים, וואָס זיינען געשטאַנען פון ביידע זייטן אַריינגאַנג אַף קאַפּ. אין גער האָט מען זיך געריכט אַפּן אָסטראָווצער. הענעכס „מענטשן“ זיינען שוין געווען אין גערער הויף. זיי האָבן געבעטן דעם גערער רבי ער זאָל זיך באַמיען, ס'זאָל נעמען אַ סוף צו די תעניתים, אַנדערש איז דער אָסטראָווצער פאַרביי.

דער גערער האָט צוגעזאַגט.

גאַנץ גער האָט זיך געלאָזט צו דער באַן, איז געגאַנגען מקבל-פנים זיין דעם אָסטראָווצער. די שענסטע גערער חסידים האָבן אַריינגעזעצט דעם אָסטראָווצער אין אַ פּלושענעם פּאַטעל, אים געטראָגן מיט געזאַנג אין הויף אַרין. אַטלעסענע פּאַלעס זיינען זיך צעפּלויגן ביז די געפּלאַכטענע גאַרטלען. ס'האָט געבלאַנקט מיט טלית-קטנס, מיט ווייסע זאַקן, מיט געלאָקטע פּאות.

א חסיד, קרוע-בלוע, האָט זיך דורכגעריסן צווישן די אַטלעסענע קאַפּאַטעס און זיך צעשריען דעם רבין אין פנים אַרײַן :

„ — — — אוי, ס'איז טאַקע נצח ישראל! ”

פון הויף איז מען אַנטקעגן געגאַנגען דעם אַסטראָווצער מיט זיבן-רעריקע לייכטער. די בלייכע לייכט-פלאַמעלעך האָבן זיך געשפיגלט אינעם אַטלעס. אַ אַפּריער האָט געשפּרייזט דער גערער רבי, געשפּרייזט מיט גרויס פּרייד, געשפּרייזט צום אַסטראָווצער.

— שלום-עליכם, אַסטראָווצער רבי.

— שלום-עליכם, גערער רבי.

דער אַסטראָווצער האָט אויסגעטאַן די פּוטערנע הענטשקעס און דער-לאַנט אַ הענטל, ווי אַ קינד. ביידע האָבן זיך אַ ווייל אָנגעקוקט. דעם אַסטראָווצערס האַנט איז געווען קליין און קאַלט. דעם גערערס — פּוכלע און וואַרעם. דער אַסטראָווצער האָט פון תּענוג אַזש פּאַרמאַכט די אויגן און שטיל געזאַגט :

— ס'איז מיר, לאַ עליכם, קאַלט.

— מען זאָגט, — האָט דער גערער אָנגעהויבן, — אַז דער אַסטראָווצער רבי פּייניקט זיך צופּיל, עסט נישט... דער „שפת-אמת" האָט עס נישט געטאַן, דער „חדושי הרי"ם" האָט עס נישט געטאַן, און דער קאַצקער האָט עס אויך נישט געטאַן...

— און איך, דער אַסטראָווצער, זאָג, אַז מען קען באַארבעטן די טבע, אַז נלייכער אַפּצוגעוויינען די „כלי" פון עסן...

— פּקוח-נפש איז וויכטיקער ווי אַ תּענית, ס'איז דוחה אַ תּענית...

— איך, גערער רבי, איז גוט, — האָט דער אַסטראָווצער אַריינגע-שטעקט דעם גערער ביידע קאַלטע הענט, זיך געוואַרעמט אָן אים, ווי אַ געפרוירן קינד וואַרעמט זיך אָן אַ מוטער, — איר, גערער רבי, האָט „זכות אַבות". ס'איז דאָ אַ פּאַרפּאַרע, אַן אַנלען — דער „שפת אמת" איז אַ טאַטע, דער „חדושי הרי"ם" איז אַן עלטער-זיידע און דער קאַצקער אין אַן עלטער-פּעטער. און אַז דער טאַטע איז אַ בעקער, דער זיידע אַ בעקער און פון אַן עלטער-זיידן ווייס איך שוין אינגאַנצן נישט, דאַרף אַזאַ ייד, ווי איך, באַארבעטן די טבע, דאַרף אַפּגעוויינען די „כלי". האַ ? וואָס זאָגט איר, גערער רבי ? וואָס שווייגט איר ?

די לעצטע ווערטער האָט דער אַסטראָווצער אַרויסגעזאָגט שוין גאָר נישט ווי קיין חלוש, אַז איר ווילט, אַפּילו מיט רוגזה. אַפּן הויף איז געווען

שטיל. דער עולם, א צונויפגעפרעסטער, איז געשטאנען א פארגאפטער, מויל און אויערן אָפֿן. און ווי אלע האָבן געוואַרט אָפֿן גערערס תשובה, האָט הענעך „חריף“ זיך אַרויסגערוקט אין זיין קרוע־בלוע הילדך. ער האָט אַ צי געטאָן דעם לאַנגן האַלדז, פאַרריסן דעם קאַפּ און זיך גיכער צעוואַיעט, ווי צעשריען:

— אַסטראָווער רבי, ווי לאַנג וועט איר נאָך אַזוי מבזה זיין אַ טאַטע, אַ לייבלעכן טאַטע?

די שטילקייט אָפֿן הויף איז געוואָרן טיפּער, שווערער, די שטילקייט וואָס הענגט צווישן איין דונער און אַ צווייטן. פֿון עננשאַפט האָבן זיך די ליכט געלאָשן. דער גערער האָט אַ הויב געטאָן די באַרד, ווי ער וואַלט זיך געקליבן פאַרשטעלן די אויגן. דער אַסטראָווער האָט זיך צעוויינט.

פרייד

די אכט הונדערט שטולן, אויסגעשטעלט אין רייען, זיינען געווען באַד
זעצט. אַרום די ווענט — קעפ איבער קעפ. די דורכגענג צווישן די שטולן,
די טרעפלעך, וואָס האָבן געפירט צו דער פּלאַטפּאָרמע, — אומעטום קעפ
איבער קעפ. פון דער פּלאַטפּאָרמע, וואו שטראַל האָט געשפּרייזט הין און
צוריק און גערעדט, האָט דער גרויסער, ליכטיקער זאַל אויסגעזען ליכטיקער,
ווי דער עולם — שוואַרצע אויגן, שוואַרצע קעפ — וואָלט פאַרגרעסערט
ס'ליכט אין די הענגלאַמפּן, אין די קאַנדעליאַברעס.

שטראַל, וואָס האָט אָפּגעגעבן אַ גרום פון יידישע ישובים איבער גאָר
דער וועלט, האָט פון דער פּלאַטפּאָרמע קיין איין־אייניק פנים נישט געזען.
ער איז געוואָרן איינס מיטן המון. ס'קול, דער בליק אין די אויגן, ס'האַרץ —
אַלץ האָט זיך באַ אים געכפּלט, אַלץ איז זיך באַ אים צעוואַקסן מיטן עולם,
וואָס האָט פאַנגאָדערענעשטופט די ווענט. אזא פרייד האָט ער שוין לאַנג
נישט געהאַט איבערגעלעבט. ס'איז געווען מער און, דער עיקר, אַנדערש
ווי די פרייד פון אַ גוט ליד. מיטן רעדן האָט אַלץ אין אים זיך געהויבן,
זיך געריסן העכער און העכער, זיך צונויפגעאַקסן אין איין גרויסער פרייד.

דערנאָך — אפּלאַדיסמענטן, דערנאָך — אזויפיל וואַרעמע הענט, אזוי־
פיל גוטע פּנימער, אזויפיל ליכטיקע אויגן.

רייענווייז האָט דער המון זיך געלאָזט צו די אָפּענע טירן, וואָס זיינען
געווען פון ביידע זייטן זאַל. דער זאַל האָט זיך ביסלעכווייז גענומען אויס־
ליידיקן. דאָ און דאָרט זיינען נאָך געבליבן רעדלעך מענטשן, האָבן געקוקט
אַף שטראַלן מיט דאַנקבאַרע אויגן, אים צוגעוואָרפן ווער אַ וואָרט, ווער
אַ שמייכל, ווער אַ בליק. דערנאָך איז שטראַל געזעסן מיט נאָענטע מענטשן
אין אַ רעסטאָראַן, געזעסן ביז אַ שטיק אין דער נאַכט אַרײַן.

אַרום דריי איז מען זיך צעגאַנגען. שטראַל איז געווען אויפגעלייגט.
דער מאַנטל צעקענעפּלט, כאַטש פון יוניאַן סקווער האָט געבליאַזן אַ קאַלטער
ווינט. דער קאַפּעלוש מיט די ברייטע ראַנדן, אַ צעקנייטשטער, איז נאַבלעסיק
געזעסן אַפּן קאַפּ בלאַנדע האָר, ברייטער געמאַכט דאָס סלאַווישע פנים מיט

דער קליינער פארריסענער נאָז. ער האָט געשפּאַצירט מיט דער פּערצנטער נאָס, וואָס איז איצט כּמעט געווען ליידיק און שטיל, אַזוי שטיל, אַז די אייגענע טריט זיינען אָנגעלאָפּן פּון אלע זייטן, האָבן אָפּגעהילכט, ווי אַ ווידער-קול.

באָ דער פּערטער עוועניו האָט שטראַל זיך אָפּגעשטעלט. פּון אַ קאָפּער פּענצטער האָבן אַר אים אַ גלאַץ געטאָן צענדליקער קעפּ וואָס האָבן זיך געבויגן איבער קאַלטע מירמל-שטיינערנע טישלעך. מענטשן זיינען געזעסן אין די מאַנטלען, די קעלנער אויפגעשטעלט, די קאָפּעלושן איבער די אויגן. מען האָט געגלאַצט אין די אויסגעטרונקענע טעפּלעך קאווע, וואו אָנגעד-שוואַלענע פּאַפּיראַסן-שטאַפּסלען האָבן זיך געוויקט. און אַז אַ פּאַרשוין האָט נישט אויסגעהאַלט, האָט ער אָפּגעוואָרפּן די פּיס, פּאַרריסן דעם קאַפּ און פּונעם אָפּענעם מויל, ווי פּון אַן איינגעפּאַלן קבר, האָט זיך געטראָגן אַ בייז שנאָרכן.

שטראַל איז אַריין אין קאָפּע. ער האָט געזוכט אַ פּלאַץ, וואו זיך צוצו-זעצן. וואו אַ קער — פּנימער אויסגעהונגערטע, פּנימער באַליידיקטע, פּנימער פּאַרדעכטיקע. לעבן פּענצטער, איבער אַ טישל, האָט זיך געהויבן אַ קאַפּ ברוינלעכע האָר. אַ מיידל, אין אַ מאַנטל מיט אַ פּוטערנעם קאַלנער, איז געזעסן און געלייענט אַ בוך. שטראַל האָט גענומען אַ קאווע און זיך צוגעזעצט צום מיידלס טישל. ס'מיידל האָט נישט קיין הויב געטאָן מיטן קאַפּ, ווי קיינער וואָלט זיך אַרום איר טישל נישט צוגעזעצט. ער האָט עטלעכע זופּ געטאָן און אַרויסגענומען פּון דער קעשענע אַ יידישע צייטונג. ס'מיידל האָט ווי נישט אויפּגעהויבן די אויגן פּונעם בוך און אַ זאָג געטאָן אין ענגליש:

— און איך בין געווען זיכער, אַז איר זענט אַ קריסט.

— כ'זע דען נישט אויס ווי קיין ייד? — האָט שטראַלס ברייט פנים

מיט דער פּאַרריסענער נאָז זיך צעשמייכלט.

זי האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ אַר ניין. ער האָט זי געפּרעגט:

— איר וועט אפּשר טרינקען מיט מיר אַ קאווע?

— אַ קאווע? — איז איר פנים געוואָרן אָפּענער, צוגעלאָזענער, —

אויב איר האָט נישט דאַנגען, וואָלט איך אַר אייער חשבון גענומען אַ האַלבן „גרעיפּ-פרוט“.

— געוויס, געוויס, — האָט שטראַל אַראָפּגעוואָרפּן פּון זיך דעם מאַנטל.

דעם קאָפּעלוש, — ווילט איר אפּשר נאָך עפעס?

— ניין, אַ דאַנק.

שטראל האָט איר געבראַכט פון בופעט אַ האַלבן „גרעיפֿ־פרוט“. און ווען ס'מירל האָט זיך געקוויקט מיט דעם „גרעיפֿ־פרוט“ און שטראַל האָט געטרונקען די קאווע, האָט ער זיך דערוואוסט, אַז זי איז אַ מאַלערן, אַז זי קומט פון פּיטסבורג, זוכט אַרבעט, וויל פאַרבלייבן אין ניו יאָרק דעם גאַנצן ווינטער. זי האָט דאָס אַלץ דערציילט מיט איין אָטעם. דערנאָך האָט זי אַ הויב געטאָן דעם קאַפּ, געקוקט מיט ברוינע, פאַרלוירענע אויגן אַף שטראַלן. איר ווייס לענגלעך פנים איז געווען דורכזיכטיק. אַרום דער קליינער גע־טאַקטער נאָז האָבן אויפגעלויכטן זומער־שפרענקלעך, כאַטש ס'איז שוין געווען סוף דעצעמבער. אויגן גרינע, וואַרעמע האָבן געקוקט אַף שטראַלן, ווי זיי וואַלטן עפעס דערוואַרט. וואָס? אירע אויגן זיינען אַריבער אַפן וואַנט־זייגער, וואו די ווייזערס האָבן געוויון פיר. זי האָט זיך אַ שטעל געטאָן, זיך אויסגעגלייכט, אויסגעזען העכער, ווי פריער. שטראַל האָט אָנגעטאָן דעם מאַנטל, דעם קאַפעלוש, און ביידע זיינען אַרויס אַף דער גאַס. אַ קאַלטער, טרוקענער ווינט איז אָנגעלאָפן פון יוניאָן־סקווער, מיט געבראַכט און געקייקלט שטיקער צייטונג־פאַפּיר.

שטראַל האָט זי געפרעגט:

— אויב איר האָט נישט דאַגעגן, וועל איך אייך צופירן אַהיים.

זי האָט פאַר אַ וויל אַף אים אָנגעשטעלט די וואַרעמע אויגן, ווי זי וואַלט באַגאַנגען אַ חטא, און רערנאָך זיך קינדערש צעשמייכלט:

— כ'האָב נישט קיין הים.

— איר וואוינט דאָך ערגעץ?

— אין ערגעץ נישט.

— און שלאָפן?

— שלאָפן? — זיינען אירע אויגן פול געוואָרן מיט חידוש, ווי ס'וואַלט

זיך נישט געהאַנדלט וועגן איר, נאָר וועגן אַן אַנדערער, — מען זיצט איבער די נאַכט אין דער קאַפע. אַרום אַכט־ניין אינדערפרי ניי איך אַריבער צו אַ חכרטע מיינער, וואָס גייט אַוועק צו דער אַרבעט, און כ'לייג זיך אין איר בעט אַרײַן שלאָפן.

— אויב אזוי, — האָט שטראַל זיך געקווענקלט, געזוכט פאַסיקע ווער־

טער, מורא געהאַט ס'מירל זאָל זיך נישט באַליידיקן, און אַז ער האָט קיין ווערטער נישט געקאַנט צוקלייבן, האָט ער פשוט און פּראָסט אַ זאָג געטאָן, — קומט אַריבער צו מיר געכטיקן.

— וואו וואוינט איר? ווייט פון דאַנען?

— אָט דאָ באַלד, אָף דער צוועלפטער גאָס.

— גוט.

פון אַ בעקעריי האָט זיך שוין געטראָגן דער ריח פון פריש געבעקס, וואָס האָט אויפגעהייטערט, געוועקט און גערייצט דעם אַפּעטיט. שטראַל איז אינגאָנצן געווען צעגאָרטלט. דאָ האָט ער געקויפט שמאַנט-זעמעלעך, פוטער-קיכלעך. לעבן אַ פּרוכט-שטעל וואָס האָט זיך געהאַלטן אין עפענען האָט ער געקויפט גרעיפֿ-פרוטס, שמענגלעך ווינטרויבן. באַלאַדנטע מיט פעסלעך, האָט מען זיי געקאָנט אָננעמען פאַר אַ פאַרפאַלק. זיי זיינען אַרײַן אין אַ צוועלף-שטאַקיקער געביידע. אַן עלעווייטער האָט זיי אַרויפגענומען אַפּן צענטן שטאַק. אַ דריי מיטן שליסל, אַ קוועטש אָן עלעקטריש קנעפל — אַ גרויס, ליכטיק צימער, וואו שטראַל האָט געוואוינט. אָף די ווענט בילדער. אַרום די ווענט — ביכער-שענק.

— זייט ווי באַ זיך אין דער היים, זייט היימיש, — האָט שטראַל פון

איר צוגענומען דעם מאַנטל, דעם קאַפּעלוש.

ער האָט פאַרבירט קאווע. זי האָט צעוואַשן די שאַלן, אָפּגעוואַשן די ווינטרויבן, צעשטעלט אַלץ אַפּן טיש. נישט זי האָט אים געפרעגט, ווי ער הייסט, נישט ער האָט זי געפרעגט ווי זי הייסט. מען האָט געגעסן, מען האָט געפלאַפלט, מען האָט זיך געקוקט אין די אויגן, לאַנג געקוקט. איבער דעם טיש, וואָס האָט זיי אָפּגעטיילט, האָט זיך געשפּרייט אַ גאַנצענטקייט. ס'איז שוין געווען זעקס אַזייגער. ער האָט אַ זאָג געטאָן :

— איר זענט געוויס מידלעך. איר וועט זיך לייגן שלאָפּן.

אירע אויגן פול מיט חידוש האָבן געקוקט אָף אים :

— אייער בעט איז שמאַל, ס'וועט אייך נישט זיין באַקוועם. איר וועט

זיך נישט אויסשלאָפּן.

— פאַר מיר זאָרגט נישט, — האָט ער אַראָפּגענומען די קאַלדרע, —

דאָס בעט צערוקט זיך, צענעמט זיך. אייער בעט וועל איך שטעלן באַם פענצטער, ס'זאָל אייך זיין לופטיק.

ער האָט פלינק צענומען ס'בעט אין צווייען. איר בעט האָט ער אַוועק-געשטעלט לעבן אָפּענעם פענצטער, אַרויסגענומען פריש בעטצייג. זי האָט אים געפרעגט :

— האָט איר אפשר פאַדזשאַמעס ?

— מיינע ? — האָט ער געשמייכלט.

— לאַז זיין אייערע.

זי איז אריין מיט די פארזשאמעס אין באַד-צימער. אז זי איז אַרויס,
אויסגעזען ווי אַ פאַרשטעלט יינגל, זיינען ביידע בעטן שוין געווען געבעט.
ער האָט זי געפרעגט:

— מאַכן פינצטער?

— מאַכט.

ביידע בעטן האָבן זיך צעקרעכצט. ס'איז געווען אַ ווילע שטיף.
פינצטער און שטיף. זי האָט זיך אָנגערופן:

— איר זענט טאַקע אזא צדיק?

— פאַרוואָס האַלט איר, אז כ'בין אַ צדיק?

— ווייל איר טשעפעט מיך נישט.

— דאָס קאָן יעדער טאָן.

— און איר?

— איך? — האָט שטראַל זיך אַ הויב געטאָן איבערן קישן און די
ווערטער האָבן דורכגעריסן די פינצטערניש, — איר געדענקט די מעשה
מיט דודן, ווען ער גיסט אויס ס'וואַסער אַף דער ערד, ווייל נישט טרינקען
ס'בלוט פון זיינע חברים? דערמיט פאַרוואַנדלט ער אַ נידעריקע פּרעסערישע
פרייד אין אַ העכערער, אין אַ מענטשלעכערער. טראַכט עס איבער, וועט איר
זען, אז איך בין גערעכט. האָט מיר אַ גוטע נאַכט.

ס'מייַדל האָט זיך לאַנג געדרייט אין איר בעט, געהערט ווי שטראַל,
וועמעס נאָמען זי האָט נישט געוואוסט, שלאַפט געשמאַק, צענייט זיך אין
שלאַף.

א שידוך

ווי די נאכט איז צונעפאלן, האָט מאַלי אָנגעקלונגען דעם פּאָטער:
— גוט-וואָך, טאַטע, וועסט אפּשר היינט אַ ביסל פּריער קאָנען צו-
קומען?

— איר גייט דען ערגעץ?

— מיר גייען אין טעאַטער.

— כ'וועל נאָר מאַכן הברלה, קום איך צו.

כמעט יעדן שבת-צו-נאכט איז לייזער געבליבן מיטן דריי-יאָריקן אייניקל און מאַלי מיטן מאַן זיינען אַוועק אָדער צו נאַסט, אָדער אין טעאַטער. לייזער, וואָס איז שוין יאָרן געווען אַן אַלמן, האָט געוואוינט באַ דער עלטסטער טאָכטער. ער האָט נישט דערלאָזט מאַלי זאָל עמיצן אַריינגעמען צום קינד, זאָל סתם פּטרן אַ דאָלאַר. ער איז גערן געבליבן אַ גאַנצן אָונט מיטן אייניקל. דאָס איז אָבער בלוז געווען אויבן-אויף. אין אמתן האָט אים געצויגן צו דער טאָכטער, וואו ער האָט געקאָנט בלייבן אין דריי צימערלעך עטלעכע שעה מיט זיך. באַ דער עלטסטער טאָכטער האָט לייזער נישט געהאַט קיין מקום-מנוחה. פון באַגינען ביז שפּעט אין דער נאַכט אַרײַן האָט די טיר נישט גערוט. די דירה איז אויך געווען אַ געוועלכ פאַר שניידער-צודאַטן. וואו אַ ליידיק ווינקל — שטיקער סחורה, שטיקער לייװנט, קעסטלעך קנעפּ. וואו אַ קער מיטן קאַפּ — טאַשמעס, בענדלעך, שנורן און שנירלעך. און די פאַרשטיקטע צימערלעך זיינען געווען פול מיט קונים, וואָס זיינען נישט מיד געוואָרן אַ גאַנצן טאָג צו באַטרעטן און אַראָפקוועטשן אַ סענט. איז אַ חידוש, וואָס ס'האָט לייזערן געטריבן פון שטוב? איז אַ חידוש, וואָס ער האָט נישט געקאָנט קומען צום אמתן פינטל, צו דער ריינער מחשבה? און אז ער האָט זיך שוין געהאַלטן באַם דערקלייבן צום סוד פון „צמצום“, האָט זיך אַריינגעריסן אַ דינגעניש איבער אַ סענט, און לייזער איז געבליבן זיצן אַן אויסגעליידיקטער, אַן אויסגעזאָדענער. דעמאָלט פלעגט ער אַרויס פון שטוב, ווי ער וואָלט זיך אָפּגעריסן פון אַ קייט. דער טראַטואַר איז אים ענג געוואָרן. ער האָט געשפּרייזט מיט דער נאַס. ער האָט מער נישט אויסגעזען,

ווי א זידע. מען האָט אים העכטנס געקאָנט געבן פּערציק יאָר, ווען אין אמתן איז ער שוין געווען קרוב צו זעכציק. אפן קוק — א פאַרשוין, אַן איינרייסער. פלייצעס ברייטע, גלייכע. ס'פנים — צוגעברענט. ס'בערדל — סמאָלע. די אויגן — פּעך. און אינגאַנצן — אומרו און הונגער. אויס- געהאַלטן האָבן אים די חסידים פון שטיבל „אנשי ספרד“, וואו ער האָט צוויי מאָל אַ וואָך געלערנט מיט זיי „תניא“, געזאָגט תורה מיט אזא ברען און טיפּיקייט, אז עולם האָט געגאַפּט. דערצו האָט ער געהאַט תרעומות צום רבונר-של-עולם, זיך געהאַלטן אין איין אויסטענהן מיט אים, אז ער פאַר- שטייט נישט זיינע דרכים. נו, טאַקע, ווען מענטשן ווילן זיך דערהויבן צו גאָט, לאָזן זיי זיך קאַסטן געלט, האַלטן לייזערן אויס. און דאָסועלבע געלט וועקט אין לייזערס קינדער רשעות. ווי קומט עס ?

נאָך הברלה האָט לייזער זיך אָנגעטאָן דעם שווערן ווינטער-מאַנטל, זיך אַריינגעלייגט אין קעשענע דעם „תניא“ און איז אַרויס אַר דער גאַס. ס'איז געווען סוף יאָנואַר. אַ קאַלטער ווינט האָט געבלאָזן, נישט געלאָזט אָפּכאַפּן דעם אָטעם און פאַר די אויגן האָבן זיך געדרייט טרוקענע שנייעלעך. דער ווינט האָט צעפּראַלט די פּאָלעס פון לייזערס מאַנטל, זיי אָנגעצויגן, ווי זענלעך, געקלאַפּט מיט זיי איבער די פיס. ס'האָט אים נישט געאַרט. דער טראַטואַר איז לייזערן ענג געוואָרן. ער האָט זיך געטראַגן אינמיטן גאַס, זיך דאָס מאָל געאייילט, ווי ער וואָלט מורא געהאַט עפעס צו פאַרשפּעטיקן. די גאַסן זיינען כמעט געווען ליידיק. ער האָט זיך געוואָלט פאַרלירן אין דער ליידיקייט און נישט געקאָנט. ער האָט געוואָלט אָפּמעקן די פּופּצן יאָר אין אַמעריקע — וואו ער האָט געפּעדלֶט, געמלמדעוועט און איצט זאָגט ער „תורה“. שוין פינף יאָר, ווי ס'ווייב איז אים געשטאַרבן. מען רעדט אים די גאַנצע צייט שידוכים. ס'איז אָבער נישט דאָס. זיצט ער באַ דער עלטסטער טאַכטער, וואו ער האָט קיין אייגן ווינקל נישט, צאָלט איר דריי דאָלאַר אַ וואָך. באַ די איבעריקע טעכטער (ער האָט נאָך דריי) קאָן ער קיין זאך נישט טועם זיין — ס'איז טריף.

די קעלט האָט אים דורכגענומען, אָפּגעפּרישט און דער מוח איז געוואָרן לופּטיק. לייזער האָט זיך אָפּגעשטעלט אינמיטן גאַס. אַלץ וואָס ס'האָט זיך געקליבן אין אים פאַר די פּופּצן יאָר, נישט קיין ווערטער, נאָר תרעומות, האָט זיך אַ ריט געטאָן אין אים אַ רוגזה צום כביכול :

— אויב אַזוי און אַזוי, וויל איך נישט, בין איך נישט מסכים !

לייזער האָט צו זיך גערעדט. ער האָט אַ הויב געטאָן די הענט, פאַר-

טיפט די רעיונות, אז ער האָט זיך אַליין נישט געקאָנט נאָכגיין. די לידיקע
נאָם האָט גענאָפּט, געשלאָנגען די ווערטער.

א פאַרבייגייער האָט זיך אָפּגעשטעלט, געקוקט ווי לייזער טענהט מיט
זיך אַליין און אים אַ פּרעג געטאָן, ווי לייזער וואָלט געהאַט אַ מיש אין קאָפּ:
— מיט וועמען טענהסטו זיך אויס?

לייזער האָט געשמייכלט. ער איז צוריק אַרויף אָפּן טראַטואַר און האָט
גענומען גיין ניכער. ער איז איצט נישט געווען אויסגעליידיקט, נאָר פאַר-
קערט, געווען זיכער, אז זיין לעבן האָט זיך איבערגעאַנדערשט, וועט זיך
אָנהויבן פון דאָס ניי.

די טאָכטער מיטן איידעם, וואָס זיינען שוין געווען גרייט אוועקצוגיין,
האַבן אָנגעכמורעטע באַגעגנט לייזערן:

— וואָס אזוי שפּעט, טאַטע?

— יאַנקעלע שלאָפט שוין? — האָט לייזער זיך געפּרעגט אָפּן אייניקל
און זיך נישט געמאַכט הערן, אז מען האָט אַף אים פאַראַיבל, — און איך
האַב געמיינט, אז כּוועל מיט יאַנקעלען ליינענען קריאת-שמע.

— ער האָט זיך נישט געקאָנט דערוואַרטן אָפּן זיידע, — האָט די
טאָכטער געזאָגט, — און איז איינגעשלאָפּן.

— אַ שאַד, אַ שאַד!

און אז לייזער איז געבליבן אַליין, האָט ער אויסגעטאָן דעם מאַנטל,
אויסגעטאָן דעם קאַפּעלוש און ווי ער האָט זיך אוועקגעזעצט אינעם קאַפּל
איבערן „תניא“, האָט מען אַ שטילן קלונג געטאָן באַ דער טיר.

— „מן הסתם עפעס פאַרגעסן“, — איז לייזער געווען זיכער, אז דאָס
קלינגט מאַלי.

לייזער האָט געעפּנט. אין דער טיר איז געשטאַנען אַ באַקאַנטע פּרוי, אַ
שכּנה. ער האָט זי שוין נישט איין מאָל געהאַט געזען באַ מאַלין אין שטוב.
דעם נאָמען אירן האָט לייזער נישט געוואוסט. ער האָט פאַרשטעלט דעם
אַריינגאַנג און געזאָגט:

— ס'איז קיינער נישטאָ.

— ווי הויסט, קיינער? איר, ר' לייזער, זענט דאָך דאָ.

— איך? — האָט לייזער זיך אַ רוק געטאָן פון דער טיר, — איר
דאַרפט עפעס צו מיר?

— יאָ, צו אייך, — איז די שכּנה אַרײַן און לייזער האָט נאָך איר פאַר-
מאַכט די טיר.

ער איז געווען זיכער, אז די שכנה איז נעקומען פרעגן בא אים א שאלה. שכנות קומען אָפט מיט שאלות, די אייגענע טאָכטער, מאַלי, פרעגט קיינמאָל נישט.

לייזער האָט זיך אוועקגעזעצט באַם טיש, א שאַר געטאָן פון זיך דעם „תניא“ און האָט אָנגעשטעלט צו דער שכנה אן אויער, וואָס ס'האָט געהאַט צו זאָגן :

— נו, פרעגט.

די שכנה, אַ שיינע יידענע, מיט אַ ווייסן, אויסגעקלאָרעוועטן האַלדז, מיט ליכטיקע אויגן, האָט אוועקגעלייגט אַפן טיש צען פינגער באַלייגט מיט בריליאַנטן. זי איז אַ וויילע אזוי געזעסן אָן לשון, און אז לייזער האָט אַ פאַרתידישטער אַ הויב געטאָן אַף איר די אויגן, געוואָלט וויסן פאַרוואָס זי רעדט נישט, איז אים ליכטיקער געוואָרן. דעמאָלט האָט זיך די שכנה צערעדט: — איר וועט נישט נעמען פאַר אומגוט, ר' לייזער, וואָס כ'נעם צו אייער צייט. כ'זויל זיך מיט אייך שוואַלעצה זיין.

לייזער האָט נישט געענטפערט. ער האָט בלויז אָנגעשפאַרט די האַנט פלאַך, ווי אַ דעכל, איבערן רעכטן אויער, ער זאָל בעסער הערן און די שוואַרצע אויגן, ס'שוואַרצע בערדל, ס'גאַנצע פנים איז געוואָרן אומרו און הונגער :

— נו, פרעגט.

ס'קול באַ דער שכנה איז געוואָרן ווייכער, דער האַלדז — ווייסער, די אויגן — ליכטיקער. זי האָט זיך אַ בויג געטאָן צו לייזערן :

— מ'ווערט נישט יינגער, ר' לייזער. כ'בין שוין באַלד צען יאָר אַן אלמנה. די קינדער, דאַנקען גאָט, אויסגעגעבן. אַליין דאַרף איך צו זיי נישט אָנקומען. כ'בין, ברודר־השם, פאַרזאָרגט. אלא וואָס דען, וואוינען פאַר זיך, איז עס אַ וויסט לעבן. וואוינען מיט די קינדער — קאָן איך נישט — וואָס זאָל איך באַהאַלטן פאַר אייך, ר' לייזער, ס'איז באַ זיי נישט כשר.

— די גלייכסטע זאָך, איז חתונה צו האָבן, — האָט לייזער געלאָזט פאַלן אַ וואָרט.

— כ'בין אינגאַנצן איינשטימיק מיט אייך, ר' לייזער.

ס'איז געוואָרן אַ וויילע שטיל. לייזער, וואָס האָט נאָך געהאַלטן די האַנטפלאַך ווי אַ דעכל אַרום רעכטן אויער, האָט זיך געחידושט פאַרוואָס די שכנה פאַרנעמט זיך נישט. און אז זי האָט זיך אַלץ נישט פאַרנומען, האָט ער אויפגעהויבן דעם קאָפּ פון טיש. די שכנה האָט צו אים געשמייכלט :

— איז וואָס זאָגט איר, ר' לייזער? פון דעם הויז, וואָס כ'האַב מיט מיין עלטסטער טאָכטער, צי איך ריינעם איינקונפט פופציק דאָלאַר אַ וואָך. ערשט איצט האָט לייזער זיך געכאַפּט, אַז די שכנה מיינט עס אים. ער האָט זיך באַקוועמער אַריינגעזעצט אין בענקל, אינגאַנצן פאַרמאַכט דעם „תניא“, און אַן אויפגעלייגטער אַ זאָג געטאָן:

— ס'איז באַם וועג.

— וואָס הייסט באַם וועג? — האָט די שכנה זיך אַ רוס געטאָן צו לייזערן און גענומען אויסרעכענען אין וואָס פאַר אַ שמאַלץ־גרוב ער פאַלט אַרײַן.

נאָך די ערשטע צען ווערטער האָט זיך לייזער מער נישט צוגעהערט, וואָס זי רעדט. אַלץ אין אים האָט געפלאַמט — די אויגן, ס'בערדל, די ליפּן — אַלץ אין אים האָט געזוכט בלוז אַ מקום־מנוחה, וואו ער וועט קאָנען קומען צום אמתן פינטל, צו דער ריינער מחשבה.

יונגווארג

שוין די דריטע וואָך, ווי פיליפּ איז געשטאַנען מיט נאָך פיר יונגען באַ
אַ לאַנגן פיר־עסיקן טיש. ער איז געשטאַנען מיט אַ האַמער אין איין האַנט,
מיט אַן אייזערנעם פורעם אין דער אַנדערער, און האָט אויסגעהאַקט פון
פאַדעשווע־לעדער אַלערליי זווילן.

סעם, וואָס האָט געהאַט צו זאָגן איבער דער אַרבעט, האָט פון ערשטן
טאָג אָן אוועקגעשטעלט פיליפּן לעבן זיך. דער זעכצן־יאָריקער יונג איז
אים געפעלן געוואָרן. פיליפּס הויזן אַרום דער טאַליע זיינען געווען אזוי
געפאַסט, אַז ס'טונקל־בלויע העמד מיטן אָפענעם קאָלנער האָט זיך באַ
דער אַרבעט קיינמאָל נישט געהויבן פונעם פאַסעס. די אַרבֿל פאַרשאַרצט
איבער די קליינע, אָבער שטייפֿע מוסקולן און אַף די שמאַלע, געוויקסיקע
פלייצעס — אַ קלונגער קאַפּ מיט אַ שוויבער ברוינע האָר. דערצו האָט דער
יונג געהאַט געענדיקט הייסקול און זיך געקליבן אין די אָונטן אַנצוקומען
אין אַ קאַלעדוזש. דאָס אַלץ האָט באַ סעמען אַרויסגערופֿן דרד־אַרץ. ער האָט
אויך אין די אָונטן געלערנט, איז גענאַנגען אין אַ פאַבליק־סקול, האָט
געחלומט אין אַ יאָר אַרום אַנצוקומען אין אַ הייסקול, און דאָ שטייט פאַר
אים אַ קאַלעדוזש־סטודענט.

דאָס, וואָס סעם איז געווען אַ שטיקל „פאַרמאַן“, דאָס וואָס ער איז
עלטער געווען פאַר פיליפּן מיט זעקס יאָר — יעדע מחיצה איז ווי פון זיך
אַליין פאַרשוואַנדן. פון דער ערשטער וואָך אָן האָט זיך אוועקגעשטעלט
צווישן סעמען און פיליפּן אַ חברשאַפט. האָט מען געדאַרפט ברענגען אַרבעט,
אַפּטראַגן אַרבעט — סעם האָט געשיקט פיליפּן, געזען דער יונג זאָל ניט
דאַרפֿן אַ גאַנצן טאָג זיך בויגן איבערן טיש און קלאַפֿן מיטן האַמער. ער
האָט אויך געזען, אַז פיליפּ זאָל אַף דער צווייטער וואָך שוין קריגן אַ הוספה,
ער זאָל אָנשטאָט צען דאָלער אַ וואָך, קריגן צוועלף. דערפאַר האָט פיליפּ
פון זיך אַליין גענומען לערנען סעמען ענגליש.

און נישט אזוי דאָס לערנען האָט פיליפּן געצויגן צו סעמען, ווי דאָס
אַרויפקומען צו אים אין אַ מעבלירט צימער. סעם האָט געוואוינט אין אַ

צימער פאר זיך, געוואוינט בא א דייטשקע אפן דריטן שטאָק. דאָס דריי-שטאָקסע הויז איז געווען פֿלאַך, ווי אַ ברעט. די הילצערנע טרעפּ אינעם שמאַלן אַרויפגאַנג האָבן זיך געדרייט, ווי שרויפן, געסרעכצט, ווען מען האָט געשפּרייזט איבער זיי. און אפילו די שמאַלע טעפּיכער האָבן נישט איינגעזאַפּט דאָס סקריפּען. פון די ווענט, פון די טעפּיכער, פון דער שטיִלקייט, האָבן זיך שטענדיק געטראָגן טוכלע ריחות, האָבן זיך שטענדיק געטראָגן סודות.

נאָכן לערנען — און געלערנט האָט ער מיט סעמען צוויי, דריי מאָל אַ וואָך — האָט פּיליפּ זיך אויסגעצויגן אפּן אייזערנעם בעטל. ער האָט ליב געהאַט צו הערן, ווי סעם רעדט. אַלץ איז באַ סעמען געווען אזוי קלאָר, אזוי זיכער. ער האָט זיך הויך פאַרמאַסטן. די פעקטאָרי, וואו זיי האָבן געאַרבעט, האָט געהערט צו צוויי ברידער, צו די „זינגער בראַדערס“. מיט צוואַנציק יאָר צוריק זיינען די ביידע ברידער געווען פּונקט אזוינע גרינע, ווי ער, סעם. נאָך אַ יאָר, נאָך אַ יאָר, ער וועט זיך אויסגרינען, וועט האָבן אייגענע עטלעכע טויזנט דאָלער — דעמאָלט וועט ער אַ פּרוואוּ, טאָן דאָס אייגענע מזל. סעם איז זיכער, אַז פּיליפּ וועט זיין אַ מענטש, וועט זיך אויסטויגן, און אַז די צייט וועט קומען, וועלן זיי ביידע עפענען אַף בראַדוויי אַ פעקטאָרי און אַרויסהענגען אַ שילד — „סעם און פּיליפּ“.

פון אזוינע רייד איז פּיליפּ געוואָרן וואַרעם. אַן אויפגעהייטערטער האָט ער אַרויפגעקוקט צו סעמען, זיך באַצויגן מיט ביטול צו זיין הייסקול-בילדונג, דערווייטערט פון זיך דעם געדאַנק אַנצוקומען אין אַ קאַלעדזש. און נאָך וואַרעמער איז פּיליפּ געוואָרן, ווען סעם האָט גענומען רעדן וועגן פּרויען. כמעט יעדער אָונט האָט זיך פאַרענדיקט מיט אַ שמועס וועגן פּרויען. גערעדט האָט סעם, גערעדט מיט האַרץ, מיטגערין געוואָרן פון די אייגענע מעשיות. דער שעמעוודיקער, צוריקגעהאַלטענער פּיליפּ האָט דעמאָלט אינגאַנצן געשוויגן, זיך גערויטלט און געשוויגן. נאָך יעדן שמועס איז דער חבר באַ אים אין די אויגן אויסגעוואַקסן. ער איז גרייט געווען פאַרוואַנדלט צו ווערן אין אַ פּאַר אויערזי און הערן, און הערן.

ס'איז געווען אַף דער דריטער וואָך פון זייער באַקאַנטשאַפּט. ס'איז געווען שפעט אין אָונט. סעם האָט אַפּגעפירט פּיליפּ אַהיים. און אַז זיי האָבן זיך שוין גענומען געזענענען, האָט סעם אַ פרעג געטאָן :

— און דו, פּיליפּ, שפּילסט זיך אַמאָל מיט אַ מיידל ?

— ווער, איך ?

סעמס פראַגע איז געווען אזוי אומגעריכט, אז פיליפ האָט נישט געדוואוסט וואָס צו ענטפערן. ס'בלוט הינטער דער הויט האָט זיך באַ אים געפֿלעמלט. ער האָט זיך אַ ווייל געקווענקלט — זאָל ער זאָגן יאָ, זאָל ער זאָגן ניין — און ס'איז באַ אים אַרויסגעקומען אַ שטאַמל :

— און דו, סעם?

— פאַררעד נישט די ציין, פיליפ! ענטפער — ביסט שוין געשלאָפן מיט אַ מיידל?

ס'האָט זיך אים שטאַרק געוואָלט אַ רעד טאָן וועגן מיידלעך מיט ביטול, דערציילן עפעס אזוינס, וואָס זאָל פאַר סעמען זיין אַ נייעס. ער האָט געזוכט אַ גראָב וואָרט, נישט געפונען און געענטפערט מיט גדלות :

— צי כ'בין געשלאָפן מיט אַ מיידל? נישט מיט איינער!

— זאָגסט ליגן, פיליפ, — האָט אים סעם אַרומגעכאַפט און אויפֿגעהויבן, — כ'דערקען אין דינע רייד, אז דו זאָגסט ליגן.

דער זעכצן-יאָריקער מאַנסביל האָט זיך געפילט געטראַפן. און וואָס מער ראיות ער האָט געבראַכט, געוואָלט אויפווייזן, אז ער זאָגט אמת, אַלץ גרעסער איז אויסגעוואַקסן דער שקר, פאַרמסרט פיליפן. און דאָס וואָס סעם האָט אים שטאַרקער אַרומגענומען, נישט אָפגעלאָזט, און דערביי זיך געבויגן פון געלעכטער, דאָס האָט אזוי באַליידיקט פיליפן, אז ער האָט זיך אַ ריס געטאָן פון אים און זיך צעשריען :

— גלויבסט נישט? גלויב נישט!

— אודאי גלויב איך נישט, — האָט סעם אים ווידער אַרומגעכאַפט און איינגערוימט, — שבת נאַכט וועט באַ מיר זיין אַ מיידל, אַ צאַצקע, זאָג איך דיר. זיי נישט קיין „בתולה“, קום אַריבער. וועסט קומען?

פיליפ האָט זיך אַרויסגעריסן פון סעמען. און אז ער איז שוין געדוואַנגען אינעם אַריינגאַנג פון פּעדערהויז, האָט ער אַ געשריי געטאָן צו אים :

— כ'וועל נישט קומען!

— וועסט יאָ קומען!

ס'איז געווען פרייטיק-צו-נאַכטס. צו מאָרגנס, שבת, האָט מען געאַרבעט אַ האַלבן טאָג. נישט סעם, נישט פיליפ, האָבן באַ דער אַרבעט געלאָזט פאַלן אַ וואָרט וועגן דעם מיידל, וואָס האָט געדאַרפט קומען. און אז די חברים זיינען זיך מיטאַנצייט צעגאַנגען, האָט סעם כלאַחר-יד אַ קוועטש געטאָן מיט אַן אויג :

— וועסט קומען?

פיליפ האָט נישט געדענקט ער זאָל אים עפעס האָבן געענטפערט. ער האָט זיך דעם צווייטן האַלבן טאָג קיין אָרט נישט געקאָנט געפינען. און אז דער אָוונט איז צוגעפאלן, איז ער גאָר געוואָרן אומרואיך. עס איז גענוג געווען דער מוטערס בליק און די הויט האָט זיך אַף אים גענומען גענדולען, ווי זי וואָלט געוואוסט וואוהיין ער קלייבט זיך גיין. און אז ער איז שוין געשטאַנען אַן אָנגעטוענער אַרויסצוגיין, האָט די מוטער אים געפרעגט:

— גייסט ערגעץ?

ער האָט באַלד נישט געענטפערט, געפינטלט אַ ווייל מיט די אויגן, און געטריבן פון זיך דעם ענטפער, אז ער גייט צו סעמען. דערנאָך האָט ער אַ זאָג געטאָן:

— כ'ניי אין ביבליאָטעק.

— און אז וועסט היינט נישט גיין אין ביבליאָטעק? — האָט די מוטער מיט אירע טרויעריקע מאַמע-אויגן אַרומגעטאַפט דעם זון, וואָס אַרבעט באַטאָג און לערנט אין אָוונט, — אַ יונגער מענטש דאַרף אַמאָל פאַרברענגען אַן אָוונט אויך. וואָס, האָסט גאָרנישט קיין באַקאַנטע מיידלעך? וואָס לויפסטו, וואָס? — האָט די מוטער זיך צעלאַכט און זיך געשטעלט אין דער אָפּענער טיר, נאָכגעקוקט, ווי איר געוויקסיקער פיליפ טראָגט זיך אַ פאַר-שעמטער איבער די טרעפּ.

דער וועג צו סעמען, וואָס נעמט געוויינלעך צען מינוט, האָט דאָס מאָל געדויערט איבער אַ שעה. און אז ער האָט אָנגעהויבן מיד צו ווערן, און ס'בלוט אין אים האָט זיך גענומען פון צופיל גיין, טאַמעווען, איז ער אַריין אין דעם דריי-שטאַקין הויז, וואו סעם האָט געוואוינט. ער האָט אָנגעקלונגען. די באַלעבאַסטע האָט אים געעפנט די טיר, אַ ווייל אָנגעקוקט, אַ בורטשע געטאָן. דער „בורטשע" איז געווען אַן ענטפער אַף פיליפס „גוטן אָוונט", אַף דעם, וואָס סעם שלעפט צו זיך אין צימער אַריין מיידלעך. דערנאָך זיך אַ בויג געטאָן צו פיליפן און אים געפרעגט:

— איר לייענט ענגליש?

זי האָט אַראַפּגענומען פון דער וואַנט אַן איינגעראַמט פאַפיר, עס דער-לאַנגט פיליפן און געוויזן מיטן פינגער אַפן לעצטן פאַראַגראַף. בשעת פיליפ האָט געלייענט אַפן קול: — „ס'איז שטרענג פאַרבאָטן אַרויפצונעמען מיידלעך אין די צימערן" — האָט די דייטשקע מיטן פאַרשפיצטן פנים דריי מאָל אַ קוועטש געטאָן אַן עלעקטריש גלעקל. ס'האָט זיך דערהערט סעמס קול:

— וועם, מיר? אָט קום איד!

סעם האָט געשפּרײזט צוויי טרעפּ מיטאַמאַל. ער האָט געקוקט אָפּ פּיליפּז, אָפּ דער באַלעבאַסטע און איז געבליבן שטיין אָן לשון. די באַלע- באַסטע האָט אים אונטערגעטראָגן ס'רעמל מיטן לעצטן פּאַראַגראַף. סעם איז רויט געוואָרן, איז בלאַס געוואָרן, זיך צעפּינטלט:

— ס'איז נישט קיין גאַסן-מיידל, ס'איז מינס אַ לאַנדסמיידל. איר באַליידיקט מיך!

— אויב ס'איז אַ באַקאַנט מיידל, — האָט די דײַטשקע געצאָרנט, — איז דאָ אַ גאַסט-צימער!

— און איך וויל מיט איר זיצן באַ מיר אין צימער!

— וועט איר זיך מוזן זוכן אַן אנדער דירה!

— גוט!

סעם האָט איצט זיך נאָך שנעלער געטראָגן, געמאַכט צוויי און דריי טרעפּ מיט אַ שפּרײז. פּיליפּ האָט זיך אַרויסגעשאַרט אָפּ דער גאַס, זיך אוועקגעשטעלט אין אַ ווינקל. באַלד האָט זיך באַוויזן סעם, נאָך אים „ס'לאַנדסמיידל“. סעם האָט אַרומגעזוכט פּיליפּז, אפילו צוויי מאַל אים אַ רופּ געטאָן: פּיליפּ! פּיליפּ!

פּיליפּ האָט געשטעלט פּיס. ער האָט אָפּגעצויגן און דער מאַנצביל אין אים, אַ ריינער, אַ גאַנצער, האָט זיך איבערגענומען, געלאַכט און זיך איבערגענומען.

צעאקערטע פעלדער

ארום האלבע נאכט איז יוסל ארויס פון שייער, וואָס איז געשטאַנען אָפּ אַ בערגל. ער איז אַרויס אַ באַרוויסער. דער קאַפּ צעפאַלט, ס'לייב ביז די הויזן נאַקעט. ער איז נישט איינגעשטאַנען אָפּ דער האַרטער, צו-געפרוירענער ערד, געקלאַפט מיט די פיס, ווי ס'קלאַפט אַ יונג, אומרויט פּערד.

די נכפה האָט יוסלען געגעסן, געשפּאַרט ס'בלוט אין די שלייפּן, אַרויס-גערעדט פון אים אָפּן קול :

— האָט צוגעזאָגט קומען, ווי ס'וועט פינצטער ווערן! אַ ווינט איר אין די אויגן!

ער האָט איבערן קאַפּ אַרויפגעצויגן אָפּ זיך אַ סוועטער, איז אַריין אין אַ פּאַר שיד, און זיך געלאָזט אין טאַל אַריין, וואו קאַשטאַן-ביימער זיינען געוואַקסן. ס'איז אָנגעלאָפּן אַ קאַלט ווינטל. ס'ווינטל האָט זיך גענומען פּלאַנטערן צווישן די צווייגן און די טרוקענע בלעטער האָבן זיך צעקלימפּערט, ווי קנאַכן.

ס'גערויש האָט לאַנג נישט אָנגעהאַלטן און ס'איז ווידער שטיל געוואָרן. ארום — אַ קילע סוף סעפטעמבער נאכט. און איבער דער נאכט — דאָ אַ שטערן, דאָרט אַ שטערן צווישן שטיקער גליווער-וואַלקנס.

יוסל האָט פעסטער פאַרצויגן דעם פאַסעק ארום די הויזן, פאַרריסן דעם קאַפּ און פון רוגזה געשאַלטן. ער האָט געשאַלטן זיך, געשאַלטן די מויד, וואָס האָט אים פאַרסמט ס'בלוט און איצט יאָגט ער זיך נאָך איר, יאָגט זיך אין פעלד נאָך אַ ווינט.

אַלץ אין יוסלען האָט זיך אָנגעצויגן — די פיס, די פלייצעס. די הענט צעווינטע, ווי שטאַבעס, זיינען גרייט געווען צו שלאָגן :

— ס'וועט איר נישט זיין געשאַנקען!

יוסל וועט זיך נישט לאָזן שפּיען אין דער קאַשע אַריין. און אַז ס'אַרבעט באַם שכנישן פאַרמער, באַם רויטן וואַלף, אַ מויד אין קיך, וועמעס דאגה איז עס? יוסל האָט אָפּגעאַרבעט אַ גאַנצן ווינטער אָפּ דער פאַרם און

נישט געוואוסט פון דער מוירס געביין. האָט אָבער די יונגע מכשפה נישט געקאָנט צווען, ווי דער פיר-און-צוואַנציק יאָריקער יוסל טראָגט זיך איבער די צעאָקערטע פעלדער. אַף אַ פריער אַ פּאַר פּערד, ברייטע, צעוואַקסענע, מיט גריוועס ביז איבער די בייכער. נאָך די פּערד — אַן אַקעראַיזן. נאָכן אַקעראַיזן — יוסל, ווי נישט קיין געשפּאַן וואָלט זיך געטראָגן איבער די אויפגעריסענע פעלדער, נאָר אַ שיף. דאָס האָט די מויד, מרים, אים אַזוי אַ זאָג געטאָן באַ דער ערשטער באַגעגעניש.

— דו אַקערסט נישט, יוסל, דו שווימסט אָן מיט אַ שיף.

יוסל האָט אָפּגעשטעלט די פּערד מיטן אַקעראַיזן. ער איז אַרויס פון די אויפגעריסענע קלובעס ערד און אַ דערשוויצטער, אַן אָפּגעברענטער, זיך אַ שטעל געטאָן לעבן מרימען. ביידע געוויקסיקע, ביידע אָפּגעברענטע. מען האָט זיך באַקוקט, באַשמעקט, אַריינגעאַטעמט איינער דעם צווייטנס ריח. און די אויגן — קאַרע אויגן, שוואַרצע אויגן — האָבן אויפגעלויכטן, זיך נישט געחידישט פון וואַנען איינער ווייסט דעם צווייטנס נאָמען. ס'האָט פאַרפעלט אָטעם. און יוסל האָט געליטן פאַרוואָס מרים איז נישט קיל, לויפּנ-דיק וואַסער, וואָלט ער עס אינגאַנצן אויסגעטרונקען.

דאָס איז געווען סוף אַפּריל. און אַז אין מאי האָט זיך צעבליט דער בעז, איז מרים אים אַריין אין די ביינער. באַם אַקערן — מרים איז דאָ, באַם זיען — זי איז דאָ. און זי רעדט נישט, איז צוריקגעהאַלטן. בלויז די האָר, די שוואַרצע, בריען. די שוואַרצע אויגן — ברענען, און די ציין, ניט איבער-צוציילן — לאַכן. וואָס אַ וואָרט — יוסלעלע, אוצרל, קרויניש. און אַז יוסל גנבעט נישט קיין קוש, האָט ער נישט.

אַזוי איז אַוועק דער זומער. ס'איז שוין סוף סעפטעמבער. און ס'בלוט באַ יוסלען איז פאַרסמט. ער האָט קיין רו נישט. זי האָט צוגעזאָגט צו קומען און איז נישט געקומען.

יוסל איז געבליבן שטיין באַ אַ פּלויט פון דרענגלעך :

— אַריבערשפּרינגען, צי נישט אַריבערשפּרינגען ?

ער האָט אַרויפגעלייגט אַ האַנט אָפּן אויבערשטן דרענגל און איז אַריבערגעשפּרינגען דעם פּלויט. מיט די הענט אין די הויזן-קעשענעס האָט ער זיך געלאָזט באַרג-אָרויף. אַ פּלעמל האָט אַ צאַפּל געטאָן, אָפּגעלעקט פאַר אַ ווייל ס'חושך פון אַ בוים, פון אַ שייער, און ס'איז נאָך פינצטערער געוואָרן. יוסל האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אין טיפּן גראָז. זיינע אָנגעשפיצטע אויערן

האָבן אויפגעכאַפט טריט. ס'בלוט אין אים איז האַסטיק גערונען, האָט אים געהויבן פון דער ערד :

— ס'איז מרים! ס'איז מרים!

יוסל וועט זיך נישט לאָזן גיין אין וועג אַרײַן, וועט זיך נישט לאָזן אפילו פון אַ לײבלעכן ברודער, אפילו פון אַן אײגענעם טאַטע. און אז זי וועט גיין מיטן רוטן וואָלפס בנאָק? וועט ער אים די זײַטן אונטערהאַקן.
ער איז מיטאַמאָל געוואָרן אזוי לײכט, איז געשטאַנען אַף אַלע פיר, געשטאַנען אַ בױניקער, אַן אָנגעצױגענער, געווען גרייט אַ שפרונג צו טאָן. די אויגן האָבן דורכגעברענגט ס'פּינצטערניש.

— הא, ווער גייט?

פון יוסלס קאַשטאַן־כײַמער איז אָנגעקומען מרים. ער האָט זי דער קענט אַן די טריט, אַן ריח. ער האָט זיך צוריק אַרָאָפּגעלאָזט אַפן בױך. בלױז די קאַרע אויגן האָבן אַרויסגעפּינקלט פון די הױכע גראָזן :

— פון וואָנען גייט זי?

די רונזה אין אים האָט גענומען אָפּרײַנען און פונעם חשד איז געוואָרן אַ קנופּ מיט אַ שלײַף. ער איז איר אַנטקעגן גענאַנגען. באַם פלױט זײַנען בײדע געבליבן שטײן אַן ווערטער, אַן אַטעם. מרים האָט זיך די ערשטע צעלאַכט :

— איך וואָרט אַרום דיין שײער און דו לײגסט גאָר באַ מיר אין די גראָזן.

— כ'האָב געוואָרט אַף דיר ביז האַלבער נאַכט, — האָט יוסל זיך גענומען פאַרענטפערן.

— ביז האַלבער נאַכט? — האָט מרים זיך געבױגן פון געלעכטער, — ווי שפעט מײנסטו איז איצט? ס'איז נאָך איצט קיין עלף נישט.

— און איך האָב געמײנט, אז דו וועסט שוין נישט קומען, — האָט יוסל איר אונטערגעטראָגן זײנע הענט ס'זאָל איר לײכטער זײן אַרײַבערצוקריכן דעם פלױט.

דאָס, וואָס יוסל האָט געוואָרט אַף מרײמען און די נכפּה האָט אים געגעסן, דאָס, וואָס מרים האָט געוואָרט אַף יוסלען און דער שלאַס האָט זי שײר נישט גענומען — דאָס וואָרטעניש און ערגערניש האָט זי בײדן אײבער געאַנדערשט, בײדן אויסגעוהונגערט. אויס בושע, אויס צוריקגעהאַלטנסייט. רײד זײנען געווען אײבעריק. אַ רײפּסייט, ווי פון צײטיקע, שמעקעדיקע

עפל, איז אויפגעגאנגען אין זיי. גערעדט האָבן פיס, גערעדט האָבן הענט, גערעדט האָבן ליפן.

יוסל האָט דער ערשטער זיך צוגעזעצט. מרים — לעבן אים. די קאלטע ערד האָט געברענגט אונטער זיי. די אויגן — קארע, שוואַרצע — האָבן געטריבן ס'פֿינצערניש, זיך געריסן איבערצושטייגן איין פֿאַר די צווייטע אין דרייטקייט. יוסלס הענט האָבן געפלאַטערט איבער מרים ליטקעס, איבער אירע בריסטן, איבער איר האַלדז. און אַז מרים האָט די ערשטע אים אַ קוש געטאָן, אַ לאַנגן קוש געטאָן, האָט יוסל זיך דערשראָקן, איז פֿאַר אַ ווייל געוואָרן אָפהענגיק. באלד אָבער איז די זיכערקייט צו אים צוריקגעקומען, די זיכערקייט פֿון אַן ערד־אַרבעטער, וואָס טראָגט זיך מיטן געשפּאַן, נראָכט זיך אַלץ טיפּער מיטן אַקעראַייזן אין דער האַרטער ערד.

— מרים, שלאָפסט?

מרים האָט געעפנט אַ פֿאַר גרויסע, שוואַרצע אויגן, פריידיקע אויגן און נאָרנישט געענטפערט.

— ווילסט אפשר אַן עפל? — האָט יוסל עפעס געוואָלט טאָן פֿאַר מרים.

— פֿון וואַנען האָסטו עפל?

— כ'וועל אָנרייסן.

— מ'דאַרף נישט, יוסעלע, ס'איז שפעט, סום, פיר מיך אהיים.

יוסל איז דער ערשטער אויפגעשפרונגען. דערנאָך האָט ער געהאַלפֿן מרים אויפשטעלן זיך. זיי זיינען געגאנגען געאַרעמט, זיך איינגעהערט ווי אונטער די פיס ברעכן זיך צווייגלעך. מרים האָט אַ שטופ געטאָן יוסלען מיטן עלנבוין:

— וואָס שוויינסטו? וואָס זאָנסטו נאָרנישט?

— כ'ווייל נישט זאָלסט צוריקגיין צום רויטן וואָלף, — האָט יוסל זי אַ

שטאַרקן צו געטאָן צו זיך, — וועסט זיין מיט מיר אין שיער.

— וועסט דאַרפן שטעלן אַ חופּה, — האָט מרים אים גענומען אַ אַ

פאַרדער.

— אפילו מאַרנן.

בידע האָבן זיך צעקושט, ביידע האָבן זיך געזענגט. מען איז אָפּגעגאַנגען עטלעכע טריט, ווידער זיך אַנטקעגנגעגאנגען און נאָך שטאַרקער זיך צעקושט.

זאקן

„אינדיען פלייס“ — א נעמל פון דריי הייזער, וואָס האָט זיך אַריינגע-
שניטן אין בראַנקס פּאַרק, איז געלעגן אין אַ פּאַרוואָרפן ווינקל. די געגנט,
אַ ווילדע, איז נאָך נישט געווען צעשניטן אין גאַסן. באַרג-אַרויף האָט זיך
געקניפט מיט באַרג-אַראַפּ, און וואו אַ קער — ביימער און פעלדזן. זעלטן
ווער ס'איז אַהער פּאַרקראַכן. דערצו איז אַף יעדער אַריינגאַנג-טיר, וואָס
איז שטענדיק געווען פּאַרשלאָסן, געהאַנגען אַ שילדל: „שנאַרערס און
פעלערס, אַריינגאַנג פּאַרווערט!“

לעצטנס האָט אַ פעלער אָנגעהויבן פּאַרפּאָרן אַהער מיט אַ וואָגן
גרינוואַרג. ס'האָט אויך אַהער פּאַרבלאַנדזשעט אַן אָפּגעברענטער יונג מיט
אַ וואַליז, וואו איין העלפט איז געווען אָנגעפּאַקט מיט ווייבערשע זיידענע
זאַקן, און די צווייטע העלפט — מיט שאַכטלעך פּודער, מיט פּלעשעלעך
אַדעקאַלאַן. דער יונג איז דעם געקעסטלען, שוואַרצן רעקל, וואָס איז אַף
אים קוים צוגעגאַנגען און איז שטענדיק געווען פּאַרקעפּלט, האָט נישט
אויסגעזען ווי קיין פעלער. ס'פנים פּריש געגאַלט, די שוואַרצע האָר
גלאַנציק, ווי אויסגעשמירט מיט פּאַמאַדע, און פונעם שטייפן, שוואַרצן
קאַפעלוש, אַ נידעריקער קאַפעלוש, איז אַפן האַלבן שטערן געווען אַ ווייסער
רינג, ווי די הויט וואַלט זיך אָפּגעשיילט. ווען נישט די לעדערנע וואַליז,
וואַלט מען דעם יונג אָנגענומען פאַר אַ געננסטער. און נישט בלויז ס'אויסזען
האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן, נאָר אויך דער גאַנג זיינער איז געווען
פאַרדעכטיק. ער האָט געשטעלט טריט, ווי אַ מאַטראַז, וואָס קומט נאָך אַ
לאַנגער ריזע אַראַפּ פון אַ שיף, קאָן זיך נישט צוגעוואוינען צו דער ערד.
דערצו האָט אים די דזשעניטאַרן געהיט און נישט געקאַנט כאַפּן. שכנות
האַבן זיך פאַר איר געקלאָגט, אַז כמעט יעדן טאַג קלינגט אין די טירן
אַ פאַרדעכטיקער יונג, לייגט כלומרשט פאַר, מען זאָל באַ אים קויפן זאַקן,
אַדעקאַלאַן, פּודער. דאָס איז בלויז אַן אויסרייד. אין דער אמתן האָט דער
יונג גנבישע אויגן, קוקט נאָך ווער ס'איז אין שטוב, ווער ס'נייט אַרויס,
שפּירט נאָך יעדן איינעם. און אַז די דזשעניטאַרן, אַ געוויקסיקע אירלענדערין,

מיט טונקעלע האָר און גרינע אויגן, האָט אים סוף-כל-סוף געפּאָקט, האָט זי זיך אָפּגעריסן אַף אים :

— וואָס, בלינד זענט איר ?

— דאַנקען גאָט, וואָס כ'בין נישט בלינד, — האָט דער יונג זי געוואָלט אייננעמען מיט גוטן און ס'קול זיינס אַ טיפּס, אַ מענלעכס, האָט געגלעט, האָט געוואָלט געפעלן.

— אויב איר זענט נישט בלינד, — האָבן דער דזשעניטאַרנס גרינע אויגן פון רוגזע געביטן די קאָלירן, — ליענט איבער, וואָס ס'שטייט אַפּן שילדל !

זיי האָבן זיך אַ ווייל אָנגעקוקט, ווי ס'קוקן זיך אָן צוויי פרעמדע חיות, וואָס ווילן מיט די בליקן אויספרואוון ווער וועמען ס'זועט גובר זיין. דער יונג האָט זיך אַ גלעט געגעבן איבערן אונטערנגאַלטן קאַרק, אַ רוק געטאָן דעם שטייפן קאַפעלוש און זיינע אויגן, שוואַרצע, טיפע אויגן, האָבן איר געקוקט אין פנים אַריין.

— כ'קאָן נישט ליענען קיין ענגליש.

— וועל איך פאַר אייך איבערלייענען !

די אויגן האָבן באַ אים אַ שמייכל געטאָן, דערנאָך די מויל-ווינקלען :
— כ'וועל אייך זייער דאַנקבאַר זיין !

ס'האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז דער יונג לאַכט נאָך פון איר. אירע אויגן זיינען פול געווען מיט פאַספּער. די נאָזלעפלעך האָבן געציטערט און איבער איר פנים איז דורך אַ שטורעם, וואָס האָט זי נאָך שענער גע-מאַכט. דעם שטעקן מיט דער נאַסער שמאַטע, וואָס זי האָט געהאַלטן אין דער האַנט, האָט זי אַ הויב געטאָן צום שילדל און אָנגעהויבן מיט גרויס רוגזע :

— אַז איר קאָנט נישט ליענען, וועל איך עס אייך אַריינקלאַפּן אין קאַפּ אַריין ! דאָ שטייט, אַז שנאָרערס און פּעדלערס טאָרן אַהער נישט אַריינ-שמעקן !

דעם יונגס האַרט, אָפּגעברענט פנים איז ווייכער געוואָרן. די אויגן און מויל-ווינקלען האָבן מער נישט געשמייכלט, זיי האָבן געלאַכט :

— מיין שיינע לייד, דאָס מיינט מען דאָך נישט מיר, — האָט ער אַראָפּגעלאָזט די וואַליז, וואָס האָט זיך אויטאָמאַטיש געעפּנט און די זידענע זאַקן, די שאַכטלעך פּודער, די פּלעשעלעך אַדעקאַלאָן, אַלץ האָט זיך צעשאַטן איבער די טרעפּלעך, וואָס האָבן געפירט צום פּעדערהויז.

- יא, דאָס מיינט מען אייך, — האָט זי געשריען אָן רונזה, — און אויב כ'וועל אייך נאָכאַמאָל דאָ כאַפֿן, — האָט זי אַ הויב געטאָן איבערן יונגס קאָפּ דעם שטעקן מיט דער נאַסער שמאַטע.
- ווי פּאַסט עס פאַר אַ ליידי, און דערצו נאָך פאַר אַזאַ שיינער ליידי, אַזוי זיך צו כעסן? — האָט דער יונג, אַן אויפגעלייגטער, אַפילו זיך נישט איינגעבויגן אויפצוהויבן די צעשטאַטענע סחורה.
- וואָס פאַר אַ רעכט האָט איר מיר צו מאַכן קאָמפּלימענטן? — האָט זי זיך אַ בויג געטאָן צו די זיידענע זאָקן. — אייער גליק, וואָס מיין מאַן איז דאָ נישטאָ, אַז נישט וואָלט מען אייך אַרויסגעטראָגן אין פּלאַכטעס! — האָב איך דאָך מזל, — האָט דער יונג אַריינגעשטעקט די הענט אין די געפאַסטע רעקל־קעשענעס, אַז זיי האָבן גענומען פּלאַצן.
- מער מזל ווי שכל.
- און דער מאַן אייערער איז טאַקע אַזאַ שטאַרקער? — האָט ער אַ צי געטאָן דעם שטערן און דער שטייפער קאַפּעלוש, ווי אַ קעסעלע, האָט זיך געהויבן אַרויף, אַראָפּ.
- איר דאַרפט עס נויטיק וויסן?
- ס'קאָן צוניצקומען.
- וואָס?
- גאַרנישט.
- די דזשעניטאַרן האָט אַ הויב געטאָן פון דער ערד אַ פּאָר זיידענע זאָקן. זי האָט די זאָקן אָנגעשטעלט אַנטקעגן דער זון, געקוקט, צי זיי זיינען אַמאָל נישט צעריסן, און מיטן זעלבן קריגערישן קול זיך אַ פּרעג געטאָן:
- וויפיל לייזט איר אַזאַ פּאָר זאָקן?
- ניינציק סענט. אייך אָבער וועל איך זיי אוועקגעבן פאַר פינף־און־זיבעציק.
- פאַרוואָס וועט איר מיר פאַרקויפֿן ביליקער? — האָט איר פנים זיך ווידער אָנגעכמורעט.
- ווייל איר האָט נאָר וואָס אָנגעשריען אַף מיר, ווייל איר האָט נאָר וואָס זיך אָנגעברוגזט אַף מיר.
- באָ דער דזשעניטאַרן איז דער כעס אינגאַנצן אָפּגערונען פון איר פאַר־כמורעט פנים און שטיקלעך שמייכל, ווי שטיקלעך זון נאָך אַ רעגן, האָבן זיך צעלייגט אַרום אירע אויגן, אַרום אירע ליפֿן און ווי איינער, וואָס וויל

זיך איבערבעטן, האָט זי פון דער זייט אַ קוק געטאָן אַפן יונג, זיך כלומרשט געוואָלט אַ בייזער טאָן און ס'האָט זיך נישט איינגעגעבן.

— זייט נישט קיין לץ און זאָנט דעם אמתן פרייז. וויפיל ווילט איר פאַר אזא פאַר זאָקן ?

— פאַר אייך — פינף-און-זיבעציק סענט.

— געהערט, געהערט, — האָט זי אויפגעהויבן אַ צווייטע פאַר. — און

ביליקערע האָט איר נישט ?

— כ'האָב צו ניין-און-זעכציק סענט אַ פאַר, כ'האָב צו פופציק סענט

אַ פאַר.

— ווייזט מיר צו פופציק סענט.

— דאָ ? אין קאָרדאָר ? — און ער האָט געוויזן אַף דעם קליינוואַרג,

וואָס האָט זיך געהאַלטן אין קלייבן פון אַלע דריי הייזער. — פאַרבעט מיך

אין שטוב אַרײַן, וועל איך באַ אייך צעלייגן מיין גאַנצע סחורה.

דער יונג האָט נישט געוואַרט אַף קיין ענטפער. ער האָט אַף ניד אַרײַן-

געפאַקט אין דער וואַלײז אַרײַן די צעשאַטענע סחורה און זיך געלאָזט גיין

נאָך דער דזשעניטאָרן. ער איז פאַרבייגעגאַנגען דעם אָנגעשאַטענעם באַרג

קוילן, דעם צעפלאַטן אויוון און אין קעלער איז נאָך געוואָרן טונקעלער.

ס'זיינען אויסגעוואַקסן קעץ, זיך געריבן אַרום דעם יונגס פיס, אים נאָכ-

געגאַנגען אין קיך אַרײַן.

— דאָ איז ליכטיקער, — האָט די דזשעניטאָרן אַראָפּגענומען די

פאַפירענע בלוּמען פון אַ קיילעכדיקן טיש און געוויזן, וואו ער זאָל צעלייגן

די סחורה.

דער קאַפעלוש פאַררוקט אַפן קאַרק, די אַרבֿל פאַרשאַרט — אזוי האָט

דער יונג, ווי אַ פאַקוסניק, געשלעפט פון דער וואַלײז שאַכטלעך, געשלעפט

פֿלעשלעך, געשלעפט זאָקן, טונקעלע, העלע, אַנדערע גאָר העל, געשלעפט

און אויסגערופן פרייזן. און מיטאַמאָל האָט ער זיך אַ בויג געטאָן צו דער

דזשעניטאָרנס נאַקעטע פיס, ברוינע פיס, און צוגעלייגט צו זיי אַ פאַר

זאָקן פונעם זעלבן קאָליר :

— אָט דאָס, ליידי, איז פאַר אייך ! זעלטן אַ קאָליר זאָל זיין אזוי

ענגלעך ! דער פוס טראָגט אַ זאָק און זעט אויס ווי נאַקעט ! נו, קוקט אַלײַן,

קוקט !

דער זיידענער זאָק, די מאַנצבילשע פינגער — די דזשעניטאָרן האָט

דערפילט אַ ברי איבערן גאַנצן לייב. דער ברי האָט זיך אַ הויב געטאָן אין

די שליידן, פון די שליידן אין מח אריין און זי האָט נישט געוואוסט, וואָס צו ענטפערן. זי האָט סתם אַ פרעג געטאָן :

— דאָס קאָסט פופציק סענט ?

דער יונג האָט נישט געהערט וואָס זי זאָגט. ער האָט קונציק אַן עפן געטאָן אַ פלעשל פֿערפומען, שטאַרקע פֿערפומען, וואָס האָבן פאַרכאַפט דעם אָטעם, און באַשפּריצט דערמיט פּריער אירע האָר, דערנאָך דעם קלייד־ אויסשניט אַרום האַלדז, דערנאָך אירע הענט. ער האָט זיך געדרייט אַרום דער דזשעניטאָרן, ווי אַ קאָטער אַרום אַ הייסער שיסל מילך, איר געלייגט אין די הענט אַריין די זאָקן, די פֿערפומען און געהאַלטן אין איין איבערחזרן :

— דאָס קאָסט גאַרנישט. נעמט די זאָקן, נעמט ס'פלעשל פֿערפומען, כ'בעט אידך, נעמט.

— אָן נעלט נעם איך נישט, — האָט זי, אַ פאַרפלאַמטע, אים צוריק־געגעבן די זאָקן, אים צוריקגעגעבן דאָס אָפענע פלעשל פֿערפומען, וואָס האָט פאַרשאַרפט די חושים.

— איר וועט יאָ נעמען ! — איז ער געשטאַנען איבער איר.

— איך וועל נישט נעמען ! — האָט זי זיך געבויגן איבער אים.

— יאָ נעמען !

— נישט נעמען !

— יאָ !

— נישט !

זיי זיינען געשטאַנען געאַרעמטע, האָבן זיך געקוקט אין די אויגן, זיך געקוקט מיט דער פרייד פון צוויי פרעמדע חיות, וואָס באַגעגענען זיך און געפעלן זיך.

סעפטעמבער-ווינטן

נאָכן אָונטברויט איז דזשעק אַרויס אַף דער וועראַנדע און האָט פאַר-
צויגן אַ סיגאַרעט. דערנאָך האָט ער זיך צוגעזעצט אַפן טרעפּל און אַ זאָג
געטאָן :

— ס'ווערט קילבלעך.

ווי ווייט ס'אויג האָט געקאָנט כאַפּן — בערג. און צווישן די בערג אין
טאָל — אָנגעוואָרפענע שטיבלעך. דאָ האָט זיך אַ צינד געטאָן אַ פּלעמל,
דאָרט — אַ פּלעמל. און צווישן די פּלעמלעך, פּאַסן פינצטערניש, וואָס
האָבן אַלץ דערנענטערט — די בערג, די ביימער, דעם טאָל.
די נאַכט האָט געהאַלטן אין צופאַלן. ס'איז געווען סוף סעפטעמבער.
פון דער באַנגעלאָ האָבן זיך דערטראָגן טריט. די טיר האָט זיך געעפּנט
און איז צוגעפאַלן מיט אַ קלאַפּ :

— דזשעק ?

— אָט בין איך, עלסי.

עלסי איז געווען די יינגערע, פּעסל — די עלטערע. אין די שוואַרצע,
זיידענע הויזן, אין דער שוואַרצער בלוזע מיטן איבערגעלייגטן קאַלנער, האָט
עלסי אויסגעזען ווי אַ יונגער מאַטראָז. זי האָט זיך לייכט אַ שאַר געטאָן
צו דזשעקן, אָנגעהאַנגען אַרום זיינע פּלייצעס אַ האַריקן סוועטער :

— ס'איז דיר נישט קאַלט, דזשעק ?

ער האָט זיך אויפגעשטעלט און נישט געענטפּערט. ער האָט אַרויפגע-
צויגן אַף זיך דעם סוועטער און ביידע זיינען אַראָפּ פונעם טרעפּל. דזשעק
האָט אַרויסגענומען אַ פּעקל סיגאַרעטס. ביידע האָבן פאַרוויכערט און זיך
געלאָזט מיט דער לאַנקע צו די ביימער.

דזשעק האָט נישט געפרעגט אַף פּעסלען, אַף דער געליכטער זיינער,
וואָס איז געבליבן אין דער באַנגעלאָ וואַשן ס'נעפעס. די צוויי שוועסטער,
פּעסל און עלסי, האָבן זיך אָפּגעבעטן באַ טאַטע-מאַמע, געוואָלט בלייבן
נאָך אַ וואָך אין די בערג. זיי האָבן קוים אויסגעבעטן באַ די עלטערן צוויי
טעג. און ווי טאַטע-מאַמע מיטן קליינוואַרג זיינען אַוועקגעפאַרן אין שטאָט

אריין, איז דזשעק, א שטיק מאַלער, א שטיק אַקטיאָר, אַרויסגעקומען צו די מיידלעך. געהייסן האָט עס, אַז ער איז פאַרליבט אין פעסלען, אין תוך אָבער האָט ער אַליין נישט געוואוסט אין וועמען ער איז פאַרליבט. צווישן די ביימער איז שוין געווען פינצטערע נאַכט. עלסי האָט זיך אָפּגעשטעלט:

— וואוהין גייען מיר?

דזשעק האָט עלסין אַרומגענומען מיט איין האַנט און זי אַ צי געטאָן

צו זיך:

— עלסי.

— וואָס, דזשעק?

— קליינע מויד מיינע.

ער האָט איר אויסגעקושט די אויגן, ס'מויל, דעם האַלדז, די הענט. זי

האָט זיך געלאָזט, האָט זיך געבעטן באַ אים:

— פעסל איז איינע אַליין. קום, דזשעק, האָסט דאָך ליב פעסלען?

— כ'האָב ליב דיך, עלסי.

— ניט אמת, האָסט ליב פעסלען.

פון דער וועראַנדע האָט זיך געהערט פעסלס קול, אַ דורכזיכטיקס:

— עלסי! עלסי!

— אָט בין איך, — און זי האָט זיך אַ ריס געטאָן פון דזשעקס הענט,

ווי איר גרעסטע פרייד וואָלט געווען די שוועסטער. — קום, דזשעק, פעסל

רופט אונז!

זי האָט זיך אַ יאָג געטאָן אַף אַ פריער. דזשעק איז איר נאָכגעגאַנגען.

פון די הענט, פון די מויל-ווינקלען האָט אַף אים געבלאָזן מיט עלסין. פון

די פיס, פון די פלייצעס איז אין אים אויפגעגאַנגען אַזאַ גבורה, כאָטש קער

איבער וועלטן. און אין דער גבורה אַ נישט-דרייסטקייט, אַ מורא, עלסי

זאָל אים נישט פאַרשיטן. אָט שטייען זיי — צוויי צעווינגטע צווייגלעך —

געמען זיך אַרום, סודען זיך, בויגן זיך אין דרייען פון געלעכטער, וואַקסן

אויס לעבן אים. פעסל — רעכטס, עלסי — לינקס. ביידע טוליען זיך צו אים:

— קאַלט. ס'וועט זיין אַ קאַלטע נאַכט.

עלסי איז מיט איין שפרונג שוין אַף דער וועראַנדע. איר איז קאַלט. זי

גרייט זיך אָנטאָן איר מאַנטל. דזשעק נעמט אַרום מיט איין האַנט פעסלען,

טוט זי אַ צי צו זיך:

— פעסלען.

— וואָס, דזשעק?

— האָסט מיר ליב?

— ניין.

בידע טוליען זיך, בידע גייען מיט דער לאַנקע צו די ביימער, וואו די נאַכט איז אזוי פינצטער, אז איינער זעט נישט דעם צווייטנס פנים. יעדע וויילע שטעלן זיי זיך אָפּ. דזשעק קושט איר אויס די אויגן, ס'מויל, דעם האַלדז. פעסל צעקנעפלט אָף אים דעם סוועטער, ס'וועסטל, ס'העמד. די נאַכט איז מער נישט קאַלט. ער לאַכט פון ווינט. און פעסל? פעסל קושט אים די פינגער, בעט זיך באַ אים:

— דזשעק.

— וואָס, פעסלע?

— עלסי זוכט אונז אורדאי ארום. זי איז אַליין. זאַל איך זי אַ רופ טאָן?

— עלסי! עלסי!

— אַט בין איך!

דאָ האָט אויפגעלויכטן אַ שטערן, דאָרט — אַ שטערן. די שטערן האָבן נאָך בולטער געמאַכט די פינצטערניש. און אז ס'פאַרל איז אַרויס פון צווישן די ביימער, אַרויס אָף דער לאַנקע, איז די נאַכט, אַ ליכטיקע נאַכט, זיי אַ שפרונג געטאָן אין פנים אַרײַן. ערשט איצט האָט פעסל דערפילט, אז ס'פנים פלאַמט באַ איר, ווי דאָרט וואַלטן געלעגן דזשעקס אַלע קושן. זי האָט זיך אַ דריי געטאָן פון זיינע הענט:

— לאַז, דזשעק.

— וואָס, שעמסט זיך פאַר עלסין?

— ס'נאַנצע פנים פלאַמט מיר. גיי, כ'האָב דיר פיינט!

פעסל האָט זיך אַ ריס געטאָן פון אים, איז אַנטקעגנגעלאָפן דער שוועס-טער מיט אַזאַ פרייד, ווי זיי וואַלטן זיך שוין חדשים נישט געהאַט געזען.

דזשעק איז געבליבן שטיין פון דערווייטנס. אַ קעלט האָט אים דורכ-גענומען. ער האָט פאַרקנעפלט ס'העמד, ס'וועסטל, דעם סוועטער. ער האָט פאַררויכערט אַ סיגאַרעט, געזוכט עפעס אינעם אויסגעשטערנטן הימל און נישט געוואוכט נאָך וועמען ער בענקט מער — צי נאָך פעסלען, צי נאָך עלסין. ער האָט בידן ליב געהאַט.

וואו זיינען זיי?

זיי האָבן זיך געטראָגן צו אים. זיי זיינען נישט געגאַנגען, נאָר אונטער-געשפרונגען, ווי שולד-קינדער, געשפרונגען און געלאַכט:

— דזשעק ?
 — וואו ביסטו, דזשעק ?
 — אָט בין איך !
 דזשעק האָט זיך אַ שטעל געטאָן הינטער אַ בוים, איז געוואָרן איינס
 מיט דער שוואַרצער קאַרע. די מיידלעך — צווייגלעך חושך — זיינען אָנ-
 געלאָפֿן. אַ זוך אַהער, אַ זוך אַהין. ביידע האָבן זיך צעלאַכט :
 — ער באַהאַלט זיך.
 פעסל האָט פאַרריסן דעם קאַפּ :
 — דזשעק ?
 עלסי האָט איר אונטערנעהאַלפֿן :
 — וואו ביסטו, דזשעק ?
 פֿון דער ליידיקער לאַנסע האָט זיך געטראָגן אַן אָפּהילך :
 — דזשעק ! דזשעק !
 — מיר וועלן אים כאַפֿן !
 — אָט איז ער !
 פעסל האָט אים אַ נעם געטאָן פאַר דער רעכטער האַנט, עלסי — פאַר
 דער לינקער.
 איצט האָבן זיך אַלע דריי פאַר אַ ווייל געטוליעט, געלאַכט ביז טרערן
 און געטוליעט, ווי פֿון ביידע מיידלעך וואָלט געוואָרן איינע. דזשעק האָט
 אויסגעקושט צוויי פּאָר אויגן, צוויי מיילער, צוויי העלדזער.
 און פעסל ?
 און עלסי ?
 ביידע האָבן געלאַכט, ביידע האָבן זיך גערייצט מיט אים :
 — אזא נאַשער, אזא נאַשער.
 דערנאָך האָבן זיי זיך אַ רים געטאָן פֿון אים. דזשעק נאָך זיי. אַלע דריי
 האָבן זיך געטראָגן ווי פּייגל. ניין, בלויז דזשעק איז געווען דער פּייגל.
 פעסל און עלסי — דעם פּייגלס צענומענע פּייגל.

אלעקס און רוט

א שטיק נאך האלבער נאכט האָט אלעקס א שאַר געטאָן פון זיך א צענדליק פריש-פאַרשריבענע זייטלעך פאַפיר. דאָס האָט ער געשריבן אן אַרטיקל פאַר אַ סטודענטן-זשורנאַל. ער האָט צעשפּרייט די הענט, זיך אַ צי געטאָן איבערן שטול-ווענטל, און איז אַ ווייל אזוי געבליבן זיצן אין זיינע קאָלירטע פאַדזשאַמעס.

אין דער באַנגעלאַ, וואָס איז געשטאַנען צווישן אַ געמישטן וואַלד און אַ לויפּנדיקן טייך, האָט מען געקאָנט אַנטאַפּן די שטיילקייט. און ווי אלעקס האָט קריק זיך אַ בויג געטאָן איבערן אָנגעוואַרפענעם טיש, געוואָלט ווייטער שרייבן, האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז פון דער שכנישער וואַנט קלאַפט מען צו אים מיט אַ פינגער.

איבער דער דינער וואַנט, צונויפגעשלאָגן פון ברעטער, איז געשלאָפּן רוט — אלעקסעס אַן אַרעמע קרובה, וואָס האָט צו דרייאָן-צוואַנציק יאָר געענדיקט האַנטער קאַלעדזש און איז אַרויסגעקומען זיך אַפּרוען אַף אַ צוויי וואַכן. אזוי ווי רוט האָט זיך שוין געהאַט מיאש געווען צו קריגן אַ לערער-שטעל, איז איר געבליבן איין חלום — וואָס ניכער חתונה צו האָבן. אלעקס, וואָס איז נאָך קיין אַכצן יאָר נישט אַלט געווען, האָט זיך געקליבן אַ וועלט איבערצוקערן. וואָס איז ער שוין נישט געווען פאַר די זיבעצן יאָר? אַ ציוניסט, אַ סאָציאַליסט, אַ קאָמוניסט, אַן אַנאַרכיסט. וואָס איז דאָס אַלץ אין פאַרגלייך מיטן שטומען שטיין, מיט די שווייגנדיקע קאַטעדראַלן, מיט די גאָטישע שפיצן, וואָס פאַרלירן זיך אין די הימלען? גאַרנישט מיט גאָר-נישט. וואו געמט מען דעם אַלף-בית, וואָס זאָל אויפדעקן די סודות פון שטיין, פון גאָטישע געביידעס? און אַז משה, און אַז יחזקאל — רעדן וועגן אַ „פלאַסטערדווערק אין סאַפירשטיין“ — האָבן זיי בלוין אַנטפּלעקט צוויי, דריי אותיות. ס'זעלבע, זאָגט מען, האָט געטאָן די קבלה. וויקטאָר הונגאַ, אין זיין ראָמאַן „נאָטערדאַם“, האָט דאָס אויך נישט געטאָן. ער, אלעקס, דאַרף זיך נאָך מער פאַרטיפּן, דאַרף זיך פעסטער אַ נעם טאָן אין די אייגענע הענט אַריין און ער וועט היינט, מאָרגן אויפדעקן די אַלע סודות,

וועט געבן דעם אלה-כית פון שטיין, און ס'מענטשלעכע לעבן וועט אויפ-
לויכטן, וועט קלאָר ווערן.

דאָס אלץ האָט זיך געמישט און גערויכערט אין אלעקסעס קאָפּ, וואו
די שוואַרצע האָר זיינען געפאלן איבערן שטערן, איבער די ברעמען. און דאָ
איז מיטאַמאָל אַרײַנגעפאלן רוט, ווען אלעקס האָט געוואָלט זיין וואָס ווייטער
פון פרויען, געוואָלט זיך באַפרייען פאַר אַ ווייל פון חומר. זי איז אים
נאָכגעגאַנגען אַ גאַנצן טאָג. דערנאָך זיינען אָנגעפאָרן די עלטערן —
דאָקטוירים מיט אַ גוטער פראַקטיק — וואָס זיינען בלויז אַרויסגעקומען
איבערנעכטיקן. ערשט אַרום עלף אַף דער נאַכט, ווען דער עולם איז אַוועק
שלאָפן, איז אלעקס געבליבן אליין.

אלעקס האָט זיך אַ בויג געטאָן צו דער וואַנט, אָנגעשטעלט די אויערן.
מען האָט ווידער אָנגעקלאַפט מיט איין פינגער. אלעקס האָט געפרעגט:
— וואָס, רוט, שלאָפסט נישט?
כ'קאָן נישט איינשלאָפן.

— אויב מיין ליכט שטערט דיר, וועל איך עס אויסדרייען.

— נישט ס'ליכט, נישט ס'ליכט, — האָט זי אַרײַנגעשעפטשעט צווישן
די ברעטער-שפאלטן. — ס'איז ניכער ס'נייע געלעגער. ס'נעמט מיר עטלעכע
נעכט ביז כ'געוויין זיך צו איינצושלאָפן אַף אַ ניי געלעגער. און פאַרוואָס
שלאָפסטו נישט?

— ס'וויילט זיך מיר נישט.

— אויב דו ווילסט, אלעקס — ס'איז אַ שיינע נאַכט, אַן אויסגע-
שטערנטע — וועלן מיר אַרויסגיין צום טיך.
— כ'בין שוין אין די פאַדזשאַמעס.

— איז וואָס? — איז איר קול געוואָרן נאָך שטיילער און קלאָרער. —
זאָל זיך דיר דאַכטן, אַז דו גייכט צו אַ „פאַדזשאַמע-פאַרטי“.
ס'איז געוואָרן פינצטער.

פרויער איז אַרויס אלעקס. דערנאָך — רוט. ביידע אין פאַדזשאַמעס,
ביידע — באַרוועס. דער טראַט אַ נישט-זיכערער, ווי זיי וואָלטן געשפּרייזט
איבער צעבראַכן גלאָז. אלעקס האָט זיך געכאַפט, אַז רוט האָט אים אָפּ-
גענאַרט — די נאַכט איז געווען אַ פינצטערע. זיי האָבן זיך אויסגעצויגן
אין גראַז האַרט לעבן טיך, מיט די בייכער אַראָפּ, און געקוקט ווי פינצטערע
שטיקער וואַסער הויבן זיך, שווימען אָפּ. ס'גראַז איז געווען פייכט.

רוט האָט זיך אַ רוק געטאָן צו אַלעקסן, אַרומגענומען מיט אַ האַנט
זיינע פּלייצעס און אינגאַנצן אויפגעציטערט:

— דאָ איז קיל.

— אַרויסברענגען אַ קאָלדערע? — האָט אַלעקס געפרעגט.

רוט האָט נישט געענטפערט. אַלעקס האָט אַרויסגעבראַכט אַ קאָלדערע,
זי צעשפרייט אַפן גראָז. ביידע האָבן זיך אַוועקגעלייגט, ווי פריער, געקוקט
אין טייך אַרײַן, וואָס האָט גערוישט.

אַלעקס, וואָס האָט געוואָלט זיין ווייט פון פרויען, האָט אָפּגעמאַכט מער
מיטן שכל, ווי מיט די חושים, אַז מען דאַרף זיי נישט לייב האָבן, ווייל
סטרינדבערג האָט זיי פיינט געהאַט, ווייל ווייניגער האָט זיי פיינט געהאַט.
באַ אַלעקסן האָט זיך אין מה גערויכערט. ער האָט געהאַלטן אין איין
איבערוואַרפן שרייבער, ביכער, געזוכט מיט וואָס וויי צו טאָן רוטן. זי
האַט עס אויפגעכאַפט — מיטן לייב, מיט די חושים. און אין דעם רוק,
וואָס זי האָט זיך געטאָן פון אַלעקסן, איז געווען אַ מלחמה־רוף — קום,
מאַנצביל, און פאַרמעסט זיך מיט מיר. זי קען זיי, די אַלעקסעס, די צעד-
שרויפטע ינגלעך, וואָס ווילן אַ וועלט איבערקערן. זי האָט זיי באַגעגנט
אין לעצטן יאָר „האַי־סקול“, אין קאַלעדזש, אין דער סטודענטן־ליג. רוט
איז זיי קיינמאָל נישט געבליבן שולדיק קיין ענטפער. וואָס שווייגט ער,
אַלעקס?

— זעסט הינטערן וואָלד די באַרג־שפיצן? — האָט אַלעקס געוויזן מיט
דער האַנט. — דאָס הייבט זיך די לבנה צווישן די בערג.

— די לבנה וועט נאָך אַרויס איבערן טייך, — האָט רוט אַן אויפגע-
הייטערטע זיך אַ שאַר געטאָן צו אַלעקסן. — ס'וואָלט גוט געווען ווען מיר
צעלייגן איצט אַ פייער.

— בלויז אַ פייער? — האָט אַלעקס געפרעגט.

— און אַ שיפל.

— און וואָס נאָך?

רוט האָט נישט געענטפערט. זי האָט זיך אויסגעדרײט צו אַלעקסן מיט
די פּלייצעס. אַלעקס האָט זיך געוואָלט פאַרענטפערן און אַ זאָג געטאָן:

— אַז דו ביסט קאַפּריזנע, ווי אַ טראָגעדיק ווייבל.

— פון וואַנען ווייסטו, אַז נישט? — איז רוט אים נישט שולדיק

געבליבן קיין ענטפער.

ביידע האָבן געשוויגן. ביידע — פּלייצע צו פּלייצע — האָבן געקוקט,

ווי די לבנה הייבט זיך צווישן די בערג, דערנענטערט זיך צום וואַלד.
אלעקס האָט געזשמורעט מיט די אויגן, אַרײַנגעזאַפּט אין זיך לבנה-
ליכט. זאָל ער דערציילן רוטן, אַז דער אמת ליגט נישט אין סאַציאַלאָגיע,
אין ביאָלאָגיע, אינעם היסטאָרישן מאַטעריאַליזם? זאָל ער דערציילן, אַז
דער אמת ליגט גאָר אין דעם אַלף-בית פון שטיין, אין די סימבאָלן, וואָס
מען דאַרף אַנטפלעקן? זאָל ער איר דערציילן, אַז ער וועט אין סעפטעמבער
אַריבערגיין אַף אַרכיטעקטור? און צווישן די אַלע פראַגעס האָט זיך גע-
דרייט רוטס ענטפער: „און פון וואַנען ווייסטו, אַז כ'בין נישט טראַגעדיק?“
אלעקס האָט אַ צי געטאָן דעם קאַפּ צווישן די אַקסלען, ווי ער וואָלט פאַר
אימעצן מורא געהאַט און זיך אַ פּרעג געטאָן:

— העי, רוט, ביסט שוין געשלאָפּן מיט אַ מאַן?

— האָ-האָ! — האָט רוט זיך צעלאַכט.

— וואָס מיינסטו, רוט?

— אוראי בין איד געשלאָפּן, — זיינען די ווערטער אַרויסגעקומען
וואוילערדיש, — און נישט מיט איינעם.

— נישט מיט איינעם? — האָט אלעקס איבערגעפרעגט.

— און דו, אלעקס? — האָט רוט אַ דריי געטאָן דעם קאַפּ צו אַלעקסעס
פלייצעס.

— איך האָב נאָך קיינמאָל נישט געזען קיין נאַקעטע פרוי, — האָט
אלעקס געזאָגט מיט רחמנות צו זיך אליין.

רוט האָט אים אַ קוש געטאָן אין מויל אַרײַן:

— מיין אַרעם יינגל.

אלעקס האָט זיך געווישט און געריבן מיט די הענט די ליפּן, זיך
געבעטן:

— ניטע, רוט, מען דאַרף נישט, כ'האָב עס נישט ליב.

— האָסט זיך נישט ליב צו קושן? — האָט זי אַריבערגעבוין איר

פנים צו זיינס. — ווילסט מיר זאָגן, אַז דו האָסט נאָך קיינמאָל נישט געקושט
קיין מיידל?

— קיינמאָל, רוט.

— האָסט טאַקע נאָך קיינמאָל נישט געזען קיין נאַקעט מיידל?

— קיינמאָל, רוט.

— און מיט מיר ווילסטו זיך קושן? — האָבן רוטס גרויסע אויגן

זיך צעפינקלט ווי באַ אַ חיה.

— ניין.

— פארוואס?

— ווייל כ'האָב דיך פיינט, כ'האָב אייך אלע פיינט.

ער האָט געזען, מיט אַ שטיקל אויג, ווי רוט הייבט זיך אויף, גייט אין דער באַנגעלאַ אַרײַן. געזען, ווי די לבנה האָט זיך אַרויסגעקויקלט איבערן טײַך. אַלעקס האָט זיך אײַנגעוויקלט אין דער קאַלדרע, איז געלעגן אַזוי אַ לאַנגע צײַט. דערנאָך, אַז ער איז שוין געלעגן אין בעט, האָט געהאַלטן באַם אײַנשלאָפן, האָט ער געהערט, ווי רוט קלאַפט מיט אַ פּינגער אין וואַנט:

— אַלעקס, שלאָפסט?

ער האָט זיך אַ רײַם געטאַן פון געלעגער, זיך אײַנגעהערט. ס'איז געווען שטײַל. ס'האָט זיך אַפּילו נישט געהערט, אַז איבער דער וואַנט שלאָפט עמיצער.

.1935

באגנינען

ס'איז געווען אנהויב סעפטעמבער.
ארום פינף פארטאג האט זיך הערשל אריינגעדרייט מיט זיין קליינעם
לאסט-אויטאמאביל אינעם שמאָלן, זאמדיקן וועג, וואָס האָט זיך געצויגן
פאראלעל דעם האָדסאָן און האָט געפירט קיין ניובורג.
אינעם פינצטערן טיך, וואו ס'האָט געבלאָזן אַ פּיכטע קעלט און שטערן
האָבן זיך געהאַלטן אין לעשן, האָט זיך אַ צונד געטאָן אַ סיגארעט-פּלעמל.
הערשל האָט דערהערט דאָס אָפּגעהאַקטע פּליעסקען פון וויאָסלעס. און אז
ער האָט זיך איינגעקוקט, האָבן זיך פון דער פינצטערניש אַרויסגעשוילט
הענט, אַקסלען. אַ שיפל האָט זיך דערווייטערט פון ברעג.
הערשל האָט אויסגעמיטן ניובורג און זיך פאַרנומען לינקס. ער איז
געפאָרן איינגעאנדלעך גרינס פאַר דעם „באָרדינג-הויז“, וואו ער האָט גע-
אַרבעט. צוויי, דריי מאָל אַ וואָך האָט ער זיך אַראָפּגעכאַפט אין „מאַרקעט“
אַריין, וואו ער האָט באַ פאַרמערס איינגעהאַנדלט מציאות. ער האָט ליב
געהאַט די אַרבעט, ליב געהאַט די געננט, איז געווען זיכער, אז נאָך אַ יאָר,
נאָך אַ יאָר און ער וועט עפענען אַן אייגן „באָרדינג-הויז“.
פונדערווייטנס האָבן זיך שוין געזען די עלעקטרישע לאָמפּן, וואָס זיינען
געהאַנגען אַף סלופּעס. די לאָמפּן האָבן געטריבן ס'פינצטערניש און באַ-
לויכטן דעם „מאַרקעט“, וואָס איז פול געווען מיט וועגענער, מיט צעפּאַדענע
אויטאָמאָבילן, מיט קווישן גרינס, מיט פאַרמערס.
דער צוואַנציק-יאָריקער הערשל איז אַראָפּ פונעם לאָסט-אויטאָמאָביל.
דאָס לעדערנע רעקל צעקנעפּלט, דער שויבער האָר, קאַשטענעוואַטע, צע-
פּאַטלט. די קילע לופּט האָט געשמעקט מיט פּלאַנצן, מיט פּריש גרינוואַרג,
מיט אויבס. דאָס האָט הערשלען אויפּגעהייטערט, אים אַריבערגעטראָגן אינעם
קליינעם פּוילישן שטעטל, וואו זיינע עלטערן האָבן געהאַלטן גערטנער אין
אַרענדע. הערשל האָט זיך געדרייט צווישן די וועגענער. דאָ האָט ער אַ הויב
געטאָן באַ אַ פּערד דעם עק, דאָ האָט ער אַ פּאַטש געטאָן אַ פּערד צווישן
די לאָפּטעקעס. די וואַכע נאָזפּליגל האָבן אויפּגעכאַפט ריחות, דערנענטערט

ווייטע פעלדער, נאך ווייטערע לענדער, און דער מוח, א יונגער, א לופטיקער, האָט געארבעט, האָט זיך געישובט. פון די עטלעכע און דרייסיק פארמער, וואָס זיינען געקומען מיט סחורה, האָבן קרויט געבראַכט בלויז צוויי. קרויט וועט היינט זיין מיט גאָלד גלייך, דאָרף מען קרויט נישט קויפן. דערפאַר האָבן אַלע געבראַכט עפּל, האָבן אַלע געבראַכט מיערן, וועט זיין א זול — דאָרף מען עפּל אין מיערן קויפן.

הערשל האָט זיך געדרייט צווישן די קוישן טאָמאַטן, רויטע, בלוטיקע, צווישן די קיישן שפינאַט, פייכטן, גרינעם שפינאַט, און געטראַכט, אז דער קויה און פאַרקויה איז אַ קאַרטן־שפּיל. ער האָט באַטאַפּט די בינטלעך גילדענע מיערן, די בינטלעך בוראַקעס. ער איז פאַרבייגעגאַנגען די בערג אונגערקעס. איבערגעוואַקסענע סעפטעמבער־אונגערקעס, מיט געלבלעכע פלעקן. ער האָט געשמעקט די קאָווענעס, די אַרבוזן, די דיניעס, די באַניעס, זיך געשפּילט מיט זיי ווי מיט פּילקעס. פון צווישן גרינע אַרבעס־שויטן האָבן זיך געזיילבערט צעוואַקסענע סעלעריס, קאַלעפּיאָרן, געשלייערט אין גרין, באַוואַקסענע קוקורוזע. קוישן עפּל, בלייכע, מיט פּלאַמען, האָבן פאַרשמעקט די לופּט.

הערשל האָט געקויפט מציאות, געקויפט בחייהינים קוישן עפּל, קוישן טאָמאַטן, בינטלעך מיערן. און אז ער האָט שוין געוואָלט אַהיימפּאַרן, האָט אים אַ פאַרמער צוגעטראָגן אַ צענדליק ברוינע פּאַדליזשאַנעס, אזוי ברוין ווי זיי וואָלטן געווען צוגעברוינט. דער פאַרמער האָט זיי אוועקגעגעבן פאַר אַ שיבוש און זיך דערביי געקלאָגט:

— כ'בין געווען זיכער, אז איך וועל זיין דער איינציקער מיט פּאַדלי־זשאַנעס, האָבן כמעט אַלע פּאַדליזשאַנעס. ווען איך ברענג היינט אַ גאַנצן וואָגן קרויט, וואָלט איך אים פאַרציקערט.

— רעבן מיר ביליק, — האָט הערשל זיך אָנגערופן, — וועל איך באַ דיר צונעמען אַ פּופּציק פונט קרויט.

— וואָס הייסט ביליק?

— צוויי סענט אַ פונט.

— דריי.

— ניין, צוויי.

הערשל האָט דעם פאַרמער דערלאָנגט אַ שטיקל פּאַפּיר מיט אַ בליר פּעדער. דער פאַרמער האָט געשריבן דעם ווייב, זי זאָל הערשלען אָפּוועגן פּופּציק פונט קרויט. דער פאַרמער האָט אַ הויב געטאָן דעם דאָלער קעגן

לאָמפ, זיך איינגעקוקט צי ס'איז א גוטער און איז געבליבן שטיין מיט אים, ביז הערשל איז אוועגעפאָרן מיטן לאַסט־אויטאָמאָביל.

אין מזרח האָט שוין געגרויט דער באַגינען. און אז דער אויטאָמאָביל האָט זיך גענומען טראָגן מיטן שמאַלן, זאַמדיקן וועג, וואָס איז געלאָפן פאַראַלעל מיטן האָדסאָן, איז ליכטיקער געוואָרן. הערשל האָט מיט איין האַנט געקערעוועט דאָס אויטאָמאָביל־ראָד און מיט דער אַנדערער האָט ער זיך אַ צי געטאָן צום קויש. ער האָט אַרויסגענומען אַן עפל, זיך אַזוי איינגעביסן אין אים, אַז די ליפן זיינען איבערגעלאָפן מיט זאַפט. דער אויטאָמאָביל האָט זיך פאַרנומען רעכטס, זיך דערווייטערט פון האָדסאָן. פון דער מזרח־גרויטי האָט זיך אַ הויב געטאָן אַ פּייל, אַ דינע, אַ פייערדיקע. טראָפּנס טוי האָבן אויפגעלויכטן. פונעם טאָל איז אַנטקעגנגעלאָפן אַ הונט מיט אַ בילעריי, אַנגעזאָגט, אַז דאָ הויבט זיך אַן טאָטלס פאַרם.

הערשל איז פאַרפאָרן פאַרן הויז. קיינער איז נישט אַרויסגעקומען. בלוז דער הונט האָט נישט אויפגעהערט צו בילן. הערשל איז אַריין אין הויף. לעבן קורשטאָל, וואו פון ביידע זייטן אַריינגאַנג זיינען געלעגן בערגלעך מיסט, איז געזעסן מיסעס טאָטל אַף די „קיטשקעס“ און געמאַלן אַ קו. די קו האָט עטוואָס צעשפּרייט די הינטערשטע פּיס און זיך איינגעהערט ווי די מילך סווישטשעט אינעם בלעכענעם עמער. אין דער קוס טעמפּער מאָרדע איז געלעגן מענטשישע מנושמדיקייט.

מיסעס טאָטל, נאָך גאָר אַ יונגע, ווי זי וואָלט געווען דעם פאַרמערס אַ טאָכטער, נישט קיין ווייב, האָט אַ הויב געטאָן דעם קאַפּ פונעם בלעכענעם עמער און זיך געפרעגט:

— איר האָט עפעס געוואָלט?

הערשל האָט איר צוגעטראָגן דאָס שטיקל פאַפּיר צו די אויגן. די פינגער האָבן געמאַלן, די אויגן האָבן געלייענט און ס'מויל האָט זיך אַ שנירל געטאָן:

— און דעם דאָלער האָט ער צוגענומען, יאָ?

— אודאי האָט ער צוגענומען.

זי האָט זיך אַ הויב געטאָן פון די „קיטשקעס“, אַז פּיס־ביינער האָבן געקנאַקט פון צופּיל זיצן. זי האָט אַ נעם־געטאָן דעם עמער מילך און זיך געלאָזט צום הויז. הערשל איז איר נאָכגעגאַנגען, געפּילט אין איר גאַנג רוגז און ביטערניש. און וואָס אמת, איז אויפגעגאַנגען אין איר אַ פאַרדרום. זי איז יונג און לעבט מיט דער קו, מיטן חזיר, מיטן פעלד. און אז זי קריגט

שוין ארויס נאך דער שוויסיקער ארבעט דאס ביסל גרינס, קומט טאָטל און פארקויפט עס, נעמט זיך די פּאָר סענט. דער פארדרום האָט אין איר גער רויכערט, איז געלעגן ממושטש, ווי די שטיקער פּאַרע, וואָס זיינען געקראַכן איבער די פעלדער.

— ווען איך ווייס, — האָט הערשל זי געוואָלט אייננעמען, — וואָלט איך אים נישט באַצאָלט, נאָר אייך. גיי ווייס, אַז מאַן און ווייב פירן באַזונדערע חשבונות.

— אַז דער מאַן איז צוואַנציק יאָר עלטער פאַרן ווייב, — האָבן אירע אויגן, גרינלעכע אויגן, אַ שמייכל געטאָן, — מוזן די חשבונות זיין אַנדערע. — וואָס, איר זענט מיט צוואַנציק יאָר יינגער פאַרן מאַן? — האָט הערשל געמאַכט אַזאַ פנים ווי ער וואָלט דערזען אַ קעלבל מיט צוויי קעפּ. — כ'זע דען נישט אויס יינגער? — האָט זי נישט געוואָרט אַף קיין ענטפער, איז אַריין מיט דער מילך אין שטוב און איז באַלד קרוק אַרויס.

אַפן וועג צום שיעור, וואו דאָס קרויט איז געלעגן, האָט מיסעס טאָטל דערציילט הערשלען, אַז זי איז אַ שטאָטיש מיידל. אין שטאָט איז זי גער נאַנגען מיט יונגעלייט אין די „מואוויס“, אין טעאַטער, אַף בעלער. זי האָט נישט געוואָלט דעם שידוך, האָבן זיך אַלע אָנגעזעצט אַף איר — טאַטער-מאַמע, ברידער און שוועסטער, באַקאַנטע — געטענהט, אַז זי פאַלט אַריין אין אַ שמאַלץ-גרוב. שוין אַ יאָר ווי מען שפּאַרט פונעם „שמאַלץ-גרוב“ פופצן דאָלער אַף אַ ראַדיאָ און מען קאָן נישט אָפּשפּאַרן. און זי אליין לעבט מיט דער קו, מיטן חזיר, מיטן פעלד, האָט שוין באַלד פאַרגעסן אַ וואָרט אויסצורעדן. און אַז זי פירט הינטער דעם מאַנס פלייצעס חשבונות, ווער וועט זי באַשולדיקן? גאָט אליין וועט זי אויך ניט באַשולדיקן!

— ווי לאַנג איז שוין נאָך דער חתונה? — האָט הערשל אָפּגעקליבן שטייפע הייפּטלעך קרויט.

— איבער פינף יאָר.

— און קינדער האָט איר נישט?

— קינדער פעלן מיר נאָך! — האָט זי געוואויגן דאָס קרויט צו צוואַנציק פונט, צו פינף-און-צוואַנציק פונט. — זומער ווי זומער, מען שטופט זיך ווי ס'איז דורך, ווינטער אָבער מאַטערט מען זיך.

הערשל האָט געפאַסט דאָס קרויט אין זעס. ער האָט פון דער זייט באַ-טראַכט מיסעס טאָטל, וואָס האָט טאַקע אויסגעזען ווי אַ שטאָטיש מיידל

און זיך דערמאָנט, אז אין שכנות מיט טאָטלען וואוינט דער פארמער סמיט.
ער האָט זיך אַ פּרעג געטאָן :

— און מיט סמיטס זון, מיט דזשאָנען, חברט איר זיך ?
— מיט דזשאָנען ? — האָט זיך מיסעס טאָטל צעלאַכט, — ער רעדט
דאָך נישט מיט קיין פּרויען. ער הויבט זיך אויף מיט דער ביבל און ליינט
זיך שלאָפן מיט דער ביבל. דזשאָן איז שוין אלט אַ יאָר פיר-און-צוואַנציק
און ער האָט נאָך אַף זיין לעבן קיין „מאָווי“ נישט געזען. ער נעמט זיך
איבער דערמיט, דער זעקס-פּוסיקער יעזוס.
— און ווען איך, מיסעס טאָטל, וואָלט אייך פארבעטן אין אַ „מאָווי“,
— האָט הערשל זיך אַ פּראַוו געטאָן.

— אַפילו איצט, — האָט מיסעס טאָטל זיך צעלאַכט.
— איצט נישט, — האָט הערשל מיטגעלאַכט, — היינט אין אָונט
וואָלט איך מיט אייך צוגעפאַרן קיין ניו־יורק.

— גוט.

— אַרום אַכט.

— גוט.

— וועל איך וואַרטן אַף אייך מיטן „טראַקל“ לעבן צווייטער ?

— גוט.

— אַלץ באַ אייך איז גוט, גוט, גוט, — האָט הערשל זי אַ צי געטאָן צו
זיך. — וואָס מיינט איר : גוט, גוט, גוט ?

ביידע האָבן זיך צעקושט. הערשל האָט זי אַ שטאַרקערן צי געטאָן צו
זיך, זי אַ הויב געטאָן ווי אַ זאַק קרויט. זי האָט זיך אַרויסגעריסן. ער איז איר
נאָכגעגאַנגען מיט צוויי זעק קרויט, און אז ער איז שוין געזעסן אינעם
צעסאָפּעטן אויטאָמאָביל, האָט ער איר אָנגעזאָגט :

— פּונקט אַכט לעבן צווייטער !

— גוט !

דער אויטאָמאָביל האָט זיך געטראָגן באַרג-אַראָפּ. די זון האָט זיך געד-
הויבן פון טאָל-אַרויס, געצונדן טראַפּנס טוי אין די הויכע נאַסע גראָזן.
דער באַגינען, אַ פּרישער, אַ ליכטיקער, וואָס האָט זיך צעשפּרייט איבער באַרג-
און-טאָל, איז אויך געלעגן אין הערשלען.

אונטער וועגנס

ס'איז געווען סוף דעצעמבער. דער טיפער שניי, א וויס־בלויער, איז געווען הארט און איינגעטרעטן. דער פראָסט, א שטילער, האָט געביסן. דער שניי האָט געסקריפעט. א „דראַנגאווער“ שליטן, אָנגעלאָדן מיט פעסער נאָפט, מיט פעסער הערינג, מיט פעסער בוימל, אָנגעלאָדן מיט קאסטנס וויין, מיט קוישן ווארשט — געשפּאַנט אין דריי פּערד — האָט זיך שוין דעם צווייטן מעת־לעת געשלעפט פון ווארשע קיין מלאָווע.

אָנגעטריבן האָט דער פינף־און־צוואַנציק־יאָריקער אברהם, א בלאַנדער בעל־עגלה, פון מיטעלן וואוסט, מיט גבורה אין די ברייטע פלייצעס, אין די הענט, אין די פיס. אברהם איז געווען דער איינציקער בעל־עגלה, וואָס האָט זיך געלאָזט אַף אַזא ווייטער נסיעה, איינער אַליין אין וועג אַריין. יעדן שבת נאָך הברלה האָט ער איינגעשפּאַנט די פּערד, איז פאַרפּאַרן צו די מעל־שפייכלערס און מיט אַן אָנגעלאָדענעם וואָגן מעל זיך געלאָזט אין וועג אַריין. דריטהאַלבן מעת־לעת האָט אים גענומען די נסיעה קיין ווארשע. אין ווארשע האָט ער זיך אָפּגעזוימט אַ טאָג. ווי ער האָט אָפּגעלייגט ס'מעל האָט ער גענומען איינקויפן פאַר מלאָווער סוחרים פעסער נאָפט, פעסער הערינג, זעק צוקער, וואַלצן פאַר מילן. דאָס אַהיימפּאַרן האָט אויך געדויערט דריטהאַלבן מעת־לעת. אָנגעקומען קיין מלאָווע איז ער שטענדיק פרייטיק מיטן שפּראַך אַף טאָג. אזוי האָט ער אָפּגעאַרבעט אַ גאַנצן זומער, אַ גאַנצן יעשען. ער האָט זיך געשלעפט איינער אַליין פון מלאָווע קיין ווארשע, פון ווארשע קיין מלאָווע, זיך געשלעפט איבער די ליידיקע וועגן באַטאָג, באַנאַכט, געהאַט זיינע דריי, פיר דאָרפישע קרעטשמעס, וואו ער פלעגט פאַשען די פּערד, כאַפן אַ דרימל, ער זאָל ווייטער זיך קענען שלעפן. אברהם בעל־עגלה, וואָס איז געקראַכן דעם נישט־נוטן אין די אויגן, האָט נישט געוואוסט, וואָס איז אַזוינס פּחד.

ס'איז געווען דאָנערשטיק נאָך האַלבער נאַכט. אברהם האָט פאַר קירעוועט, זיך פאַרנומען צו די שטשענגאווער וועלדער. דער פראָסט איז מער נישט געווען שטיל. א ווינט האָט זיך ערנעץ אָפּגעריסן, געקערט דעם

שניי אף די פעלדער, אים געשפרייט מיט א פייה. די שנייעלעך האָבן גע' שטאָכן די פערד, געשטאָכן אברהמען ס'פנים, איבערגעלאָזט אין די אויגן גרינע רייפן. און אין הימל צווישן די וואָלקנס איז געשפרונגען דאָ א גאַנצע לבנה, דאָ א האַלבע. די פערד האָבן גענומען גיין פאַמעלעכער. דער שליטן- משא האָט זיך העכער צעסקריפעט.

ס'האָט גענומען שנייען. א טרוקענער, שטעכיקער שניי האָט געפאַטשט אין פנים אַרײַן, צוגענומען די ראייה. אויס פעלדער, אויס וואַלד. א געפל האָט פאַרשטעלט דעם וועג. די פערד, איבערגעשראָקענע, האָבן אויפגעשטעלט די אויערן, ברייטער צעעפנט די פאַריקע נאָזלעכער, געוואָרפן די קעפ, ווי זיי וואָלטן זיך געוואָלט אַראָפּדרייען פון וועג. אברהם האָט זיך א שטעל געטאָן אין דער קעלניע, פעסטער א צי געטאָן די לייצעס און זיך צעשריען :
— געגאַנגען, נבלות !

די פערד האָבן זיך א ריס געטאָן, ווי דער שליטן וואָלט געווען ליידיק, אן משא. אברהם האָט באַטאַפט מיט א האַנט די פעסער נאַפט, די פעסער הערינג. די אויגן זיינען אים געקראָכן פון קאָפ און ער האָט נישט געקענט אונטערשיידן, וואו איז וואַלד און וואו לאַנקע. וואו א קער מיטן קאָפ, וואו א דריי מיט די אויגן — שטעכיקע שנייעלעך, גרינלעכע רייפן.

די פערד האָבן געהויבן די עקן, זיך געשמיסן איבער די ביאָדרעס, זיך צעהירושעט, אַז ס'איז געוואָרן אומהוימלעך. ערגעץ האָבן זיך צעקלונגען גלעקלעך. אברהם איז געווען זיכער, אַז א געשפאַן טראָגט זיך אים אַנט- קעגן. אין אַזא חושך קען איינער אַרויפפאַרן אפן צווייטן. ער האָט א טרייסל געטאָן דעם בלעכענעם שטורקאַץ, וואָס איז געהאַנגען איבער דער קעלניע. ער האָט געוואָלט וויסן צי ס'איז דאָרט דאָ נאַפט. די קאַנאַפליעס, וואָס האָבן געשטעקט אין דעם שטורקאַץ, האָבן זיך צעפלאַקערט, געדיכטער געמאַכט ס'פינצטערניש אַרום. דאָס גלעקל-געקלימפער האָט אויפגעהערט. אברהם האָט זיך איינגעהערט, זיך לאַנג איינגעהערט. ס'האָט זיך אים אויסגעוויזן, אַז ער בלאַנדזשעט. אויב ער פאַרט מיט די שטשעגאַווער וועלדער, וואָס ציען זיך גאַנצע צען וואָירסט אָן אַן איבעררייס, פאַרוואָס הערט ער מער נישט דאָס קלינגען פון די גלעקלעך ?

אברהם האָט אָפגעשטעלט די פערד. ער האָט געוואָלט זיכער זיין, צי ער פאַרט מיטן וואַלד צי נישט. ער האָט אַרויסגענומען דעם שטורקאַץ און זיך געקליבן אַראָפּצושפרינגען פון דער קעלניע. ער האָט געוואוסט, אַז א הונדערט פוס פון וועג ציט זיך דער וואַלד. און ווי ער האָט זיך א שטעל

געטאן מיט דעם שטורקאץ אין דער האנט, האָבן זיך גלעקלעך ווידער צע-
קלונגען, זיך דערנענטערט, געוואָרן הייליכקער, ווי אַ שליטן וואָלט געווען
נאָר נאָענט. אברהם האָט זיך צעשריגן :

— ווער פאָרט ?

אַ ווידערקול האָט קריקעבראַכט אברהם געשריי, אַ צעשוואומענס :

— ווער פאָרט ?

די פערד האָבן ווידער געהויבן די אויערן, געהויבן די עקן, זיך גענומען
רוקן אַף קריק.

אברהם האָט אַ כאַפּ געטאָן מיט איין האַנט די לייצעס. אין דער אַנדערער
האָט ער געהאַלטן דעם שטורקאָץ. מיט די איבערגעלייגטע לייצעס, ווי מיט
אַ בייטש, האָט ער געשמיסן די פערד, זיי געשאַלטן און בשעת מעשה האָט
זיך אים געפלאַנטערט אַ מעשה מיט אַ שטורעם, וואָס האָט דעכער אַרונטער-
געריסן, זעק מיט תבואה אַרויסגעטראָגן, איז באַפאַלן אַפן וועג אַן אונגאַר
מיט אַ גרויסן קאַסטן סחורה אַף די פלייצעס און אים איבער דער ווייסל
אַ לעבעדיקן אַריבערגעטראָגן.

אַ זאווערובע האָט זיך צעשפּילט, מיטגעבראַכט פון די פעלדער, פון די
לאַנקעס פלאַכטעס טרוקענעם שניי, באַפאַלן די פערד, באַפאַלן דעם בעל-
עגלה, ווי מיט דרענגער. און פון צווישן די פלאַכטעם שניי האָט זיך אַרויס-
געשיילט אַ קליין מענטשל אין אַ לאַנג, ווייס העמד. פון שרעק איז דער
בעל-עגלה ווי צוגעוואַקסן צו דער קעלניע. אַ קאַלטער שווייס האָט באַדעקט
דעם שטערן, די שלייפן. דאָס מענטשל האָט זיך אַרויפגעכאַפט אַפן מיטלסטן
פערד. ס'פערד האָט גענומען שפּרינגען, זיך געריסן פונעם געשפאַן. דאָס
ווייסע העמד האָט זיך געהויבן, זיך צעבלאַזן, ווי אַ קאַראַזעלע. דאָס מענטשל
ווינקט צום בעל-עגלה, שמייכלט און זיינע אויגן שטעכן אים דורך ביז צו
דער זיבעטער ריפּ. ס'בלוט פּירט אין די אַדערן. דער בעל-עגלה האָט זיך
צעשריגן :

— ווער ביסטו ? אַ מענטש, צי אַ נישט-גוטער ?

— אַ נישט-גוטער.

— אַ נישט-גוטער ? טאָ גיי אין ; יין רו ! גיי אין אַלע וויסטע פעלדער,

אין אַלע וויסטע וועלדער !

ס'מענטשל איז אַראָפּ פון פערד, האָט גענומען גיין צום בעל-עגלה. דער
בעל-עגלה האָט פעסטער פאַרצויגן די לייצעס, געהאַקט די פערד מיט דער
בייטש איבער די קעפּ, איבער די בייכער, בשעה מעשה געטראַכט, אַז אַ בראַך

איז צו אים, ער איז שוין באַם נישט-נוטן אין די לאַפּעס, וועט שוין אַף שבת נישט אַהיימקומען צו ווייב און קינד.

און אַז די פּערד האָבן זיך געריסן פון דער אייגענער פעל, זיך געריסן פון דעם געשפּאַן, געשלעפט דעם שליטן משא, האָט אברהם נאָך אַלץ געפּאַכטן מיט דעם בייטש, געשאַלטן אין טאַטנס טאַטן אַרײַן:

— אַ ווינט זיי אין די אויגן! אַ שלאַק זיי אין די געדערײַם! ווען כ'בין אַ מענטש לאָז איך אַרויס דעם נאַפּט, דעם בויםל אין שניי אַרײַן! די ווייצענע הינטנס „פּאַפּן“ אונטער פּוכענע דעקעס, און דו, אברהםל בעל-עגלה, ווער אויסגעריסן, ווער געפרוירן, האָב צו טאָן מיט נישט-נוטע! אַ ווינט זיי אין די אויגן!

דער בעל-עגלה האָט זיך אַ רײַס געטאָן פון דער קעלניע. ער האָט זיך געריבן די פּאַרשנייטע אויגן, זיך געכאַפּט, אַז ער האָט אין מיטן פּאַרן איינגעדרימלט, און ווער שרייט דאָס אַזוי?

צוויי פּערד האָבן זיך געריסן פון דעם שפּאַן, זיך געריסן מיט אַ געוויין, מיט אַ וואָיען. אין אַ פּאַרריסענעם האַלדז פון אַ דריטן פּערד האָט זיך איינגעביסן — אַ לאַנגער, דאַרער וואָלף, זיך איינגעביסן מיט אַ סאַפּען.

דער בעל-עגלה האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן צום שטורקאַז און זיך געהידושט וואָס ער ברענט נישט. ער האָט דאָך אים אַליין אָנגעצונדן. ס'זאָל עס זיך אים בלויז האָבן געחלומט? ער האָט אָנגעצונדן די קאַנאַפּליעס און אַז זיי האָבן זיך צעפּלאַקערט, האָט ער אַ הויב געטאָן דעם שטורקאַז איבערן וואָלף. דער וואָלף האָט אַרויסגעלאָזט דעם פּערדס האַלדז, אַ קנאַק געטאָן מיט די ציין, ווי ער וואָלט זיך געקליבן וואַרפּן אַפּן בעל-עגלה, און איז אַפּגעשפרונגען פון דעם פייער. ערשט איצט האָט דער בעל-עגלה דערזען נאָך צוויי וועלף. זיי זיינען געשטאַנען מיט פּאַרריסענע קעפּ. די אויגן האָבן געפּלעמלט. ער האָט אָנגעצונדן דעם צווייטן שטורקאַז. די וועלף האָבן זיך צעוואָיעט, געצונדן אין דער זאווערוכע קאַלטע, גרינע פייערלעך. דאָס פּערד מיטן צעביסענעם האַלדז איז געפּאַלן אין געשפּאַן. די אַנדערע צוויי פּערד האָבן אַף קיין איין רגע נישט אויפּגעהויבן די קעפּ, געוואָיעט און געוויינט אין שניי אַרײַן, וואָס האָט פּלאַכטעסווייז זיך געדרייט אַרום די פּיס, געצונדן אין די אויגן פייערדיקע רייפּן.

דער בעל-עגלה האָט געציטערט, געהיט ס'פייער אין די שטורקאַזן, געהאַלטן אין איין צווייטן נאַפּט פון אַ בלעכן קענדל.

א גראדואירונג

דער פאָבליקס־קול אָדיטאָריום איז געווען געפאָקט — קעפ איבער קעפ. מען איז געזעסן משפּחה־ווּיז. מען האָט געשעפּט נחת פון די אייגענע סינדער, וואָס האָבן אָנטייל גענומען אינעם כאָר, אינעם איינאַקטער, אינעם גאַנצן גראַדואיר־פּראָגראַם. מען האָט שוין געהאַלטן אין אויסטיילן די דיפּלאָמעס. פון די אַפּלאָדיסמענטן, וואָס האָבן נישט אויפּגעהערט, האָבן די פענצטער געציטערט, האָט דער גאַנצער זאַל געציטערט. אינעם טומל האָט מען נישט געהערט, ווי דער פּרינציפּאַל האָט אויסגערופן — עוועלין העכט. און אז אַה דער בינע האָט זיך באַוווּן די צוועלף־יאָריקע עוועלין, האָט איר פּאַטער אויפּגעציטערט. ער האָט געזען, ווי עוועלין, אַ דינע, אַ בויגיקע, אינגאַנצן אין ווייסן, נעמט די דיפּלאָמע פונעם פּרינציפּאַל, פאַרנייגט זיך ווי אַ צעבליט צווייגל. דער זאַל האָט אויפּגעהילכט. דער פּאַטער האָט פאַרמאַכט די אויגן — איז שוין טאַקע דרייצן יאָר ?

און אז דרייצן יאָר זיינען פאַרביי, איז וואָס ? ווי אַלט איז ער דעמאָלט געווען ? ער — צוואַנציג, פּערל — צוואַנציג. ער האָט געהאַלטן אין ענדיקן אַה לערער אין סיטי קאָלעדזש, פּערל — אין האַנטער. ער האָט דוקא גע־וואָלט אַ חופּה באַם פעטער אירן, אַן אָרטאָדאָקסישער רב. בשעת דער חופּה האָט אויסגעבראַכן אַ וואָלקנבראַך מיט בליצן און דונערן. דער וואָלקנבראַך, וואָס האָט געריסן דעכער און שילדן, האָט נישט געוואָלט אויפהערן. התן־כלה זיינען געבליבן נעכטיקן באַם פעטער.

דערנאָך איז עוועלין געבוירן געוואָרן — אַ זיבעלע — וואָס מען האָט געוויקלט אין וואַטע. ס'קינד האָט געהאַלטן אין איין קרענקען — דיפּטעריע, געשוואָלענע מאַנדלען, לונגען־אַנטצינדונג. יאָרן שפּעטער, ווידער באַם פעטער, דעם אָרטאָדאָקסישן רב. זיי האָבן זיך געגט. עוועלין איז געבליבן מיט דער מוטער. דער פּאַטער האָט צוגעזאָגט צו צאָלן פאַרן מיידעלע פינף דאָלער אַ וואָך.

ווען איז דאָס געווען ? און אז מיט פיר יאָר צוריק, און אז מיט דרייצן יאָר צוריק ? ס'איז אַלץ געבליבן אין זכרון, אזוי קלאָר, אזוי פּריש, ווי

עס וואָלט ערשט נעכטן זיך פאַרלאָפּן. פאַר די פיר יאָר האָט פּערל חתונה געהאַט מיט אַ האַי־סקול־לע־ער. עוועלין איז אויסגעוואַסן, ענדיקט פּאַבליק־סקול. די טאַכטער האָט פאַרבעטן דעם פּאַטער צו דער גראַדואירונג. ער האָט זיך אויסגעפּוצט אין זיין טונקל־בלויען אָנצוג און איז געקומען. ער האָט נישט געטראַכט, אַז הינטער אים ערגעץ זיצט פּערל, זיצט איר מאַן. ער האָט שוין יאָרן פּערלען נישט געהאַט געזען. דעם מאַן אירן האָט ער אינגאַנצן נישט געקענט. און אַרום אים האָט זיך דער עולם גענומען אויפ־שמעלן, זיך גענומען שאַרן צום אַרויסגאַנג.

העכט האָט געעפנט די אויגן און זיך אויך אויפגעשטעלט. עוועלין, די אויגן צעפלאַמט, די דורכזיכטיקע באַסן פאַררויטלט, איז אונטערגעקומען. זי האָט זיך אַרומגעכאַפט מיטן פּאַטער, זיך צעקושט מיט אים איין מאָל, צוויי מאָל, אַ דריט מאָל, זיך געפרעגט צי ס'איז אים געפּעלן דער איינאַקטער, וואו זי האָט געשפּילט. אים דערציילט, אַז זי קומט אָן אין מאָריס־האַי־סקול. עוועלין איז נישט איינגעשטאַנען. זי האָט אַ כאַפּ געטאַן דעם פּאַטער אונטערן אַרעם, זיך אַ לאָז געטאַן מיט אים צום אַרויסגאַנג:

— קום, פאַ, אָט דאָרט שטייט די מאַמע.

— זי אַליין?

— ניין. זי איז מיט שוואַרצן?

— מיט שוואַרצן? — האָט דער פּאַטער זיך אָפּגעשטעלט. — איך קען

אים נישט.

— וועל איך דיך מיט אים באַקענען.

— נישט נויטיק, עוועלין.

— פאַ, — זיינען די צעפלאַמטע אויגן באַ עוועלינען געוואָרן טרויעריק.

— וואָס, קינד?

— קום צו.

— ווי באַהאַנדלט ער דיך, דער מיסטער שוואַרץ?

— מיך? — האָט כ'מידל זיך געטוליעט צום פּאַטער. — גוט! אָט

קומט די מאַמע!

פּערל האָט זיך פאַר די פיר יאָר ווי נישט געענדערט. זי האָט אויס־געזען יינגער, אויסגעזען שענער. דער סאַפּ — אַ קלוגער, די פּלייצעס — געטאַקט. און אינגאַנצן דאָס זי זיך געטראַגן מיט אַזא זיכערקייט, ווי זי וואָלט נישט געווען אַ מוטער פון אַ קינד, וואָס גראַדואירט, נאָר אַ דעזשורנע לערערן. זי האָט זיך בלויז אַ ווייל געקווענקלט. זאָל זי זיך איבערנעמען?

זאָל זי זיין שטייף? זי האָט זיך צעשמייכלט און דערלאַנגט איר געוועזענעם
מאָן אַ קליינע, וואַרעמע האַנט:

— וואָס מאַכסטו, פּיט?

— אַ דאַנט. און דו, פּערל?

— איך? גוט! — זיינען אירע טונקעלע אויגן, עוועלינס אויגן,

געוואָרן טיף און ווייט.

ביידע האָבן זיך אויסגעגלייכט. איין הייך, איין אָנבליק, וואָס טרעפט
אַפּט, ווען מאַן און ווייב לעבן יאָרן צוזאַמען. צווישן זיי — עוועלין. דער
עולם, וואָס האָט זיך געשפּאַרט פון אַלע זייטן, האָט פאַרשטעלט דעם וועג.
פּערל האָט געלאָזט פּאַלן אַ וואַרט:

— וואָס זאָגסטו ווי עוועלין שפּילט?

— זי האָט שוין קליינערהייט גוט געשפּילט.

— ביסט גערעכט.

— ווי אַלט איז דען עוועלין געווען, ווען זי האָט זיך פאַרשטעלט פאַר

דער שוואַרצער זוזין?

— נאָך קיין פינף יאָר נישט.

— מען דאַרף זי נאָך שיקן אין אַ דראַמאַטישער שול.

— לאָז זי פּריער ענדיקן האַי־סקול.

— ניין, — האָט עוועלין זיך אַרײַנגעמישט, — איך וויל אָנקומען אין

אַ דראַמאַטישער שול. און וואו גייען מיר איצט? — האָט זי מיט איין האַנט

אַרומגעכאַפּט די מוטער, מיט דער צווייטער דעם פּאַטער, — אַהיים? איך

וויל נישט ניין אַהיים!

אַ כוואַליע מענטשן האָט זיך אַ שפּאַר געטאַן צום אַרויסגאַנג, מיט-

געשלעפּט העכטן, פּערלען און עוועלינען. און איידער וואָס-ווען זיינען אַלע

דריי געשטאַנען אין קאָרידאָר. פּערל האָט אַ הויב געטאַן אַ האַנט און

ס'קול אירם, אַ קלינגענדיקס, האָט זיך צעטראָגן צווישן די געמויערטע

קאָלאָנעס:

— הערי! אָט דאָ זיינען מיר!

ס'איז אונטערגעקומען אַ געוויקסיקער מאַנצביל מיט אַ שאַרף, טונקל

פנים. ער האָט פון דער זייט אַ קוק געטאַן אַף העכטן און דער בליק זיינער

איז ענלעך געוואָרן אַף אַן איטאַליענערס. פּערל האָט זיי פאַרגעשטעלט:

— באַסענט אייך: מיסטער שוואַרץ, מיסטער העכט.

שווארצס אָנגעכמורעט פנים איז געוואָרן נאָך אָנגעלאָדענער. ער האָט דערלאָנגט העכטן אַ האַנט און כמעט ווי נישט געקוקט אַף אים. באַ אַלעמען איז ווי ס'ה'שון אָפּגענומען געוואָרן. אַפילו באַ עוועלינען. מען האָט זיך געשאַרט, זיך גערוקט מיט די טרעפּ צום אַרויסגאַנג אַף דער גאַס. אימיצער האָט געלאָזט פּאַלן אַ וואָרט:

— ס'קלייבט זיך אַ רעגן.

— ס'קלייבט זיך נישט, — האָט אַ צווייטער צוגעגעבן, — ס'רעגנט

שוין.

ס'איז געוואָרן אַ געלויב, ס'איז געוואָרן אַ געגודער. מאַמעס, טאַטעס זיינען אָנגעלאָפּן מיט שירעמס, מיט קאַלאָשן, מיט רעגנמאַטלען. די מיידלעך אין די ווייסע קליידער, אין די אויסגעשלייפטע האָר האָבן געפּלאַטערט, ווי פּינגל פאַר אַ שטורעם.

פּערל מיט עוועלינען זיינען געשטאַנען פּאַרלורענע, געשטאַנען אין פּיררהויז און געקוקט ווי דער הימל, אַ פּינצטערער, לאָזט זיך אַלץ נידעריקער אַראָפּ. די לופט איז פּול געווען מיט שוועבל. איינצלע טראָפּנס, גרויסע, געדריכטע, זיינען געפּאַלן מיט אַ טעמפּן קלימפּער. פּערל האָט זיך אַ שאַר געטאַן צום מאַן:

— וואָס טוט מען?

איינ הערי איז געווען גוט אויפגעלייגט. די אָנגעכמורעטקייט פּון פנים איז ערגעץ וואו אויסגערונען. ער איז אַרויס אָפּן רעגן און ווי אַ „טרעפּיק-פּאַליסמאַן“ אָפּגעשטעלט אין טעקסי, אַ צווייטע. ר'האַט זיך נישט גע-ערגערט וואָס די טעקסיס זיינען געווען פאַרנומען. אַט שטעלט זיך אָפּ אַ טעקסי, דרייט זיך אויס, פאַרפאַרט צו אים. ער האָט זיך צעשריגן:

— פּערל, עוועלין.

ס'האַט שוין גערעגנט. העכט האָט אַראָפּגעכאַפט פּון זיך דעם ראָק, איינגעהילט עוועלינען און זי צוגעפירט צו דער טעקסי. ער האָט זיך צעקושט מיט דער טאַכטער. פּערל האָט עפעס געוואָלט זאָגן, געוואָלט פאַרבעטן העכטן אין דער טעקסי אַריין, האָט איר מאַן זיך צעשריגן:

— וואָס שטייסטו? גיי שוין אַריין! ס'רעגנט דאָך!

זי האָט זיך געזעגנט מיט העכטן, דערנאָך האָט זיך שוואַרץ געזעגנט מיט העכטן. ס'טירל האָט זיך פאַרהאַקט און די טעקסי איז פאַרשוואונדן.

אַ געזאַלצענע קנויל האָט זיך אַ הויב געטאַן העכטן אין האַלדז אַריין. די קנויל האָט גענומען וואַקסן, זיך אוועקגעשטעלט ווי אַ פּויסט. די אויגן

זיינען פארלאָפּן מיט אַ האַרבער פייכטקייט, און ס'האַרץ האָט נישט אויפֿ-
געהערט צו מאַנען :

— וואָס איז דאָ געשען ? עפעס אַ פרעמדער מאַנעביל האָט באַ אים
צוגענומען ס'ווייב, די טאָכטער, זיי אַרײַנגעזעצט אין אַ טעקסי און איז
מיט זיי פאַרשוואַנדן.

מיטאַמאָל האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אַ וואַלקנבראָך מיט בליצן, מיט דונערן.
ער האָט נישט גע-ענקט ווען ער איז אַרײַן אין אַ טעקסי. דער רעגן האָט
געבייטשט איבער די שוויבן, געריסן און געהאַמערט דעם דאָך. ער האָט
זיך אַרײַנגעזעצט אין אַ ווינקל, פאַרמאַכט די אויגן. און אַז ס'איז דרייצן
יאָר, איז וואָס ? געדענקט ער דען נישט דעם וואַלקנבראָך, ווען ער איז
געשטאַנען אונטער דער הופּה ? געדענקט ער דען נישט ווי ער איז געבליבן
מיט פּערלען נעכטיקן באַם פעטער ? און אַז ס'איז דרייצן יאָר, איז וואָס ?

.1936

יוגנט

די נייע דירה, וואוהין הערשלאס עלטערן האָבן זיך אריבערגעצויגן, איז געווען אַ קליינע. בלויז צוויי צימעלעך מיט אַ קיכל. הערשלאס טאטער מאַמע זיינען זעלטן געווען אין שטוב. זיי זיינען בלויז אַריינגעקומען איבערנעכטיקן. מיטן שפראַך אַף טאָג זיינען טאטער־מאמע אַוועק אין מאַרקעט אַרײן, וואו זיי האָבן ביז שפּעט אין דער נאַכט פאַרקויפט גרינס, פאַרקויפט אויבס. ס'ווירטשאַפט האָט געפירט הערשלאַ, אַן איבערגעוואַקסענער בחור פון אַ יאָר זיבעצן, וואָס האָט געהאַלטן באַס ענדיקן האַי־סקול. הערשלאַ האָט אויך געהאַט אַ געהילף—אַ דריי־פערטלי־אַריקן הונט, וואָס איז באַס קלענסטן שאַרף אויפגעשפרונגען מיט אַ בילעריי און זיין געלבלעכע פעל, אַ צעבאַרשטע, האָט באַקומען דעם קאָליר פון ציטריין. און כאַטש הערשלאַ האָט געהאַט פאַר זיך די גאַנצע דירה, איז ער אָבער געזעסן אין דעם לעצטן צימעלע, אַ ווינקלדיק צימעלע מיט דריי ווענט. צוויי ווענט זיינען אַרויס אין קראַטאַנאַ פאַרק, וואו יאַנואַר־ווינטן האָבן געבלאָזן מיט רוגז. דערצו האָט אַ טעלע־גראַף־סלופ מיט אָנגעצויגענע דראָטן אַריינגעקוקט אין פענצטער אַרײן. און האַרט לעבן דער סטעליע, וואו די ווענט זיינען זיך צונויפגעקומען, האָט זיך שטענדיק געהערט דאָס שטילע גערויש פון די טעלעגראַף־דראָטן, ווי ערגעץ ווייט וואָלט אַ שטורעם געבושעוועט.

די דריטע וואַנט האָט אָפּגעטיילט הערשלאַס דירה פון אַ שכנישער.

ווער האָט געוואוינט איבער דער וואַנט?

טאטער־מאמע האָבן קיין צייט נישט געהאַט צו טראַכטן דערפון. הערשלאַ, וואָס האָט זיך געגרייט צו די עקזאַמענס, האָט קיין צייט נישט געהאַט צו טראַכטן דערפון. בלויז דער הונט, פרינץ, וואָס האָט יעדן טאָג אַרומגע־שמעקט די וואַנט, אויפגעכאַפט ווייטע ריחות, וואָס האָבן געהאַלטן אין אויסוועפן, ריחות פון מענטשן, פון זאַכן, פון קעץ, בלויז דער הונט האָט געוואוסט, אַז די דירה שטייט ליידיק.

הערשלאַ, וואָס איז טאָג און נאַכט געזעסן איבער די שול־ביבלעך, האָט זיך געגרייט צום עקזאַמען, פלענט פון מאַל צו מאַל זיך אַ שטעל טאָג אין

מיטן דער ארבעט, זיך א צי טאָן, פילן ווי ס'בלוט לויפט אָפּ פון די שליפן און אין די אויגן שווינדלט. נישט איינמאָל איז אים קשה געוואָרן, וואָס דער הונט ליגט כסדר באַ דער שכנישער וואַנט. דאָס האָט אָנגעהאַלטן אַ רגע, צוויי. הערש'ל האָט די קשיא אַליין פאַרענטפערט, געטראַכט, אַז פרינצן איז באַקוועמער צו ליגן באַ דער שכנישער וואַנט. עס איז דאָרט געשטאַנען דער „רעדיאייטאָר“, וואָס האָט געשפּרייט היץ און דער דיל איז דאָרט שטענדיק געווען וואַרעם.

איין פרינץ האָט געוואוסט, אַז איבער דער וואַנט שטייט שוין די דירה מער נישט ליידיק. דאָרט וואוינען שוין מענטשן. ער האָט יעדן טאָג אויפֿגעכאַפט אַנדערע געדוכן און אַנדערע ריחות. נישט קיין ווייטע ריחות, אויסגעוועפּטע, נאָר צאַפּליקע, פּרישע, וואָס האָבן נישט געלאָזט איינליגן.

פרינץ איז אַלט געוואָרן דריי־פערטל יאָר מיט אַ וואָך. באַם קלענסטן שאַרף האָט די האַריקע פעל זיך געבערשטלט, געפינקלט מיט ציטרין. די לאַפעס — בויגיקע, פעסטע — האָבן געקראַצט דעם דיל. די פּויכטע, קאַלטע נאָז האָט געשניפּט, האָט אויפגעכאַפט ריחות, און אין די ברוינע מאַנדל־אויגן האָט זיך געשפיגלט דער נישט־גוטער.

מיטאַמאָל האָט דער הונט זיך אַ צי געטאָן, ווי גרויס ער איז געווען. דער קאָפּ פאַרריסן, די אויגן פאַרריסן, דער עק פאַרריסן. אַזוי קריגעריש איז נאָך פרינץ קיינמאָל נישט געהאַט געווען. אַ פאַרבענקט גרימעריי, ווי אַ מלחמה־רוף, האָט זיך געריסן פונעם הונטס געדעריים. פון איבער דער וואַנט האָט אַ צויג געענטפערט מיט אַ פאַרשפיצט און אַ פאַרבענקט וואָיען. פרינץ האָט זיך געטראָגן פון דער וואַנט צו דער טיר מיט פאַרשטיקטע קולות, זיך געטראָגן ווי אַ פאַרשפאַרטער. דאָס האָט ער זיך אויסגעטענהט מיטן שכנס הונט, מיט קווינין, וואָס האָט געווירטשאַפט איבער דער וואַנט, זיך געריסן צו פרינצן.

ערשט דעמאָלט האָט הערש'ל זיך אַ הויב געטאָן פונעם טישל, וואו ער האָט געאַרבעט. דער הונט האָט זיך אַ שטעל געטאָן אַר צוויי פּיס, זיי אָנגעשפּאַרט אָן הערש'לס אַקסלען און זיך צעווייגט. הערש'ל האָט חבריש אַרומגענומען דעם הונט:

— וואָס איז, פרינץ?

— וואָס וויינטו?

— ביסט פאַרליבט?

— ביסט פאַרליבט אין אַ מיידל?

— וויין נישט, פרינץ, — האָט הערשל זיך אַראָפּגעלאָזט מיטן הונט אַפּן דיל, — וויין נישט, פרינץ, די געליבטע דיינע איז נישט ווייט, איז איבער דער וואַנט. בעט מיך שיין, וועל איך דיך באַקענען מיט איר. פרינץ, ווי ער וואָלט פאַרשטאַנען הערשלס רייד, האָט מיט דער צונג אים אויסגעקושט ס'פּנים, די הענט. הערשל איז געוואָרן אויפגעלייגט, האָט זיך אויסגעצויגן מיטן הונט אַף דער פּאָדלאָגע און זיך צעזונגען :

Potatoes are cheaper,
Tomatoes are cheaper,
Now is the time to fall in love!

פון איבער דער וואַנט האָבן צענדליקער קלאַווישן געענטפערט מיט פליגל-געפלאַטער :

You may not be an angel,
For angels are so few . . .
But until the day when one comes along
I'll string along with you . . .

צווישן די פיאַנאַקלאַנגען האָט זיך געפלאַנטערט אַ הינטיש געוויין. פרינץ האָט זיך אַ שטעל געטאָן אַף די לאַפעס און אַז הערשל האָט זיך אויפגעשטעלט, האָט דער הונט אים גענומען שטופן מיטן קאָפּ צו דער טיר. הערשל האָט אים אַ כאַפּ געטאָן פאַר די אויערן, זיך געוואָלט אַנטקעגנשטעלן. ער האָט זיך אָבער אזוי צעלאַכט, אַז ער האָט זיך מיט פרינצן געלאָזט צום אַרויסגאַנג.

און אַז ער איז שוין געשטאַנען מיטן הונט אין קאָרידאָר האָט ער זיך ערשט געכאַפט וואָס ער גייט דאָ אַפּטאָן. ס'איז שוין אָבער געווען צו-שפעט. איידער הערשל האָט צייט געהאַט איבערצוליינען דעם נאָמען פונעם שכן, האָט פרינץ זיך צעפויקלט מיט די פּאָדערשטע לאַפעס איבער דער פרעמדער טיר, וואָס איז געווען באַשלאָגן מיט בלעך. דאָס אַלץ איז געשען אזוי גיך, אַז ס'איז קיין צייט נישט געווען צוריק אַרײַנצולויפן אין שטוב אַרײַן.

די שכנישע טיר האָט זיך געעפנט. אַף אַפריער איז אַרויס אַ ברוין הינטל מיט אַ קייטעלע אַרום האַלדז. ביידע הינט האָבן זיך באַשמעקט, באַ-לעקט און זיך גענומען דרייען אין אַ רעדל. נאָכן הונט האָט זיך אַרויס-געשאַרט אַ געוויקסיק מיידל מיט טונקעלע, פאַרחידושטע אויגן. דאָס מיידל,

וואָס האָט געוואָלט אַ געשריי טאָן אַפֿן הונט, האָט זיך מיטאַמאָל אָנגעשטויסן
אָן הערשליען און ס'זיינע, שיינע פנים אין נאָך געוואָרן מער פאַרחידושט.
ס'זאל, אַ דורכזיכטיקס, האָט זיך אי געבעטן, אי געבייזערט :

— אין שטוב אַרײַן, הינטל מײַנס, אין שטוב אַרײַן, קױני!

פרינץ האָט אַ שפּאַר געטאָן קױנין אין דער אָפּענער טיר און בידע
הינט זיינען אַרײַן אין הערשליס דירה. הערשל האָט אַ סוף געטאָן אַפֿן מיידל,
ס'מיידל אַף הערשליען. דערנאָך האָט אין זייערע בליקן אויפגעטוקט אַ
שמיכל :

— זי, קױני, איז נאָך אַ „בױבי“, — האָט ס'מיידל אַראָפּגעלאָזט די

אויגן, — איז נאָך קײַן דרייפּערטל יאָר נישט אַלט.

— אין וויפּיל מײַנט איר איז פרינץ אַלט? — האָט הערשל ברייט אָן

עפֿן געטאָן די טיר, געבעטן מיט דער האַנט ס'מיידל זאָל אַרײַנגיין. — מיט
אַ וואָך צוריק איז ער געוואָרן דרייפּערטל יאָר.

ס'מיידל מיטן חידוש אין די אויגן איז אַרײַן ווי אַ ווינט. נאָך איר —

הערשל. געהויסן האָט עס, אז ס'מיידל יאָגט זיך נאָכן הינטל, בעט זיך באַ
אים : „קױני, קױני.“ קױני האָט זיך געיאָגט אַרום טיש אין אַ ראָד.
נאָך קױנין — פרינץ. נאָך פרינצן — ס'מיידל. נאָכן מיידל — דער
איבערגעוואַקסענער הערשל.

קױנער האָט נישט געהערט ווי די יאָנאַר-ווינטן האָבן זיך געריסן פון

קראַטאַנאַ פאַרק, געקלאַפּט מיט רונזה אין די שױבן. קױנער האָט נישט
געהערט ווי דער טעלעגראַד-סלופ מיט די אָנגעצויגענע דראַטן האָט שטיל
גערוישט, אָנגעזאָגט, אז ערגעץ ווייט בושעוועט אַ שטורעם.

פרינץ האָט זיך נאָך אַלץ געיאָגט נאָך קױנין. הערשל — נאָכן מיידל.

אין אַ זאָווערונגע

פאַרנאַכט האָט אַ קאַלטער ווינט אָנגעיאָגט אַ טרוקענעם, שטעכיקן שניי. דער שניי האָט זיך געשאַרט איבער די ליידיקע אַלייען, זיך געקליבן אַרום די ביימער, זיך געטראָגן צווישן די נאַקעטע צווייגן מיט אַ פּיף. ס'איז געווען נייַיאָר.

דער שטענדיקער עולם פון קראַטאַנאַ פאַרק, וואָס איז געשטאַנען אין קופּקעס, האָט זיך גענומען פאַנאָדערגיין. פלייצעם — געבויגן, פנימער — טרויער. מענטשן, וואָס האָבן שוין נישט געאַרבעט וואַכן, חדשים.

צווישן עולם — דער רויטער לייזער. ער האָט אויפגעשטעלט דעם קאַלנער פון זיין לייכטן מאַנטל און מיט געבויגענע פלייצעס האָט ער געשניטן דעם פאַרק צו טרימאַנט עוועניו. עס האָט זיך אים נישט געגלוסט אַהיימינין. היינט, דעם ערשטן יאַנאַר, דאַרף מען צאָלן דיר-העלעט. און שולדיק איז ער שוין פאַר צוויי חדשים. ווען ער וואַלט כאַטש פונעם לאַנגן קאָרידאָר געקאַנט גלייך אַריינקומען צו זיך אין צימער. און דאָ דאַרף ער דורכגיין די קיך, ס'עס-צימער, דאַרף דורכגיין די באַלעבאַטים, וואָס באַגלייטן אים נישט בלוז מיט בייזע בליקן, נאָר אויך מיט קלללות און חרמות.

באַם אַרויסגאַנג פון פאַרק, וואו טרימאַנט עוועניו שניידט זיך אין אַ פאַרשפיצטן קליין, איז פונעם שניי מיטן ווינט געוואָרן אַ זאָווערונגע. די זאָווערונגע איז באַפאַלן לייזערן מיט אַזאַ רציחה, אַז ס'האָט אים פאַרפעלט אַטעם. די קעלט, ווי פרישער האַרבער כריין, האָט זיך פאַרקליבן אין די נאָזלעכער, אַז פון די אויגן האָבן געשפּריצט טרערן. די הויזן, דער מאַנטל — אַלץ האָט זיך איינגעצויגן אַף לייזערן, ווי אַ צעפאַלדעוועטער זעגל. די קעלט האָט זיך געקליבן הינטער די מלבושים, איז געקראַכן איבערן הוילן לייב. לייזער האָט געשפאַנט מיט טרימאַנט עוועניו, געשפאַנט מיט אַזאַ אימפעט, ווי מען וואַלט אים געיאָגט מיט בייטשן. דאָס האָט ער זיך געאיילט אַהיים. ער האָט אינגאַנצן זיך געמאַכט פאַרגעסן, אַז באַם אַוועקגיין אינ-דערפרי פונעם הויז, האָבן די באַלעבאַטים אים אָפּגעשפּילט אַ חתונה. ער איז כמעט געווען זיכער, אַז מען וועט צו אים איצט קיין טענות נישט האָבן

— אין אזא וועטער טרייבט מען דאך קיין הונט אויך נישט ארויס. אָט איז ער שוין אַפּ בעטגייט עוועניו און אָט — אַפּ וואַשינגטאָן.

אינעם קאָרדאָר, וואו ס'איז שוין געווען גוט פינצטער, האָט לייזער אָפּגעכאַפּט דעם אָטעם. ער האָט זיך געהויבן פון איין טרעפּ אַפּ דער צווייטער. לעבן דער טיר האָט ס'האַרץ זיך באַ אים אַ הויב געטאָן פון פּלאַץ — יאָ אַרײַנגיין, צי נישט אַרײַנגיין? ער איז אַרײַן. ווי אַ רוח האָט ער זיך נעטראָגן פון קיך אין עס-צימער, פון עס-צימער צו זיך אין אַלקערל. דאָ איז ער אַ ווייל געבליבן שטיין אין דער פינצטער, האָט אַליין נישט געטשעפּעט. אז אַלץ איז דורך בשלום, אז מען האָט זיך צו אים נישט געטשעפּעט.

לייזער האָט אָנגעצונדן אַ שוועבעלע און עס צוגעטראָגן צום אויפגע-
דרייטן גאַזדערל. דאָס שוועבעלע האָט זיך אויסגעברענט און דער גאַז
האָט זיך נישט אָנגעצונדן. אַן איבערראַשטער איז ער אַרײַן אין קיך צו
די באַלעבאַטיים:

— ס'איז עפעס דער מער מיט מיין גאַז-לאַמפּ. כ'צינד און כ'צינד און
עס ברענט נישט.

— נישט גענוג, וואָס איר צאָלט נישט קיין דיר-הגעלט, ווילט איר נאָך
אומזיסט ברענען גאַז אויך? — האָט די באַלעבאַסטע געצײלט די ווערטער.
— איר קלייבט זיך בעסער נאָך היינט ארויס, אז נישט וועט מען אייך
אַרויסטראָגן פון דאַנען.

לייזער האָט זיך געכאַפּט, אז מ'האָט אָפּגעשלאָסן זיין גאַזדער. ס'בלוט
האָט אים אַ שפּאַר געטאָן אין פנים אַרײַן, געצונדן רינגען אין די אויגן
און ער האָט קוים געטראָפּן צו זיך אין צימער אַרײַן. ער האָט ווידער
אָנגערײבן אַ שוועבעלע. ערשט איצט האָט ער באַמערקט, אז ס'בעטל שטייט
אָן אַ מאַטראַץ, אז זיין וואַליז פּעלט. ס'שוועבעלע איז אויסגעגאַנגען. ער
איז געבליבן שטיין אין מיטן פינצטערן צימער אַ דערשלאָגענער, אַן אומד
באַהאַלפּענער, מיט אַן אַראַפּגעלאָזטן קאַפּ, ווי עס בלייבט שטיין אַ פּערד
אונטער אַ גאַס-רעגן.

ער איז אזוי געשטאַנען צען מינוט, פופצן מינוט, געשטאַנען ביז די פיס
האָבן זיך גענומען בייגן אונטער אים. ער האָט נישט געמאַנט די וואַליז, וואָס
איז געווען אָנגעפאַקט מיט ביכער, און איז ארויס פון שטוב אָן אַ
גוטער נאַכט.

די זאווערוכע האָט געקערט וועלטן. לייזער האָט איינגעגראָבן דעם

קאָפּ צווישן די אַקסלען און זיך געשאַרט מיט וואַשינגטאָן עוועניו. אַן עלטערער ייד האָט אים אָפּגעשטעלט :

- איר וועט אפשר אַרײַנגיין דאווענן מעריב ?
- וואָס ?
- ס'פֿעלט איינער צו אַ מנין.

לייזער, וואָס האָט שוין נישט געהאַט געדאוונט אַ יאָר צוואַנציק, האָט אָפּ אָרט נישט געכאַפּט, וואָס מען וויל פון אים. ער האָט אָנגעקוקט דעם אַלטן ייד, וואָס האָט דעם אָטעם נישט געקאָנט כאַפּן, אַזוי געבלאָזן האָט דער שניי, אים אָנגעקוקט און אַליין נישט געוואוסט, צוליב וואָס ער גייט אים נאָך. דער ייד האָט אים אַרײַנגעפירט אין אַ וואַדעם שולעכל. אַרום עמוד זײַנען געשטאַנען עטלעכע זקנים. אַז זיי האָבן דערזען לייזערן האָט מען זיך געשטעלט דאווענן מעריב.

לייזער האָט זיך אַ ווײַל איינגעהערט, דערנאָך האָט ער זיך געזעצט באַם לאַנגן געהובעלטן טיש, וואו ספרים זײַנען געווען צעוואָרפּן. ער האָט געעפּנט אַ „משניות“, געעפּנט אַן „עין יעקב“, געעפּנט אַ „חובת הלבבות“. דאָס שולכל, דער מעריב, די ספרים, האָבן פאַרשטעלט די צוואַנציק יאָר, וואָס ער האָט געפּטרט אין ניו יאָרק, און פאַר די אויגן האָט זיך אַרויסגעוויקלט ס'קליינע פּוילישע שטעטל, וואו לייזער איז געבוירן געוואָרן און אויסגע- וואַקסן. ער איז אַ פרעמדער, אַן אורח, זיצט אינעם בית-המדרש, קוקט אַרײַן אין אַ ספר און וואַרט אַ באַלעבאָס זאָל אים אַהיימנעמען אָפּ וועטשערע. ער האָט געבלעטערט דעם „חובת-הלבבות“, און זיך געחידושט, וואָס דער ענין איז אים נישט פרעמד, וואָס ס'איז אים גאָר נאָענט, ווי ער וואָלט קײַן- מאָל נישט אויפּגעהערט צו לערנען. ס'אויג איז געפאַלן אָפּ די ווערטער : „און איינער פון די הסידים האָט געזאָגט צו זײַנע תלמידים, די תורה האָט אונז מתיר געווען צו שווערן מיט דעם באַשעפּערס נאָמען אָפּ אמת, און איך ראָט אייך איר זאָלט נישט שווערן מיט זײַן נאָמען נישט מיט אמת און נישט מיט פאַלשקייט.“

לייזער האָט זיך פאַרטראַכט. ס'איז אים געווען קשה, וואָס דער מחבר פון „חובת-הלבבות“ ציטירט יעזום קריסטוסן, רופט אים „אחד המסידים“. ס'איז אים געווען אַ חידוש, פאַרוואָס דער „חובת-הלבבות“ איז געוואָרן אַזוי פאַפּולער באַם עולם. אַ ווערק, וואָס שטעלט אַוועק אינעם מזרח דעם אויבערמענטש (אדם העליון) און דער המון איז גאָרנישט, בהמות ממש, ווי קומט עס, וואָס ס'האָט אַזוי אָנגערײַסן באַם המון ?

דער זקן, וואָס האָט אַרײַנגערופֿן לײַזערן צום מנין, איז איצט געשטאַנען איבער אים און האָט אָנגעקוואַלן, וואָס גאָט האָט אים צוגעשיקט אַן אורח, וואָס קען לערנען. דער זקן איז אויך געווען דער שמש פונעם שולכל. נאָך מעריב איז זיך דער עולם צעלאָפֿן. געבליבן זײַנען דער שמש און לײַזער. דער שמש האָט זיך געפרענט:

— איר האָט ווייט צו גיין אַהיים?

— איך? — האָט לײַזער אַ הויב געטאָן די אויגן פונעם ספר, אָנגעקוקט דעם זקן, — איך האָב אינגאַנצן קיין היים נישט. כ'האָב טאַקע אייך געוואַלט בעטן, איר זענט דאָך דער שמש, איר זאָלט מיך לאָזן דאָ איבערנעכטיקן.

— צו וואָס דאַרפט איר נעכטיקן אײַנער אַליין אין שולכל, — האָט דער זקן אַרױפֿגעלייגט אַף אים אַ האַנט, — אַז איר קאָנט נעכטיקן באַ מיר. פֿלאַץ איז דאָ. איר זענט דאָך אודאי הונגעריק אויך. קומט, וועלן מיר צוזאַמען עסן וועטשערע. איך וואוין דאָ איבערן שולכל.

דער שמש האָט פֿאַרדרייט די עלעקטרישע לעמפלעך. ער האָט איבער געלאָזט ברענען די צוויי יאַרצײַט־גלעזער. די פֿלעמלעך האָבן אַרױסגעציטערט פונעם הושך. ער האָט פֿאַרשלאָסן די טיר און מיט די טרעפֿ, וואָס אין קאָרידאָר, זײַנען ביידע אַרױף אין שטוב אַרײַן.

די האַלב־פֿינצטערע צײַמערלעך זײַנען געווען פֿול מיט טוכלע ריחות, וואָס טראָגן זיך פֿון שטיבער, וואו אַ קראַנקער ליגט חדשים לאַנג. ער האָט לײַזערן צוגעפֿירט צו אַ בעט, וואו שרהלע, דעם זקנס ווייב, איז געלעגן אַ פֿאַראַלזירטע, געלעגן אָן לשון. ס'פֿנים — טרוקענער קיט, וואָס הויבט אָן זיך קרױשלען. בלוז די אויגן, קױלעכדיקע, ווי באַ אַ פֿויגל, האָבן מיט אויפֿגעריסענעם פֿיין, נישט געקוקט אַף לײַזערן, נאָר אים דורכגעקוקט.

— ליגט שוין אזוי פֿינף יאָר, — האָט דער זקן אַ צי געטאָן לײַזערן, — איז אינגאַנצן באַם זײַנען, זעט אַלץ, הערט אַלץ און פֿאַרשטייט אַלץ, נאָר רעדט נישט און רירט זיך נישט פֿון אָרט. און איצט וועל איך אייך באַקענען מיט מיין חיהלען. זי איז באַ מיר אַן אײַן־און־אײַנציקע. אויך אַ קראַנקע.

אין אַ געבעטער שטוב, באַם פענצטער איז געזעסן חיהלע. די בלאַנדע, צוגעשוירענע האָר, די טונקעלע אויגן, די באַסן און דער האַרדן, בלוט און מילך — אַלץ האָט אויפֿגעלויכטן אין דעם צײַמער. זי האָט אַנטקעגנגעטראָגן לײַזערן אַ האַנט, אַ דינע, אַ וואַרימע. און אַז לײַזער האָט איר געגעבן זײַן האַנט, האָט חיהלע אים ווי אַ שלעפֿ געטאָן צו זיך. געטאָן האָט זי עס אזוי קינדיש, אַז ביידע האָבן זיך צעלאַכט. זי האָט אים געפרענט:

— פון וואנען קומט איר ? פון ראטנפארבאנד, פון סיביר ? מײן פאָטער קומט אויך פון דאָרט, — און זי האָט אים אַ שלעפּ נעטאָן צום פענצטער. — זעט נאָר, ווי ס'בלאָזט, אזוי ווי אין סיביר. צעשפּילט זיך אַ זאווערובע, באַקומט ס'גאַנצע הויז לשון — די פענצטער, די ווענט, דער דאָך. צומײנסטן דער דאָך. באַ אונדז איז אַ בלעכענער דאָך, לויפן דאָרט אַרום קליינע אינגעלעך, קלאַפּן מיט די באַרוועסע פּיסלעך. אוי, קלאַפּן זיי !

חיהלעס פאָטער איז אָנגעלאַפּן מיט אַלטע דראָבנע טריט, אָנגעלאַפּן אַ פּריילעכער, ווי ס'זווייב וואָלט נישט געווען פּאַראַליזירט, ווי די טאָכטער וואָלט נישט געווען געליימט. ער האָט אַ כאַפּ נעטאָן לייזערן פאַר דער טאַליע, ווי מען כאַפּט אַרום אַ זון, וואָס מען האָט שוין לאַנג נישט געזען און זיך געבעטן באַ דער טאָכטער :

חיהלע, דער גאַסט איז הונגעריק און ס'עסן שטייט אַפּן טיש.

— נו, גייט, גייט, — האָט זי מיט די הענט גענומען טרייבן פון זיך די מאַנצבילן.

דער אַלטער מיט לייזערן האָבן גענומען צו שנעפּסלעך, פאַרביסן מיט פּלאַספּלעצלעך און מיט שטיקלעך הערינג. זיי זיינען געוואָרן היימיש, נאָר היימיש. דער אַלטער האָט פאַרטרויט לייזערן :

— וואָס וועל איך דאָ פון אייך אויסבאהאַלטן ? ס'שולכל איז מײנס. אַ חתונה, אַ קדיש — מען קאָן שיין לעבן דערפון. ווען כ'קריג פאַר מײן חיהלען אַ יונגמאַן, וואָס קען אַ שטיקל עברי, וואָס קען אַ פרשה חומש, אַ יונגמאַן ווי איר, וואָלט איך אים אָפּגעשריבן ס'שולכל. מײן חיהלע — מען קאָן זיך דאָך שפּינגלען אין איר. און ווען נישט די פּיס, איז זי אַ פּאָלנער מענטש. איך מײן, איך שטיי נישט צו, כ'וויל נישט אַפּן אָרט קיין ענטפּער. איר זאָגט איר האָט נישט קיין היים ? בלייבט מיט אונדז. מיר וועלן זיך בעסער באַקענען. וועט אייך געפּעלן — איז מה־טוב, ניט — וועלן מיר אויך בלייבן גוטע פּריינט.

פון צווייטן צימער האָט חיהלע גערופן :

— איר עסט נאָך ? גענוג גענעסן !

— מיר גייען שוין, מיר גייען !

דער פאָטער האָט אַ שטום־לשון אַריינגעשיקט לייזערן צו דער טאָכטער און אליין האָט ער אַפּן קול גענומען בענטשן.

א רביצן

דער עולם אין דעם קליינעם זומער-הויז „בלורידזש“ איז געווען א גע-
קליבענער: האַיסקול לערערנס, אַ פּיאַניסט, אַן אַקטיאָר, אַ יונגער ראַבאָי
מיט נאָך אַ יונגערער רביצן.

איינער פון די צוויי ביזנעסלייט, וואָס זיינען איינגעשטאַנען אין „בלור-
רידזש“, איז געווען אַן איבערגעוואַקסענער ליטוואַק מיט טונקעלע מאָנ-
גאָלישע אויגן. אָט דער פּאַרשוין, וואָס איז געווען אויסגעקאַכט מיטן נאַנצן
עולם, האָט געוואוסט וואָס איינעם טוט וויי, האָט געוואוסט יעדנס פּאַר-
גאַנגענהייט. דער פּאַרשוין האָט געהאַט גרויס דרײַ-אַרץ פּאַרן ראַבאָי. און
נישט אַזוי פּאַרן ראַבאָי, ווי פּאַר דער רביצן, וואָס האָט זיך אַפּילו נישט
אומגעקוקט אַף אים. זי האָט געהאַט וויכטיקערע — דעם פּיאַניסט, דעם
אַקטיאָר. אַלע מאַנצבילן זיינען געווען פּאַרליבט אין דער רביצן, וואָס האָט
גערעדט אַ באַסטאַנער ענגליש, וואָס האָט געזונגען נעגערשע און יידישע
פּאָלקס-לידער. און נישט אַזוי איר זינגען, ווי דער שטענדיקער שמיכל אין
די ליכטיקע אויגן, ווי דער שטענדיקער פּלאַטער אין די פּיס, וואָס זיינען
נישט איינגעשטאַנען. דאָס האָט פּאַרדרייט די מאַנצבילן די קעפּ, זיי געמאַכט
אומרואַיק.

דער פּיאַניסט, וואָס האָט זיך די ערשטע צייט באַליידיקט, ווען מען איז
צוגעשטאַנען צו אים, ער זאָל שפּילן, פּאַרן זעלבן פּיאַניסט איז איצט גענוג
געווען דער רביצנס אַ שמיכל — און ער איז שוין געזעסן מיט אַ פּאַר-
וואָרפענעם קאַפּ איבער דער פּיאַנאַ, ווי אין אַ הינערפלעט. די פינגער,
אויפגעפּענטעטע פינגל, האָבן זיך געריסן פון די געלענקן, זיך געטראָגן איבער
די קלאַווישן. און נישט בלויז דער פּיאַניסט. דער גאַנצער עולם האָט זיך
צוגעזעצט — ווער אַף אַ שטול, ווער אַף אַ טאַבורעטקע, ווער אַפּן דיל —
און אַלע האָבן אָנגעקוואַלן פון דער יונגער רביצן, פון יעדן קער אירן, פון
יעדן בויג און שמיכל.

זונטיק איז די פּרייד אין „בלורידזש“ אַ פּאַרשטערטע. זונטיק איז
דער רבי אַרויסגעקומען צום ווייב. אין מאַנס גענוואַרט איז זי געוואָרן אַן

אנדערע. קיין זכר פונעם שמייכל אין די אויגן, קיין פלאטער אין די פיס. דערצו האָט זי זיך זונטיק געשלייערט אין שוואַרצן זייד. אין די לאַנגע קליידער, מיט פאַלדן און פעלדלעך, האָט זי אויסגעזען ווי אַן אמתע רביצן. ס'מאַטע פנים איז געוואָרן טונקעלער. די אויגן, צנועותדיקע, האָבן, דאָכט זיך, אַף קיינעם נישט געקוקט. און אַז זי פלעגט נעמען זינגען די נענערשע רעליגיעזע לידער, צי יידישע פּאָלקס-לידער, איז אַלעמען אַ טרויער באַפאַלן. זונטיק האָט זיך קיינער פון די מאַנצבילן נישט געדרייט אַרום דער רביצן, זי אַפילו אויסגעמיטן. דער פּיאַניסט האָט כמעט יעדן זונטיק גע- קראָגן אַ קאַפּווייטיק, איז געבליבן באַ זיך אין צימער, אַפילו אין עס-צימער נישט אַריינגעשמעקט.

בלויז דער איבערגעוואַקסענער ביזנעסמאַן איז נישט אָפּגעטראָטן פונעם פּאַרל. ער איז געווען אויפגעלייגט, וואָס קיינער שטערט אים נישט, וואָס מען קריכט אים נישט אין וועג אַריין. און נישט איינמאַל איז ער, אַן אויפ- געלייגטער, איבערגעגאַנגען פון ענגליש אַף יידיש, האָט זיך אָנגערופן באַם נאָמען:

— משה־בער, יעדער הונט האָט זיין טאָג.

געהיים האָט עס, אַז משה־בער, אַ געוועזענער ישיבה־בחור און איצטער אַ ביזנעסמאַן, פאַרברענגט מיטן ראַבאָי, רעדט מיט אים אַ ביבלישן ענגליש. דאָ האָט ער אים אונטערגעטראָגן אַן אילוסטרירטן העברייאישן זשורנאַל פון תל־אָביב, דאָ האָט ער אַריינגעבראַקט אַ געפּפּערט שטיקל גמרא, אַז ביידע האָבן זיך געקויקלט פון געלעכטער. און אַז ער איז געווען גוט אויפגעלייגט, האָט ער זיך נישט איינמאַל אַ רייץ געטאַן מיטן ראַבאָי, זיך צערעדט אַף אַ ליטווישן יידיש:

— זאָגט אַקאָרסט, אַמעריקאַנער רב: „במה סעדת היום? בפת עמילה או בפת שאינה עמילה?“ הא, הא, הא! איך טראַכט עס נישט אויש! דאָס איז אַ גמרא!

דאָס אַלץ איז געווען אויבנאויף. אין דער אמתן אָבער איז משה־בער געשטאַנען ווי אַן איבערגעגעבענער הונט, האָט אויפגעכאַפּט נישט בלויז מיט די אויגן, נאָר מיטן ניוך דער רביצנס מינדסטן פאַרלאַנג:

— איר ווילט אפשר אַ היינטיקע צייטונג?

— איר — איר ווילט אַ קאַלטן טרונק?

— איר ווילט זיך סיפלען?

משה־בער האָט געוואוסט, אַז די רביצן וויל דאָס אַלץ נישט, געוואוסט,

אז זי קוקט זיך די אויגן אויס דער זונטיק זאל וואָס ניכער אוועק, דער ראַכאי זאל קריקפּאָרן אין שטאָט אַרײַן.

און דעמאָלט?

דעמאָלט וועט זי אַראָפּוואַרפן די שוואַרצע, זיידענע קליידער, וועט זיך אַנטאָן זומערדיק, די פּיס זאָלן זיך אַרויסזען, די מאַנצבילן זאָלן די נכּפה פאַר איר קריגן. און אז דער פּיאַניסט וועט אַ הויב טאָן זיינע פינגער איבער די קלאַווישן וועט זי אים איינרוימען:

— אָן אַ פּליכט איז גאָר קיין לעבן נישט.

אזוי האָבן די זומער־טעג זיך געצויגן אין „בלורידזש“. ס'איז געווען זונטיק — דער פּערטער זונטיק ווי דער ראַכאי איז אַרויסגעקומען צום ווייב קיין „בלורידזש“.

צום מיטאָג איז די רביצין געקומען, ווי יעדן זונטיק, געשלייערט אין שוואַרצן. נאָך איר — דער רב. דער עולם אַרום די געגרייטע טישן האָט געשמאַק גענעסן, געשמאַק געשמעקט, נישט באַמערקט די רביצין. אָנגעפירט דעם שמועס האָט דער פּיאַניסט.

משה־בער, וואָס האָט זיך דאָס מאָל געהאַט פאַרשפּעטיקט, איז אַרײַנגע־קומען מיט נרוים חידוש, נישט געוואוסט וואָס איז די שמחה, נישט גע־וואוסט פאַרוואָס דער עולם איז אזוי אויפגעלייגט. אפילו די רביצין, וואָס איז אין מאַגס געגנוואַרט געווען די רואיקייט אַליין, איז דאָס מאָל געווען אומרואיק. זי האָט יעדע ווייל אַ הויב געטאָן די אויגן, געכאַפט אַ קוק אפן עולם. ס'איז אָבער נישט געווען קענטיק ווי אירע מאַטע באַקן פלעמלען זיך הינטער דער הויט. אזוי איז זי געזעסן מיט דריי וואָכן קריק, מיט צוויי וואָכן קריק. און אז דער עולם איז גאָר געוואָרן אויפגערוימט האָט דער רביצין בליק זיך אָפּגעשטעלט אַפּ משה־בערן:

— וואָס טוט זיך דאָ?

משה־בער האָט מיט דער דאַרער נאָז דערשנאַפט וואָס דאָ קומט פאַר און ס'פנים זיינס איז געוואָרן בלוין רוגזה. דער איבערגעוואַקסענער גוף, וואָס האָט זיך אַ בויג געטאָן איבערן טיש ווי אַ קלינג פון אַ צעפענט מעסער, איז גרייט געווען זיך איינצושניידן אינעם עולם, אויב ער וועט נישט פאַר־שטומט ווערן. איצט איז געקומען די צייט צו ווייזן ווי איבערגעגעבן ער איז דער רביצין. און אז ס'איז אַראָפּגעקומען קיין „בלורידזש“ אַ טענצערן, איז וואָס? דאַרף מען פאַרלירן די קעפּ ווי יינגלעך? משה־בער האָט זי נאָך נישט געהאַט געזען טאַנצן. ער איז אָבער זיכער געווען, אז זי קומט

נישט צו דער רביצן. ווער, ווער, דער פיאניסט, וואָס האָט מער האָר אַפן קאָפּ ווי שכל, האָט אודאי נישט געדאַרפט ווערן אזוי צעגאַרטלט, נישט געדאַרפט אַרײַנרעדן אינעם אַקטיאָר, אַז אַלע זאָלן הערן :

— הערסט, יאַשאַ, נעמט זי טאַנצן, איז עס אַ פּלאַם !

נאָכן עסן האָט דער עולם זיך גענומען שאַרן אין זאָל אַרײַן, וואָס איז געווען אָפּגעטיילט פונעם עס־צימער מיט געשניצטע, הילצערנע קאָלאָנעס. די געפאַלדעוועטע פּאַרהאַנגען צערוקט. דורך די קאָלאָנעס האָט זיך געזען אַ שטיק צעעפנטע פּיאַנאָ. לעבן דער פּיאַנאָ — דער פּיאַניסט, דער קאָפּ צעשוּיבערטע האָר פאַרריסן. די אויגן האַלב פאַרמאַכט. איבער די קלאַווישן זײַנען געהאַנגען ווייסע, פאַרחלשטע פּינגער.

ס'עס־צימער איז כמעט געוואָרן לײַדיק. דער עולם האָט זיך געקליבן אַרום דער פּיאַנאָ. ווער אַף אַ שטול, ווער אַף אַ טאַבורעטקע, ווער אַפן דייל. בלוז דריי אירע זײַנען געבליבן אין עס־צימער. דער ראַבאָי מיט דער רביצן באַ איין טיש, משהרבער — באַ אַ צווייטן.

פון אַ זײַטיקער טיר איז אָנגעלאָפּן אַף די שפיץ פּינגער די טענצערן. נישט קיין הויכע, אַ באַרוועסע. די צעלאָזטע האָר — אי בלאַנד, אי רויט. ס'פּויגלשע פנים — אי שײַן, אי נישט שײַן. דער גאַנג — געזאַנג. פּינגער האָבן זיך אָפּגעריסן פון די געלענקען, זיך געטראָגן איבער די קלאַווישן, ווי אַ משוגעת.

די נישט־געוויקסיקע טענצערן האָט אָנגעהויבן וואַסן — העכער, העכער. די אויגן — שרפות. די פיס, די הענט — ווינטן. דער ראַבאָי האָט פאַרנעסן אָן דער רביצן. ער האָט זיך געלאָזט מיט די הילצערנע קאָלאָנעס, איז אַרײַן אין זאָל.

די טענצערן האָט מיטגעריסן, נישט געלאָזט אײַנזיצן, נישט געלאָזט אײַנשטיין אַף קיין אָרט.

די רביצן איז זיכער געווען, אַז זי איז אײַנע אַליין אין עס־צימער. זי האָט זיך אַ שטעל געמאַן הינטער אַ קאָלאָנע, פאַרבוּיגן אַ שפיץ פּאַרהאַנג, געקוקט און געליטן וואָס די טענצערן האָט באַ איר צוגענומען דעם עולם. זי האָט אַראָפּגעלאָזט דעם שפיץ פּאַרהאַנג און דערזען הינטער זיך דעם איבערגעוואַקסענעם לײַטוואַק. דער שמיכל איז באַ איר אַרויסגעקומען אַ פאַרלורענער, אַ צעקרימטער :

— זעט ווי שײַן זי טאַנצט.

— זײַס איך וואָס ! — איז משהרבער אויסגעוואַקסן לעבן דער רביצן.

ער איז נישט געווען גערירט פונעם טאניץ, פון דער טענצערן. דער אויבערשטער האלבער גוף האָט זיך נאָך מער געבויגן, געהאַלטן, דאַכט זיך, באַם צונויפלייגן זיך מיטן אונטערשטן. ס'פנים — ביטול. פון גרויס פאַרדרום, וואָס דער עולם און דער אייגענער מאַן, דער ראַבאָי, האָבן פאַר-געסן אָן דער רביצן און קוויקן זיך מיט עפעס אַ טענצערן — פון גרויס פאַרדרום האָט משהיבער אויפגעהערט צו רעדן ענגליש און גענומען טרייסטן די רביצן אין אַ ליטווישן יידיש:

— ס'איז נישט דאָש! ס'איז קיי און ספיי! נישט דאָש, זאָג איך!
 דער רביצנס טרויעריק פנים האָט אויפגעלויכטן. זי האָט זיך געלאָזט מיט דער אָפענער טיר אָפּ דער וועראַנדע. משהיבער, ווי אַן איבערגעגעבענער ריטער, איז איר נאָכגעגאַנגען.

.1936

א ווארשעווער מעשה

ס'איז געווען א נאָכמיטאָג אין אויגוסט. וואָס האָט שוין אַרוואַקאַט פינגוט נישט געהאַט אָפּגעטאָן אינעם נאָכ־מיטאָג? ער האָט זיך גוט דורכגעדריםלט, איבערגעלייענט די צייטונגען, זיך געמאַכט אַ קאַלטן שפּריץ און אויפגענומען קליענטן. נאָכן אַוונט־ברויט האָט ער זיך געשאַרט פון איין צימער אין צווייטן און נישט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט דער פּרייער צייט.

שוין איבער אַ חודש, ווי ס'ווייב מיט די קינדער, מיט די אייניקלעך, זיינען געווען אין די קאַרפּאַטן־בערג אַר זומער־וואוינונג. ווי אַרוואַקאַט פינגוט האָט דאָס געוואַרט דער עולם זאָל שוין אַוועקפאַרן, ער זאָל בלייבן אַליין אין הויז, און ווען פינגוט איז געבליבן אָן דער משפּחה, האָט ער זיך גענומען לאַנגווייליקן, נישט געהאַט וואָס צו טאָן מיט דער ליידיקער צייט.

דורך די אָפּענע פענצטער, וואָס זיינען אַרויסגעגאַנגען אין די לאַזשענ־קעס, האָט געשמעקט מיט פּריש־געשניטן גראַז, מיטן קילן טייך. עס האָבן זיך געטראָגן ריחות פון פּרישע וועלשענע ניס, פון צייטיקע קאַשטאַנעס. די ריחות האָבן יינגער געמאַכט דאָס געמיט און פינגוטס פינף־און־פּופּציק יאָר האָבן זיך געריסן אַ שטיף צו טאָן. נאָך אַ טאָג, נאָך אַ טאָג — און ער וועט זיין מיט דער משפּחה אין די קאַרפּאַטן־בערג.

דאָס טעלעפּאָן־גלעקל האָט גענומען קלינגען. פינגוט האָט זיך נישט גערירט פון אַרט. ער האָט מיט צוויי פינגער אָפּגעריסן אַ פאַרשפּיצטן נוס־בלאַט, אים צעריבן און פון די פינגער האָט געשמעקט מיט וועלשענע ניס. הינטער אים איז אויסגעוואַקסן די דינסט.

— מ'פרעגט אַפּן פּאָן.

— ווייסט דאָך, אז כ'נעם אזוי שפּעט קיינעם נישט אויף.

— ס'פרעגט עפעס אַ דאַמע.

— אַ דאַמע? — האָט פינגוט זיך אַ וויש געטאָן מיט די פינגער איבער

די צוויי גרוילעכע וואַנסן, וואָס זיינען געוואַקסן אַראָפּ, האָבן כמעט צוגע־דעקט דאָס מויל, — וואָס פאַר אַ דאַמע קלינגט אזוי שפּעט?

ער האָט אַ נעם געטאָן דאָס טרייבל צום אויער און עטלעכע מאָל איבער-
 נעזאָגט „האלאָ“ מיטן אַקצענט אַפן „האַ“. געהייסן האָט עס — אין אַזאַ
 שפעטער שעה דאַרף מען דעם אַדוואָקאַט פיגוט נישט דרייען קיין קאַפּ.
 דערצו האָט ער גלייך נישט געכאַפּט, וואָס מען וויל פון אים. עס האָט אים
 אָבער דאָס מאָל נישט געאַרט. דאָס קול, אַ יונגס, אַ דורכזיכטיקס, האָט
 זיך ווי צעשאַטן אין אים. די גלייכגילטיקייט איז אַפן אַרט פאַרשוואַנדן
 און אַן אומרו, וואָס הייטערט אויף, האָט גענומען אויפניין אין אים.
 פיגוט האָט זיך אָנגעשטויסן, אַז עס רעדט אַ לערערן, וויל אַ שטעל
 אין די גמינע-שולן. ער, פיגוט, דאָזער פון דער וואַרשעווער גמינע, האָט
 געהאַט צו זאָגן איבער די שולן. די לערערן וויל מיט אים רעדן. וואָס האָט
 זי מיט אים צו רעדן, ווען אלע לערער-שטעלעס זיינען פאַרנומען? וואָס
 זאָגט זי? זי קומט פון פּלאַצק, פון וואַנען ער, פיגוט, קומט? פיגוט וועט
 קיין לערערן נישט אוועקשיקן בלויז דערפאַר, וואָס זי, די פּרעמדע, קומט
 מיט אים פון איין שטאָט. איז וואָס זאָל ער איר זאָגן? אַז ס'איז נישטאָ
 קיין וואַקאַנט? אַז אפּשר וועט זיך עפעס מאַכן סוף זומער, אַז זי זאָל
 אַ קלונג טאָן דעם פּופּצנטן סעפטעמבער? ער האָט פעסטער אַ קוועטש געטאָן
 דאָס טרייבל צום אויער, זיך אַ ווייל געקווענקלט, זיך געווישט די וואַנסן
 מיט די צוויי פינגער, וואָס האָבן נאָך אלץ געשמעקט מיט וועלשענע ניס.
 איז וואָס זאָל ער איר זאָגן?
 — ס'זעט אייך לאַנג נישט נעמען אַהער צו קומען? אַ צוויי-דריי
 מינוט? גוט!

פיגוט איז אַריין צו זיך אין קאַבינעט. ער האָט צעעפנט די פענצטער.
 דערנאָך האָט ער אָנגעצונדן די לאַמפּ אַפן שרייב-טיש און זיך אַריינגעזעצט
 אין דער ווייכער שטול, וואָס איז געווען באַצויגן מיט שוואַרץ לעדער. ער
 האָט זיך גלייך אַ הויב געטאָן, גענומען שפּרייזן איבערן קאַבינעט. די מיר-
 קייט, וואָס איז געקומען מיט די יאָרן, האָט אָנגעהויבן אויסצוריינען.
 מען האָט אָנגעקלונגען. ס'איז אַריינגעקומען ניט קיין דאַמע, נאָר אַ
 יונג מיידל, נאָך גאָר אַ יונגע, אַפן אויסזען זיבעצן-אַכצן און אפּשר ניינצן
 יאָר אַלט. זי האָט זיך פאַרנעשטעלט:
 — פּלאַס — ערנעסטינע פּלאַס.

דער אַדוואָקאַט האָט איר גענעבן די האַנט, זי געבעטן זיצן. עס איז
 אים געפּלען, וואָס ערנעסטינע זאָגט אַרויס פּלאַס מיט אַ ווייכן „למד“, וואָס
 זי איז אַזוי באַהאַונט אין דער כּראָנאַלאָגיע פון זיין נאַנצער משפּחה. עס

האָט אים געחידושט, וואָס אזא יונג מיידל האָט שוין א מאַן. אויך א פּלאַצקער, שמעון „פּויערס“ אן אייניקל. שמעון פּויער איז געווען דער איינציקער ייד אין פּלאַצק, וואָס האָט געשלאָגן ס'ווייב. און דער יונגער „פּויער“, דאָס אייניקל, דערנייט ערנעסטינען די יאָרן. ער איז אייפער זיכטיק, לאָזט זי מיט קיין מאַנצביל קיין וואָרט נישט אויסרעדן. קומט אַרויף א קאַלעגע פון דער שול, פון דער גימנאַזיע, פונעם סעמינאַר — ער איז גלייך עפעס חושד. דערצו קוועלט ער זי מיט געלט, ציילט איר צו דעם גראַשן. ערנעסטינע מוז קריגן א לערער־שטעל. זי מוז ווערן זעלבסטשטענדיק. פיגוט איז געווען אזוי גערירט פון ערנעסטינעס רייד, פון אירע טונקעלע קארע אויגן, אז ער וואָלט איר איצט אַלץ צוגעזאָגט. ווער רעדט וועגן אזא קלייניקייט, ווי א שטעל אין א גמינע־שול. ער האָט זי באַגלייט צום טראַמוואַי. זיי זיינען פאַרבייגעגאַנגען די קאַפּע „באַנאַטעלאַ“, וואו מוזיק האָט געשפּילט, גערופן. דער אַדוואָקאַט האָט זיך אָפּגעשטעלט, געוויזן אַה דער קאַפּע :

— אַרײַנגיין ?

זיי זיינען אַריין אינעם גאַרטן. ביימער, טישלעך, לעמפלעך. הינטער די קוויט־באַלויכטענע ביימער — פּאַרלעך. און איבער די פּאַרלעך — א ווינער וואַלץ.

ערנעסטינע האָט באַשטעלט אן אייז־קאַווע. פיגוט — אויך. ביידע האָבן געזופּט די קאַלטע קאַווע דורך ווייסע שטרויען. ביידע זיינען געווען צופרידן מיט דער באַקאַנטשאַפּט, מיטן אָוונט, מיט דער לייכטער מוזיק. באַ ערנעסטינען האָט זיך מיטאַמאָל גענומען בייטן די מראַה אין פנים. זי האָט געוויזן אַפּן טעלעפּאָן, וואָס איז געהאַנגען אונטער א דעבל באַם אַרײַנגאַנג אין גאַרטן :

— איר זעט ? דאָס איז ער — מיין מאַן. דאָס שפּירט ער מיר נאָך, טעלעפּאָנירט מן־הסתם צו אייך, וויל וויסן צי כ'האָב אים אַמאָל נישט אָפּגענאַרט.

מיטן פנים צום טעלעפּאָן איז געשטאַנען א שמאָלער געוויקסיקער פאַר־שוין אין א שטרויענעם קאַפּעליוש. פיגוט האָט אַה גיך באַצאָלט פאַר די קאַוועס און געפרעגט :

— כ'גלויב נישט, ער זאָל אונרז האָבן באַמערקט.

— ניין, — האָט זי א בלייכע צוגעגעבן.

— דאָ איז אויך אן אַרויסגאַנג, — האָט פיגוט אַראָפּגעוואָרפּן פון זיך א

פערטל יאָרהונדערט און אַ רירעוודיקער זי אַ נעם געטאָן אונטערן אָרעם, — קומט.

לעבן אַרויסגאַנג איז געשטאַנען אַ דראָזשקע. ביידע זיינען אַריין. פיגוט האָט אַ געשריי געטאָן :

— אַלט־שטאַט.

— פיר גילדן, פאַניע, — האָט דער אָנטרייבער אַ זינג געטאָן און בשעת מעשה געהאַט אַ מינע, ווי ער וואָלט אַליין נישט געגלויבט, אז מען וועט אים אַזוי פיל געבן.

— פאָר ! — האָט אים פיגוט אַ שטופ געטאָן אין פלייצע.

דאָס פערד האָט זיך אַ רים געטאָן, געקלאַפט מיט די פּאָדקאוועס, זיך אַריינגעשניטן אין דער פינצטערער אַלעע. עס איז געווען אַ ווייל שטיל. באַלד האָט זיך געהערט, ווי עמיצער פאָרט נאָך.

— ס'זאָל זיין ער ? — האָט פיגוט געפרעגט.

— כ'וויס ? — האָט זי אַרויסגעשטעקט דעם קאַפּ פון דער דראָזשקע, געוואָלט זען, ווער ס'פאָרט נאָך, — פון אים קאָן מען אַלץ דערוואַרטן.

באַם סוף אַלעע, וואו אַ שורה טעקסיס זיינען געשטאַנען, האָט פיגוט אָפגעשטעלט דעם אָנטרייבער. ער האָט אים באַצאָלט. דער אָנטרייבער האָט מיט פאַרדאַכט געקוקט אַף דעם פינף גילדן שטיק, געקוקט אָפן פאָרל. פיגוט מיט ערנעסטיגען זיינען אַריין אין דער ערשטער טעקסי. דער שאַפער האָט געפרעגט :

— וואוהין ?

— קיין ווילאַנאוו.

— דער וועג איז צעבראָכן, — האָט דער שאַפער געזאָגט.

— איז קיין אַלט־שטאַט.

ביידע האָבן זיך צעלאַכט. ביידע האָבן זיך גענומען פאַר די הענט. עס איז מער נישט געפאָרן דער פינף-און-פופציק יאָריקער פיגוט. דאָס האָט אַ יונג בחורל אַרויסגעגנבעט אַ מיידל, זי צוגענומען באַ טאַטע-מאַמע און אַנטלויפט מיט איר. וואוהין ? צוויי פאָר אויגן האָבן דורכגעריסן דאָס פינצטערניש פון דער טעקסי, זיך אָנגעקוקט און זיך ווידער צעלאַכט.

— איז וואוהין פאָרן מיר, ערנעסטינע — ערנעסטינע ? — האָט

פיגוט אַ נעם געטאָן איר האַנט צו זיינע ליפן, — לאָמיר נאָר אַנטלויפן. און מיט אַזא אַייפערזיכטיקן מאַן, וואָס ציילט נאָך צו דעם גראַשן, שלאַגט מען נאָר כפרות ! איך בין אַן אַדוואָקאַט. איך וועל דיר העלפן. וואָס

שווייגסטו, ערנעסטושע, דו קליין מיידל מינס ? ווילסט מיט מיר אנטלויפן ? מיט מיר דארפסטו נישט מורא האָבן. און אויב אפילו ער האָט אונדז געזען און איז נאָכגעפאָרן, האָט ער פאַרלוירן יעדן שפור, וועט אונדז נישט געפינען. און וואָס טראַגט אונדז אזוי אַף אַלט־שטאָט ? איר, ערנעסטושע, האָט עמיצן אַף אַלט־שטאָט ?

— איך ? — האָט זי קוים אויפגעהויבן דעם קאָפּ פון פיגוטס אַקסל,
— איך — קיינעם נישט.

— איך אויך נישט.
ביידע האָבן זיך צעקושט. איין מאָל, נאָכאַמאָל, אַ דריט מאָל. ביידע האָבן זיך געפרעגט :

— איז וואוהין פאָרן מיר ?
— אין דער קאַסינאָ, וואָס באַ דער ווייסל ? — האָבן אירע קארע אויגן זיך אַ צינד געטאָן.
— נוט.

פיגוט האָט אויפגערוקט דאָס פענצטערל, אַ זאָג געטאָן צום שאַפער :
— אין דער קאַסינאָ, וואָס באַ דער ווייסל.

גענעז געוואָרן

רעכטס — בערג, לינקס — בערג און צווישן די בערג, אין טאָל — א הינער-פאַרם. דער פאַרמער, איציק העכט, א יונג מיט א צוררויטן קאַרק, האָט צו פינה-און-דרייסיק יאָר גענומען שלעפּן א פּוס. דערנאָך איז ער איינגאַנגן געליימט געוואָרן.

ס'ווייב, די שוואַרצע אסתר, וואָס האָט שטענדיק געאַרבעט פאַר צווייען, געקינדלט און געאַרבעט, האָט נאָכן אומגליק גענומען אַרבעטן פאַר דרייען. צום קראַנקן און צו די דריי פּיצעלעך קינדער האָט זי צוגענומען אַן עלטערע גענערטע. מיטן הינער-פאַרם האָט זי זיך אליין באַטאָן. פּיר-פינה מאָל א וואָך האָט זי איינגעשפּאַנט דאָס פּערד, אָנגעלאָרן א וועגעלע אייער און זיי אוועקגעפירט אין שטאָט אַרײַן צום הורטאָוויק. אזוי א גאַנצן זומער.

אַרום פיר נאָכמיטאָג איז אסתר אָנגעפאַרן פון שטאָט מיטן וועגעלע. צווישן די בערג האָט דער אָוונט גענומען צופאַלן. ס'איז געווען סוף אַקטאַבער. אסתר האָט אויסגעשפּאַנט ס'פּערד, עס געפירט אין שיער אַרײַן. דער ברוינער הונט, מיט די שוואַרצע אויערן, וואָס איז געשפרונגען אַפּ אַפּריער, האָט זיך מיטאַמאָל א דריי-אויס געטאָן. ער האָט א שמעק געטאָן מיט דער וואַכער, פייכטער נאָז און זיך צעבילט. דאָס האָט ער אָנגעזאָגט, אַז פּרעמדע זיינען אָנגעפאַרן. אסתר האָט אָפּגעשטעלט ס'פּערד און זיך איינגעקוקט. דער הונט האָט איבערגעלאָזט די באַלעבאָסטע און זיך א יאָג געטאָן נאָכן אָפּנעריבענעם אויטאָמאָביל, וואָס איז פאַרפאַרן פאַרן הויז מיט א סקריפּעריי. און אַז קיינער איז פונעם אויטאָמאָביל נישט אַרויס, האָט אסתר אַרײַנגעפירט ס'פּערד אין שיער, עס צוגעבונדן צו דער קאַרעטע עסן און אלץ זיך געחידושט:

— ווער קאָן עס זיין?

דאָס בילעריי איז געוואָרן שטאַרקער און בייזער. אסתר האָט פאַרמאַכט נאָך זיך דעם שיער און מיט גיכע טריט זיך געלאָזט צום הויז. דער הונט איז שוין געשטאַנען אַפּ דער וועראַנדע. די הינטערשטע פּיס צוגעזעצט, די פּאַדערשטע אויסגעבויגן. ער איז גרייט געווען א שפרונג צו טאָן אַפּן פּרעמדן, וואָס האָט אויסגעזען אי ווי א רב, אי ווי א משולח.

דער פרעמדער, א רויטער געוויקסיקער ייד, אין א שווארצן רבנישן קאפעליוש, האָט געשטופט אַ קליינע וואַלז וואַלז דעם הונט אין פּיסק אַרײַן.

— וואָס בילסטו, כלבּ?

דער הונט האָט זיך געריסן, געוואָלט, דאַכט זיך, אַרויסשפּרינגען פּון דער פּעל און איז געבליבן שטײן אַף דער וועראַנדע.

אסתר איז אָנגעלאָפּן. זי האָט אַ כאַפּ געטאָן דעם הונט פאַר די אויערן, אים אַרײַנגעשפּאַרט אין אַ פּעדערהויז און פאַרמאַכט הינטער אים די טיר. זי האָט באַטראַכט דעם אומבאַקאַנטן פאַרשויין מיטן רבנישן קאָפּעליוש און אַ געפּלעפטע זיך גענומען אַנטשולדיקן:

— ער בילט נאָר, ער בייסט נישט.

דער פרעמדער האָט קונציק אַן עפּן געטאָן די וואַלז, וואו עס זײַנען געלעגן בלעכענע צדקה־פּושקעלעך, און געלאָזט וויסן:

— כ'קום פּון ירושלים.

— פּון ירושלים? — זײַנען אסתרס שוואַרצע אויגן פאַר אַ ווייל געוואָרן בלוזי חידוש און זי האָט אַף דאָס ניי גענומען באַטראַכטן דעם רויטן ייד, ווי אַ פרומער באַטראַכט אַן אַתרוג.

— כ'פאַר פּון אַ ירושלימער בית יתומים, — האָט דער משולח אַרויס־גענומען אַ פּאַפּיר, וואו אַ דריי־שטאַקיק הויז איז געווען אָפּגעפּאַטאַגראַפּירט, — אין דעם הויז האַלטן זיך אויף איבער טויזנט יתומים. מ'זאָרגט ס'קלייני־וואַרג זאָל גאָרנישט פּעלן. און וויסן זאָלט איר, מיסעס העכט, אַז ס'איז נישטאָ קיין גרעסערע מצוה, ווי צו שטיצן יתומים. שטיצט מען מיטן גאַנצן האַרצן און מיט אַ ברייטער האַנט, איז מען פאַרזאָרגט מיט לאַנגע יאָרן, מיט געזונט, מיט פּרנסה.

אין דער שוואַרצער אסתר איז אויפגעגאַנגען אַ ליכטיקייט. וואו אַ נומער דאָקטאָר אין דער געגנט, וואו אַ כּשׁוֹף־מאַכער — איז זי געפאַרן מיט איר געליימטן מאַן. און דאָ אַ משולח אַזש פּון ירושלים. און ער האָט זי אָנגערופּן באַם נאָמען. אודאי וועט אסתר שטיצן דאָס בית יתומים. אי זי וועט געבן אַ שיינע נדבה, אי זי וועט לאָזן אויפהענגען באַ זיך אַ צדקה־פּושקע. אָבער וואָס שטייט זי אַף דער וועראַנדע? פאַרוואָס פאַרבעט זי נישט דעם ירושלימער ייד אין שטוב אַרײַן? און אָט איז דאָך פּנחסל, איר פינף־יאָריקער בכור, און אָט איז די דריי־יאָריקע פּעסעלע. די קינדער האָבן פאַרריסן די קעפּלעך, אַרויפגעקוקט צום פרעמדן. און דער פרעמדער?

ער האָט אַ גלעט געטאָן איין קינד, אַ צווייטס, צוגעטוליעט דאָס יינגל צו זיך, אים גוטמוטיק און חבריש געפרעגט:

— און אַן אַלף, פּנחסל, קענסטו שוין?

— אוי, אוי, קען איך, — איז פּנחסל געווען גרייט צום פּאַרהער.

— לאָמיר טאַקע זען.

דער משולח האָט אַרויסגענומען פון אַ זייטיקער קעשענע אַ קאַפל, אָנ-געטאָן דעם יינגל. דערנאָך האָט ער אים אַרויפגעשטעלט אַף אַ בענקל, אויפֿ-געמישט אַ בענטשערל און אַ זאָג געטאָן:

— אַצינד, פּנחסל, געפּין אַן אַלף.

וואָס אַלף? ווען אַלף? דער פינף־יאָריקער פּנחסל האָט געזאָגט עברי, ווי אַ וואַסער. די דרייסיג־יאָריקע מאַמע האָט אָנגעקוואַלן, איז געוואָרן העכער און ברייטער פון נחת. דאָס לערנט זי מיט פּנחסל. דאָס איז איר אַרבעט. און דער משולח? דער משולח האָט אַ קוש געטאָן פּנחסל אין קעפל: — ביסט דאָך טאַקע אַ וואויל יינגל! ס'בענטשערל נעם דיר, כ'שענק עס דיר אַ מתנה.

די פּרעמדקייט און דער חידוש זיינען ווי מיטאַמאָל אויסגערונען. אויס משולח. עפעס אַ פעטער איז אָנגעקומען פון גאָר ווייטע מקומות, אַזש פון ירושלים. פּנחסל און פעסעלע זיינען נישט אָפּגעטרעטן פון אים. און דאָס יינגסטע, ס'אַנדערהאַלב־יאָריקע מיידעלע, וואָס די אַלטע גענערטע האָט גע-האַלטן אַף דער האַנט, האָט זיך אויך געריסן צו דער רויטער באָרד.

— וואָס שטייען מיר אין דרויסן? — האָט אסתר ברייט אַן עפן געטאָן די טיר — אַז גאָט האָט אונדז יאָ צוגעשיקט אַן אורח אַזש פון ירושלים, וועט איר מיט אונדז האַלטן נאַכטמאָל.

אַף אַפּריער איז געגאַנגען אסתר. נאָך איר — דער משולח, נאָכן משולח — ס'קליינוואַרג. אסתר האָט דעם משולח צוגעפירט צו דער קאַנאַפע, וואו איציק איז געלעגן. ער האָט זיך קיין ריר נישט געטאָן. ס'אַנגעלאָפּענע פנים איז געווען רויט, שטאַרק רויט. ס'האָט אויסגעזען, אַז ס'איז גענוג אַ שטאָך צו טאָן אין פנים אַריין מיט אַ נאָדל און ס'וועט נעמען שפּריצן בלוט. ס'מויל האָט ער געהאַלטן עטוואָס אָפּן, ווי באַ אַ חסר־דעה. אַפּילו די אויגן, גרויסע, וואַסערדיקע אויגן, האָבן זיך נישט גערירט, בלויז גענלאָצט אין חלל אַריין.

אסתר האָט פּריער אַ קוק געטאָן אַף איר איציקן, דערנאָך אָפּן גאַסט, אַזוי אַ קוק געטאָן, ווי זי וואַלט נישט געשטאַנען פאַר קיין מאַנצביל, נאָר פאַר אַן אָפּענעם אַרון־קודש, איז גרייט געווען שטיל „איינצורייסן“.

— וואָס זאָל איך זינדיקן, ביזן אומגליק האָב איך זיך נישט געהאַט אַף וואָס צו באַקלאָגן. געראַטענע קינדער, אַ וואוילער מאַן, פּרנסה. וואָס דאַרף מען נאָך? ווער זאָל זיך ריכטן אַף אַזאַ גזר, אַף אַזאַ פינצטערן גזר. אַ יינגער מענטש, נאָך קיין פינף-און-דרייסיק יאָר נישט אַלט, דערצו אַ גבר . . . און דאָס ליגט שוין אַזוי אַ שלאַקיריקער, אָן לשון, איבער זעקס חדשים.

— אודאי דאַרף מען נישט זינדיקן, — איז דער משולח געוואָרן היימיש, האָט אַרויסגענומען פון כּוּזעם-קעשענע אַ פאַפּירענע קמיע און זי גענומען אַנקלאָפּן אַף דער וואַנט איבערן חולה. — כ'האָב שוין געזען ערגערע חולאים און זיי זיינען גענעזן געוואָרן. באַ גאָט איז אַלץ מעגלעך.

אין דער מיט פונעם מגן-דוד, וואָס אַפּן פאַפּיר, איז געשטאַנען: „חותם אלהי ישראל" און אין אַלע זעקס שפּיצן: „קרע שטן".

אַ צווייטע קמיע, וואָס איז געלעגן אין אַ ווייס זעקעלע, האָט ער אָנגע-טאָן דעם חולה אַפּן האַלדז. אָפּגעטאָן די אַרבעט, האָט ער זיך צערעדט מיט אַסתרן:

— און דאָס איז נישט אַלץ. מען דאַרף שחטן צוויי יעריקע קעלבער, אָפּשינדן די פעל און ווי די פעל זיינען נאָך וואַרעם, וויקלען אין זיי דעם חולהס פּיס, דעם חולהס הענט. און בשעת איר וועט עס טאָן, זאָלט איר מיט גרויס כּונה אַראָפּלייענען פון דער וואַנט-קמיע „קרע שטן".

די שוואַרצע אַסתר האָט שוין נישט געהערט, וואָס דער משולח רעדט. אַ באַהאַלטענע פּרייד איז אין איר אויפגעגאַנגען. גאָט האָט זיך צוגעהערט צו איר ביטער געמיט, צו איר שווער האַרץ. ער האָט איר צוגעשיקט דעם ירושלימער ייד און מיטן ייד וועט קומען די רפואה-שלימה. איציק וועט געזונט ווערן. זי וועט דעם ייד נישט אָפּלאָזן. ער וועט מיט איר פאַרן קויפּן די יעריקע קעלבער, ער וועט וויקלען איציקס הענט און פּיס אין די וואַרעמע פעל, ער וועט זאָגן, וואָס מען דאַרף זאָגן. דערווייל וועט זי גרייטן אַ נאַכט-מאָל, ווי עס פאַסט פאַר אַ געהויבענעם גאַסט. זי האָט ערגעץ שטיין אַ פּלאַש ווישניאַק, אַ פּלאַש וויין. זי וועט פאַרהאַלטן דעם גאַסט אַף איבער שבת, און ווי זי האָט געוואָלט אַריין אין קיך, האָט דער גאַסט זי אַ נעם געטאָן פאַר אַ האַנט, אַזוי היימיש אַ נעם געטאָן, ווי איציק פּלעגט עס טאָן:

— ווען איר האָט אַ שוואַרצן האָן . . .

אַסתר האָט אַרויסגענומען איר האַנט פון זיינער און זיך צעפּינטלט:

— אַ שוואַרצן האָן? מען קאָן אַ זוך טאָן. צו וואָס אָבער דאַרפט איר
אַ שוואַרצן האָן?
איידער דער משולח האָט צייט געהאַט עפעס צו זאָגן, האָט פּנחסל זיך
צעשריגן:
— זע נאָר, מאַמע!

דאָס בלוט פון איציקס פנים איז אָפּגערוגען. די באַסן — בלאַסע
שטיקער טייג. די האַלב־פאַרמאַכטע אויגן — פאַרגלייזט.
דער משולח האָט געאַרבעט מעשים. ער האָט צוגעלייגט פּוּך־פּעדערן
דעם חולה צו דער נאָז, האָט אים געלאָזט אָדער, געברענגט מיט אַ ליכט. און
אַז קיין זאך האָט נישט געהאַלפּן, האָט ער אַ דערשוויצטער, אַן אָפּגעאַרבעטער
צענומען אומבאַהאַלפּן די הענט:
— מען דאַרף דאָס מת אָפהויבן.
דער משולח איז געבליבן אַפּן פאַרם.

אין אַ שטורעם

איבער צוויי יאָר האָט לייזער געקליבן אַ סענט צו אַ סענט. ער, דאָס ווייב, דאָס דרייצן־יאָריקע יינגל — קיינער האָט זיך נישט פאַרגונען קיין איי, וואָס די הינער האָבן געלייגט, קיין גלאַז מילך, וואָס די קי האָבן געגעבן. די אייער, די מילך האָט אַ האָטעל באַ זיי צוגענומען פאַר חצי־חנם. דער־נערט האָט מען זיך מיטן אַלטן ברויט, מיט די אַלטע זעמל, וואָס לייזער האָט פאַר אַ שיבוש אויפגעקויפט אין אַ בעקעריי פאַר די עופות. דאָס געבעקס האָט מען געבראַקט אין היים וואָסער, עס פאַרשמאַלצן מיט אַ קריש פוטער און מען האָט זיך דריי מאָל אַ טאָג געקוויקט מיטן מאַכל, וואָס מען האָט גערופן אויפבריעכץ. פון דעם אויפבריעכץ האָבן באַ לייזערס ווייב די ציין זיך גענומען שאַקלען און די יאַסלעס — געשווילן.

לייזער, דאָס ווייב, דאָס יינגל — זייער אַרבעט איז געווען אַ שווערע, אַ שווייסיקע, אַ פאַרעקשנטע. דער אַרבעטס־טאָג האָט זיך אָנגעהויבן מיט דעם באַניען. מען האָט געדאַרפט מעלקן די קי, געדאַרפט אַרויסוואַרפן דאָס בהמה־מיסט. מען האָט געדאַרפט מיט די אייגענע הענט צעגראָבן אַן אַקער לאַנד פאַר קאַרטאָפֿל, אַ צווייטן — פאַר גרינצייג. מען האָט גע־דאַרפט צעטראָגן אין האָטעל אַריין די מילך, די אייער.

אינעם ווירטשאַפט האָט געפעלט אַ פערד, האָט געפעלט אַ שטיקל אויטאָ־מאָביל. מיט אַ פערד, מיט אַן אויטאָמאָביל וואָלט די אַרבעט לייכטער געוואָרן. די מילך, די אייער וואָלט מען געפירט אין שטאָט אַריין, נישט אַוועקגעבן די אייגענע פראַצע בחצי־חנם.

אָנפאַנג אַפּריל האָבן פאַרמערס זיך געלאָזט איבער די פעלדער. מען האָט געאַקערט, מען האָט געזויט. אַקעראַייזנס געשפאַנט צו צוויי פערד, צו פיר פערד, צו זעקס פערד, האָבן זיך געגראָבן אין די פעלדער, האָבן איבער־געדרויט די פייכטע שטיקער ערד מיט די בייכער אַרויף.

לייזער איז אָנגעפאַרן מיט אַ טאַטשקע בהמה־מיסט. ער האָט צעוואָרפן דאָס מיסט אין בערגלעך. צוויי פערד, צעוואַקסענע, האָריקע, געשפאַנט צו אַן אַקעראַייזן, זיינען אָנגעקומען מיטן שכנישן פעלד. הינטערן אַקעראַייזן

איז נאָכגעגאָנגען מאַי, א דינער, אָפגעברענטער פארמער, וואָס האָט געדוואונט אַ מייל פון לייזערן. דערצו האָט לייזער באַ אים געוואָלט קויפן אַ פערד.

די שכנים האָבן זיך באַגריסט. מאַי האָט מיט אַ פייף אָפגעשטעלט די פערד. ער האָט אַרויסגענומען פון דער קעשענע אַן אָנגעשטאַממע פייף און זיך געפרענט באַ לייזערן:

— האָסט אפּש אַ שוועבעלע, שכן?

און אז מאַי האָט פאַררויכערט, האָט עס לייזערן אַ צי געטאָן צו די פערד. אַ שאַרפער געזונטער ריח האָט געשלאָגן פון די פערד, וואָס זיינען נישט איינגעשטאַנען, האָבן געוואָרפן מיט די פיס, מיט די קעפּ. מאַי האָט געטאָן עטלעכע צי פון דער פייף, געשמאַק אויסגעשפיגן און זיך געפרענט:

— איז וואָס בלייבט, לייזער, וועסט קויפן באַ מיר דעם רויטן?

לייזער האָט זיך געישובט, — זאָל ער קויפן אַ פערד, צי אַ געניצטן לאַסט־אויטאָמאָביל? געדאַרפט האָט ער ביידע זאַכן. ער האָט פאַרקוועטשט דאָס לינקע אויג און מיטן רעכטן האָט ער געקוקט, ווי די צעאַקערטע פערדער ציען זיך, ווי אַ צעווייגטער ים, ציען זיך אָן אַ ברעג. אזוי איז ער געשטאַנען אַ ווייל. דערנאָך האָט ער אַ זאָג געטאָן:

— ווי נאָך קאָן איך קויפן דעם רויטן, אז דו האָסט פאַר אים אַ זינג געטאָן אַ גאַנצן הונדערטער?

— האַלט נאָר באַם קויפן, וועלן מיר שוין מושווה ווערן, — איז שווער געווען צו כאַפן צי מאַי מיינט עס ערנסט, צי ער טרייבט שפּאַס.

לייזער האָט אַ רוק אַרויף געטאָן די צוילאַנגע אַרבל פונעם אָפגע־טראָגענעם רעקל, ווי זיי וואָלטן אים געשמערט. ער האָט אַ גלעט געטאָן דעם רויטן איבערן רוק, איבער דער צעכוואַליעטער גריווע. דערנאָך האָט ער אַריינגעקוקט דעם פערד אין פּיסק אַרין, איבערגעצויילט די ציין, איבער־געצויילט די רינגען אַרום די בייס־ציין. ער האָט געקוועטשט דאָס פערד באַם האַלדן, געוואָלט וויסן צי עס ליידט נישט אַף אַסטמע, געפאַכעט מיט די פינגער פאַר די אויגן, געקוקט אונטערן וויידל. פון דער אונטערזוכונג האָט דאָס פערד אויפגעשטעלט די אויערן, אַפירגעוואָרפן דאָ אַ הינטערשטן פוס, דאָ אַ פערדערשטן, ווי עס וואָלט זיך געוואָלט פאַרמעסטן אַף לייזערן.

ס'איז אָנגעקומען לייזערס דרייצן־יאָריק יינגל. דער פאַטער האָט זיך אזוי דערפרייט מיטן זון, ווי דאָס יינגל וואָלט געווען דער איינציקער מיט

וועמען ער דארף זיך שוואלעצה זיין. לייזער האָט אויסגעשפּאַנט דאָס פּערד פונעם אַקעראַיין און געזאָגט צום יינגל :

— וואָס זאָגסטו, סעם, קויפן דעם קאַשטן ?

סעם האָט זיך דערפילט געהויבן. ער האָט אַ גלעט געטאָן דאָס פּערד איבער די הינטערשטע פיס, איבער די פּאָדערשטע פיס, און געזאָגט מעשה מבין :

— האָסט אים שוין אויסגעפרובירט ? אין לויפן דערקענט מען לייכטער אַ שטייפן פּוס.

— וואָרף אַריבער ס'געשפּאַן, — איז לייזער געווען צופרידן מיטן יינגלס עצה, — און נעם דעם קאַשטן פאַר אַ שפּאַציר.

סעם האָט אַ נעם געטאָן דאָס פּערד פאַר דער צוים. לייזער האָט גע-פּאָכעט מיט ביידע הענט. מאַיִק האָט צוגעפּייפט. סעם האָט זיך געטראָגן אַפּ אַפּריער, ס'פּערד נאָך אים. די פיס האָבן זיך לייכט געהויבן, נאָך לייכטער געבויגן. לייזער האָט קאָמאָנדעוועט — רעכטס, לינקס, אין אַ ראָד. ס'פּערד האָט אין מיטן לויפן געהויבן דעם וויידל, די גרווע, ברייטער געעפנט די נאָזלעכער און געהירושעט.

— איז וואָס זאָגסטו, סעם ? — האָט דער פּאָטער ווידער אַ פּרעג געטאָן באַם יינגל אַפּ יידיש, — זאָל איך אים קויפן ?

— וויפיל בעט ער ?

— אַ הונדערטער.

— און אַראָפּקוועטשן קאָן מען גאָרנישט ?

לייזער האָט זיך אַ טאַפּ געטאָן באַם וועסטל, וואו הונדערט און צען דאָלער זיינען געלעגן אין אַ טאַרבקע. שווער פאַרהאָרעוועט געלט, קישקע-געלט. יאָ קויפן, נישט קויפן — לייזער האָט געמאַכט אַ מינע, אַז עס איז אים אַלץ איינס. ער האָט זיך אַ שטעל געטאָן מיט אַ זייט צו מאַיִקן און סתם זיך געפרעגט :

— הייסט עס, ווילסט פאַרקויפן דעם רויטן ?

— אַז מען וועט מיר נעבן מיין פּרייז, — איז מאַיִק אויך געוואָרן שטייף.

— און וויפיל איז דיין פּרייז, שכן ?

— אַ גאַנצן הונדערטער.

— פאַר אַ הונדערטער קריגט מען דאָך היינטיקע צייטן אַ גוטע גענוצטע „מאַשין“.

— מען קאן אויך קריגן פאר א הונדערטער צוויי און דריי פנירות, —
האָט מאַיִס אַרויסגענומען פון מויל די פיפקע און אַ בייזער אַ שפיי געמאָן.
ס'האָט אויסגעזען, אַז פון דעם געשעפט וועט גאָרנישט ווערן. ערשט
דעמאָלט האָבן די ביידע שכנים זיך גענומען דינגען. לייזער האָט באַטראָטן,
מאָיִס האָט אַראָפּגעלאָזט און נאָך אַ האַלבער שעה זיך דינגען, איז מען
מושווה געוואָרן אַף ניינציק דאָלער.

מען איז געווען אזוי פאַרטאָן אינעם מסחר, אַז קיינער פון די דריי מאַנצ־
בילן האָט נישט באַמערקט, ווי איבערן הימל, וואָס איז געווען אי טיף בלוי,
אי טיף גרין, האָבן זיך גענומען שפּרייטן וואָלקנס.

לייזער האָט געעפנט די וועסט, דאָס העמד, דאָס טאָרבקעלע געלט, וואָס
איז געהאַנגען אַף אַ שטריקל אַרום האַלדז, האָט לייזער אויסקעמאָן דורכן
קאַפּ. מיט ציטערדיקע פינגער האָט ער אויפגעצויגן דאָס פעלדל פונעם
טאָרבקעלע. ער האָט אַריינגעצייילט אין מאַיִסס צעעפנטער האַנט אַרײַן צו
צען-דאָלערדיקע, פינף-דאָלערדיקע, געצײלט מיט אַ קרעכץ, ווי מען וואָלט
פון אים געשניטן פאַסן. און אַז ער האָט אָפּגעצײלט דאָס געלט און איז
געבליבן שטײן מיט אַ הױלקײט אַרום האַרץ, האָט מאַיִס זיך אָנגערופן :

— נעם דעם רױטן, לייזער, און אייל זיך אַהױם. ס'קלײבט זיך אַף רעגן.
לייזער האָט נישט געהערט, וואָס מען רעדט צו אים. בשעת סעם האָט
אויסגעבונדן אַ צױמל פון שטריק, איז די הױלקײט אַרום לייזערס האַרץ
פול געוואָרן מיט פרייד. ער האָט צוגעלייגט דעם קאַפּ צום פערדס האַלדז.
די גלידער אין אים האָבן דערצײלט, אַז פון היינט אָן וועט דאָס לעבן
גרונגער ווערן. מען וועט מער נישט דאַרפן אָפּשפּאַרן פון מויל, אָפּשפּאַרן
פון דער קישקע.

די וואָלקנס האָבן זיך אָנגענאַסן מיט פאַרנאַכט, זיך אַראָפּגעלאָזט
נידעריקער צו דער ערד. לייזער האָט פון גרויס פרייד געגלעט דאָס פערד,
געגלעט סעמען, געוואָלט וואָס ניכער אַריינפירן דעם רױטן אין שטאַל אַרײַן.
ווען ער שעמט זיך נישט פאַרן יינגל וואָלט ער אַ געשרײ געמאָן. ער האָט
אַרומגענומען סעמען פאַרן קאַרק, ווי מען נעמט אַרום אַ חבר און נישט
געוואוסט, וואָס ער רעדט :

— איז וואָס זאַנסטו, סעם, מיר האָבן זיך נישט אָפּגענאַרט ?

— גוט געקויפט, טאַטע, — האָט דאָס יינגל זיך אַרויסגעדרייט פונעם
פאַטערס הענט און זיך צעשריגן אַפן פערד, — גיט-אַפּ! גיט-אַפּ!

דאָס פערר מיטן יינגל האָבן זיך אָפגעריסן פון לייווערן, זיינען אוועק מיט א גאלאָפ אָפ אַ פריער, זיך גערייצט מיט אים :

— כאָפ אונדז ! כאָפ אונדז !

ס'איז מיטאַמאָל געוואָרן פינצטער. דער הימל האָט זיך אָנגעצונדן, געד נומען פלאַצן איבער לייווערס קאָפּ, אויסגעזען ער צערייסט זיך — איין גוואַלד־ריס נאָכן צווייטן.

אַ שטיק פייער האָט זיך אַ שטעל געטאָן, אַרומגעכאַפט די פעלדער און לייווער האָט דערזען, ווי דאָס פערד, אַ צעוויילדעוועטס, רייסט זיך פון סעמס הענט. באַלד האָט זיך אַלץ אויסגעלאָשן. עס איז געוואָרן נאָך פינצטערער. און מיט די בליצן, מיט די דונערן, האָט גענומען גיסן אין צעבערן.

לייווער האָט גערופן :

— סעם ! וואו ביסטו, סעם ?

קינער האָט נישט געענטפערט. לייווער האָט זיך צעשריגן :

— סעם ! וואו ביסטו, סעם ? !

קינער האָט נישט געענטפערט. לייווער האָט זיך געלאָזט לויפן. דער רעגן האָט געפאַטשט אין פנים, זיך געלייגט איבער די פלייצעס. דערנאָך האָט גענומען שוואַכער ווערן, דער הימל — ליכטיקער.

דאָס פערד איז געלעגן מיט פאַרוואַרפענע פיס, מיט אָפגעדעקטע ציין. קיין שנירל בלוט. אַרום קאָפּ — אַ פאַרגליווערט געשריי. סעם אַ צעווייקטער, ס'פנים צעקרימט, איז אונטערגעלאָפן :

— גיי נישט צו, טאַטע. ווען דער דונער זיצט נאָך אין פערד, איז עס געפערלעך. גיי נישט צו.

די אויגן האָבן זיך באַ לייווערן געשפאַרט אין קאָפּ. אַן אומגליק, אַ גרויס אומגליק האָט אים געטראָפן. יאָרן נישט דערעסן — נישט ער, נישט דאָס ווייב, נישט דאָס יינגל — קומט אַ דונער און מאַכט פונעם קישקע־געלט אַ שיינעם תכלית. לייווער האָט זיך געוואַלט אַ וואַרפ טאָן אַפן יינגל, זיך צעשריגן :

— ממזר !

דאָס יינגל האָט אָפגעצויגן. לייווער האָט זיך צעווייגט.

דער רעגן האָט אויפגעהערט. און איבער די פעלדער איז דער הימל, אַ פרישער, אַ בלויער, נאָך טיפער געוואָרן.

לעבן

רחל האָט זיך געאיילט.

פאָסמעס האָר, ליכטיקע, זיינען געפאלן איבערן שטערן, איבער די געדויגנע אַקסלען. ס'לייכטע קלייד האָט זיך געהויבן, זיך געווינטלט אַרום די פיס. זי איז נישט געגאָנגען מיטן שמאַלן וועגל, וואָס האָט זיך געוויקלט אַרום און אַרום וואָלד. זי האָט געשניטן דעם וואָלד אין דער ברייט.

רחל האָט נישט געקוקט וואו זי גייט, כאָטש די טונקעלע אויגן זיינען געווען ברייט צעעפנט. זי האָט געשפּרייזט איבער נאָדל-ביימלעך. קליינע — האָט זי געטראָטן מיט די פיס, גרעסערע — האָט זי צענומען מיט די הענט. און פון די צעטראָטענע ביימלעך, פון די אָפּגעריסענע צווייגלעך, האָט געדריפט מיט שאַרפּן, יאָלאָוועז־דיח, מיט פּעך, מיט צייטיקע יאָנדעס.

רחל האָט געוואָלט וואָס גיכער אַרויס פונעם שטיק וואָלד, וואו די זון האָט שוין לאָנג זיך געהאַט געזעצט און דער אָוונט האָט גענומען צופאַלן. הימל, ביימער, ריחות — האָבן זי איצט געשראַקן. פון שרעק איז דער טראָט געוואָרן ווילדער, ווי מען וואָלט זיך געיאָגט נאָך איר. האָט מען זיך טאַקע געיאָגט נאָך איר? רחל האָט זיך אָפּ אַ רגע אָפּגעשטעלט. זי האָט אָנגעשפּיצט די אויערן, אויפגעכאַפט טריט. זי איז געווען זיכער, אַז דער מאַן יאָגט זיך נאָך איר און האָט נאָך שנעלער גענומען שפּרייזן צווישן די נאָדל-ביימלעך.

רחל איז געלאָפּן אַהיים צו טאַטע־מאַמע, וואָס האָבן געוואוינט אָנדער־האַלבן מייל פון איר. מיטן שניידן דעם וואָלד אין דער ברייט האָט זי זיך געוואָלט איינברענגען אַ האַלבע מייל. זי איז געלאָפּן און זיך נישט אויפֿגעהערט צו באַשווערן, אַז צוריקגיין צום מאַן וועט זי נישט. און דאָס איז זעקס וואָכן נאָך דער חתונה. רחל האָט זיך געבעטן באַ טאַטע־מאַמע, אַז הערשט איז איר נישט צום האַרץ, אַז זי וויל דעם שידוך נישט און טאַטע־מאַמע זיינען באַשטאַנען אָפּ זייערס:

— האָסט צוגעזאָגט דער שוועסטער דיינער פאַרן טויט, אַז וועסט זיין אַ מאַמע צו איר קינד? האָסט צוגעזאָגט? האַלט זשע וואָרט!

דאָס שטיק וואָלד האָט אָנגעהויבן צו ווערן שיטערער. דער טאָג האָט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך אַ שעה, אָנדערהאַלבן, און ס'איז ליכטיקער געוואָרן. פון די אַרומיקע פעלדער האָט אַ בלאָז געטאָן מיט רומיאַנעס־בליעכץ. פאַראַד־יאָרן יוני איז רחל'ס עלטערע שוועסטער, אסתר, פאַרגאַנגען אין טראָגן. אַ גאַנצן חודש האָט רחל געריסן רומיאַנעס־בלימלעך. אסתר האָט געווייט די בלימלעך אין וואַסער, זיי צוגעלייגט צום בויך — אַ סגולה פאַר אַ גרינג האָבן. צום יאָר האָט אסתר געבוירן אַ יינגל און איז אין קימפעט געשטאַרבן. טאַטע־מאַמע האָבן נישט געוואָלט וויסן, וואָס רחל וויינט זיך אויס די אויגן. זיי האָבן זי פאַרשלייערט פאַרן שוואַגער, אַבי ס'קינד נאָך אסתרן זאָל האָבן אַ „לייבלעכע“ מאַמע. זעקס וואָכן נאָך דער חתונה האָט רחל זיך געכאַפט, אַז זי איז פאַרגאַנגען אין טראָגן. פון שרעק, אַז זי וועט אויך שטאַרבן אין דער קימפעט, האָט רחל זיך צעקריגט מיט הערשלען, זיך אַזוי צעקריגט, אַז זי האָט איבערגעלאָזט דעם מאַן מיטן קינד און זיך געלאָזט מיטן וואָלד צו טאַטע־מאַמע.

רחל האָט געשפּרייזט מיט דער לאַנסע. אין וואָלד האָט זיך צעשריגן אַ הערש, לאַנג געשריגן. רחל האָט געגלויבט, אַז איר לעבן, וואָס האָט זיך נאָר וואָס געהאַט אָנגעהויבן, האָט זיך שוין געענדיקט. זי האָט באַוויינט די יונגע יאָרן און מיט טרערן אין די אויגן האָט זי זיך געבויגן צווישן די גראָזן, געריסן רומיאַנעס־בלימלעך — אַ סגולה פאַר גרינג האָבן — און זיי אַפן אָרט געוואָרפן פון זיך.

טאַטע־מאַמע האָבן באַגענגט די טאָכטער מיט גרויס חידוש :

— וואָס אַזוי שפּעט, רחל ? און איינע אַליין, אָן הערשלען ? און וואו האַסטו געלאָזט ס'קינד ?

רחל האָט זיך צעוויינט :

— אַזוי און אַזוי, מאַמע, אַזוי און אַזוי, טאַטע . . . איר, איר, אַלץ איר ! מײן געביין וועט מער נישט אַריינשמעקן אַהין ! און ס'קינד קען איר דאָ, באַ איר, אויך האַדעווען !

רחל האָט געטופּעט מיט די פיס, זיך געקלאַפט קאָפּ אָן וואַנט, געריסן פון זיך שטיקער :

— איר, איר, אַלץ איר !

דער פאָטער, אַ פאַרמער, אין די פּופּציקער, האָט מיט רוגז אַ קלאַפּ געטאָן נאָך זיך די טיר און איז, אָן אַ וואָרט, אַרויס פון שטוב. די מוטער,

א באַלייבטע, האָט געווינט מיטן קאָפּ היין און קריק און דאָס שטיקל שמיכל ארום די כרוינע אויגן האָט געהאַט צו זאָגן :

— וועסט זיך אויסשרייען, טאָכטער, אויסשרייען און בעסער ווערן.

די מוטער האָט זיך אויך נישט אָנגערופן מיט קיין וואָרט. און אז רחל איז אַנטשווינגן געוואָרן, האָט די מוטער צעשטעלט אַ טיש מילכיגע מאכלים :

— האָסט דאָך אורדאי נאָך קיין אָוונטברויט נישט געגעסן.

רחל האָט געפילט, ווי פאַרדרום און צער דינען ערגעץ אָפּ. ס'בלייבט בלווי שרעק — די שרעק וואָס פלאַטערט ארום נאָך אסתּרן. אַ פאַרלאַנג צו דערציילן דער מוטער, אַלץ צו דערציילן, איז אויפגעגאַנגען אין רחלען. זי האָט זיך אָבער געשעמט. און נישט אזוי זיך געשעמט, ווי זיך געשראַקן. פון גרויס אומבאַהאַלפּנקייט האָט רחל זיך געזעצט עסן.

די שויבן אין די פענצטער־ראַמען האָבן אויפגעציטערט. ס'איז אָנגעפאַרן אַן אויטאָמאָביל און האָט זיך אָפּגעשטעלט. די מוטער איז צו צום פענצטער :

— ס'איז דאָך הערש! און אָט איז מיין אייניקל!

אָף אַ פריער איז אַרײַן רחל'ס פאָטער, נאָך אים — הערש'ל מיטן קינד.

די באַבע איז אַנטקעגנגעגאַנגען ס'אייניקל :

— אַ גאַסט, אַ גאַסט, — האָט זי אַ נעם געטאָן פון הערשלען ס'קינד און

עס גענומען האַצקען אין דער לופטן, — האַלאַ וועלוועלע, האַלאַ אייניקל, טיור־טיור!

איבערן קינדישן פנים האָט זיך צעגאַסן אַ שמיכל, וואָס האָט אָנגע־שטעקט דעם זיידן, די באַבע, דעם פאָטער און אַפילו רחלען. הערש'ל האָט זיך צוגעזעצט צום געדעקטן טיש, וואו אין דער מיט איז געשטאַנען אַ נאַפּט־לאַמפּ :

— שוויגער, איר האָט אפשר פאַר מיר אויך אַ בים ?

— שטייט אַלץ אַפן טיש, מיין איידעם, נעם, עס געזונטערהייט.

רחל'ס טונקעלע אויגן זיינען פאַרוואַנדלט געוואָרן אין טיפע, קאַלטע ברונימער. זי האָט פון דער זייט אַ קוק געטאָן אַפן מאַן מיט ביטול און איז אַוועק פון טיש. הערש'ל האָט געקייט מיט ביידע באַקן. באַלד האָט זיך דער שווער צו אים צוגעזעצט און ס'איז אַוועק אַ שמועס וועגן תבואה־פערלער, וועגן גרינס, וועגן קאַנען מילך, וואָס מען שטעלט צו יעדן פרימאָרגן צו דער באַן.

רחל איז געזעסן אָף דער סאַפע מיט דער מוטער. ביידע האָבן זיך

געשפילט מיט וועלוועלען, וואָס איז נאָך קיין פינף חדשים נישט אַלט געווען, זיך צונעהערט ווי ס'קינד גודערט. רחל האָט אַליין נישט געגלויבט, אַז די מורא איז פון איר אַוועק, אַליין נישט געגלויבט, אַז זי טראָגט. און אַז זי טראָגט, איז וואָס? האָט זי געדאַרפט אָפּשפּילן הערשען אַזאַ חתונה? פּלאַמען זיינען אין איר אויפגעגאַנגען, האָבן איבערגעלאָזט צייכנס אַפּן האַלדז, אַף די באַקן. און מיט די פּלאַמען איז געקומען אַ הונגער — דער הונגער צו געבוירן, וואָס האָט זיך געטראָגן איבערן יונגן, צייטיקן לייב.

רחל האָט זיך אַריבערגעבויען איבערן קינד. וועלוול האָט אַ כאַפּ געטאָן מיט אַ ווייך הענטעלע רחל'ס נאָז, געשארט מיט די פינגערלעך איבער איר פנים, ווי אַ יונג פייגעלע שאַרט מיט די פלינגעלעך. פון פרייד האָט רחל זיך צעלאַכט און גענומען רעדן צום קינד נישט בלויז מיט דער באַבעס ווערטער, נאָר אויך מיט דער באַבעס קול:

— מיין וועלוועלע, מיין קינדעלע — — — טיורטורטיו!
וועלוועלע האָט נאָכגעזאָגט:

— טיורטורטיו!

— זיידע, טאַטע, — האָט די באַבע אַ פאַטש געטאָן אַ האַנט אָן אַ האַנט און זיך אויפגעשטעלט, — הער זיך כאַטש איין, ווי דאָס מענטשעלע, קיין עין־הרע, רעדט שוין! אַזאַ פייגעלע, אַזאַ זיס שפּילפייגעלע!

פיר פאָר אוינגן, אויפגעהייטערטע, האָבן געקוקט אַף וועלוועלען, וואָס האָט פאַרריסן די פּוכלע הענטלעך, די נאָך פּוכלערע פּיסלעך, געלאַכט און געגודערט, וואָס ער איז זאַט, וואָס ס'איז אים טרוקן, וואָס ער זעט אַרום זיך באַקאַנטע פּנימער. און אין דער גילדענער מיט האָט וועלוול צעשפּרייט די פּיסלעך. ס'האַט זיך אַ הויב געטאָן אַ צווייגל וואַסער, זיך אויפגעהוויבן אין אַ האַלבן קרייז און איז מיט אַ קלימפּער געפאַלן אַפּן דיל. זיידע, באַבע, טאַטע, מאַמע — אַלע האָבן גענאַפּט, ווי זיי וואָלטן זיך געקליבן אַ ברכה מאַכן איבער אַ רעגנבויען.

— דערפאַר האָב איך ליב אַ יונג, — איז די באַבע די ערשטע אַרויפ־געפאַלן אַפּן אייניקל, — ער מאַכט זיך קיינמאָל נישט נאָס, — און זי האָט אים גענומען אויסקושן די פּיסלעך, ס'בייב, ס'פּנימל.

— מאַמע, — האָט רחל אַוועקגעשטופּט די מוטער פּונעם קינד, — וועסט דאָך אים דערשטיקן!

— טאָ נעם אים פון מיר צו, — האָט די מוטער אַ שטעק געטאָן

ס'איניקל דער טאָכטער אין די הענט אַרײַן, — אזא באַטעמטער, אזא באַ-
שמעקטער יונג! כ'וועל אים צעבייסן!

אין שטוב איז מיטאַמאָל געוואָרן שטיל, אומהיימלעך שטיל. אלע האָבן
געוואָלט דערשטיקן די פרייד, ווי מען וואָלט דערמיט באַגאַנגען א זינד
געגן דער געשטאַרבענער טאָכטער, געגן אסתרן.

ווי פון זיך אליין איז רחל אויסגעוואַקסן מיטן קינד באַ דער טיר. די
באָבע האָט איינגעוויקלט ס'פיצעלע אין אַ קאָלדרע און איז געגאַנגען מיט
דער טאָכטער צום אויטאָמאָביל.

דער יוני-אָונט האָט געשמעקט מיט קילער לאַנקע, מיט רומיאַנקע-
בליעכץ. אינעם טונקל-בלויען הימל האָט אַ שטיקל לבנה געבלישטשעט,
ווי אַ קינדערש טראָמפּיטל. און אז דער איידעם מיט דער טאָכטער מיטן
איניקל זיינען אַרײַן אינעם אויטאָמאָביל און די מאַשין האָט אַוועקגערעדלט,
האָט די באָבע אַ זאָג געמאָן צום זיידע:

— ביסט אַ מבין, ווי זי האָט אָפּגענוואַלדעוועט אַ פאַרנאַכט? אין אזא
פאַל איז די קלינסטע זאָך זיך נישט צו מישן. שרײַ אָפּ, שרײַ אָפּ, שים אויס
דעם פּולווער און ס'ביקסל וועט זיך אליין אויסלאָדענען.

די באָבע האָט נישט דערזאָגט און איז אַנטשווייגן געוואָרן. דער זיידע
האָט זיך מיט קיין וואָרט נישט אָנגערופּן. ער האָט געזוכט עפעס אַ שטערן
אין הימל. ביידע האָבן געטראַכט וועגן דער פאַרשטאַרבענער טאָכטער. ביידע
האָבן אָפּגעזיפּצט. דערנאָך האָבן זיי אַרײַנגעקוקט צו די קי, צו די פּערד,
און שטומע זיינען זיי געגאַנגען מאַכן נאַכט.

אין א שול

די שול „שארית-ישראל“ האָט געהאַלטן כאַם באַנקראַט. דעם רב איז מען שולדיק געווען פאַר אַ האַלב יאָר שכירות, דעם חזן — פאַר אַ יאָר, און אַפֿן שמש האָט זיך קיינער נישט אומגעקוקט. שטייערן, פּראָצענט פאַרן ערשטן „מאַרגדזש“, פאַרן צווייטן — אַלע זיינען צוגעשטאַנען, אַלע האָבן געמאַנט, האָבן געסטראַשעט צוצונעמען די שול. און דאָ האָט שוין ס'דריטע יאָר געבושעוועט דער קריזיס, זיך איינגענעסן יעדן איינעם אין די ביינער. אַ טייל רייכע באַלעבאַטים זיינען פאַראַרעמט געוואָרן, אַ טייל זיינען אוועק פונעם געגנט, און די רעשט זיינען אזוי שווער געוואָרן אַפֿן בייטל, אז מען האָט פון זיי נישט געקענט אַרויסרייסן קיין סענט. ס'אַרעמפּאָלק — הענד־לערס, בעל־מלאכות, זקנים־זקנות, וואָס זיינען געווען אַף קעסט באַ קינדער — זיי זיינען געוואָרן די געבערס, זיי האָבן אויסגעהאַלטן די שול.

דאָס ביסל הענדל־לערס, דאָס ביסל בעל־מלאכות, און דער עיקר ס'אַלט־וואַרג, וואָס איז שוין געשטאַנען מיט איין פּוס אַף יענער וועלט — זיי אַלע האָבן געשוואוירן צו בלייבן מיט דער שול, פאַר קיין געלט זי נישט איבער־צוגעבן דעם נענער־פּאָלק, וואָס האָט זיך געריסן פון אַלע זייטן אַפֿן יידישן ישוב.

דערצו האָט די יידישע געגנט געהאַלטן אין איין ווערן שיטערער. יידן האָבן זיך געצויגן אַלץ טיפּער אין דער בראַנקס, זיינען פאַרקראַכן אַזש צו דער צוויי הונדערט און פערציקסטער גאַס. וואו יידן האָבן אָפּגעליידיקט אַ שטיקל ישוב, האָבן עס גענערס גלייך פאַרנומען. זיי זיינען אָנגעקומען מיט די שכנישע גאַסן און עוועניוס, אָנגעקומען ווי אַ פינצטערע כּמאַרע. אַרבעטס־לאַזע, אויסגעהונגערטע. די מאַנצבילן — שייך־פּוצער, פּענצטער־פּוצער. די ווייבער — וועשערנס, דינסטן, דיל־פּוצערנס. די אָפּענע פּענצטער, די טרעפ־לעך — אַלץ איז געוואָרן באַזעצט מיט לאַכנדיקע אויגן, מיט לאַכנדיקע ציין. שוואַרץ און ווייס, שוואַרץ און רויט. און איבער די שרייענדיקע פאַרבן — הענט און פיס, וואָס רוען נישט, וואָס שטייען נישט איין, וואָס הויבן זיך,

ווערן איינס מיטן פייערליי, מיטן גראנעריי פון די נאך שרייענדיקערע, פארביסערע קלאנגען.

„קליין אפריקע“ האָט געוואָלט אָפּקויפּן די שול, געטענהט — אויב די שול איז גוט פאַר די קינדער פון ישראל, איז זי אויך גוט פאַר די נענערס. ס'הענדלער-פּאַלק, ס'בעל-מלאכה-פּאַלק, האָבן נישט געוואָלט הערן. מען האָט זיך אַליין באַשטייערט, מען האָט גענומען גיין פון טיר צו טיר, מען איז אפילו איינגעגאַנגען אַף „ברידזש-פּאַרטיס“, אַבי אָפּצוראַטעווען די שול. ס'איז געווען אַ שטילער נאָכמיטאָג. אין דער פּעדערשול זיינען געזעסן זעקס פּאַרשויין — פיר מאַנצבילן און צוויי ווייבער — און מען האָט גע-שפּילט פּאָוקער. דאָס געוויינט האָט געדאַרפט גיין פאַר אַ חזן אַף ימי-נוראים. פון דער פּעדערשול האָבן צוויי נעשניצטע טירן געפירט אין שול אַרײַן. די טירן זיינען געווען פּאַרשלאָסן. אין מזרח פון דער פּעדערשול איז געשטאַנען אַן עמוד, וואו אַ מנין האָט אינדערוואַכנס אַרײַנגעכאַפט אַ מנחה, אַ מעריב. אפן עמוד האָבן געפּלעמלט צוויי יאַרצײַטן.

די שפּילערס זיינען געזעסן אַרום אַ לאַנגן, נישט געפּאַרבתן טיש, גע-זעסן מיט פּאַרחלשטע פּנימער, אָן כחות. דורך די אָפּענע פענצטער האָט זיך געפּאַקט אַן אויגוסט-חמימה, וואָס האָט געסאַפּעט מיט פייער. די פיר מענער האָבן איינציקווייז אַראָפּגעוואָרפּן די רעק, די וועסטן. איינער האָט אפילו אַראָפּגענומען דעם קאַפּעליוש, איז געבליבן זיצן אין פּעדערשול אין בלוזן קאַפּ. די פרויען — צוויי קרעמערקעס, וואָס האָבן איבערגעלאָזט די מענער אין די געוועלבער, און אַליין זיינען זיי געלאָפּן אין שול אַרײַן, ווי מען לויפט צו אַ דבר-מצוה — זיינען געזעסן מיט די קאַרטן אין די הענט און געפּרייכט פון דער היץ.

דער עולם האָט כמעט ווי נישט גערעדט. מען האָט קונציק טאַלירט די קאַרטן, זיי אויסגעוואָרפּן, און אפן לאַנגן, הילצערנעם טיש האָבן „טשיפּס“ געקלימפּערט, ווי ביינערנע קנאַכן. אַ קרעמערקע האָט מיט איין אויג קוים אָפּגעדעקט די פּאַרמאַכטע קאַרטן. ס'פּנים האָט זיך באַ איר נישט געביטן. זי האָט כלאַהרײַד אַ זאָג געטאָן :

— די צוואַנציק סענט מיט נאָך צוואַנציק.

— מיט נאָך דרייסיק! — האָט אַ צווייטער אַרײַנגעוואָרפּן דריי

„טשיפּס“.

מיט פּערציק!

— מיט פּופּציק!

„טשיפס“ האָבן געקלימפערט, זיך געלייגט אין א בערגל — פלייס־פלאַם, פלייס־פלאַם. דער עולם האָט פאַרגעסן, אז ס'געוויינט גייט פאַר אַ חזן, וואָס וועט דאָ דאווענען ימים־נוראים. די שפּיל האָט געצויגן, האָט אַרײַנגעצויגן. די רואיקע, קאַלטבליטיקע קרעמערקע האָט געהאַלטן אין איין קויפּן „טשיפּס“, געהאַלטן אין איין שלעפּן קליינגעלט פונעם לייונטענעם בייטל. און אז ס'איז דורך אַ שעה און זי האָט נישט אויפגעהערט צו פאַרלירן, האָט די רואיקייט אין איר זיך אַ וואַסל געטאָן :

— ס'גייט נישט.

אַ הערינג־הענדלער, אין אַ ווייס רעקל באַלייגט מיט שיפּן, האָט געד האַלטן אין איין געוויינען. ער האָט געלייגט די „טשיפּס“ אין קלעצלעך, צו צען אין אַ קלעצל, צו דאָלער אין אַ קלעצל, און געצײלט אַפּן קול — דריי דאָלער, פינף דאָלער, זיבן דאָלער, עלף דאָלער. די עלף געוואונענע דאָלער האָבן זיך אַ הויב געטאָן, זיך געטראָגן פאַרן פנים, ווי אַ פעכער, געקילט. ס'איז אים גוט געווען, דעם הערינג־הענדלער. און אז ער האָט דערהערט, ווי די קרעמערקע זאָגט מיט אַ קרעכץ : „ס'גייט נישט“ — האָט ער זיך אָנגערופן מיט אַ פראַגע :

— און אין ליבע ?

— אזא מוז אַף דיר !

— און אין מצוות ? — האָט דער הענדלער זיך געוויצלט.

— דאָס, זעסטו, יאָ, — האָט די קרעמערקע צוגענומען דעם ערשטן קאָן און דריי מאָל אויסגעשפיגן אַף מוזל, — מצוות קאָן איך דיר פאַרקויפּן און שפּאַט ביליק !

אַ פעדלער מיט אַ קאָשיקל זאָקן האָט פאַרבליבן דזשעט. ער האָט מיט גרויס ביטול אַ קוק געטאָן אַפּן עולם, אַף די קאָרטן. דערנאָך האָט ער איבער־געצײלט די מאַנצבילן און באַ זיך געטראַכט, אז ס'וועט שוין היינט צו מנחה קיין מנין נישט זיין.

דער פעדלער האָט זיך אוועקגעשטעלט באַם עמוד. ער האָט געקוקט אַף די יאָרצײט־לעמפלעך און געדאוונט מנחה. נאָך מנחה האָט ער אַ דריי געטאָן אַ פאַרווייטיקט פנים צו די שפּילערס, ווי ער וואַלט עפעס געוואַלט זאָגן. ער איז אָפּגעקומען מיט אַ טיפּן זיפּץ. דער פעדלער האָט אָפּגעזאָגט קדיש, גע־נומען ס'קאָשיקל זאָקן און באַם אַרויסגיין האָט ער פון געוואוינהייט אַ זאָן געטאָן צו די שפּילערס :

— זעקס סענט אַ פאַר זאָקן. צוויי פאַר פאַר צען.

קינער פון די שפילערס האָט זיך נישט אומגעקוקט אַפן פּעדלער, אפילו נישט געהערט וואָס ער זאָגט. אין קאָן זיינען געלעגן צען דאָלער. די שפיל איז געווען אַ היציקע, אַן אזאַרטנע. פון צען סענט „סטאַווקע“ איז מען איבערגעגאַנגען אַפּ פינף-און-צוואַנציק. די איבעריקע דריי שפילערס זיינען שוין אויך געזעסן אָן די קאַפּעליושן, האָבן זיך געוויגט איבער די קאַרטן, ווי מען וויגט זיך איבער אַ שווער שטיקל גמרא. דער הערינגהענדלער האָט אויסגעזונגען:

— נאָך עטלעכע אַזוינע קאַנען און מיר האָבן ס'געלט פאַרן חזן.
— יא, פאַרן חזן, — האָט די באַלייכטע קרעמערקע אונטערגעכאַפט און זיך געישובט, — אויב ער רייסט אַזוי, איז איינס פון די ביידע: אָדער ער „בלאָפט“, אָדער ער האָט אַ „סטרייט“.

— ער בלאָפט! — האָט דער דריטער אַרויסגעהאַלפן.
אַ פּופּצינאַריק בחורל איז אַרײַן אין פּעדערשול. ער האָט אַ קוק געטאָן אַפּ די שפילערס און ס'אויסגעדאַרטע, בלאַסע פנים איז רויט געוואָרן, באַלד ווידער בלייך. ער האָט מיט אַ טענה צענומען די הענט:

— כ'דאַרף זאָגן קדיש!

— טאָ זאָג!

— ווי קען איך זאָגן, אַז איר זיצט אין די בלויע קעפּ?
— טוט טאַקע אָן די קאַפּעליושן, — האָבן די וויבער זיך אַריינגע-מישט, — נישט געפערלעך, איר וועט נישט צעשמאַלצן ווערן.

ס'בחורל האָט געקוקט אַפּ די שפילערס מיט אַזאַ שנאה און מיט אַזאַ עקל, אַז די שפילערס האָבן זיך גענומען פאַרענטפערן צווישן זיך:

— דער „באָי“ מיינט אודאי, אַז מיר זיינען שטענדיקע קאַרטן-שפילער. ס'בחורל איז צוגעגאַנגען צום עמוד. ער האָט געוואַרט, אַז אין פּעדער-שול זאָל פאַר אַ ווילע ווערן שטיל. די „טשיפּס“ האָבן געקלימפּערט. די ווערטער: „סטרייט“, „פּול-הויז“, האָבן געשטערט, האָבן זיך אַריינגעגאַסן אינעם יינגלס קדיש.

מיטאַמאָל האָט זיך ס'בחורל אָפּגעריסן פונעם עמוד. ער האָט זיך אַ לאָז געמאָן צו די שפילערס מיט אַזאַ אימפעט, אַז יעדער האָט אַרויפגעלייגט די האַנט אַפּ זיין ביסל געלט און גענלאָצט מיט די אויגן. ס'בחורל האָט זיך צעשריען מיט אַן אומגעהאַריש קול:

— הערט אויף צו קלימפּערן מיט די „טשיפּס“, הערט אויף צו שפילן אין קאַרטן. מיין טאַטע איז די וואָך געשטאַרבן און כ'וויל זאָגן קדיש.

— דאָס שפּילן איז פאַר דער שול, — האָט זיך איינער אָפּגערופּן.
 — ווען מיר שפּילן נישט, וואָלסטו נישט געהאַט וואו צו זאָגן קדיש, —
 האָט א צווייטער א זאָג געטאָן.
 — קענט איר נישט אויפהערן צו שפּילן ביז כ'וועל אָפּזאָגן דעם
 קדיש? — איז ס'קול באַם בחורל געוואָרן ווייכער, — מײן טאַטע איז די
 וואָך געשטאַרבן.
 — ניי זאָג קדיש, ניי זאָג, — האָט א קרעמערקע א הויב געטאָן מיט
 דער האַנט אלע זאָלן זיך אויפשטעלן.
 די מאַנצבילן — די קאַפּעליושן פאַרדרייט, די קאַרטן אין די הענט —
 זיינען געשטאַנען מיט נאַרישע פּנימער, געשטאַנען און געוואַרט זיי זאָלן
 קענען נאָכזאָגן אָמן.

.1935

יחוס

זלמן האָט צוגעלייגט דאָס טעלעפאָן-טרייבל צום אויער און זיך איינגע-
הערט. און אז אַ מיידל האָט געלאָזט וויסן : „מאָטראַץ קאָמפּאַני“ — האָט
דאָס קול באַ זלמנען אַ ציטער געמאָן :

— זייט אזוי גוט און פאַרבינדט מיך מיט מיסטער דייוו פייגין.

— ווער רעדט ?

— מיסטער פייגיןס אַ שוועסטערקינד.

ס'איז אַ ווייל געוואָרן שטיל. די שטילקייט וואָס נעמט צו דעם אָטעם.

דערנאָך האָט דאָס מיידל געלאָזט וויסן :

— מיסטער פייגין איז איצט נישטאָ.

איבער אַ וואָך האָט זלמן דרייפיר מאָל אַ טאָג געקלונגען צום
שוועסטערקינד אין פאַבריק אַרײַן, און אים אַלץ נישט געקאָנט כאַפּן. יעדעס
מאָל דאָס זעלבע מיידל, דאָס זעלבע קול, די זעלבע פראַגעס, ווי אַף יענער
זייט טעלעפאָן וואָלט נישט געשטאַנען קיין מענטש, נאָר אַן אויטאָמאַט. נאָך
יעדן טעלעפאָנירן האָט זלמן געשאַלטן, זיך געוואונטשן נישט צו האָבן מער
מיטן שוועסטערקינד קיין מגע ומשא. ער איז געווען זיכער, אז דייוו ווייל אים
נישט זען, קוועטשט אודאי מיט די פלייצעס, וואָס אַ שוועסטערקינד, אַ קבצן
האָט זיך אָנגעזעצט אַף אים. און וואָס לענגער דער פאַבריקאַנט האָט אים
אויסגעמיטן, אַלץ שטאַרקער איז אין זלמנען געוואַקסן די עקשנות. ער האָט
באַשאַסן אָפּצוואוואַרטן פייגיןען אין גאַס, לעבן דער פאַבריק, געפילט אז
ניט בלויז ער, זלמן, נאָר יעדער אַרבעטער האָט אַ חלק אין דייווס עשירות.
פאַר די צוועלף יאָר, וואָס זלמן איז געווען אין ניו יאָרק, האָט ער זיך
מיטן רייכן שוועסטערקינד געזען בלויז אַף חתונות און לײות. און דאָס
אויך נאָר עטלעכע מאָל. און אז פייגין, דער גביר, האָט פאַרריסן דעם קאַפּ,
האָט זלמן, דער אַרבעטער, העכער פאַרריסן דעם קאַפּ, געוויזן אז ער האָט
דעם רייכן פאַבריקאַנט אין דער אדמה. און די שוועסטערקינדער וואָלטן מן
הסתם אזוי זיך אויסגעלעבט די פאַר יאָר, האָט זיך אָבער אונטערגערוקט
דער קריזיס. וואו אַ סענט, וואו דעם ווייבס אַ שטיקל צירונג, אַלץ איז שוין

לאנג געפטרט, פארזעצט. די אכט חדשים, וואָס זלמן האָט נישט געארבעט, האָבן זיך שווער געלייגט אָפּ אים. דער פאַרריסענער קאָפּ האָט זיך גענומען בויגן און די נויט האָט אים געטריבן צום רייכן שוועסטערקינד.

ס'איז געווען זיבן אינדערפרי. די פאַבריק איז נאָך געווען פאַרמאכט. זלמן האָט זיך געדרייט איבער פאַרק עוועניו, וואו פון איין זייט האָבן זיך געצויגן פאַבריקן, גאַראַדזשן, אַ שפּיטאַל פאַר פּערד און הינט, און פון דער צווייטער זייט, צווישן אייזערנע צוימען, האָבן זיך פאַרבייגעטראָגן באַנען.

ער איז געבליבן שטיין. האָט נאָכגעקוקט ווי אַ באַן אַנטלויפט, לאָזט נאָך זיך איבער דעם קלימפּער פון רעדער און שינעס. קיין גראָז, קיין ביימער. פאַרשטויבטער זשוויר אָן אַ גלאַנץ, און איבערן זשוויר אָפּגעבליאַקעוועטע ווענט, „פּיערעסקייפּס“, פאַרמאַזשעטע שויבן. טעלעגראַף־דראָטן האָבן גע־זשומט, זיך אויסגעמישט מיטן קלאַפּעריי פון מילך־ און ברויט־וועגעלעך. און איבער די מויערן, איבער דער עוועניו, האָט זיך דאָ און דאָרט געהויבן אַ פאַבריק־קוימען, געשפּרייט קייטעלעך רויך.

זלמן האָט אַ הויב געטאָן דעם קאָפּ, אַרומגענומען דעם טיפּן כלויען הימל און זיך אָנגעכמורעט:

— שוין ווידער מאַי.

דאָס כלויען וואָרט האָט געווירקט אָפּ אים. ער האָט זיך אַ צי געטאָן, געוואָלט אַרויס פון זיך, געוואָלט אַרין אין אַ לעבן, וואָס איז געווען ווייט פון אים. ער האָט געזוכט מיט די אויגן צווישן די געפלאַסטערטע שטיינער. דאָ אַ יונג גרעזל, דאָרט אַ יונג גרעזל. דערצו איז די פרימאָרגן־לופט פול געווען מיט אומרו, מיט פּרילינג, מיט ריחות וואָס צענעמען.

אין זלמןען, איבער זלמןען, האָט אַ בלאָז געטאָן מיט אַ שטיק לעבן פון אַ פּערטל יאָרהונדערט צוריק.

ס'איז געווען מאַי. זלמן און דוד, צען־יאָריקע יינגלעך, זיינען אוועק מיטן באַנינען אָפּ אַ „מאיעווקע“ צו דער באַן, וואָס איז געלעגן אָפּ יענער זייט וועלדל. דער פרימאָרגן האָט געשמעקט מיט טוי, מיט בעז, מיט צע־בליטע בעריאָזעס. באַ דער באַן־בודקע האָבן זיי געטרונקען פּריש געמאַלקענע מילך, גענעסן ראָזעווע ברויט מיט פוטער, געגלויבט דעם „דרוזשניק“, אַז מאַיאָווע פרימאָרגנס ברענגען פּרייד, ברענגען גליק, פאַרטרייבן פון מענטשן יעדן טרויער.

די ריחות, מענטשלעכע ריחות, פון אַ פּערטל יאָרהונדערט צוריק, האָט זלמן איצט געטראָגן צו דודן, צום שוועסטערקינד זיינעם. זיי זיינען דאָך

צוזאַמען געוואַקסן. אויב נישט קיין לייבלעכע ברידער, זיינען זיי דאָך אַלץ ברידער, און אַ ברודער לאָזט מען נישט פאַלן.

אַן אויפגעהייטערטער איז זלמן אַרײַן אין דער פּאַבריק. ער האָט זיך באַ קיינעם נאָרנישט געפרעגט און זיך געלאָזט צום אָפּיס. אַן אָנגעשטעלטער איז אים פאַרלאָפּן דעם וועג:

— וועמען דאַרפט איר?

— מיסטער פייגין.

— ער איז נאָך נישטאָ.

— קענט איר מיר נישט זאָגן ווען ער קומט?

— וואָס דאַרפט איר פון אים?

— מיר זיינען קאָזינס.

— קאָזינס? — האָט דער אָנגעשטעלטער אים אָפּגעמאַסטן מיט אַ

פאַרדעכטיק אויג און זיך אָנגערופן, — איר קענט צואוואַרטן. מיסטער פייגין דאַרף יעדע מינוט אַרײַנקומען.

די פאַרשטיקטע פּאַבריק, די שורות אַרבעטער, וואָס זיינען געשטאַנען איבער אָנגעצויגענע מאַטראַצן, אַלץ האָט זיך שווער געלייגט אַפּן אויפגע- הייטערטן זלמען. ער האָט זיך אַ לאָז געטאָן צום אַרויסנאַנג, געוואָלט באַגעגענען דייוון אַף דער גאַס.

אַן אויטאָמאָביל האָט זיך אָפּגעשטעלט פאַר דער פּאַבריק. פייגין, אַ געוויקסיקער, אין אַ ליכטיקן אָנצוג, איז אַרויס פון דער מאַשין. זלמן האָט געזוכט אין זיך, אַרום זיך, דאָס שטיק לעבן פון אַ פּערטל יאָרהונדערט צוריק, עס געוואָלט אונטערטראַגן דייוון. דאָס שטיק לעבן איז שוין געהאַט אויסגערונען. אַן אויסגעלאָשענער איז זלמן אונטערגענאַנגען:

— האַלאָ, דייוון.

דייוון האָט פון דער זייט אַ דריי געטאָן דעם קאַפּ, אַ קוק געטאָן אַף זלמען און גענומען ציען דעם ציגאַר, וואָס האָט נאַכלעסיק געשטעקט אין מויל-ווינקל. ער האָט זיך אַ ווילע געקווענקלט און מעשה באַלעבאָס אַ זאָג געטאָן:

— וואָס הערט זיך, זלמן?

— נישט פריילעך.

— וואָס, אַרבעטסט נישט?

— שוין אַכט חדשים ווי כ'ניי אַרום ליידיק.

— איז טאַקע נישט פריילעך.

דייוו פייגין האָט זיך געפאַרעט אַרום דעם אויטאָמאָביל־שלאָס. זלמן
האָט זיך געערנערט, חושד געווען, אז דייוו האָט קיין חשק נישט, ער, זלמן,
זאָל מיטגיין אין אָפּים אַרײַן. וואָס שווייגט ער? פאַרוואָס זאָגט ער עס
אים נישט? ער האָט דערפילט ווי דייוו נעמט אים אָן פאַר אַ האַנט:

— זלמן, דאַרפסט אפשר עטלעכע דאָלער?

— וואָס וועל איך זיין געהאַלפן מיט עטלעכע דאָלער?

ביידע האָבן געשוויגן. פנימער ענלעכע, ווי באַ לייבלעכע ברידער, האָבן
זיך אַ וויילע געקוקט אין די אויגן אַרײַן. זלמן האָט נישט געבעטן, געפאַדערט:
— כ'ווייל באַ דיר אַ שטעל.

— באַ מיר? — האָט דייוו פאַרצויגן דעם ציגאַר, גיכער גענומען לאָזן
בלעזלעך רויך און יעדער קנייטש אין פנים האָט זיך געשובט. — וואָס
שטייען מיר דאָ? קום אַרויף!

אין אָפּים האָט דייוו אויסגעטאָן דעם ראָק, דעם קאָפּעליוש און אז ער
האָט שטייענדיקערהייט געהאַט דורכגעקוקט די בריוו, וואָס דאָס אָפּיס־מידל
האָט אים אונטערנעטראַגן, האָט ער אַ זאָג געטאָן צו איר:
— מיס ראָוז, לאָזט אונדז אַ וויילע אַליין.

ווען זיי זיינען געבליבן אַליין, זיך אוועקגעזעצט פון ביידע זייטן טיש,
האָט דייוו אוועקגעלייגט דעם ציגאַר אָפּן אַשטעצל. ער האָט גענומען אַ
בליפּעדער און זיך צערעדט:

— ווייסט אוראי נישט וויפיל אַן אַרבעטער פאַרדינט באַ די מאַטראַצן.
אַ גוטע „האַנט“ אַרבעט אויס אַכצן, צוואַנציק דאָלער אַ וואָך. דער דורכ־
שניט אָבער איז פערצן, זעכצן דאָלער. דו וועסט אָבער דאָס אויך נישט
אויסאַרבעטן, ביסט אַ „גרינער“ אינעם פאַך, דאַרפסט ערשט אָנקומען אַף
דער לער.

— איז וואָס? — האָט זלמן צונישט געמאַכט די אַלע שוועריקייטן, —
וועט נעמען אַ וואָך, וועט נעמען צוויי וואָכן, און כ'וועל זיך אויסלערנען
די תורה. זאנסט, מען פאַרדינט ווייניק? און אז כ'דריי זיך שוין אַרום
איבער אַ האַלב יאָר ליידיק איז בעסער?

בשעת זלמן האָט גערעדט, האָט דייוו מיט דער בליפּעדער אויסגעשטעלט
אַף אַ קאַנווערט שורות ציפּערן און אָפּן אָרט זיי אויסגעשטראַכן. ער האָט
מיטאַמאָל אַ בויג געטאָן איבערן טיש דעם אויבערשטן האַלבן קערפּער:

— הער, זלמן, אויב דו וועסט איינגיין צו בייטן דעם נאָמען דינעם,
וועסטו באַ מיר קריגן אַרבעט.

— פאַרוואָס עפעס בייטן דעם נאָמען? — זיינען די אָנגעכמורעטע אויגן באַ זלמען געוואָרן גרעסער.

— שטייט מיר נישט אָן, אַז מיינס אַ שוועסטערקינד . . .

— אַז ס'שטייט מיר אָן, דיוו, — האָט זלמן אים איבערגעריסן, — מען דיר אודאי אָנשטיין.

— דיר מעג אָנשטיין, — האָט דיוו אַ קלאַפּ געטאָן מיט דער בלייפּעדער אין טיש, — און מיר שטייט נישט אָן. איך, דער אייגנטימער פון דער פעקטאָרי, הייס פייגין, און דו . . . מיינס אַ שוועסטערקינד, וואָס איז אָנגעקומען אַף דער לער, הייסט אויך „מיסטער פייגין“. ס'איז דאָך אַן אומזין! — קיינער דאַרף נישט וויסן, אַז מיר זיינען שוועסטערקינדער, — האָט ס'בלוט אַ שלאָג געטאָן זלמען אין די שלייפן.

— אודאי דאַרף עס קיינער אין דער פעקטאָרי נישט וויסן, — האָבן דיווס געקנייטשטע מויל-ווינקלען זיך גענומען אויסגלייכן, — און זיי נישט קיין יאָלד און בייט דעם נאָמען.

— דאָס נישט, דיוו.

— וועסט באַ מיר נישט קענען אַרבעטן.

— האָב איך דיך אין דר'ערד! — האָט זלמן זיך אַ הויב געטאָן.

— אויב דו האָסט מיך יאָ אין דר'ערד, — האָט דיוו אַ בלאַסער זיך אויך אַ שטעל געטאָן און געוויזן אַף דער טיר, — זיינען מיר קוויט. גוד-באָי!

— הערסט, מיסטער פייגין, — האָט זלמן, מיט רציחה אין די הענט, אין די אויגן, זיך אַ לאָז געטאָן צום שוועסטערקינד, וואָס איז געשטאַנען אָן מראה אין פנים און געדריקט אַן עלעקטריש קנעפל, — הערסט, מיסטער פייגין, כ'האָב דיך טיר אין דר'ערד מיט דיין געלט, מיט דיניע מאַטראַצן! ס'זיינען אָנגעלאָפּן צוויי אָנגעשטעלטע, גענומען אַרויספירן זלמען.

אין שאדן

א פאר פערד, געשפאנט אין א לייכטער בריטשקע, זיינען ארום האלבער נאכט ארויס פונעם סאסנאוון וואלד. די פערד האבן זיך מיטאמאל אפגע- שטעלט, געדרייט די קעפ דאָ רעכטס, דאָ לינקס, ווי זיי וואָלטן זיך געישובט — פארנעמען זיך מיטן שאַסיי, צי מיטן זאמדיקן וועג? מיטן שאַסיי אין שררהשן הויף אַרײַן איז געווען איבער צוויי וויאַרסט און מיטן שמאַלן זאמדיקן וועג, וואָס האָט זיך געצויגן צווישן פעלדער — א קנאפע וויאַרסט. דער עקאָנאָם האָט מיט ביידע הענט אזא צי געטאָן די לעדערנע לייצעס, אז די פערד מיט דער בריטשקע האָבן גענומען גיין אַף קריס. דער עקאָנאָם האָט געוואוסט, אז מען דאַרף זיך פארנעמען מיטן זאמדיקן וועג. ער האָט אָבער געוואָרט, וואָס דער שררה וועט זאָגן. דער יונגער בליאַש, וואָס האָט נישט לאַנג געהאַט איבערגענומען באַ זיין פאָטער דאָס גוט, האָט זיך אָנגערופן :

— פארנעם זיך מיט די פעלדער.

די פערד האָבן אַ ריס געטאָן די בריטשקע, זיינען אַרײַן אין די אויס- געפאָרענע זאמדין. ס'איז מיטאמאל ליכטיק געוואָרן. אַ האַלבע לבנה מיט אַ פינקלדיקן שטערן זיינען נאָכגעלאָפן דער בריטשקע. אין דער אַרומיקער שטילקייט האָט זיך געהערט דאָס קרעכצן פון די רעדער אַף די אַקסן. באַרג אַרויף האָבן די פערד גענומען גיין פאַמעלעכער, געשמיסן מיט די ווידלען איבער די זייטן. רעכטס — קאָרן. די הויכע זאַנגען האָבן זיך געבויגן אונטער די שווערע קעפלעך. לינקס — אַ פעלד האָבער. פונעם האָבער איז אויפגעגאַנגען אַ ליכטיקייט, אַ לבנה-ליכטיקייט. די צעוואָרפענע סאָסנעס האָבן געפינקלט מיט בלוילעכן זילבער, און די צווייגן, די נאָדלען, האָבן געטריפט מיט נאַכט-טוי, געטריפט מיט ריחות, וואָס צענעמען, וועקן אומרו און פאַרשיכורן.

צוויי געפענטעטע פערד, וואָס זיינען פאַרקראַכן אינעם האָבער, האָבן אוועקגעלייגט הינטער זיך די זאַנגען, ווי ס'לייגט זיי אַוועק אַ שלאַקס-רעגן. — פארנעם די פערד, — האָט בליאַש אַרויסגעכאַפט באַם עקאָנאָם די

לייצעם, — כ'וועל זיי אָנלערנען, די כאַמעס, ווי מען לאָזט אַרײַן פּערד אין שאָדן!

דער עקאָנאָם איז אַראָפּ פון דער בריטשקע. נאָך אים בליאַש. דער יונגער בליאַש האָט מיטגענומען אַן אייזערנעם שטעקעל. ס'האָט זיך געהערט ווי ער פּאַכעט דערמיט אין דער לופט.

דער פּויער, וואָס האָט אַרײַנגעלאָזט די פּערד אינעם שאָדן, איז געלעגן אַף דער מעזשע, וואָס האָט אָפּגעטײלט ס'קאַרענע פעלד פונעם ווייצענעם. דער פּויער איז געשלאָפּן אַפּן בויך. לעבן אים איז געלעגן אַ הונט. דער הונט, גרויס ווי אַ קאַלב, איז אַ שפּרונג געטאָן אַפּן עקאָנאָם. דער עקאָנאָם האָט אַזאַ זעץ געטאָן מיטן שטיוול דעם הונט אין בויך אַרײַן, אַז ס'האָט אָפּגעשלאָגן ווי אין אַ פּוּק. דער הונט איז אַ פּאַל געטאָן אין גראָז אַרײַן. דער יונגער בליאַש האָט לאַנג נישט געטראַכט. ער האָט אַ הויב געטאָן דעם אייזערנעם שטעקן, אָפּגעמאַסטן דעם פּויער איבער די פלייצעס, איבערן געזעס. דער פּויער האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן מיט ביידע הענט פאַרן געזעס, פאַר די פלייצעס, זיך איבערגעקײקלט מיט אַ פאַרשטיקט געשרײ, און איז אויפגעשפּרונגען. ער האָט זיך געדרייט אַ ווייל אין אַ רעדל, ווי ער וואַלט געזוכט דעם הונט, און גענומען רופּן:

— בורעק! וואו ביסטו, בורעק? מען שלאָגט דיין באַלעבאַס, אַ דונער

זאָל דיך דערשלאָגן!

דער הונט האָט זיך אַ שטעל געטאָן אַף די פּאַדערשטע פּיס, אַ הויב געטאָן דעם קאַפּ, זיך צעהיילט אויסגעצויגן און שפּיציק, און נישט געקענט זיך שטעלן אַף די הינטערשטע פּיס.

— אַזוי, רופסט דעם הונט, ווילסט אים נאָך אָנרייצן אַף מיר, דו חזריש אויער? — איז דער עקאָנאָם פאַרפאַרן דעם פּויער אין די צײַן אַרײַן איינמאָל, נאָכאַמאָל, אַז דער פּויער האָט זיך אַ וואַקל געטאָן און איז קוים געבליבן שטײן אַף די פּיס, — פאַרוואָס האָסטו אַרײַנגעלאָזט די פּערד אין שאָדן אַרײַן?

דער פּויער האָט גלייך נישט געענטפּערט. זײנע קלײנע, גרויע צע-שראַקענע אויגן האָבן אָנגעהויבן צו ווערן גרעסער, זײנען פול געוואָרן מיט רציחה.

מיט אַ צען יאָר צוריק זײנען ביידע — אי דער פּויער, אי דער עקאָנאָם — געווען האַלצהעקער. ביידע האָבן געלעבט אינעם ליפּאָווער וואַלד. ווי די ניטער און דער וואַלד זײנען איבערגענאַנגען צו די בליאַשעס, האָט דוכנאָ

(אזוי האָט געהייסן דער עקאָנאָם) גענומען וואַקסן. ער האָט ביסלעכווייז איבערגעריסן מיט די אַמאָליקע באַקאנטע, זיך אויפגעהערט גריסן מיט זיי, געפאָדערט מען זאָל אים רופן „פּאַניע עקאָנאָם“. און אז מען האָט אים נישט אָפּגעגעבן כבוד, פלעגט ער פאַרפאָרן אין די ציין, פלעגט אונטערהאַפּן אַ זייט.

דער פּויער האָט עס איצט דערפילט אַף זיך. פון פאַרדראָס האָט ער אזוי צונויפגעקוועטשט די ציין, אז עס איז אים געוואָרן געזאַלצן אין מויל. בלוט איז באַ אים געגאַנגען פון די יאַסלעס. דאָס האָט דעם פּויער אַרייַנגעוואָרפן אין אַזאַ רציחה, אַז אָנשטאָט צו פאַרענטפערן זיך, האָט ער אַ שלידער געטאָן דעם עקאָנאָם אין פנים אַריין :

— און רו, דוכנאָ, האַלט בעסער דינע חזירשע הענט אין די קעשענעס, אז נישט וועט מען זיי דיר אויסדרייען ווי פּיילנבויונגס!

— ווער, דו ?

דער פּויער האָט קיין צייט נישט געהאַט צו ענטפערן. דער עקאָנאָם האָט אַ הויב געטאָן בליאַשעס אייזערנעם שטעקן און גענומען שלאָגן דעם פּויער. ער האָט געשלאָגן מיטן שטעקן, מיט די פּויסטן, מיט די שטיוול, לאַנג געשלאָגן, וואָס אַמאָל שטאַרקער, אויסגערעכנטער, געוואָלט, דאַכט זיך, מיט די קלעפּ איבערשרייען דעם פּויערס קולות, דעם הונטס בילן. און אז דער עקאָנאָם איז באַ זיך שוין געוואָרן זיכער, אז ער האָט איבערצייגט דעם יונגן באַלעבאַס, ווי געטריי ער איז אים, האָט דער כעס זיך באַ אים גענומען טאַמעווען. דער עקאָנאָם האָט אויפגעהערט שלאָגן. און אז בליאַש האָט זיך געלאָזט צו דער בריטשקע, האָט דער עקאָנאָם זיך אַ בויג געטאָן איבערן פּויער, גערעדט מיט אַן אַנדער קול, מיט אַ שטילערס, ווי ער וואָלט געוואָלט אימעצן איבערבעטן :

— נו, יאַן, הויב זיך אויף, הויב זיך אויף, יאַן. און דו מיינסט איך האָב דיך געוואָלט שלאָגן ? און דו מיינסט, אַז דוכנאָ איז געוואָרן אַ היצעל, אַ הונטשלעגער ? ס'האַרץ מיינסטו טוט מיר נישט וויי, וואָס איך האָב אויפגעהויבן אַ האַנט אַף אַ ברודער, אַף אַ לייבלעכן ברודער ? גיי און פאַל דעם פאַן באַלעבאַס צו די פיס, בעט אים איבער, וועט ער די פערד דינע נישט פאַרנעמען. נו גיי, זאָגט מען דיר !

דער פּויער האָט אַ הויב געטאָן דעם קאַפּ, ווי דער הונט זיינער — אַ הונדערט פּוס ווייטער — אָנגעקוקט דעם עקאָנאָם און נאָרנישט געענטפערט. דער עקאָנאָם האָט זיך געפּרעגט באַם באַלעבאַס :

— און מיט די פערד, פאניע באַלעבאָם, וואָס זאָל מען טאָן? זיי פאַר-
נעמען?

— ניין, — איז בליאַש אַרײַן אין דער בריטשקע.

— וועט ער דאָך מאַרנן ווידער אַרײַנלאָזן די פערד אין שאָרן, —
האָט דער עקאָנאָם מיטן אײַזערנעם שטעקן אַרויסגעטריבן די פערד פון
דעם ווייץ.

— ער וועט שוין פאַרזאָגן אַ צענטן, — האָט בליאַש אַ נעם געטאָן
די לײצעס אין בײדע הענט און געזאָגט צום עקאָנאָם — שפּרינג אַרײַן!
ווי די פערד זײנען אַוועק מיט דער בריטשקע, האָט זיך יאָן אױפגע-
שטעלט. אַלץ האָט וויי געטאָן — דער קאַפּ, די פּלײצעס, די הענט, די פּיס.
פון די יאַסלעס איז געגאַנגען בלוט. יאָן האָט זיך דערשלעפט צום הונט. דער
הונט האָט אים אױסגעלעקט די הענט, דאָס פּנים. דער פּויער האָט זיך
אַפגעגאַסן מיט טרערן. די האַלבע לבנה, אַ בלאַסערע, האָט זיך גערוקט קײן
מערב. דער פּינקלדיקער שטערן האָט זיך אױסגעלאָשן. ס'איז געוואָרן
טונקעלער.

יאָן, דער הונט, די פערד — אַלע האָבן זיך געשלעפט אַהײם. די פערד
האָט יאָן אַרײַנגעפירט אין שטאַל אַרײַן, דעם הונט — אין שטוב אַרײַן.
ס'ווייב האָט זיך אױבערגעוועקט, זיך געפרעגט: „וואָס שלעפּסטו זיך אַרום
ווי אַ נישט-גוטער, יאַנעק?“ — און זי איז קריק אײנגעשלאָפן.

יאַנעק איז קריק אַרויס אַפן הויף. ער האָט זיך געישובט — זאָל ער
גײן אין הויף אַרײַן, צי זאָל ער פאַרקערעווען צו דוכנאַן, דעם עקאָנאָם?
ער האָט נאָך אױצט שטאַרקער צונױפגעקוועמטשט די צײן, געפילט ווי
ס'בלוט רינט פון די יאַסלעס. ער האָט אַרײַנגעלייגט אין זײן קעשענע אַ
פּעקל שוועבעלעך, אין דער צווייטער — אַ פּלעשל נאַפט און אַ צעווייטיקטער,
אַ צעשלאָגענער, האָט ער זיך געלאָזט מיט די פּעלדער צום עקאָנאָם.

אַר רעליף

אין דער קעלער־שטוב, וואו די פענצטער זיינען אַרויס אין הויף, איז דער אָוונט צוגעפאַלן מיט אַ שעה פריער. מיטן אָוונט האָבן טרויער און שרעק זיך פאַרקליבן אין די צוויי צימערלעך מיט דער קיך, וואו די קאַלטנס האָבן געוואוינט.

איבערן נאַז־אויבן האָט זיך געבויגן מיסעס קאַלטן, אַ שמאַלע, אַן איבערגעוואַקסענע, מיט אַ צעווייטיקט פנים. זי האָט געריבן שוועבעלעך, געוואָלט אָנצויגן די גאַז און געליטן וואָס די שוועבעלעך ברענען זיך אויס און דער גאַז ברענט נישט. אַרום די דאַרע פיס האָבן די אויסגעברענטע שוועבעלעך זיך געלייגט, ווי אַ קרענצל. מיט יעדן רייב פון אַ שוועבעלע — אַ פלעמל, מיט יעדן פלעמל — אַ שפרוך :

— וואָס טוט מען, אַז ס'ווייל נישט ברענען ? — פישעלע וויינט עסן, וועלעלע וויינט עסן און היים וועט באַלד אויך אָנלויפן פון גאַס אַ הונד געריקער. וואָס טוט מען, אַז ס'ווייל נישט ברענען ?

דאָס דריי־אַריקע פישעלע האָט אַן אויטאָמאָביל איבערגעפאַרן אַר טויט. דאָס איז געווען מיט פינף יאָר צוריק. באַ דער מוטער מיטן מיש אין קאַפּ האָט פישעלע געלעבט. זי האָט אים אויסגעוויקלט מיט שמאַטעס, ווי מען וויקלט אויס אַ גרויסע ליאַלקע, און האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט אים.

דער פופצן־יאָריקער וועלוול, העכער און דאַרער, ווי די מוטער, האָט כמעט מיט איר ווי נישט גערעדט. ער האָט זיך אי געשראַקן פאַר איר, אי געהאַט תרעומות צו דער וועלט, וואָס דוקא אים קומט אַ מאַמע מיט אַ מיש אין קאַפּ. קליינערהייט די ענגלישע קרענק. פישלען האָט אַן אויטאָ־מאָביל דערהרגעט, און דער טאַטע אַרבעט קיינמאָל נישט — פלאַנט זיך און הונגערט. און די קינדער באַ איין פעטער, באַ אַ צווייטן, באַ אַ דריטן — האָבן צופיל. וועלוול האָט זיי אַלעמען פיינט געהאַט. די שנאה האָט אין אים געוועקט אַ ליבע צו געלט, צו עשירות. וועט ער האָבן געלט — וועט ער נקמה נעמען פון די פעטערס, פון די געשוועסטער־קינדער. פון קליינערהייט אָן האָט ער געהאַלטן אין זאַמלען. פריער פענעס, ניקלס, איצט

צו פופצן יאָר — דאָלאַרן. די קינדער וואָס הונגען צו אין דער היים, שטיצט די הייסקול מיט זעקס דאָלער אַ חודש. שוין דעם דריטן חודש, ווי וועלוול קריגט צו זעקס דאָלער. ער גיט עס נישט אַוועק די עלטערן. דער פאָטער האָט אים שוין געמאַכט סקאַנדאַלן, זיך שוין געשלאָגן מיטן זון און וועלוול האַלט זיך באַ זיינס — ניין, ניין און ניין! ער וועט נישט געבן. דערעסט ער נישט אַ טאָג אין שטוב, כאַפט ער זיך אַרײַן אין אַ קאַפּעטעריע. ס'געלט זאַמלט ער אין אַ באַנק. און מיטן זאַמלען וואַסן חלומות — ער וועט זיך קויפן אַ ראַדיאָ, ער וועט פאַרבעטן די רויטע בעסי אין אַ „מואווי“ און ער וועט מאַכן פאַר זיינע חברים באַ זיך אין צימער אַ „פאַרטי“.

און היים? היים איז טאַקע אָנגעלאָפן פון גאַס. אַ שטיק אומרו פון הויט און ביינער. ער איז אַרײַן אָן אַ ראַק, אָן אַ היטל, איז אַרײַן ווי אַן אויסגעשאַסענער. ער איז צו צום ווייב און האָט אַ כאַפּ געטאָן פון איר ס'שאַכטל שוועבעלעך:

— וואָס צינדסטו, וואָס? ווייסט דאָך, אַז די גאַז איז נישט אָפּן!

ער האָט זיך אַ דריי געטאָן צו דער טיר, וואו ס'איז געשטאַנען אַ יונגער-מאַן אין ברילן, מיט אַ טעקע אונטערן אָרעם. היים האָט געוווּן דעם יונגער-מאַן אָפּן ווייב, אַפּן קרענצל שוועבעלעך, וואָס זיינען געלעגן ווי אַ כּשוף-קרייז אַרום אירע פּיס און צוגעלייגט אַ פינגער צום שטערן, וואָס האָט געהאַט צו זאָגן:

— זי האָט אַ ריז אין קאַפּ.

— נאָך נישט געעפנט? — האָבן די אויגן באַ מיסעס קאָלטן אומ-היימלעך אויפגעלויכטן.

זי איז מיט דראָבנע טריט אַוועק פון אויוון און האָט זיך צוגעזעצט באַס פענצטער, וואו איר פישעלע איז געלעגן אַן אויסגעוויקלטער פון שמאַטעס.

דער פאַרשוין אין די ברילן און מיט דער טעקע איז געווען אַ „רעליף“ אָנגעשטעלטער, וואָס פלעגט פון מאָל צו מאָל אַרײַנפאַלן צו היימען. די שטאַט האָט היימען געשטיצט מיט אַכט דאָלער אַ וואָך, וואָס זיינען געווען נישט צום לעבן און נישט צום שטאַרבן. דער רעליף-אָנגעשטעלטער האָט געדאַרפט אויסגעפינען, צי אַזאַ היים גענאַרט אַמאָל נישט אָפּ די שטאַט, צי ער האָט נישט אַ זייטיק פאַרדינסטל. דאָ האָט היים געכאַפט דעם פאַרשוין און אָפּדערציילט פאַר אים זיין ביטער האַרץ — אַזוי און אַזוי, אַזוי און אַזוי — ס'ווייב איז משונע, דער זון וואַססט אַ פרעמדער, גיט דעם פאָטער

קיין גוט וואָרט נישט. פון דער פריערדיקער דירה, וואו חיים איז שולדיק געבליבן פאר דריי חדשים, האָט מען זיי ארויסגעוואָרפן. צוויי מעת-לעת האָט ער מיטן ווייב, מיטן זון, מיטן ביסל בעבעכעס זיך געוואָלגערט אַף דער גאַס. קרובים האָבן צוגעפגעקלאַפט פאַר אַ חודש דירה-געלט און מען איז אַריין אין דער קעלער-שטוב. ס'גרעסטע צימער האָט פאַרכאַפט וועלוול. פאַרוואָס קומט אים ס'גרעסטע צימער, ווען טאַטע-מאַמע דאַרפן זיך שטיקן אין אַ קלענער צימער? ווער אָבער וויל זיך דאָס אַרומרייסן, אַרומשלאָגן מיט וועלוולען? און דאָ זיצן מיר שוין באַלד אַ וואָך אָן גאַז. כ'רעד שוין נישט פון אַ לעפל געקעכץ. אַ גלאָז טיי קען מען נישט אויפפאַכן. און פון דעם טרוקענעם עסן האַלט מען אין איין שלוקערצן. דערצו זיצט מען אין דער פינצטער. בעט איך זיך באַ וועלוולען — האָסט אין באַנס אַכצן דאָלער — באַרג מיר צען. כ'וועל לאָזן עפענען די גאַז. און ער — ניין און ניין און ניין! בעט איך איך, רעדט איר מיט אים, פאַר אַ שטאַט-אַנגעשטעלטן וועט ער אפשר מער דרך-אַרץ האָבן, ווי פאַרן טאַטן.

דער שטאַט-אַנגעשטעלטער האָט זיך אויסגעווישט די ברילן און איז נאָכגעגאַנגען היימען. זיי זיינען אַריין צו וועלוולען אין צימער. באַס אַריינ-קומען האָט וועלוול אַ הויב געטאָן דעם קאַפּ פון בעטל, וואו ער איז געלעגן. ער האָט אַ קוק געטאָן אַפן פּאַטער, דערנאָך אַפן פרעמדן. וועלוול האָט אַראָפּ-געלאָזט די פיס פונעם בעטל און איז געבליבן זיצן מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ.

— האַלאָ, ווילי, — האָט דער פרעמדער אים באַגריסט, — וויסט ווער איך בין?
— אַ רעליף-אַנגעשטעלטער, — האָט וועלוול נישט אויפהויבנדיק דעם קאַפּ געענטפערט.

ס'איז געוואָרן אַ וויילע שטיל. דער פרעמדער האָט אַ וואונק געטאָן צום פּאַטער, ער זאָל אַרויס, און אז חיים איז אַרויס פון צימער, האָט דער רעליף-אַנגעשטעלטער זיך צוגעזעצט האַרט לעבן וועלוולען:

— ווילסט מיר זאָגן, ווילי, אז דו האָסט פיינט דיין פּאַטער?
וועלוול האָט פון דער זייט אַ קוק געטאָן אַפן פרעמדן, געקוקט ווי אַ היימלאָזער הונט, וואָס געטרויט קיינעם נישט. דערנאָך האָט ער געענטפערט:
— ניין, כ'האָב נישט פיינט מיין פּאַטער.

— און די מוטער?

— כ'האָב זי אויך נישט פיינט.

— ווייסט אז דיון מאמע הונגערט?
 — כ'ווייס נישט, — און די אויבערשטע ליפ האָט אָפגעדעקט וועלוולס
 לאַנגע, שאַרפע ציין, — און אויב דו ווייסט אז מײן מאַמע הונגערט, פאַר-
 וואָס לאָזט די „שטאַט“ זי הונגערן?

— דאָס, וועלוול, איז טאַסע אָן עולה, — האָט דער אָנגעשטעלטער
 אַרויפגעלייגט אַ האַנט אַף וועלוולס קני, — ס'איז אָבער אַ גרעסערע עולה,
 ווען אַ ליבלעכער זון האָט געלט אין דער באַנק און לאָזט אַ מאַמע הונגערן.
 וועלוול האָט זיך אַ ריס געטאָן פונעם בעטל, אַ הויכער, אַ דינער, און
 איז געבליבן שטיון, ווי אַן אויסגעשאַסענע פּייל. ווען ער וואָלט געהאַט
 ווערטער פאַר דער שנאה, וואָס האָט געבלעזלט אין אים, די שנאה צו די
 פעטערס, צו די געשוועסטערקינדער, די שנאה צו די שטאַט־טאַטעס, וואָס
 ניבן הונגער־רעליף, די שנאה צו דעם פרעמדן אין די בריקן, וואָס איז נישט-
 געבעטענערהייט געקומען צו אים אין צימער אַרײן, און וויל באַ אים צונעמען
 די לעצטע פּרייד — די אַכצן דאָלער, וואָס ער האָט אין באַנק. ווען ער וואָלט
 געהאַט ווערטער . . .

צי וועלוולס שפרונג פון בעטל, צי די שטילקייט נאָכן שפרונג — דער
 פאָטער האָט מער נישט געקאָנט בלייבן אין צווייטן צימער. אין דער טיר
 איז געשטאַנען אַ ביינערדיק פנים מיט אַ פאַר גרויסע אויגן, וואָס מען זעט
 באַ בהמות פאַר דער שחיטה. הינטערן פאָטער — די משוגענע מאַמע. אירע
 אויגן, שוואַרצע אויגן, האָבן זיך געריסן פון די לעכער, ווי צעווילדעוועטע
 פערד. דעם דריי־אַריקן פּישל, אויסגעשטאַפט פון שמאַטעס, האָט זי פעסט
 געהאַלטן אין אַרעם.

וועלוול האָט אַ קוק געטאָן אַף טאַטע־מאַמע, און די שנאה וואָס האָט
 געבלעזלט אין אים, האָט זיך אַ שפאַר געטאָן אין האַלדז אַרײן. ער האָט
 זיך אַ שאַר געטאָן צום פאָטער, געפרעגט מער מיט די אויגן ווי מיט ווערטער:
 — וויפיל?

— צו עפענען די גאָז דאַרף מען צען דאָלער.

— און דער מאַמען שיד?

— ווילסט קויפן דער מאַמען שיד? זי גייט טאַסע אָן שיד, — האָט
 חיים מיט בידע הענט אַ כאַפ געטאָן דאָס באַנק־ביכל, וואָס וועלוול האָט אים
 געגעבן. — וואו לויפסטו, וועלוול?

און אז וועלוול איז אַרויס פון שטוב, האָט חיים אַ צעגאַרטלעך זיך
 אויסגעדרייט צום רעליף־אָנגעשטעלטן:

— האַ, וואָס זאָגט איר, בלוט איז קיין וואַסער!
 און די מוטער מיטן מיש אין קאָפּ האָט מיט איין האַנט פעסטער געד-
 קוועטשט צו זיך פּישלען און די צווייטע האַנט האָט זי אָנגעשטעלט אזוי,
 ווי זי וואָלט אויפגעהויבן ס'קלייד צום טאַנץ:
 — וועלוועלע? מיין וועלוועלע? ס'איז דאָך אַ דימענט.

.1936

אַן אַמעריקאַנער

אינעם וואַרט־זאַל פון דעם קיעווער האָטעל „קאָנטינענטאַל“ האָבן זעקס אין אַוונט זיך שוין געהאַלטן אין צונויפקומען די מאַנידסאָנס. געקומען זיינען זיי פון קיעוו, פון די שטעטלעך אַרום קיעוו, געקומען איבער הונדערט. כמעט אלע מאַנידסאָנס, געוועזענע גאַרבערס, זיינען געווען נישט אזוי הויך, ווי ברייט אין די פלייצעס, ברייט אין די געזעסן. געהאַלטן האָט מען שטאַט. די ערשטע איז פאַרפאָרן אין האָטעל די מוטער, אַ זקנה אין די הויכע אַכציקער. זי איז פאַרפאָרן אין אַ סאָוועטיש „פאָרדל“. מיט איר — די עלטסטע טאַכטער און די עלטסטע שנור, שוין אויך זקנות. די מוטער — ברייטער ווי העכער. אַפן קאַפּ, ווייס ווי קנאַבל, אַ געבלימלט זיידן טיכל, וואָס האָט זיך פאַרבונדן אונטער דער גאַמבע אין אַ קנופּ. ס'קילעכדיקע פנים, כמעט אַן קנייטשן, ווי באַ אַ יאָריק קינד. אַכט זין און דריי טעכטער האָבן אַרומגערינגלט די מוטער. די זין — שווערע יידן מיט לאַנגע בערד, מיט געשוירענע בערד און אַן בערד. די טעכטער האָבן אויסגעזען עלטער פון דער מוטער. נאָך די עלף קינדער — אייניקלעך: אַרבעטער, אַנגע־שטעלטע, אַ לופט־פלייער אין אַ ווייסן, געפרעסטן מונדיר, צוויי קאַמאַנדירן אין געפאַסטע, מיליטערישע קליידער. נאָך די אייניקלעך — אַ מחנה אור־אייניקלעך, וואָס האָבן גערעדט רוסיש, אוקראַיניש, יידיש — מער געלאַכט, ווי גערעדט.

דאָס האָט דער יינגסטער פון די ברידער מאַנידסאָנס, אַ רייכער קליידער־פאַבריקאַנט פון ניו יאָרק, צונויפגערופן די גאַנצע משפּחה קיין קיעוו, זיי צונויפגערופן אין האָטעל אַרין, וואו ער איז איינגעשטאַנען. נאָכן פאַטערס טויט, מיט פיר און דרייסיק יאָר צוריק, האָט שמחה מאַנידסאָן איבערגעלאָזט די גאַרבעריי אַף הפּקר און איז אַוועק קיין ניו יאָרק. די מוטער האָט נישט געוואָלט שמחה זאָל אַוועקפאַרן. ברידער און שוועסטער האָבן נישט געוואָלט שמחה זאָל אַוועקפאַרן. ער האָט זיך מיט קיינעם נישט געזעגנט און איז פאַרשוואַנדן. די פיר און דרייסיק יאָר אין ניו יאָרק האָבן כמעט איינגעשלונגען די זעכצן יאָר, וואָס שמחה האָט פאַרבראַכט אין

פערעיאַסלעוו. געבליבן זיינען ריחות, ווייטע ריחות פון צייטיקע אונערקעם אינעם גאַרטן, וואָס הינטערן הויז, ריחות פון יונגע מייערלעך, שווערע גאַרבער-גערופן, וואָס האָבן זיך געטראָגן פון דער גאַרבעריי, פון טאַטן, פון די ברידער, אַפילו פון דער שטוב. דערנאָך זיינען אין קאָפּ געשמאַנען פאַסירונגען, איינצלענע פאַסירונגען, ווי איינגעהאַקטע קליינעס. די בר-מצוה אין בית-המדרש, ווען שמחה האָט פאַרגעסן די צווייטע ברכה. דעם טאַטנס טויט. דאָס אַנטלויפן און „שוואַרצן“ די גרענעץ. און דערנאָך? דערנאָך — שעפער, שעפער, שעפער. ער האָט געשמעפט הויזן, געשמעפט וועסטלעך, געשמעפט רעקלעך. ער האָט זיך אָבער מער אַרומגעדרייט ליידיק, ווי ער האָט געשמעפט. דערצו האָט מען געהאַלטן אין איין סטריקן. ס'האָבן זיך גע-צויגן יאָרן — גרויע, איין יאָר ענלעך צום צווייטן. די מיינסטע יאָרן האָבן אין זכרון באַ שמחהן גאַרנישט איבערגעלאָזט. און מיטאַמאָל האָט ער זיך אַ שפּיל געטאָן, איז אַליין געוואָרן אַ קאָנטראַקטאָר און האָט גענומען שטייגן, גענומען גיין באַרג-אַרויף. און אין זכרון איז אויך פאַרבליבן שמחהס חתונה, ס'איז פאַרבליבן זיין בכורס בר-מצוה, וואו הערי האָט געהאַלטן אַ דרשה אין ענגליש און העברייאיש. פאַר די יאָרן פונעם שטייגן איז שמחה רייך געוואָרן, שטאַרק רייך געוואָרן, און ער האָט אָפּגעמאַכט באַ זיך צו פּראַווען זיין פּופּציק-יאָריקן געבורטסטאָג אין קיעוו, אינעם רייכן האַטעל, אַפּ קאַרל מאַרקס נאַס, וואו מאַמע, ברידער, שוועסטער און קרובים וועלן זיין. די משפּחה האָט חדשים לאַנג זיך געפּאַרעט מיט שמחהס קומען. יעדער האָט געהאַפט אויפּגעריכט צו ווערן. יעדער איז געווען זיכער, אַז שמחה וועט אים און נאָר אים העלפּן.

שמחה האָט געדאַרפט אָנקומען פאַרטאָג קיין קיעוו. די משפּחה איז אַ נאַנצע נאַכט נישט געשלאָפּן. אַלע זיינען געווען באַ דער באַז. פריער די מוטער. הינטער דער מוטער — די זין. די טעכטער זיינען געווען צעשטעלט לויט די יאָרן. און שמחה אינעם געפּרעסטן אויסלענדישן אָנצוג, אינעם זיידענעם העמד, דעם פּאָטאָגראַפּישן אַפּאַראַט אין האַנט, איז געלאָפּן פון איינעם צום צווייטן:

— האַלאָ, מאַמע! האַלאָ, משהקע! האַלאָ, אַסתר!

ער האָט אַ נעם געטאָן ס'ווייב, אַ נעם געטאָן די צוויי איבערגעוואַקסענע זין, הערין און בענין, זיך מיט זיי אַוועקגעשטעלט, ווי מען שטעלט זיך נעמען אַ פּאָטאָגראַפּיע, און האָט זיך פאַרנייגט:

— און דאָס איז מיין משפּחה!

בא הערין און בענין, וואָס האָבן קיין צוויי ווערטער יידיש נישט געקענט אויסרעדן, איז געווען אַן אָפּקומעניש, וואָס יעדעס מאָל האָט אַן אַנדער פעטער, אַן אַנדער מומע, זיך געכאַפּט מיט זיי קושן און וואָס די „ראַשענס“ האָבן זיך דוקא געקושט אין די מיילער אַרײַן.

און שמחה האָט אָנגעקוואַלן. ער האָט צוגעפירט פעטערס און עלטער־פעטערס, שוועסטערקינדער און גלידשוועסטערקינדער, זיי געוויזן אַף הערין און בענין און געשעפטשעט:

— ווי געפעלן אייך עפעס מיינע בנימ?

— וואָס שייך געפעלן? „אַמעריקאַנצעס“, אמתע „אַמעריקאַנצעס“! און דער חידוש באַ די קרובים איז געווען אזוי גרויס, וואָס שמחה, שוין איבער דריי צענדליק יאָר פון דער הײם, געדענקט אַלעמען, רופט נישט בלויז אַן יעדן באַס גאַמען, נאָר אויך באַס צונאַמען, דערמאַנט זיך זאַבן, וואָס אַלע האָבן שוין פאַרגעסן!

— ווי אַ זכרון דאָס האָט!

— געראַטן אין אונדזער „שלאַגלערן“!

— אין וועמען? — האָט שמחה זיך איבערגעפרענט.

— אין דער מאַמען.

— פאַרוואָס עפעס „שלאַגלערן“?

— ווייל זיי האָט, קיין עין־הרע, געהאַט עלף קינדער! — האָט אַ שנור זיך אָנגערופן.

— לאָז דאָס אַ היינטיקע „קאָמסאָמאָלקע“ באַווייזן? — האָט די אַלטיטשקע אַ נעם געטאָן די הענט פאַרבאַקעם און זיך שטאַרק איבערגענומען מיט איר „זיצל“ קינדער.

צומאַרגנס, ווען די גאַנצע משפּחה איז זיך צונױפגעקומען אינעם וואַרט־צימער פונעם האָטעל „קאַנטינענטאַל“, איז דער טיש, וואָס האָט זיך געצויגן איבער דער גאַנצער לענג פונעם שפּיגל־זאַל, שוין געווען געדעקט.

שמחה מיטן ווייב האָבן אַ נעם געטאָן די אַלטיטשקע מאַמע אונטער די הענט און דער „מאַרש“ אין שפּיגל־זאַל האָט זיך אָנגעהויבן. גענאַנגען איז מען לױט דעם עלטער און זיך געזעצט אַרום טיש לױט דעם עלטער. שמחה אַליין איז נישט איינגעזעסן. ער האָט אַראָפּגעוואָרפּן דעם ראָק, די וועסט, זיך געטראַגן אינעם ברוינעם, זיידענעם העמד, וואָס איז געווען צע־קנעפּלט אַרום האַלדז, פון איין עק טיש צום צווייטן. דאָ האָט ער אָנגעשטעלט

דעם אפארט, פאטאגראפירט דעם גאנצן עולם ארום טיש, דאָ האָט ער פאָטאָגראַפירט די מוטער מיט אַן אייניקל, דאָ די מוטער מיט זיינע צוויי זין. און אז שמחה האָט אלעמען אָפגעפאָרטערטלט, האָט ער זיך געזעצט לעבן דער מאַמען און די אמתע סעודה האָט זיך אָנגעהויבן. מען האָט דערלאָנגט שטיקער פיש, שטיקער פלייש. מען האָט צעשטעלט סאַלאַטן. מען האָט געעפנט פלעשער ביר, פלעשער וויין, פלעשער קאָניאַק. און אז דער עולם האָט איבערגעכאַפט דעם ערשטן הונגער, איז געוואָרן אויפגערוימטער, האָט דער עלטסטער מאַגידסאָן זיך אויפגעשטעלט און האָט אַ קלאַפ געטאָן אין טיש:

— כ'בעט מפסיק צו זיין פאַר אַ ווייל מיט דער אכילה. שמחה וויל זאָגן

אַ פאָך ווערטער!

שמחה האָט געוואָלט זאָגן עטלעכע ווערטער, וואָס האָבן אים אויפגע- הייטערט אַף זיין רייזע פון ניו יאָרק קיין קיעוו. ער האָט געוואָלט זאָגן, אז יעדער מענטש האָט איבערלעבונגען, וואָס קריצן זיך אזוי איין, אז ער גע- דענקט זיי אַף זיין גאַנץ לעבן. אזוינע איבערלעבונגען זיינען שמחהס בר- מצוה, דעם פאָטערס טויט, דאָס אַנטלויפן פון דער היים. איצט וועט אין שמחהס לעבן צוקומען נאָך אַ פאַסירונג — די גאַנצע משפּחה גיט אָפּ כבוד דער מאַמען, וואָס איז אַכט און אַכציק יאָר אַלט.

אז שמחה האָט זיך אַ שטעל געטאָן, אַרומגענומען דעם גאַנצן עולם, האָט ער זיך געטראַפן מיט איציקס, מיטן שוועסטערקינדס, בליק. איציק, אין די אָפגעטראַגענע קליידער, מיטן סאָוועטישן מעדאַל אַף דעם רעכטן לאַץ, האָט געקוקט אָפּן אמעריקאַנעם פעטער, אָפּן גאַנצן פאַראַד, מיט ביטול און חוזק. דאָס האָט שמחהן אינגאַנצן צעטומלט. די דרשה איז באַ אים געבליבן אין גרנרת, נישט אַראָפּצושלינגען און נישט אַרויסצושפּיען. שמחה האָט עטלעכע צי געטאָן מיטן האַלדז, געכאַפט לופט, ווי אַ גאַנדז שלינגט וואַסער, און געמאַכט עטלעכע טריט צו איציקן:

— און אז כ'בין יאָ אַ בורשווי, טאָ צו וואָס, איציקל, ביסטו געקומען

אַף דעם באַנקעט, וואָס איך גיב מיין אַלטער מאַמען און דיין באַכען? און נעם זיך נישט אזוי איבער מיט דיין סאָציאַליזם, ווייל דעם אמתן סאָציאַליזם וועלן מיר האָבן אין די פאַראייניקטע שטאַטן, ווען די קאָמוניסטן וועלן איבערנעמען די מאַכט. איר האָט לאַקאָמאַטיוון, טראַקטאָרס, אויטאָמאָבילן. איר האָט אָבער קיין הויזן נישט, קיין זיף נישט, קיין אַספּירין נישט. מיר,

בורזשויען, האָבן פאַר אייך אַלץ צוגענרייט — פון אַ וואָלקסמאַרצער, פון אַ „פּרידזשידעיר“, ביז אַן עלעקטרישן גאַל-מעסער. פאַרוואָס קומט איר נישט? קומט און נעמט!

— מיר וועלן קומען! — האָבן די אייניקלעך און אוראייניקלעך זיך אָנגערופן.

בשעת שמחה האָט גערעדט, האָט דער עלטסטער ברודער אַרויסגענומען פון אַ פאַרטפּעל אַ הונדערט „טאַרגסין“-ביכלעך. די ביכלעך האָט ער סאָר-טירט, זיי אויסגעלייגט לויט דעם עלטער פון די מענטשן, אַף וועמעס נאָמען זיי זיינען געווען אויסגעשטעלט. ער האָט גענומען אויסרופן מיט אַ ניגון, ווי מען רופט אויס הקפות:

— שמחה שענקט יוספן הונדערט דאָלער!

— שמחה שענקט בערלען הונדערט דאָלער!

— שמחה שענקט אסתרן הונדערט דאָלער!

יעדער, וועמען דער עלטסטער ברודער האָט אויסגערוּפן, איז אַרויס פון הינטערן טיש, צוגענומען דאָס ביכל, געדריקט די האַנט שמחה און פון גרויס פרייד זיך צוגעזעצט נישט אַף זיין פּלאַץ.

דער פעטער האָט אויסגערוּפן:

— שמחה שענקט זיין שוועסטערס זון, איציקן, פופציק דאָלער!

— איך נעם נישט! — האָבן איציקס אויגן געחוזקט.

— וואָס, ווייניק? — האָט שמחה זיך אַ שטעל געטאָן, — כ'ניב אים נאָך פופציק.

— ניין, — האָט זיך איציק פאַרלוירן, — כ'דאַרף קיין געלט נישט.

— וואָס הייסט, דו דאַרפסט נישט? — איז שמחה שוין געשטאַנען

לעבן איציקן, — פון אַ בורזשוי איז דאָך אַ מצוה צו נעמען!

איציק האָט נישט געענטפערט. זיין מוטער איז אויסגעוואקסן לעבן

שמחה:

— שמחה, דו דאַרפסט זיך בעטן באַ אים, באַ דעם משוגענעם? דו

וועסט מער מצוה טאָן, ווען דו וועסט די פופציק דאָלער געבן מיר.

— פאַרוואָס עפעס איר? — האָט זיך אָנגערופן אַ צווייטע שוועסטער.

— טאַקע, פאַרוואָס איר? — האָט אַריינגעוואָרפן אַ ברודער.

שמחה איז מער נישט איינגענאַנגען דער יום-טוב. ער האָט זיך געפילט

באלידיקט. ער האָט זיך צוגעזעצט צו די זין, וואָס האָבן אים אַרומגעכאַפּט
פון ביידע זייטן, אים געפרעגט אַף ענגליש :

— וואָס שרייען זיי, די אָנקלס, די טאָנטעס ?

— זיי ווילן געלט.

— געלט ?

און דער עלטסטער ברודער האָט אַלץ געהאַלטן אין רופן :

— שמחה שענקט יאָשען צוואַנציק דאָלער !

מפטיר

ס'איז געווען אָנהויב אַפּריל. די נעכט האָבן געהאַלטן אין איינלויפן און מיט די באַגינענס האָט איבער די טיף־בלויע הימלען שוין געפּראַלט די זון. ס'איז געווען שבת. אינעם אַלטן בית־המדרש האָט מען געשמאַק גע־דאַונט פּון פּאַרנט. דורך די אָפענע פענצטער, וואָס זיינען אַרויסגעגאַנגען אין טעפּער־נעסל, אין שול־נעסל, וואו ס'איז קיין ביימל נישט געווען, אפילו דאָרט האָט געשמעקט מיט לאַנקע, מיט טייך. צווישן די הויכע, פירעקיקע בית־המדרש באַלקנס האָט ס'לעבן געטאַן זיינס — שפּערלס האָבן גע־צוויטערט, זיך געגעסן פון די פּיסקלעך, זיך געפּאַרט.

אַרום אויוון, וואו באַלענגאַלעס און סתם יונגען האָבן געדאַונט, האָט זיך געטומלט. און געטומלט האָט זיך איבער וועלוול זאַמדפירער — אַ דאַר, גרוי מענטשל, וואָס האָט קיינמאַל גאַרנישט געפּאַדערט, אַלץ צונגענומען באהבה, אבי מען האָט אים געלאָזט צורו. אַ באַלענגאַלע האָט קיינמאַל נישט פאַרשוויגן, קיינמאַל זיך נישט געלאָזט פאַרטוילן, איז געקראַכן דעם גבאי־ראשון אין די אויגן אַרײַן, אויב מען האָט באַ אים געוואַלט אַרויסרייסן אַ „שלישי“, צי אַ מפּטיר. וועלוול זאַמדפירער האָט אַלץ מוחל געווען, אפילו די עליה שמחת־תורה, אבי מען זאָל אים געבן מפּטיר, ווען ער האָט געהאַט יאַרצייט. דער מפּטיר איז וועלוולען אויך שווער אָנגעקומען. וואָכן פּריער האָט ער אָפּגעלייגט דעם שמש אַן איבעריק קאַשיקל זאַמד, בשעת־מעשה געגעבן אָנצוהערן, מען זאָל אים למען־השם נישט פאַרטוילן, געטענהט:

— ווען ס'וואַלט זיך געהאַנדלט וועגן וועלוול זאַמדפירער, וואַלט איך מוחל געווען דעם מפּטיר. אין שטאַט זיינען שטענדיק פאַראַן בילכערע יידן פון מיר. ס'האַנדלט זיך אָבער אינעם כבוד פון אַ מת.

און די שטאַט האָט כמעט שטענדיק געהאַט בילכערע יידן פון דעם זאַמדפירער. האָט אַ גביר פּונקט דעמאָלט געהאַט יאַרצייט, האָט אַ צווייטער גביר פּונקט דעמאָלט זיך אַראָפּגעבראַכט אַ חתן צוגאַסט. וועלוול האָט אַריבערגערוקט דעם טלית איבערן קאַפּ און האָט געשוויגן. געשוויגן האָבן נישט די באַלענגאַלעס, געשוויגן האָבן נישט די יונגען. זי האָט די נכפה געגעסן.

- מיר וועלן נישט דערלאָזן !
- מיר וועלן די זיידענע קעכט־קינדער אונטערהאַקן די זייטן !
- מיר וועלן זען ווער ס'וועט קריגן מפטיר !
- וועלוול וועט קריגן מפטיר !
- וואו אַ באַלענגאַלע, וואו אַ יונג, וואו אַ שמייסער — אַלע האָבן זיך דאָס מאַל געפּעדערט, אַלע זיינען דאָס מאַל גרייט געווען אָפּצושלאָגן באַ די שיינע באַלעבאָטיס פונעם „מזרח“ דעם מפטיר. און אז מען האָט שוין געהאַט אַ שפּאַר שטיק אַריינגעדאַונט און דער זאַמדפירער איז נאָך אַלץ אין בית־המדרש נישט געווען, האָבן פּריער די יונגען, דערנאָך די באַלענגאַלעס זיך גענומען טומלען. איינער האָט געפּרעגט באַ דעם אַנדערן :
- וואו איז וועלוול ?
- וואו איז טאַקע וועלוול ?
- ער איז שטענדיק פון די ערשטע אין בית־המדרש.
- ס'איז נישט גלאַט.
- לייזער וואַסערטרעגער האָט אַ רוק געטאָן דעם טלית איבער די שטימע מלבושים, ווי מען וואָלט זיי נאָר וואָס אויסגעטריקנט. ער האָט זיך אַ שאַר געטאָן צו בערקען און אים איינגערוימט :
- דער רייכער פּנחס האָט אים פאַרשטאַפּט ס'מויל. אזוי בין איך מיר משער, ווייל נעכטן נאָכן דאַוונען האָט דער רייכער פּנחס איינגעטענהט מיט וועלוולען, און וואָס האָט ער מיט אים איינצוטענהן ? באַשמעלט באַ אים אַ וואַגאָן זאַמד ? ער האָט אים מן הסתם צוגעזאָגט אַ דרייערל, גע־הייסן זיצן אינדערהיים און מפטיר וועט קריגן דעם רייכן פּנחסעס חתן.
- בערקע מיט די שיקלדיקע אויגן איז געווען ברייטער ווי העכער. דאָס צעשמיסענע פנים, באַוואַקסן מיט אַ שוואַרצער באָרד, אַ קורצע, אַ געדיכטע. אַפּן גרויסן קאַפּ — אַ קליין שוואַרץ היטל מיט אַ שמאַלער דענסקע, וואָס האָט אויסגעזען ווי חוזק. די שיקלדיקע אויגן האָבן זיך באַ בערקען צע־פינטלט, ווי באַ אַ גולן. ער האָט אַ זאָג געטאָן צו דער חברה :
- וואָס, דעם רייכן פּנחסעס חתן וועט קריגן מפטיר ? אַ לופט אין די אויגן וועט ער קריגן ! ס'זאָל זיך טאָן כ'ווייס וואָס, גיי איך און כ'ברענג גלייך אַהער דעם זאַמדפירער. וועלוול האָט יאָרצייט — קומט אים מפטיר !
- אוראי קומט אים ! — האָט זיך אַ צווייטער באַלענגאַלע אָנגערופן.
- זיי, די ווייצענע הינטנס, ווירטשאַפּטן שוין צופיל אַרום מיט די

עליות, — איז א דריטער באַלענגאַלע אַרײַן אין דער מיט, — א נאַש־בראַט וואַרפט מען צו א ביינדל, ווידער הגבה, ווידער גלילה.

— קוקט צו ס'גרייטע, — האָט בערקע אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם טלית, — ווער פון אייך, חברה, גייט מיט מיר נאָך וועלוולען?
— איך! — האָט א יונג מיט באַטשקעס זיך אַרויסגערוקט.
— איך אויך! — האָט א צווייטער יונג מיט באַטשקעס זיך אַרויס־גערוקט.

בערקע מיט די מיטהעלפערס האָבן זיך אַרויסגעשאַרט פון בית־המדרש. זיי האָבן נישט געהאַט ווייט צו גיין. סוף טעפּער־נעסל, אין אן איינגעהויקערט שטיבל, וואו דער דאָך האָט זיך כמעט אויסגעגלייכט מיט דער ערד, האָט דער זאַמדפירער געוואוינט.

וועלוולס ווייב, אַלט פאַר די יאָרן, די וויעס אַרום די רויטע אויגן אויסגעפאַלן, איז זיי אַנטקעגנגעקומען. זי האָט צנועהדיק א רוק געטאָן ס'געבלימלטע טיבל איבער דעם שטערן און זיך געפרעגט:

— גוט־שבת, בערקע, זוכסט עמיצן?

— מיר זוכן וועלוולען.

— ער איז אַוועק דאַוונען אין „הכנסת־אורחים“.

— וואָס עפעס?

— כ'ווייס...

בשעת די יידענע האָט גערעדט, איז אָנגעלאָפּן איר פינף־יאָריק מיידעלע מיט א בשורה:

— ניין, מאַמע, דער טאַטע איז נישט געגאַנגען דאַוונען. ער דאַוונט אין שטוב.

בערקע האָט א שאַר געטאָן די יידענע פון וועג און איז אַרײַן צום זאַמד־פירער. די יונגען נאָך אים.

— וועלוול, טו אויס דעם טלית און קום מיט אונדז! נישט גערעדט, וועלוול! נו, נו, נו!

— ווי קען איך, אן אַרעם מענטשל, זיך אייגרייסן מיט דער גאַנצער שטאַט?
— האָט וועלוול זיך געבעטן און בשעת מעשה אויסגעטאָן דעם טלית.

— מיר, וועלוול, זיינען אויך די שטאַט!

— איר פירט מיך אַפן פייער, חברה! — איז די מראה אין וועלוולס בלאַסן פנים אין גאַנצן אָפּגערוגען, — איר קוילעט מיך אן א מעסער.

— איר נעמט באַ אונדז צו ס'אַרעמע שטיקל ברויט, — האָט וועלוולס

ווייב זיך אריינגעמישט און א כאפ געמאָן דעם מאַן פאַר דער האַנט, — וואו נייסטו, בהמה רו? זיך, אַז ס'איז דיר גוט!

וועלול האָט זיך אַרויסגעדרייט פון דעם ווייבס הענט, ווי ס'וואָלט אים נישט אָנגעשטאַנען, וואָס זי מישט זיך אַריין. און כאַטש ער איז קלענער געוואָרן, האָבן די צעוואַקסענע יונגען אים צוגעגעבן זיכערקייט, אים גער שטאַרקט, און דער פאַרדרום, וואָס מען האָט באַ אים צוגענומען דעם מפטיר, האָט ווידער אין אים אויפגעטוקט. ס'קליינע מענטשל האָט מער נישט געהערט, וואָס ס'ווייב שרייט אין אים אַריין. ער האָט זיך אויסגעגלייכט און אַ מאַך געמאָן צו די יונגען מיט דער האַנט:
— קומט.

אין בית-המדרש האָט מען געהאַלטן באַם „אויסהייבנס“. די באַלע-גאַלעס און סתם יונגען, וואָס האָבן זיך אויסגעקוקט די אויגן, האָבן מיט גרויס שמחה באַגענוגט וועלולען. זיי האָבן אים אַ נעם געמאָן, ווי מען כאַפט אַ חתן, און זיך געלאָזט מיט אים צו דער מזרח-וואַנט. בערקע האָט געלאָזט וויסן דעם גבאי-ראשון, אַז מפטיר קומט וועלולען, נישט דעם רייכן פּנחסעס חתן.

— אַזוי? — האָט דער גבאי געוואָלט זיין רואיק און ס'קול האָט באַ אים געציטערט, — דערווייל, בערקע, בין איך גבאי אין בית-המדרש און מפטיר וועט קריגן ר' פּנחסעס חתן, נישט וועלול זאָמדפירער.

— און בערקע זאָגט, — האָט דער באַלענגאַלע אַ קלאַפּ געמאָן מיט דער פּויסט אין שולחן אַריין, — אַז וועלול קריגט מפטיר. און אויב וועלול וועט נישט קריגן קיין מפטיר, וועט זיך בלוט דאָ גיסן, וועט מען איך, שיינע, שמייליקע יידן, אַרויסטראָגן פון בית-המדרש אין פּלאַכטעס!

— דרך-ארץ, פּערד-יונג! — האָט דער גבאי מיטן שמש געוואָלט אַראַפּפירן בערקען פון באַלעמער, — דרך-ארץ!

בערקע האָט אויסגעהאַקט דעם גבאי אַזאַ פאַטש, אַז ס'רעכטע אויג איז באַ אים אַפן אַרט אויפגעלאָפן. דערנאָך האָט ער אַ שטופּ געמאָן דעם שמש פון אַלע טרעפּלעך. ס'איז געוואָרן אַ טומל. פּויסטן האָבן זיך געבויילט. דער בית-המדרש חלל איז פול געוואָרן מיט גוואַלד-ריסן פון טליתים. יונגען האָבן געשלאָפּט העלצער פון הינטערן אויוון, געהויבן שטענדרעס, געשריגן:

— אַ בראַנד זיי אין די געדערים!

— אַ לופט אין די אויגן!

— קומט, יידן! — האָט דער גבאי מיטן אונטערגעשלאָגענעם אויג

גערופן דעם עולם, — מיט די פּערד-יונגען, מיט די מחללי-שבת וועלן מיר
נישט דאוונען! קומט!

דער עולם האָט זיך אַ לאָז געטאָן צום אַרויסגאַנג. די יונגען האָבן נאָכ-
געשריגן:

— מיר האָבן אייך, גנבים, אין דר'ערד! נייט! נייט!

— טיף אין דר'ערד!

— און עליות וועלן מיר זיך אליין נעמען!

— וועלוול!

— וואו איז וועלוול?

— וועלוול קריגט מפטיר! — האָט אַ יונג זיך צעזונגען מיט אַ ניגון.

שכנים

דער צוואנציק-יאָריקער סעם האָט מיטן שטאַלענעם נאַפּל אַ הויב געטאָן די לעצטע קופּע היי, זי אַרויפגעשליידערט אַפּן אָנגעלאָדענעם וואָגן. לייזער, סעמס פּאָטער, וואָס איז געשטאַנען אַפּן וואָגן, האָט קונציק אַ כאַפּ געטאָן די קופּע היי, זי צעשפּרייט און אַ זאָג געטאָן צום זון :

— פאַרוואָרף דעם דראָנג.

סעם האָט זיך אַוועקגעשטעלט אַף דער אַקס פון דעם פּאָדערשטן ראָד און אַריבערגעוואָרפּן אַ דעמבענעם דראָנג איבער דער לענג פונעם וואָגן היי. לייזער האָט זיך גענומען אַראָפּגליטשן פונעם וואָגן. ער איז אַ ווייל געבליבן שטיין אַפּן דיש, האָט אַ גלעט געטאָן איין פּערד, אַ צווייטס און איז אַראָפּגעשפרונגען אַף דער לאַנקע. דערנאָך האָט ער זיך אַ שטעל געטאָן באַ איין זייט דראָנג, דער זון — באַ דער צווייטער. מיט אַלע כחות האָבן טאַטע-זון געשלאָפּט די שטריק, איינגעפּרעסט מיטן דראָנג ס'היי, עס זאָל באַם פּאַרן נישט אַראָפּפּאַלן. און אַז מען האָט גוט פּאַרקניפּט די שטריק האָבן ביידע זיך גענומען ווישן די ברוינע, צעפּאַרעטע פּנימער. און די פּאַרע האָט נישט בלוז געשלאָגן פון די פּנימער. אויך פון די קנאַכיקע, באַוואַקסענע הענט, אויך פון די לייבער, וואו די העמדער, פיטש-נאַסע, האָבן זיך געצויגן איבער די פּלייצעס, ווי הויט.

און די שווערע אַרבעט איז ליב געוואָרן. רענגס, שטורעמס האָבן מער נישט געשראַקן. מיט דער אַרבעט איז אויך געקומען די פּריי, וואָס ס'היי ליגט שוין אין שיער.

טאַטע-זון, ביידע שווייגערס, האָבן דאָס נישט געזאָגט. דער פּעסטער, זיכערער טראָט, די אָפּענע פּנימער, אַלץ האָט דערציילט, אַז די פּאַרם איז אויסגעצאָלט. לייזער, אַ היימישער דאָרפּסמאַן, האָט נישט פּאַרטראָגן ניו יאָרק. ווי ער האָט זיך דערשלאָגן צו טויזנט דאָלער, האָט ער געקויפּט אַ פּאַרם פּאַר פינף טויזנט. צען יאָר האָט ער שווער געאַרבעט — ער, ס'ווייב און דער בן-יהיד, סעם. מען האָט געאַרבעט צו זעכצן, צו אַכצן שעה אַ מעת-לעת. זומער — אין פּעלד, אַף דער לאַנקע, אין שיער. ווינטער — אין

וואלד. עס האָט גענומען דריי־פיר יאָר ביז לייווער האָט זיך איינגעלעבט מיט די קאטוילישע שכנים, ביז זיי האָבן מיט אים אַ וואָרט אויסגערעדט. דאָס, וואָס לייווער איז געווען אַ ייד, וואָס ער איז געווען אַ פרעמדער, וואָס ער איז געווען אַ שווייגער — דאָס אַלץ איז געשטאַנען, ווי אַ וואַנט צווישן אים און די שכנים. און אַז מען האָט זיך איינגעלעבט, איז מען אויך נישט געקומען איינער צום אנדערן. מען האָט געכאַפט אַ שמועס אין פעלד, אַף דער לאַנקע, אין וואַלד. בלוז ווען אַ שכן איז אַוועקגעפאַלן און ס'איז געווען אַרבעט אין פעלד צי אין קו־שטאַל, האָט לייווער פריער אָפּגעטאָן דעם שכנס אַרבעט. די שכנים האָבן זיך איינגעלעבט מיטן שווייגנדיקן יידן, אים געוואַלט אָפּדינען און נישט געהאַט מיט וואָס. לייווער האָט זיי קיין גע־לעגנהייט נישט געגעבן. פאַר די צען יאָר, וואָס ער האָט באַאַרבעט די פאַרם, איז ער קיין איין טאָג נישט שלאָף געווען. די שווערע ערד־אַרבעט האָט נישט בלוז אָפּגעצויגן פון אים אַן איבעריק לויט פלייש, די אַרבעט האָט אים אויסגעקוואַרט. פון דעם ציען זיך איבער די פעלדער, איבער די לאַנקעס, איז דער טראַט געוואָרן אַ געבויגענער, אַ שווערער. ער איז געוואָרן עלטער נישט מיט צען יאָר, נאָר מיט צוואַנציק. עס איז אָבער געווען אַ טרייסט — סעם וועט נאָך די יום־טובים חתונה האָבן. אין ווירטשאַפט וועלן צוקומען נאָך אַ פאַר הענט. דער קאָפּ דאַרף מער נישט דאַרן אָפּצוצאָלן חובות. דאָס היי, וואָס זיי פירן שוין אַ וואָך צייט אין שיער אַרײַן, וועט זיין כולו ריות. פאַר דעם געלט וועט ער איבערפאַרבן דאָס הויז, איבערשינדלעך דעם דאָך, איינקויפן עטלעכע הונדערט הינער אַף צו לייגן אייער.

דאָס אַלץ האָט זיך גערויכט אין לייווערן, גערויכט אָן אַ סדר. ער האָט דאָס אַלץ געוואַלט איבעררעדן מיט סעמען. אַרבעט דאָך דער יונג מיט אים האַנט־אין־האַנט פון זעכצן יאָר אָן. זיינען די שטיקלעך מחשבות בלוז דערנאַנגען ביז צו דער צונג. פון דער צונג — אַ שטומעניש.

און דאָ איז שוין סעם געזעסן אַף דעם אָנגעלאָדענעם וואָגן, ווי אַף אַ צוויי־שטאַקסיק הויז, אַלץ געוואַרט דער פּאָטער זאָל זיך אַרויפכאַפן. און אַז דער פּאָטער האָט געפירט מיט די פינגער איבער דער געגאַלטער געמבע ווי עס וואַלט אים געוואַקסן אַ באַרד, און פון גרויס תענוג אַזש פאַרזשמורעט די אויגן, פאַרנעסן, אַז מען וואַרט אַף אים, האָט סעם אים אַ מינטער געטאָן :

— טאַטע.

— נו, פאַר, פאַר, — האָט ער פון געוואוינהייט אונטערגעשפאַרט אַן

אקסל, געהאלפן די פערד ארויסשלעפן דעם וואָגן פון דער ווייכער לאַנקע, — איך וועל שוין נאָכקומען.

ווי דער וואָגן האָט זיך אַריינגעדרייט אַף אַ זייטיקן וועג, אָנגעשיט מיט זשוויר, האָבן שווערע וואַלקנס פאַרשטעלט די זון. די וואַלקנס זיינען געוואָרן געדיכטער, זיך געלייגט איבערן הימל ווי בערג. אַ ווינט האָט גענומען בלאָזן. לייזערס דורכגעשוויצט העמד האָט געקילט די פלייצעס. ער האָט זיך אַ יאָג געטאָן צום פערד און וואָגן, וואָס זיינען געווען אַ פינף הונדערט פוס פון אים, געשריגן צום זון:

— סעס, ס'קלייבט זיך אַ שטורעם, פאַר גיכער!

ס'איז מיטאַמאָל געוואָרן פינצטער. אָפגעריסענע ווינטן האָבן פאַרשטעלט דעם וועג, אָפגענומען באַ לייזערן דעם אָטעם, זיך געדרייט ווי ריזיקע לייקעס. דאָ און דאָרט זיינען געפאלן דיקע טראָפנס, געפאלן מיט אַ טעמפן קלימפער אַף די טרוקענע בלעטער, וואָס האָבן זיך געוואַלגערט אַפן וועג. אַ בלייז האָט דורכגעשניטן די פינצטערניש, אַ דונער האָט צעריסן דעם הימל אין צווייען. און איידער דער דונער האָט אויפגעהערט, האָט זיך אוועקגעשטעלט אַ שטיק פויער האָרט לעבן לייזערן, באַ אים אָפגענומען הענט און פיס, אים צוריקגעגעבן ס'לשון. עס האָט געצעבערט. אויס העמד, אויס הויזן, אויס שיך. אַ וואַרעמער רעגן האָט געבייטשט די פלייצעס, דעם קאַרק, ס'פנים, געשוואַנקען ס'לייב פון קאַפּ ביז צו די זוילן.

לייזער איז געלאָפן מיט פאַרמאכטע אויגן, געלאָפן, ווי אַ געיאַנטע חיה און אַפן קול געוואַלט טרעפן באַ וואָס פאַר אַ שכן דער דונער איז אַריין. די לופט איז פול געווען מיט שוועבל, מיט סמאלינעס. דער רעגן האָט גענומען נאָכלאָזן, עס האָבן זיך דערזען פאַרשטיקטע פלאַמען. וואוּ האָט געברענט?

באַ לייזערן אַפן הויז זיינען שוין געשטאַנען שכנים און האָבן מיט העק געריסן דעם דאָך פון שיער. און וואו אַ האַק האָט זיך איינגעביסן אין אַ שינדל, האָט זיך דורכגעריסן אַ פלאַם, ווי אַ ראַקעטע. פון גרויס צעמוטלעניש איז לייזערס ווייב אַנטקעגנגעלאָפן דעם מאַן מיט פאַרבאַכענע הענט, מיט טרערן:

— מ'דאַרף אַרויסראַטעווען דאָס ביסל בהמות.

לייזער האָט נישט געענטפערט. ער האָט אויסגעשפאַנט די פערד פונעם וואָגן היי, זיי געטריבן מיט שטיינער, מיט דרענגער פונעם הויף. דערנאָך

האַט ער אָנגעשעפּט אַן עמער וואַסער און זיך געלאָזט צום שויער. די שכנים האָבן אים צוריקגעהאַלטן, אים גענומען געבן צו פאַרשטיין, אַז קיין וואַסער וועט שוין דאָ נישט העלפּן. דער גאַנצער שויער איז געווען איין פּלאַם. נאָך נוט, וואָס דער רעגן האָט אויפגעהערט, וואָס עס איז נישטאָ קיין ווינט. די פונקען צעשפּרייטן זיך נישט, פאַלן אין פויער אַרײַן. טייל שכנים האָבן זיך איינגעשפּאַנט אינעם וואָגן היי, אים אַרויסגעשלאַפּט פון הויף. אַנדערע זיינען אַרויפגעקראָכן אַפן דאָך פונעם הויז, האָבן געהאַלטן עמערס וואַסער, זיינען געווען גרייט אויסצולעשן יעדן פונקט, וואָס וועט אַהער פאַרבלאָנדזשען.

און אַז די הילצערנע ווענט פונעם שויער האָבן גענומען איינפאַלן, פון דעם היי איז שוין קיין זכר נישט געווען, זיינען די שכנים, אַכצן פאַרמערס, געשטאַנען אומבאַהאַלפּענע, ווי זיי פלעגן שטיין, ווען ס'איז באַ איינעם געפאַלן אַ קו צי אַ פּערד. צווישן זיי זיינען אויך געשטאַנען ליזער מיט דעם זון. אַ שכן האָט זיך אַ בויג געטאַן צו ליזערן :

— ווי גרויס איז די אינשורענס ?

— צען פּראָצענט.

ס'איז ווידער געוואָרן שטיל. פון די אָפּגעאַרבעטע הענט, פון די גע- בויגענע פלייצעס, פון די אומבאַהאַלפּענע פנימער, האָט זיך געטראָגן אַ פאַרדרוס. אָפּגעאַרבעט אַ זומער אין זיבן שווייסן, טיפּער געבויגן די פלייצעס. אַ מענטש האָט צען יאָר אָפּגעצאַלט אַ חוב, אָפּגעצאַלט מיט שווערער פּראַצע, מיטן ביסן פונעם מויל, געהאַפּט אָפּצואַטעמען, קומט אַזאַ נור, אַ ביטערער גזר, און אַלץ גייט אַוועק מיטן רויך.

דער שכן נעלסאָן, אַ זעכציק-יאָריקער פאַרמער, האָט זיך אַרויסגערוקט און אָפּגעהוסט :

— שכנים, אַזאַ אומגליק קאָן יעדן איינעם פון אונדז טרעפּן. און טרעפּט וועמען אַזאַ אומגליק, טאָר מען אים נישט לאָזן פאַלן. ס'איז אונדזער חוב אים צוריקצושטעלן אַף די פיס. איך, נעלסאָן, גיב דעם ערשטן וואָגן היי.

— איך אויך.

— איך אויך.

די פינצטערע, אָנגעכמורעטע פנימער האָבן זיך גענומען אויסלייטערן. מען האָט זיך צעזעצט אַרום הויז, ווער אַף דער וועראַנדע, ווער אַף בענקלעך,

ווער אפן גראָז. לייזער, א נערירטער פון דער שכנימס גוטסקייט, האָט זיך דער־
מאַנט, אז ער האָט אוועקגעשטעלט א גאלאָן שנאָפּס צום סעמס חתונה. ער
האָט ארויסגעבראַכט דעם גאלאָן, געגאַסן אין טעפּלעך, מכבד געווען די
שכנים. מען האָט גערעדט וועגן דונערן, וואָס האָבן דערהרגעט מענטשן,
בהמות, האָבן אומגעוואָרפן ביימער, אָנגעצונדן הייזער, גערעדט ביז שפעט
אין אָונט אריין און זיך פּאַנאָנדערגעגאַנגען.

.1936

א געבראטענע הון

צווישן פינף און זעקס פארנאכט זיינען די שניידערנס שוין נישט איינדיגע זעסן אין שאפ. דאס איז געווען די לענגסטע שעה פון טאג. צוואנציק מינוט צו זעקס איז אפילו די שטילע בעסי געווארן אומגעדולדיק. זי האט האסטיקער זיך א בויג געמאן איבער דער ניי-מאשין, געהאלטן צוויי זיידענע פאלעס אין ביידע הענט, ווי מען האלט לייצעס. זי האט גערוקט די פאלעס אונטער דער איינגעפעדעמטער נאָדל. און אז די נאָדל האט זיך איינגעביסן אינעם זייד, האט אלץ גענומען אוועקפאטשן, — די מאשין, די זיידענע פאלעס, בעסי אליין.

עס איז געווען מיטוואך און מעק האט צוגעזאגט בעסין צו קומען נאך איר אין שאפ אריין. בעסי האט זיך דערמיט שטארק איבערגענומען. יעדן מיטוואך קומען אין שאפ אריין יינגלעך, ווארטן, ווער אפ ראָזען, ווער אפ בעקין, ווער אפ אסתרן. פון היינט אָן וועט מען יעדן מיטוואך אויך ווארטן אפ בעסין. מעק איז טאקע מער קיין יינגל נישט, נאָר אזא געוויקסיקן, אזא גלייכן מאַנצביל, זעט מען זעלטן צווישן יידן.

א וואך, אַנדערהאַלבן, ווי בעסי קען זיך מיט מעקן. זיי האָבן זיך באַ קענט אין קראַטאַנאַ פאַרק. בעסי איז געזעסן אפ א באַנק, האַט געלייענט א בוך. מעק איז איינמאָל פאַרבייגעגאַנגען, א צווייט מאָל. דערנאָך האַט ער זיך צוגעזעצט, גענומען מיט איר רעדן, זיך פאַרגעשטעלט, אז ער אַרבעט פאַר דער שטאַט, איז אַן אינספּעקטאָר, טוט אַכטונג די גאַסן זאָלן זיין ריין. זי האַט זיך געחידושט, וואָס אַן אינספּעקטאָר רעדט אַ שלעכטן ענגליש. זיך געטרייסט, וואָס מעק איז אַ בחור און דערצו נאָך אַ נישט-יונגער בחור.

און זי, בעסי?

בעסי איז אַ יונגע אַלמנה. זי האַט אַראָפּגענומען פון אירע דריי און פּערציק גאַנצע צען יאָר. מעק האַט נישט געגלויבט, אז בעסי איז דריי און דרייסיק יאָר אַלט. אזא טאַליע, אזוינע שיינע פיס, נאָך שענערע הענט, וואָס דאַרפן ליגן אַפּ זיידענע קישעלעך, — ניין, ער, מעק, וועט שווערן, אז בעסי איז צוואַנציק יאָר אַלט, העכסטנס דריי און צוואַנציק.

פונעם בלוין געדאַנק האַט זיך איבער בעסיס לענגלעך פנים, טעמפ ווי

בא אן אפגעארבעט פערד, צעלייגט א שמיכל. זי האָט איבערגעדרייט די זיידענע פּאַלעס, זיך אַ צי געמאָן איבער דער מאַשין און אוועקגערעדלט. עס איז שוין געווען שפעט, ווען מעק האָט בעסין אָפּגעפירט אַהיים. ער איז צוגעשטאַנען, האָט געוואָלט מיט איר אַרויפגיין. זי האָט זיך גע-סווענקלט, — וואָס קאָן זי דאָ דערלייגן? ער איז מיט איר אַרויפגעגאַנגען. מען קאָן נישט זאָגן, בעסי זאָל האָבן געהאַט צופיל מול באַ יונגעלייט. ביז פּערציק יאָר איז זי געווען אַ גרויסע איבערקלייבערן. זי האָט זיך איבער-גענומען מיט צוויי זאָכן, — איז געווען אַ מיידל און האָט געהאַט אָפּגעשפּאַרט דריי טויזנט דאָלער. אַ חודש נאָך דער חתונה איז זי זיך צעגאַנגען מיטן מאַן, וואָס האָט שוין געהאַט צעטרענצלט אירע פינגער הונדערט דאָלער. בעסי איז געבליבן באַ צוויי טויזנט דאָלער. קיינער פון די מאַנצבילן, וואָס בעסי האָט געקענט, האָט אַזוי נישט געברענט, ווי מעק. ווי נאָר ער איז אַריבער די שוועל פון איר צימער, האָט ער שוין געוואָלט שטעלן אַ חופּה מיט איר. בעסי האָט זיך געחנרלט און זיך געבעטן באַם יונג:

— פּליז, מיסטער מעק . . . פון ערשטן קוק . . . איך קען אייך נישט, איר קענט מיך נישט . . . מען דאַרף נישט אַזוי ברענען . . . דערצו, — האָט זי זיך צעלאַכט, — בין איך נישט קיין אויפגעוועלטע מילך, כ'וועל ביז איבעראַכטאָג מיטוואָך אויך נישט אויסלויפן.

און ער — זיינס:

— כ'האָב שטענדיק געזוכט אַ פּויליש מיידל, וואָס זאָל זיין מיין וואוקס, מיין הייך. ווער האָט נאָך אַזוינע שיינע פיס, אַזוינע שיינע הענט, ווי אַ פּויליש מיידל.

בעסי האָט אים קוים אַרויסבאַגלייט פון צימער, פון קאָרידאָר, אָפּגע-מאַכט ער זאָל זי קומען אָפּגעמען מיטוואָך אין שאַפּ. זיי וועלן עסן צוזאַמען נאַכטמאָל. דערנאָך וועלן זיי גיין אין „ראַדיאָ-סיטי“, דערנאָך . . . ס'האַרץ האָט באַ איר אַ צאַפּל געטאָן. אַ פאַרדרום האָט אויפגעבלעזלט, — איז מעק דאָך אָפּגעזעסן מיט איר אַ גאַנצן אָונט, פאַרוואָס האָט ער זי נישט קיין פּרעג געטאָן, צי זי איז הונגעריק, צי זי איז דאָרשטיק? ער האָט קיין געלט נישט? וואָס טוט אַ שטאַט-אינספּעקטאָר מיטן געהאַלט? און אפשר איז מעק נאָר אַ גאַסן-סערער? בעסי האָט זיך צעלאַכט.

באַ דער טיר, צווישן די אַכצן, נינצן-יאָריקע יינגלעך, וואָס האָבן גע-וואַרט, ווער אַפּ ראָזען, ווער אַפּ בעקין, ווער אַפּ אַסתרן, איז אויך געשטאַנען

מעק. פון די ניי־מאשיגען האָבן זיך געהויבן אויגן, פאַרחידושטע געקוקט אַף מעקן:

— ווער איז ער?

— אַף וועמען וואַרט ער?

פון זיך אליין האָבן די שניידערנס אויסגעפונען, אַז דער יונגערמאַן איז געקומען אָפּגעמען בעסין. און אַז די אַרבעט האָט זיך געענדיקט איז איינע נאָך דער אַנדערער אונטערגעגאַנגען צו בעסין און מיט שמד־שטיק אין קול, מיט שמד־שטיק אין די אויגן, האָבן זיי איר אָנגעזאָגט:

— מען וואַרט אַף דיר, בעסי.

— אַ דזשענטלמאַן וואַרט אַף דיר, בעסי.

— אַ שיינער יונג, בעסי.

בעסין איז צוגעקומען אַ שטיק געזונט. זי האָט זיך לענגער ווי אַלע־מאָל איינגעוואַשן. זי האָט זיך געפּודערט, זיך געפּוצט די נעגל. די ליפּן — רויט. די ברעמען, די אויגן, די וויעס — שוואַרץ, און אינגאַנצן איז זי געוואָרן מיט אַ קאָפּ העכער. זי איז אַרויס צו מעקן:

— האַלאָ, מיסטער מעק.

— האַלאָ, בעס.

— איר וואַרט שוין לאַנג?

— כ'בין נאָר וואָס אַרײַן.

אַף דער גאַס האָט מעק גענומען בעסין אונטערן אָרעם. ביידע — איין הייך. ביידע אַפילו ענלעך, ווי זיי וואָלטן שוין יאָרן געווען מאַן און ווייב. דערצו האָט אין בעסין אַלץ אָנגעקוואַלן. זי וועט מיט מעקן אַריינגיין אין אַן ערשט־קלאַסיקן רעסטאָראַן, וועט זיך הייסן געבן פאַרשפּיז, זופּ, געבראַטענע הוּן, קאַמפּאַט. פּונעם בלוזן געדאַנק האָט דאָס מויל באַ איר גענומען וואַסערן. נאָכן אָונטברויט וועלן זיי אַוועק אין „ראַדיאָ־טייט“ דערנאָך. . . זי האָט אַ זשמורע געטאָן מיט די אויגן און זיך עטוואָס אָנגעשפּאַרט אַף מעקן. זי האָט סתם אַ זאָג געטאָן:

— וואו וועלן מיר גיין עסן? איך בין הונגעריק.

— אַ, — האָט מעק געצויגן די ווערטער, — מ'קאָן אַריינגיין אין דער ערשטער בעסטער קאַפעטעריע. איך אָבער בין שוין אַ געגעסענער.

בעסי האָט נישט געענטפערט. זי האָט זיך דערפילט באַליידיקט. די באַליידיקונג איז איבערגעגאַנגען אין אַ נכפּה. וואָס הייסט, ער האָט שוין געעסן? און וואָס שיקט ער זי אין אַ קאַפעטעריע? אַזוי, ער איז פון די

אמתע יונגען, א „טשיפ גאי“, וואָס שפּאַרט קישקע-געלט. ער וועט שוין היינט קרעכצן און זי, בעסי, וועט אָפּעסן אַף זיין חשבון אַ מיטאַג מיט נעבראָטענער הון. זי האָט זיך אָפּגעשטעלט:

— אָט איז אַ רעסטאָראַן.

— די אלע ווינקל־רעסטאָראַנען, — האָט מעק אַ צי געטאָן בעסין און איז מיט איר פאַרבייגעגאַנגען דעם רעסטאָראַן, — זיינען פאַררעכטיק. די פרישסטע מאכלים זיינען אין קאַפּעטעריעס, וואו הונדערטער, וואו טויזנטער מענטשן עסן אַ טאַג.

די נכפה האָט זיך אַ שטעל געטאָן בעסין אין האַלדז אַרײַן. וואָס לאָזט זי אים נישט שטיין אינמיטן גאַס? וואָס דעקט זי אים נישט מיט די גרעכסטע ווערטער? איר מזל!

בעסי האָט געשלאָפּט אין אַ רעסטאָראַן, מעק — אין אַ קאַפּעטעריע. אויסגעפירט האָט מעק. אין דער קאַפּעטעריע האָט בעסי זיך אוועקגעשטעלט לעבן די פליישן, וואָס האָבן אַרויסגעשריגן פון די קעסלען. מעק האָט איר איינגערוימט:

— אין אזאַ הייז דאַרפט איר פלייש? נעמט גרינסן, נעמט אַ סאַלאַד, א „סענדוויטש“.

בעסי האָט באַשטעלט אַ סאַלאַט און אָפּגעמאַכט באַ זיך: וועט ער נישט באַצאָלן פאַר איר עסן, לאָזט זי אים שטיין אינמיטן גאַס און גייט אוועק. דאַס עסן האָט באַטראָפּן צוואַנציק סענט. מעק האָט באַצאָלט. זיי זיינען אַרויס פון דער קאַפּעטעריע און געבליבן שטיין אינמיטן טראַטואַר. מעק האָט אַ פרעג געטאָן, ווי עס וואָלט באַ אים געווען אַן אָפּקומעניש:

— וואָס, מיר וועלן אַרײַנגיין אין אַ מאַווי?

— מיר וועלן גיין אין „ראַדיאָ־סיטי“, — האָט בעסי אַ הויב געטאָן דעם קאַפּ, ווי זי וואָלט געוואָלט אויספירן.

— נישט איך, — איז מעק געוואָרן בלוז ביטור, — איך האָב נישט ליב „ראַדיאָ־סיטי“, און צו וואָס דאַרף מען צאָלן אַ דאָלער אין „ראַדיאָ־סיטי“, ווען מען קאָן די זעלבע „מאַווי“ זען פאַר פּופּצן סענט? פּאַלגט מיר, בעסי, און קומט בעסער אַהיים. אין דער היים וועלן מיר בעסער פאַרברענגען.

— נישט איך, — האָבן זיך די ליפּן באַ בעסין אַ בלעזל געטאָן, — און וואָס מען קאָן שוין מיט אייך פאַרברענגען. איר זענט פון די אמתע „ספּאַרטס“. די גלייכסטע זאך וואָלט געווען, ווען מיר צענייען זיך אַט דאָ.

יא, איר האָט באַצאָלט פאַר מיין עסן. נאָט אייך די צוואַנציק סענט.
 מיט צונויפגעדרייטע פינגער האָט זי גענומען זוכן אינעם בייטל. זי
 האָט אַרויסגענומען צוואַנציק סענט און זיי אַ שטעק געטאָן מעקן אין דער
 האַנט אַריין. ער האָט דאָס געלט נישט געוואָלט נעמען. בעסי האָט עס
 אַראָפגעוואָרפן לעבן זיינע פיס און מיט גיכע טריט גענומען אוועקגיין פון
 אים. מעק האָט אַ ווייל נאָכגעקוקט בעסין און זיך צעלאַכט. דערנאָך האָט
 ער אויפגעהויבן די צוואַנציק סענט, זיי איבערגעלייגט פון איין האַנט אין
 דער אַנדערער, און זיך געקווענקלט, — זאָל ער זי גיין איבערבעטן?
 מעק האָט זיך געלאָזט נאָך בעסין.

1936

ספרים

ס'איז שוין געווען גרויסער טאָג, ווען טריוועס האָט אַ שאַר געמאָן פון זיך די פּריש-באַשריבענע בויגעלעך פּאַפּיר און זיך אויסגעגלייכט. ערשט איצט, ווען ער איז געבליבן זיצן מיט די פּלייצעס אָנגעשפּאַרט אָן שטול-בענקל, האָט ער דערפּילט אַ מיש אין די אויגן. ער האָט אויפגעפּנט צו זען וואָס ס'טוט זיך אַרום אים. עס האָט גענומען אַ ווייל ביז ער האָט זיך באַפּרייט פון דער וועלט, וואָס איז געלעגן אין די באַשריבענע בויגעלעך פּאַפּיר. און אז ער האָט זיך געהאַט אויסגעריבן מיט די פּויסטן די אויגן, איז אים איינגעפּאַלן, אז דאָס איז ער אָפּגעזעסן אַ האַלבע נאַכט ניט איבער קיין שרייבטיש, נאָר איבער אַ וואַרשטאַט, וואו ס'האַבן זיך נאָך געוואַלגערט שטויסן ביכער, צונויפגעלייגטע פּאַפּירן, שער און פּעדער. און אז פון די הענט האָבן זיך גענומען טראַגן ריהות פון פּרישגעשניטן פּאַפּיר, פון טינט, פון גומעראַביקע, פון אויסגעמעקטע און צונויפגעקלעפטע שורות — איז אויפגעגאַנגען אין טריוועסן אַ פּרייד, די פּרייד פון אַן ערד-אַרבעטער, וואָס איז זיכער, אז ניט אומזיסט גראַכט ער זיך אין דער ערד, ס'פּאַרזייטע וועט אויפגיין, וועט וואַקסן.

וועט עס טאַקע אויפגיין ?

טריוועס האָט אויסגעלאָשן דעם לאַמפּ, וואָס איז געשטאַנען אַפּן טיש, און האָט זיך אויפגעשטעלט. ס'צימער איז אים מיטאַמאָל ענג געוואָרן. וואו אַ שפּרייז, וואו אַ קער — ווענט. ס'האַט אים פּאַרפּעלט אַטעם. ער איז צו צום פּענצטער. פון אַ ווינקל האָט זיך געזען דער האַדסאָן — אַ צעשפּילטער, אַן אויפגעהייטערטער — ווי ס'וואַלט געווען סעפטעמבער, ניט סוף יאַנואַר. אַ חשק צו שפּרייזן האָט זיך אין טריוועסן אַ וועק געטאָן, צו שפּרייזן מיילן. נאָך אַ נאַכט שרייבן האָט ער ליב געהאַט זיך אַוועקצולאָזן אַה אַ לאַנגן שפּאַציר. דאָס שפּאַנען מיטן האַדסאָן האָט ניט צעיאַגט די ספּקות, ס'האַט בלוז געטאַמעוועט די בלוטן און מיד געמאַכט די גלידער. ס'איז געווען אַ מיטל צום שלאָפּן.

טריוועס האָט אָנגעטאָן ס'רעקל, איז אַרײַן אינעם ווינטער-מאַנטל און מיטן קאַפּעליוש אין האַנט איז ער אַראָפּ אַה דער גאַס. דער פּרימאָרגן איז

געווען א שטייפער, א פרעסטליקער. אפן „דראיוו“ זיינען כמעט קיין מענטשן ניט געווען. רעכטס — דער האַדסאָן, לינקס — שטאַקסע מויערן, ווי פעסטונגען, ווי פּאַלאַצן, און אין דער מיט — דער געפּלאַסטערטער „דראיוו“, וואו אַטאָמאָבילן האָבן זיך געיאָנט, זיינען געבליבן שטיין, האָבן זיך ווייטער געיאָנט, ווי אין אַ געוועט.

טריוועס איז ניט געגאַנגען. ער האָט געשפּאַנט און געשפּרייזט. און אין מיטן שפּרייזן זיינען זיינע אויגן, גרויסע, גרויע אויגן, פּול געווען מיט חידוש, האָבן געקוקט אפּן אַרום-און-אַרום מיט בליקן פון פּאַרגאַנגענע קינדערייאָרן. ער האָט געזוכט אַ שייכות צווישן דעם האַדסאָן און די מויערן אפּן „דראיוו“, וואו יידן האָבן געוואוינט, געזוכט און ניט געקאַנט געפינען. ער האָט געקוקט אַף די מויערן. פּונדאַמענטן — שטיינערנע, צעמענטענע; ווענט — הויכע, ברייטע, אַ געבוי איבער אַ געבוי. מיט אַזוינע פּאַדפּאַרעס דאַרף קיין שטורעם ניט פּאַרטראָגן.

און פּונדעסטוועגן?

פּונדעסטוועגן האָט ניו יאָרק, ווי יעדער גרויסער טייך, ווי דער האַדסאָן, צוויי שטראָמען — דער שטענדיקער אויבערשטער שטראָם, וואָס האַלט אין איין אויסברייטערן, אויסציען די שטאַט, און אַן אינעווייניקסטער שטראָם, וואָס רייסט אויס איינגעזעסענע ישובים, טאַשט זיי, טאַלירט זיי. פון דער טיף ווערט אַ שטיק לענג און פון דער לענג אַ שטיק טיף.

אַ פּאַרמוחטער איז טריוועס פּאַרביי דער הונדערט און דריטער גאַס, און אַז ער איז שוין געווען לעבן דער הונדערט און פּערטער, האָט ער זיך דערמאַנט, אַז ער איז נאָר-וואָס עפעס פּאַרבייגעגאַנגען און האָט זיך אומ-געקערט.

אַף דער הונדערט און דריטער גאַס, באַרג-אַרויף, זיינען ביכער געווען אַנגעשאַטן אין אַ באַרג, וואָס האָט פּאַרנומען אַ האַלבן טראָטואַר. טריוועס האָט אויפגעציטערט.

— וואָס, ביכער? ביכער נאָר אַרויסוואַרפן אַף דער גאַס, ווי מען וואַרפט אַרויס אַן אַפּגעדינט, צעבראַכן שטיקל מעבל? וואַנדאַלן! זיי דאַרפן זיך לערנען באַ אונדז יידן. פּאַלט אַראָפּ אַ ספר, הויבט עס אַ ייד אויף מיט אַ קוש. „שמות“ באַגראַבט מען אפּן בית-עולם, מען לאָזט זיי ניט וואַלגערן זיך אַף דער גאַס. און דאָ — אַזוי פיל ביכער אַרויסגעוואַרפן אין רינשטאַק אַריין. וואַנדאַלן!

טריוועס האָט אַ צי געטאָן דעם קאַפּעלוש איבערן קאַפּ טונקעלע האָר.

ער איז געשטאנען איבערן בארג ביכער און ס'בלוט האָט באַ אים אַ פלייץ געטאָן פון די פיס אין די הענט, פון די הענט אין די שלייפן אַריין. דאָס זיינען געווען ספרים, אַ באַרג אַרויסגעוואָרפענע ספרים. ער האָט זיך איינגעבויען. די פינגער, ציטערנדיקע, האָבן געעפנט איין ספר, אַ צווייטס, אַ דריטס. דאָס זיינען געווען „תלמוד-בבלי“, „תלמוד-ירושלמי“, „טורים“ — אַלטע דרוקן, מיט הונדערט, מיט צוויי הונדערט יאָר קריק. צווישן די גמרות, געבונדן אין אַלטן פאַרמעט, אין אַלט לעדער, האָבן זיך געוואַלנערט — אַ „מורה-נבוכים“, אַ „כוזרי“, ביאָליקס ערשטער באַנד שירים. טריוועסן איז הייס געוואָרן. ער האָט צעקנעפלט אַף זיך דעם מאַנטל, אַראַגעכאַפט דעם קאַפּעלוש, פאַרריסן דעם קאַפּ, ווי ער וואָלט זיך פאַרמאַסטן מיט די שטאַקיקע מויערן : — וואָס טוט זיך דאָ ?

צווישן צוויי זעכצן-שטאַקיקע מויערן איז געשטאַנען אַ שמאַל דריי-גאַרנדיק הויז, געשטאַנען צונויפגעקוועטשט, אַז מען האָט עס קוים אַרויסגעזען. די טירן, די פענצטער — פאַרמאַכט. טריוועסן איז אַרויף אַפן טרעפּל און האָט אָנגעקלונגען. מען האָט ניט געענטפערט. ער האָט אַ שטאַרקן קלונג געמאַן. די קעלער-טיר האָט זיך געעפנט. ס'איז אַרויס אַ האָריקער הונט. דערנאָך האָט זיך באַוויזן אַ קאַפּ פון אַן עלטערער פרוי :

— וואָס, איר ווילט דינגען ס'הויז ?

— ניין — האָט טריוועסן געוויזן אַף די ספרים — כ'ויל וויסן, וועמעס ביכער דאָס זיינען ?

— די ביכער ? — האָט די דזשעניטאַרן אַ קוק געטאָן אַף טריוועסן — די ביכער געהערן קיינעם ניט. אויב איר דאַרפט די ביכער, נעמט זיי, אַז ניט וועלן קינדער זיי צעשלעפּן. העלפט האָבן זיי שוין נעכטן צעשלעפּט. טריוועסן האָט געפילט, ווי פון אומבאַהאַלפנקייט ווערן באַ אים אָפּגענומען הענט און פיס. ער איז געשטאַנען איבערן באַרג ביכער, ווי איבער אַ מת און געהערט ווי די דזשעניטאַרן דערציילט אַ מעשה וועגן אַן אַלטן פאַטער, וואָס איז געזעסן איבער די ספרים און האָט געלערנט. און אַז דער פאַטער איז געשטאַרבן, האָבן די צוויי טעכטער זיך גענומען איבערבויען ס'הויז. ס'אַלט-פּרענקישע מעבל, די ספרים — אַלץ האָבן זיי געהייסן אַרויסשטעלן אַף דער גאַס. אַפן מעבל האָבן זיך גלייך געפונען בעלנים, מען האָט עס צעכאַפט. די ספרים וואַלנערן זיך נאָך אַף דער גאַס.

די דזשעניטאָרן האָט אַ רוף געמאָן דעם הונט, וואָס איז געשטאַנען מיט אַ פאַרריסענעם פּוס און האָט באַנעצט דעם באַרג ספרים. און אז דער הונט מיט דער דזשעניטאָרן זיינען פאַרשוואַנדן אין דער קעלער־טיר, האָט טריוועס געלאָזט פּאַלן אַ וואָרט:

— דאָס איז די תּורה און דאָס איז איר שכר.

דערנאָך האָט ער זיך איינגעבויגן, אַ נעם געמאָן אין דער האַנט אַריין איין גמרא, אַ צווייטע, ביז ס'איז אויסגעוואַקסן אַן אָרעם ספרים ביז איבערן קאַפּ. און אז ער האָט זיך קריק אויסגעגלייכט, האָט ער דערזען אַרום זיך פיר אינגלעך. טריוועס האָט זיי געפרעגט:

— ווייסט איר ניט, קינדער, וואו ס'איז דאָ פאַראַן אַ שול?

— אַ שול?

— אַף דער הונדערטער גאַס.

— העלפט מיר, קינדער — האָט טריוועס זיך געבעטן באַ די פיר קינדער

— העלפט מיר טראָגן די ספרים אין שול אַריין.

טריוועס איז געגאַנגען אַף אַ פריער מיטן שטויס ספרים, נאָך אים — די אינגלעך. מיטן גיין איז געוואָרן אויס „דראַיוו“, אויס האַדסאָן, אויס ניו יאָרק. יאָרן האָבן זיך גענומען רוקן אַף קריק. טריוועס האָט אָנגעצילט צווייאַן־צוואַנציג יאָר. ס'איז געווען אין סאַמע ברען פון דער וועלט־מלחמה. דער רום האָט אַרויסגעטריבן די אירן פון די גרענעץ־שטעט. צווישן די אַרויסגעטריבענע איז אויך געווען טריוועס פּאַטער. ער האָט אַלץ איבער־געלאָזט אינעם גרענעץ־שטעטל אַף הפּקר—ס'הויז, ס'שניט־געוועלכ, ס'מעבל. ער האָט בלויז אָפּגעראַטעוועט די ספרים. אַפּן וואָגן, וואו טאַטע־מאַמע מיט די קינדער זיינען געזעסן, איז אויך געלעגן אַ קופּערט אָנגעפּראָפט מיט ספרים. און הי?

די קאַלטע לופּט איבער טריוועסן — הייסע קללות און חרמות. דער שווייס האָט זיך פון אים געגאַסן. פון יעדן טראָט — אַ רוגז און ווערטער. און הי?

„... קיין פנים, קיין פּרצוף, קיין צלם־אלהים.“

אפן גזשיבאון

משה קלאפטער, דער איינטימער פון דריי לאסטוועגענער, פון צען דראזשקעס, האָט פאַרנומען דעם גאַנצן דריטן הויף באַ יאָקובן אפן גזשיבאון. די ערשטע צוויי הויף, טונקעלע, מיט געוועלבעטע אַרײַנגאַנגען, האָבן זיך געצויגן ווי טונעלן. אַ הויף אין אַ הויף. אַז מען האָט פאַרריסן דעם קאַפּ — פענצטער און באַלקאַנען, וואָס האָבן זיך געהויבן ביז איבערן פערטן שטאַק. די הויפן האָבן ניט גערוט. מאַנצבילן — יונג און אַלט — האָבן פאַרענדיקט די אַף שנעל אױפגעקלאַפטע סוכות, וואָס זײַנען גע- שטאַנען אַף די באַלקאַנען אין די הויפן. ס'איז געווען אַ געגיי, אַ געאײל, אַ געלויף. פון די אָפּענע פענצטער האָט זיך געטראַגן אַ זשומערי, אַ גע- רעדעריי, אַ געקלאַפּעריי. די הויף זײַנען פול געווען מיט יום־טובדיקע ריחות, וואָס האָבן פאַרכאַפט דעם אָטעם, גערייצט דעם אָפּעיט. ס'האָט געשמעקט מיט געהאַקטע פיש, מיט געפילטע פיש, מיט געקאַכטע פיש. ס'האָט געשמעקט מיט פאַרבראַקטע הינער־רײַכ, מיט געבראַמטע קאַטשקעס און גענדז, מיט זיסע ציבעלקעס געהאַקט מיט פרישע, קרוכלע גריבן. ס'האָט געשמעקט מיט איינגעקאַכטע, פאַרברױנטע צימעסלעך — מערזן, פלױמען, שעפּטאַלן. דער דריטער הויף, וואָס איז ענלעכער געווען אַף אַ שטיק פערד־מאַרק, ווי אַף אַ וואַרשעווער הויף, האָט קיין מגע ומשאַ ניט געהאַט מיט די ערשטע צוויי הויף. די פערד, די הינט, די יונגען — דאָס אַלץ האָט אָפּגעהאַלטן די שכנים צו גיין אַהין. איבער אײַן האַלבן הויף האָבן זיך געצויגן הילצערנע שאַפּעס, וואו די וועגענער זײַנען געשטאַנען. איבערן צווייטן — געמויערטע פערד־שטאַלן. איבער די פערד־שטאַלן — אַ דירה פון צען צימערן, וואו משה קלאַפטער האָט געוואוינט מיט זײַנע „קעסט־קינדער“. אַזוי האָט ער גערופן די יונגען, וואָס האָבן געאַרבעט באַ אים. פון די פערד־שטאַלן, פון די צוויי כערג מיסט, וואָס האָבן זיך געפאַרעט אינעם שטייפן נאַכמיטאַג, האָט זיך געטראַגן אַ שאַרפּער גערוך, דערמאַנט דעם גערוך פון געוויקט לעדער, געוויקטן דאָמב, וואָס האָט אױסגעוועפט און פאַרשלאַנגען די ריחות פון די יום־טובדיקע מאַכלים.

דעם גאַנצן ערב יום־טוב האָט משה קלאַפּטער געמייסטערעוועט אַרום דער סוכה. ס'איז אים געגאַנגען אין לעבן, אז זיין סוכה זאל זיין שענער פון די באַלעבאַטישע און חסידישע סוכות, וואָס אין די שכנישע הייף. די פיר ווענט אַרום דעם הילצערנעם דיל האָבן זיך געהאַלטן אַף קייטלען. די מזרח־וואַנט האָט ער באַהאַנגען מיטן ווייבס טערקישן שאַל־טוך. אַף די איבעריקע ווענט — לוייוויטשער „קילמס“, וואָס מען דעקט מיט זיי צו צוגאַווע פּערד. אַפּן געדעקטן טיש — זילבערנע לייכטערס, „גאַנשערס“ וויין, אַ געפּלאַכטן קאַשיקל בראַנפּן. משה קלאַפּטער מיטן ווייב זיינען געזעסן אויבנאָן. פון ביידע זייטן — די קינדער. נאָך די קינדער — די „יונגען“ לויט דער עלטער. צוויי יונגען האָבן געסאַרווירט. אַנדערע צוויי האָבן גע־האַלטן אַן אויג, אז קיין „יאַלד“ פון די אַנדערע הייף זאל אַהער נישט אַרייַן שמעקן. האָט זיך פאַראַיאַרן פאַרגנבעט אַ חסיד אַ „צלאַפּ“, געוואַלט זען, ווי דער באַלעבאַס, משה קלאַפּטער, פּראַוועט טיש, האָט אים אַ יונג אַזאַ גלעט געטאָן איבער דער לעבער, אז ער וועט שוין פאַרזאָגן אַ צענטן אַהער נישט אַרייַנצושמעקן.

ס'איז שוין געווען נאָך די געפּילטע פּיש, נאָך דער שיסל לאַקשן מיט „רעסעלעך“, נאָך דעם געבראַמענעם אינדיק. משה קלאַפּטער האָט צעעפּנט דעם געשטרייפּטן ריפּסענעם שלאַף־ראַק, די קאָלירטע ריפּסענע וועסט. ער האָט זיך אַ גלעט געטאָן איבערן בויך, ווי איבער אַ באַראַבאַן און זיך גענומען צו דער שיסל מייערן. די מייערן, געשניטן אין קיילעכדיקע פענעצ־לעך, געקאַכט אין האָניק, האָבן געבלישטשעט, ווי דוקאַטן. ער האָט גרויס הנאה געהאַט פון די מייערן, געגעסן מיט ביידע באַסן און אין מיטן עסן אַ זאָג געטאָן צו די יונגען :

— וואָס טרינקט איר נישט, חברה ?

די יונגען, אויפגעלייגטע, האָבן זיך אַ שאַר געטאָן מיטן די רעכטע אַקסלען. די העלדזער פון די „גאַנשערס“ האָבן זיך אויסגעבויגן, אָנגעפּילט די גלעזער מיט אַ געבולבעריי. „גראַדול“ האָט נאָך דער ערשטער כּוסה געלאָזט פּאַלן אַ וואָרט :

— אַפּן „מקום“ האָט מען געשלאָגן יידן.

— וואו, אַף אַל־טשטאַט ?

— און אין זאַקסישן גאָרטן אויך.

— אַפּן נזשיבאָוו וועלן זיי נישט קומען — האָט משה קלאַפּטער מיט

די בלויע ציין געקנאקט די הארטע קערן פון שעפטאלן און איבער אלעמענס קעפ ארויסגעשפיגן די צעבראָכענע שאַלן דורך דער אָפענער טיר.

— אז יידן לאָזן זיך שלאָגן אַף אַלט־שטאַט, לאָזן זיך שלאָגן אין זאַקסישן גאַרטן — האָט שלמה ביקל לויזער געמאַכט דעם פאַסעק אַף אַ לעכל — וועלן זיי זיך אַפן גזשיבאָוו אויך לאָזן שלאָגן.

— אפשר דו, ביקל — האָט גראַדול אים אַ שאַר געטאַן מיט די פינף פינגער פון דער גאַמבע ביז צום שטערן — נישט איך, נישט שיםעלע גראַדול. און די שלענגער זיינען גאַר קיין שלענגער נישט. די סטודענטן מיט די זשילעט־מעסערלעך אַף די שטעקנס. אזא איינעם איז גענוג אַ גלעט טאַן איבער דער לעבער, איז ער פאַרטיק, איז ער אויס קאַפּעליוש־מאַכער.

דער וויין האָט לויזער געמאַכט די שרייפלעך און די יונגען האָבן זיך צערעדט. און ווי זיי האָבן זיך צערעדט, האָט זיך אַ פריער צעבילט איין הונט, דערנאָך אַ צווייטער.

— ס'קומט עמיצער? ווער קומט? — האָט משה קלאַפּטער אויפגע־הויבן דעם קאַפּ צו די יונגען און בשעת־מעשה אַ רוק געטאַן פון זיך דעם לאַנגן טיש, ס'זאָל לייכטער זיין אַפּירצוגיין.

אַ יונג איין אַרויס פון דער סוכה. נאָך אים — אַ צווייטער. באַלד זיינען זיי צוריקגעקומען מיט אַ האַלבן מנין איבערגעשראַקענע שכנים.

משה קלאַפּטער האָט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך דעם ריפּסענעם שלאָף־ראַק און איז אַנטקעגן געגאַנגען די שכנים:

— וואָס, מען שלאָגט אַפן גזשיבאָוו?

— מען באַוואַרפט די סוכות מיט שטיינער, מען צינדט אונטער דעם

סכך.

— אַ לופט זיי אין די אויגן!

— אַ בראַנד זיי אין די געדערנים!

— קומט, חברה! — האָט משה קלאַפּטער אַרויפגעכאַפט אַף זיך אַ לעדערנע קורטקע.

— וועסט נישט גיין — האָט ס'ווייב זיך אים אַ שמעל געטאַן אין וועג אַריין.

— מאַכסט שוין שטיק, מלכהלע? — האָט קלאַפּטער אַוועקגעשאַרט ס'ווייב — נעם די קינדער און גיי אַרויף אין שטוב אַריין.

ס'איז געווען שטיק אַפן הויף. קלאַפּטער מיט די יונגען האָבן זיך

א וויל געפאָרעט אינעם פּערד-שטאַל. דערנאָך זיינען זיי אַרויס צו צוויי, צו דריי, זיך געלאָזט מיטן הויף אין גאס אַרײַן.

ס'איז געווען שטיל און פינצטער אַפן גזשיבאָוו. פון הויף האָבן זיך געטראָגן פאַרשטיקטע קולות. ס'איז געווען שווער עפעס אויפצוכאַפן. מיט אַמאָל האָט זיך אַרײַנגעשניטן א געשרײ:

— יידן, מען שלאָגט!

א צעשלאָגענער ייד האָט זיך געטראָגן פון איין טראַטואַר אַפן אַנדערן. נאָכן צעשלאָגענעם יידן — א צווייטער, נאָכן צווייטן — א דריטער.

משה קלאַפּטער האָט זיי אָפּגעשטעלט:

— וואָס לויפט איר? לויפט נישט, יידן!

— אז מען יאָגט זיך נאָך אונדז.

א מאַן צוואַנציק, מיט אויפגעהויבענע שמעקנס אין די הענט, האָבן זיך געטראָגן איבערן גזשיבאָוו, זיך געיאָגט נאָך די יידן, געהאַקט בשעת-מעשה שויבן און נישט באַמערקט משה קלאַפּטערן מיט דער חברה.

משה קלאַפּטער אָף א פריער. נאָך אים — ביקל און גראַדול — ווי צעשפּרייטע פליגל האָבן זיך אַרײַנגעשניטן צווישן די שלענערס. מעסער-קלינגלעך האָבן געבליצט. דאָ און דאָרט אַ לאַנגער, צעצויגענער קוויטש — „אַלאַ באַגאַ“ — דאָ און דאָרט אַ פאַל מיט דער נאָז אַפן אַספּאַלט, אָף די שטיינער. דאָס אַלץ האָט זיך אָפּגעשפּילט אזוי שנעל און מיט אזא אימפעט, אז מען האָט בלוז געזען, ווי די גוים לויפן און די יידן יאָגן. און געיאָגט האָט שוין נישט קלאַפּטער מיט זיינע יונגען, נאָר סתם יידן. יידן מיט לאַנגע קאַפּאַטעס האָבן געריסן פרענטעס, שטאַבעס, זיינען אַרויס פון די הויפן מיט שטיינער, מיט ציגל, געווען ביז אָף די יידן, וואָס האָבן אויס-באַהאַלטן גואישע שלענערס.

גזשיבאָוו, פון דער גמינע ביז גראַניטשנע, איז נישט געווען דורכצוגיין

— קעפ אָף קעפ. אַלע האָבן גערעדט, אַלע האָבן געטענהט:

— צוריקשלאָגן!

— דאָס איז דער איינציקער וועג!

— צוריקשלאָגן!

